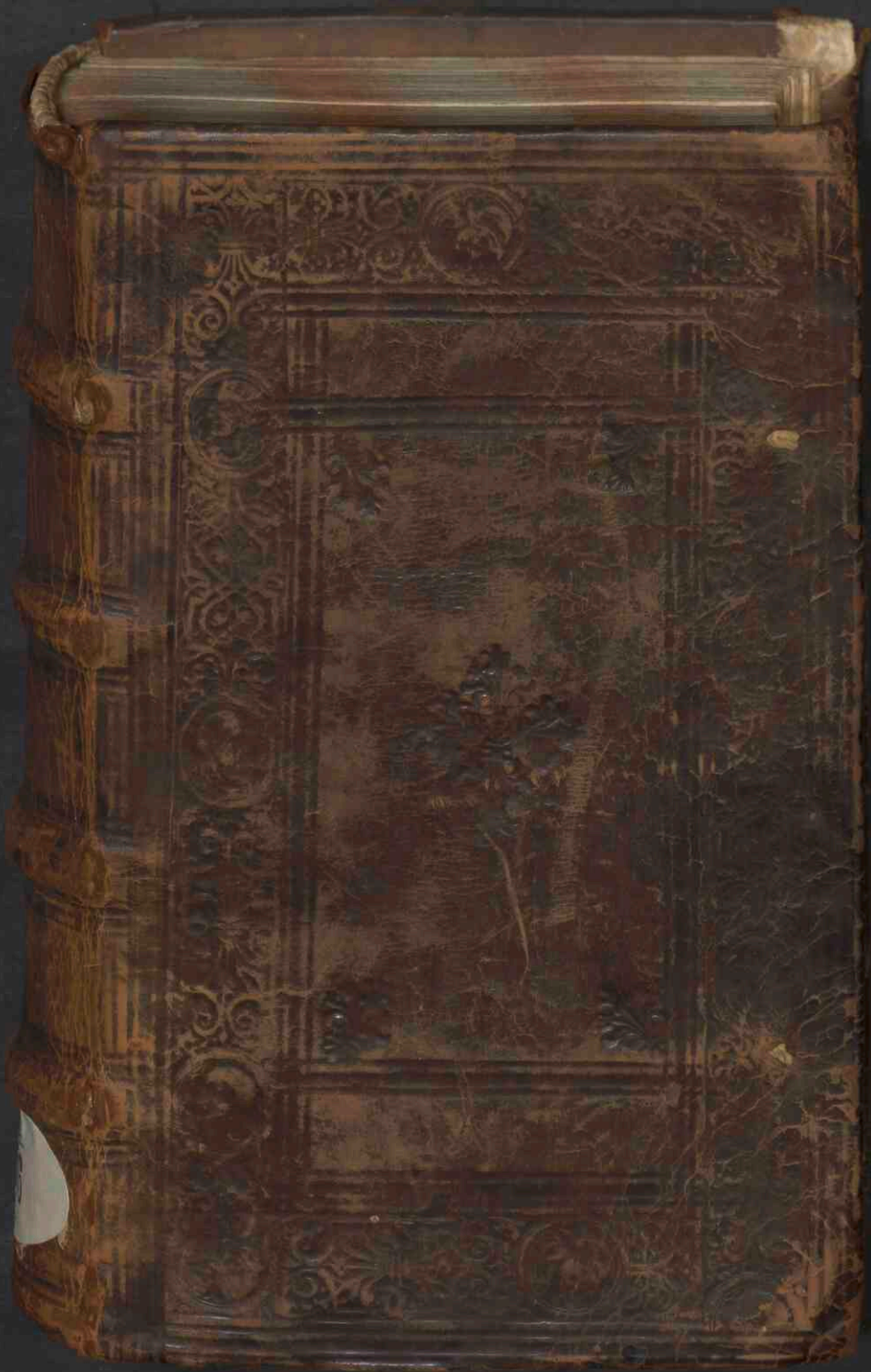

Historia nauigationis in Brasiliam, quae et America dicitur.

<https://hdl.handle.net/1874/451908>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

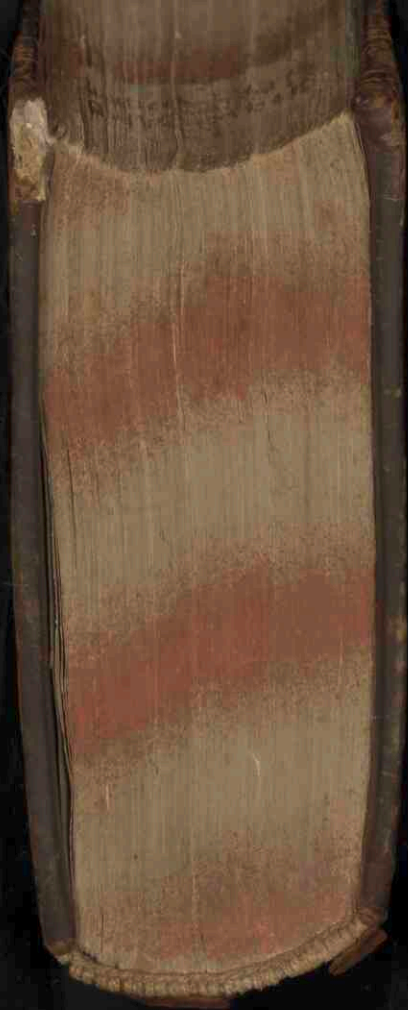
More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

T oct.
106
U.B.U.

3
109
Lexington

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

106

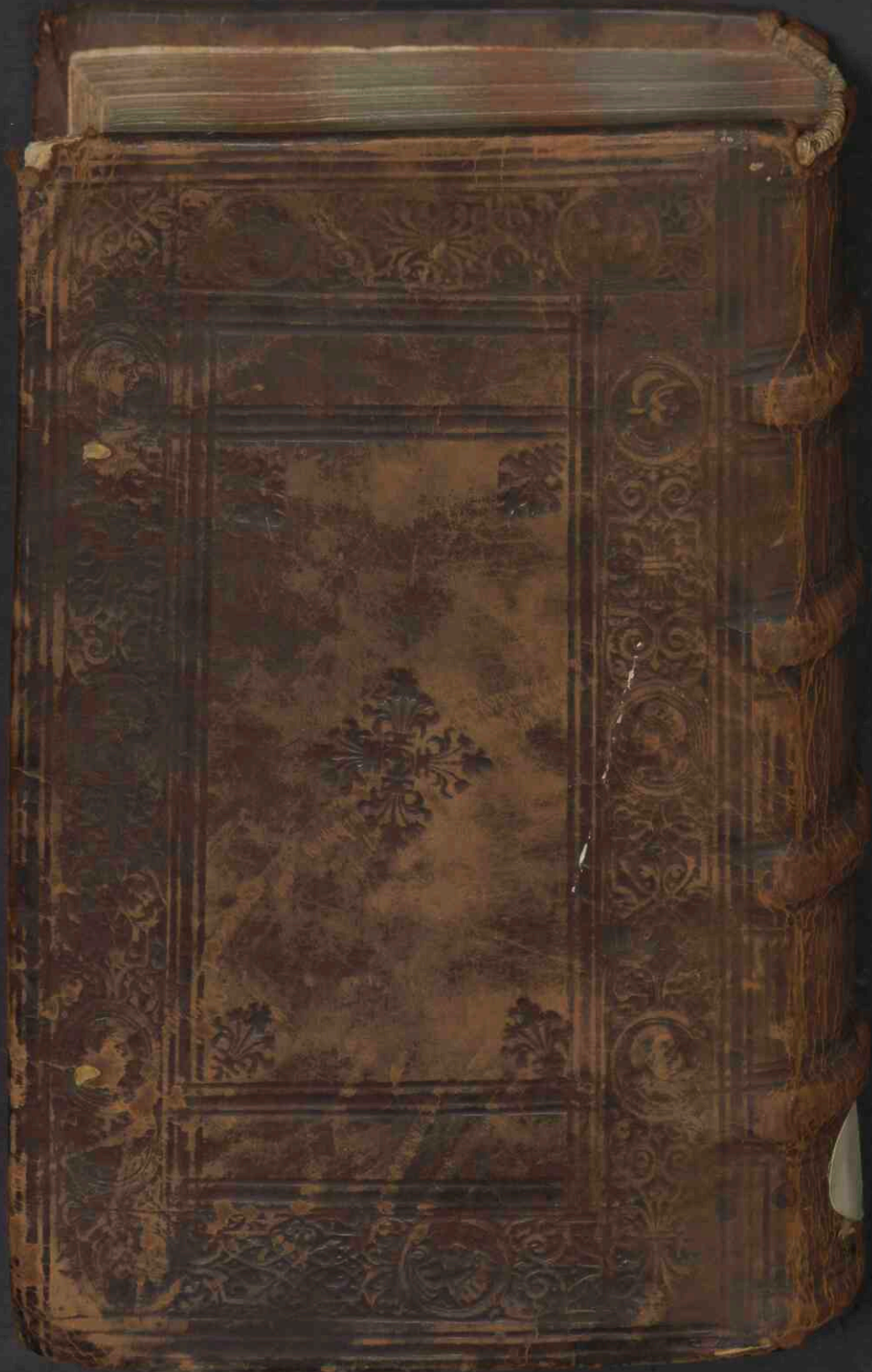
106

106

106

106

106

dis
of
del

D

sup
at
ca
tol
dan
gā
it
Sec
Loc
acc
mil
tor
San
idm
com
ce
qua
ia
mil

timebā loqui nō poterā **H**oc uerba be
draycū anapiruerit uigilias oclī me
Anteqm aliq̄s uigilaret ego uigilaui
Legimus et in daniel Ecce inq̄ uir u
est uigil Nō dormitabit neq̄ dormiet
qui custodit usrl' ergo monachus q̄ nō
uigilat hūc usū nō potest dicē **T**u tu
sū et nō sū locutus hoc est qd̄ ait ap̄
sol nō occidat super inuidiā urām **T**
batus sū sicut hō nō sū locutus q̄s̄ r̄
anus Inuidia cepit in corde meo se
inuidiā in uerto nō potui

Cogitavi dies antiquos et ānos
ternos in mēte habui Quātū a p̄c̄
meis desperatū et rēnuerat cōsolari a
numa mea **C**epi cogitare ab inicio mu
di q̄ndo hoiēm fecit d̄s usq̄ ad ānū n
um ab acā usq̄ ad q̄s̄ meū

Et meditatus sū nocte cū corde mu
et scopēbā sp̄m̄ meū Nō cogitavi de v

Quando uiderimus aliquos potentes a
 di grā imperatores p̄fectos et in sc̄lo isto
 uniuersū potētes dicamus et nos ad deū
 Qui auferit sp̄m p̄ncipū **Sp̄m** possum⁹
 et de aīa dicē possumus et de sup̄bia di
 cē **I**ntelligamus et aliter **Q**ui auferit sp̄
 ritū p̄ncipū **P**̄ncipes hic intelligamus
 sc̄os. ac si dicat p̄nceps fuit salomō p̄n
 cipes fuerūt alii sc̄a p̄nceps ec̄ā fuit **A**p̄l̄s
 iudas et qm̄ peccauerūt deus tulit ab e
 is sp̄m suū **N**emo ergo dicat ego xp̄us
 tū ego p̄rebit̄ sū aut dyaconus aut mo
 nachus ego p̄nceps sū in isto sc̄lo potēs
 est deus tollē sp̄m p̄ncipū **D**eniq; ut
 sc̄atis q̄a tollit d̄s sp̄m p̄ncipū recel
 sit sp̄s dei a saul bonus et suffocabat
 eū sp̄s malignus **S**equit̄ **E**t suffo
 cabat eū sp̄s malus **d**eī hoc ē a dō
Et malū halet sp̄m d̄s **N**e q̄q̄m s; idō
 recellerat d̄s ut postea suffocaret sp̄s

gouerneur dux & lieutenant roya
lancastre dux roya

lanicou & bartholomei et exordium
galloren p q folio XII.

Geographi et Itineratores

Octavo n°. 106.

Wrote to the ...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

100

Nº 193: m.

N. 98 B

di
me
ce
an
p
dia
ca
i n
ru
ub
ac
u
di
ce
no
e
te
a
w
a

HISTORIA
NAVIGATIONIS
IN BRASILIAM,
QVÆ ET AMERICA
DICITVR.

QVA DESCRIBITVR AVTORIS
navigatio, quæque in mari vidit memoriæ pro-
denda: Villagagnonis in America gesta: Bra-
siliensium victus & mores, à nostris admodum a-
lieni, cum eorum linguæ dialogo: animalia etiam,
arbores, atque herbæ, reliquæque singularia & no-
bis penitè incognita.

A IOANNE LERIO BVRGVNDO
*Gallicè scripta. Nunc verò primum Latinitatè
donata, & variis figuris illustrata.*

Ex domo Bagelæ

EXCVDEBAT
EYSTATIVS PIGNON.
ANNO MDLXXXVI.

NAVY GALLIES

IN BRITAIN

OF GREAT BRITAIN

AND IRELAND

BY THE RIGHT HONOURABLE

THE LORDS OF THE TREASURY

IN PARLIAMENT ASSEMBLED

IN THE SEVENTH YEAR OF HIS MAJESTY'S REIGN

1766

PRINTED BY R. CLAYTON AND SONS

ST. MARTIN'S LANE, IN THE CITY OF LONDON

BY THE AUTHORITY OF PARLIAMENT

AND BY APPOINTMENT TO HIS MAJESTY'S MOST EXCELLENT COUNCIL

PRINTED BY R. CLAYTON AND SONS

ST. MARTIN'S LANE, IN THE CITY OF LONDON

BY THE AUTHORITY OF PARLIAMENT

AND BY APPOINTMENT TO HIS MAJESTY'S MOST EXCELLENT COUNCIL

PRINTED BY R. CLAYTON AND SONS

ST. MARTIN'S LANE, IN THE CITY OF LONDON

BY THE AUTHORITY OF PARLIAMENT

AND BY APPOINTMENT TO HIS MAJESTY'S MOST EXCELLENT COUNCIL

ILLVSTRISSIMO
ET POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
D. VVILLELMO LAND-
GRAVIO HASSIÆ, Comiti in
KATZENELBOGEN, DIETZ, ZI-
GENHAIM & NIDDA, &c. Domino
suo clementissimo.

SEXTVS iam ferè, opinor, a-
gitur annus, Princeps Illu-
strissime, ex quo doctissimus
vir Cassiodorus Reinius mihi
ex vrbe Francofurto scripsit, se aliquãto an-
tè cùm apud Celsitudinem tuam Castellis
esset, ex te audiuisse, gratissimum tibi fore,
si liber quem de Americana peregrinatione
mea Gallicè scripseram, amplificatus & La-
tinè conuersus tibi legendus offerretur. Eù
enim semel à C. V. Gallicè perlectum pro-
pter nouitatem rerum, & historia mirabi-
litate vehementer placuisse. Ac mihi què-

EPISTOLA.

dem audita iam pridem erat incredibilis illa benignitas & mansuetudo animi tui summa eruditione ac praesertim naturalis philosophia, & historiarum cognitione coniuncta. Nam cum illius libri mei capita, & memoriae quadam annis ab hinc sexdecim clarissimo Iuriconsulto doctore Hotomano Celsitudinis tuae studiosissimo in oppido Caritea ostendissem (quo propter furiales Galliae tempestates confugeramus) memoria teneo illum saepenumero mirificum quoddam tuum in hoc literarum genere studium praedicasse: neque se Principem ullum nosse, qui vehementius harum rerum cognitione delectaretur. Quod idem nuper a me de Reiny literis consultus multis verbis confirmavit. Ac sane acceptis illis literis si per tempus locumque in quo tum eram (eram autem in Burgundia, ubi sacro verbiungebar ministerio, ad quod summa Dei misericordia sum vocatus) mihi licuisset manus operi admovebre brevi tempore negotium confecissem. Magnopere enim cupiebam aliquid praestare, quod Cels. V. probaretur. Nunc vero in hoc nouo exilio meo, ut animi dolorem, quem ex renouata patriae nostrae laceratione concipio, lenirem, operam dedi, ut meus ille liber Latine conuersus, & multis partibus

EPISTOLA.

bus auctus, atque amplificatus sub Illustris-
simo tui nominis auspicijs euulgaretur.

Videbit autem celsitudo vestra narratio-
nem prodigiorum, & monstrorum admirabi-
lem, ac ne mihi quidem, nisi oculatus testis
ipse ac spectator fuissim, credibilem: sed ve-
rè ac liquidò confirmare hoc possum, cum
multa in illa vastitate Oceani monstra vi-
derim, tum nulla unquam equè prodigiosa
vidisse, ut illa sunt, quæ hodie terram olim
omnium amœnissimam ac florētissimam in-
festant. Ita sunt omnia perfidia, periurio,
ac sceleribus oppleta. Annus iā agitur tri-
cesimus, cum Ecclesiæ nostræ, bustis atque in-
cendijs Gallia vstulata, refrigerij aliquid
sese in mari medio & solis terris, locisque
desertis reperitur sperabant. Inde Villaga-
gnonis cuiusdam perfidia reiecta, rursus se
in portum, unde exierant, contulerunt. Hic
dici vix potest, in quàm immanes beluas
inciderint. Ac sanè quis est qui audito ca-
sorum numero non perhorrescat? numeran-
tur autem ad quaterdecies centena hominū
millia, qui per hos viginti quatuor annos
bellis ciuilibus interierunt. Sempërne igitur
ut ille apud Sallustium dicebat, in fuga
in sanguine, in cruore versabimur? Verum
hæc perpetua Ecclesiæ Christianæ conditio

Nota hæc
de Gallia
scilicet

in quibusdam
partibus Gallia

EPISTOLA.

est, ut semper à Sathana, & Sathana ministris quamcunque se in partem conferat, vexetur. Animaduerti cùm sub ea cœli plaga nauigaremus, quæ vulgò Zona torrida dicitur, genus esse quoddam piscium volatilium, quorum mihi naturam & conditionem Ecclesiarum nostrarum calamitas in memoriam reuocat. Nam siue in aquam se immergerent, confestim à piscibus qui Albacora dicuntur, & magnitudine sunt uegrandi, crudeliter infestabantur: siue illius periculi vitandi causa, ex aquis euolarent, tum à diris volucris, quæ per illa spatia volitant, laniabantur. Simillima nostrarum Ecclesiarum conditio est. Sed tamen, ut Paulus ad nostram consolationem scripsit, dum pre-mimur, non opprimimur, dum erumnis afficimur, non deserimur: dum deijcitur, non interimus. Quin potius prout abundant ærumna & perpeffiones Christi in nobis, ita per Christum abundat etiam consolatio nostra. Fugamur quidem & plagis cadimur, atque incertis sedibus vagamur: propter Christum interficimur totos dies: habitimus quasi oues destinatae maectationi. Sed hoc certissimo solatio nos sustentamus: idcirco laboramus & contumelys afficimur, quia speramus in Deo viuo, qui fidelium suorum confer-

2. COR. 4. 8-9.

2. COR. 1. 5.

1. COR. 4. 10.

ROM. 8. 35.

3. TIM. 4. 10.

EPISTOLA.

conseruator est.

Atque optamus quidem ex animo, & Deum toto pectore obtestamur, ut uestras Ecclesias Germanicas, & pios earum Pastores pari consolatione ac Spiritu suo Paracleto sustentet. Sed cum diuturnum istud quorundam otium & tranquillitatem consideramus, vereri nobis interdum subit, ne vetus illud Poeta aliquando vsurpare possint:

Nunc patimur longæ pacis mala: sæuior
armis

Luxuria incubuit, victumque vlcisitur
orbem.

Nam ut ferrum, si non utare, rubigine contaminatur: ita vera religio plerumque nimio otio & diuturnitate pacis, & quasi torpore corrumpitur. Quod ne unquam in Hassicis Ecclesiis accidat, quas Deus tuæ, Princeps Illustrissime, fidei credidit, atque commendauit, spero Celsitudinem uestram pro sua perenni & constanti pietate curaturam: præsertim cum illam semper audiuerimus Ecclesiarum nostrarum studiosissimam fuisse: tantamque doctrinæ concordiam, quanta inter omnes earum pastores elucet, semper adamasse. Quod lubentius in hac præfatione Illustrissimo tuo nomini dicata, sum adductus, ut earum omnium nomine Celsitudi-

EPISTOLA.

nem tuam obsecrarem, ne curam earū primū ab Illustrissimo, & beata memoria Principe parente tuo PHILIPPO susceptā: deinde tibi tanquam hereditariam ab ipso traditam, & commissam desertam esse patiare: sed eam & pietati tuæ commendatā memineris, & Illustrissimo Principi MAURITIO Celsitudinis tuæ filio, spei heroica adolescenti, commendes. Pro mea verò virili parte, Princeps Illustrissime, à tua Celsitudine peto, quæsoque primū, ut hoc meum munusculum qualecunque mea erga te benevolentia pignus, hilari fronte bonamque in partem accipias. Deinde, ut me patiari in tuorum, tuæque Celsitudini addictorum numero locum aliquem obtinere, quo ne unquam indignus videar, sedulo quādiu vita suppetet, operam ac studium adhibebo. Vale Illustrissime ac & potētissime Princeps.
Cal. Febr. 7586.

Illustris. Celsit.
 vestræ

addictissimus.

I. LERIVS.

Εἰς Λεραῖον.

Ἐν δόξῃ μάλα θυμὸς ἐμοὶ φίλε, πῶς σ' ἄνοιμήνῳ,

Ἡὲ Λαερτιάδην, ἢ Ἐμελησιγένην.

Πρὶν γὰρ πολλὰ πάδες τ' εἶδες τ', ἰδὲ πόλλ' ἐπαληθεῖς

Ὅψ' ἀπερόσησας, ἄλλος ἐὼν Ὀδυσσεύς·

Ὅυ μέντοι πολίπορος ἐὼν, μάλλον δ' ἐπὶ πολέτας

Κείνους ποιήσω, οὔσπερ ἴκοιο, Θεῶ.

Νῦν δ' αὖ Ὀικεανόντε λέγων ἢ πείρατα γαίης,

Καὶ Δαιτυρογένην, κλοπιμένους τε ἀέμευς.

Κύματα τ' ὀκρεῖόντα, ἀπολλυμένους τε ἐτήριους,

Πῶς ἐκ ἄλλος ἔφους φίλε Μελησιγενής;

Is. Caf.

AD IOANNEM LERIVM
AMERICANÆ HISTO-
riæ Scriptorem.

IGNOTAS quondam & nostro procul
orbe remotas
Gentes, monstrosa Barbariæque feras,
Stridentèsque sonos lingua, ventresque nefandos,
Humanis saturos carnibus, ecce, refers.
Credo equidè, Lercæ: Doces nam visa. Sed euge,
Te dignum nodum undice solue precor.
Talia, dic, portenta hominum, tam rara benigni
Temperies cœli num generare queat?
Et quos inculta mites creat arbore fructus,
Mite solum indomita fertilitate nitens?

Horrida Monstra hominum, quæris, num gignat
amœna
Temperies cœli, fertilitasque soli?
Gignit. Sed causas doceant qui semina rerum,
Quique arcana tenent interiora viri.
Num maiora vides hominum portenta creari,
Qua cœlum multò mirius atque solum?
Testis culta nouem studijs Europa sororum,
Que toto, princeps, erigit orbe caput.
Hic quæ horrèda viget pudeat memorare, libellis
Vt possit nostris maior adesse fides.

I. I. B.

IN

IN HISTORIAM AME-
RICANAM AB IOANNE
Lerio Conscriptam.

IMMANES mores tu qui audis & esse
ra monstra,
Qua fert terra orbis nomine dicta noui:
Miraris pectus plusquam gestare ferinum
Humanos vultus, ora que sueta polo.
Primorum sunt hæc noxa monimenta parentum,
Infecit tristi qua genus omne labe.
Hinc veri quondam simulachrum numinis, amens,
In seuas meruit degenerasse fer as.
Sunt quibus indulgit cæli clementia larga,
Vnde foret cultu mitius ingenium.
Cultior his mores, ni vitæ temperet usus,
Omnes consimilis barbaries teneat.

ST. T.

IN IOANNEM LERIVM
EIVSQUE DE AMERI-
cana peregrinatione hi-
storiam.

ANT A noui Leræe refers miracula
mundi,

Tàmque nouas rerum, tamq̃ hominum facies,
Vt cupiam lustrare oculis iam singula, ni me
Terreat vnda furens, Barbarièsq̃ virum.
Atqui tolle moras, cupidum pèrque omnia deduc:
Nobis Oceano sat via tuta patet.
Tutò inter sauos, humanàque viscera flammis
Torrentes, fas est viuere lastrigonas.
Oceanum rabie superat gens Galla furentem,
Et superat sauos, barbara, lastrigonas.

G. M. N.

TOTIVS HISTORIÆ SVM-
ma capita.

*Prefatio qua Theveti errores ac fraudes
coarguuntur.*

Cap. I.

 VÆ causa tam longinquæ, periculo-
sæque in Brasiliam navigationis fue-
rit. Pag. 1.

Cap. II.

Ascensus in naues Iuliobonæ: itémque oc-
cursus nauium & expugnatio: tépestates, lit-
toræque & Insulæ primùm obuiæ. Pag. 7.

Cap. III.

Bonitæ, Albacoræ, Auratæque, & fues ma-
rini, piscésque volatiles: aliique quos tum vi-
dimus, tū cepimus sub Zona torrida. Pag. 16.

Cap. IIII.

De Æquinoctiali circulo, tempestatibus,
ventorum inconstantia, pluuiis corruptis, ca-
loribus, siti, aliisque incommoditatibus, quas
circa illam mundi plagã sustinuimus. Pag. 26.

Cap. V.

De primo Indiæ Occidentalis conspectu,
& incolentium Barbarorū: déque iis quæ no-
bis in mari acciderunt ad tropicum vsque
Capricorni. Pag. 32.

Cap. VI.

Qui noster fuerit aditus Castelli Collignij
apud Brasilienses, quemadmodum à Villaga-
gnone accepti: séque ille gesserit, tum in ne-
gotio religionis, tum in reliquis imperij sui
partibus. Pag. 42.

Cap. VII.

Descriptio sinus Ganabaræ, qui & Genetrensis appellatur: Insule castelleque Collignij, atque Insularum adiacentium. Pag. 72.

Cap. VIII.

De ingenio, robore, statura, nuditate, ornamentis corporis virorū & fœminarum Brasiliensium, apud quos annum ferè sum commoratus. Pag. 70.

Cap. IX.

De crassis radicibus, & crasso milio, ex quibus Barbari farinam conficiunt, qua in panis vtuntur locum: deque eorum potione quam *Caou-in* appellant. Pag. 98.

Cap. X.

De feris, prægrandibus lacertis, serpētibus, aliisque Americæ monstris animantibus. Pag. 111.

Cap. XI.

De variis Americanis auibus à nostris diffidentibus, de magnis vespertilionibus, apibus, muscis, culicibus, aliisque regionis illius insectis. Pag. 125.

Cap. XII.

De nonnullis piscibus apud Americanos maximè vulgarib^{us}, deq; eorū piscatu. Pag. 139.

Cap. XIII.

De Arboribus, herbis, radicibus, exquisitissimisque fructibus, qui in Americano proveniunt solo. Pag. 146.

Cap. XIII.

De bello, præliis, fortitudine, & armis Barbarorum. Pag. 169.

Cap.

Cap. XV.

Captiuos suos quo tractēt modo Barbari, quibusque cæremoniis in iisdē maētandis & deuorandis vtantur: Quibus per occasionem immanissimæ crudelitatis alia exempla adiecta sunt. Pag. 183.

Cap. XVI.

Quid nomine religionis apud Barbaros Americanos veniat: De erroribus in quos ab impostoribus, quos *Caraibes* vocant, inducuntur: deque crassissima Dei ignoratione quæ apud eos obtinet. Pag. 220.

Cap. XVII.

De coniugio, polygamia, & consanguinitatis gradibus, quos Barbari obseruant: deque liberorum apud eos educatione. Pag. 232.

Cap. XVIII.

Quid leges, quidque politia apud Brasilienses nuncupari possit: Quàm humaniter excipiant hospites: Deque lachrymis ac fictis sermonibus quibus hospites in ipso ingressu à mulieribus excipiuntur. Pag. 241.

Cap. XIX.

Quam curâ morbis suis adhibeant Barbari: de eorum sepultura & exequiis: deque infano eorum circa mortuos luctu. Pag. 263.

Cap. XX.

Colloquium in ipso aditu Brasiliensis oræ inter indigenas *Tououpinambaultios* *Tououpinenkin* Brasiliçè ac Latinè cōscriptū. Pag. 271.

Cap. XXI.

De nostro ab America discessu, deque naufragiis, & alijs non minimis periculis, quæ

primùm in reditu nostro euasimus. Pag. 298.

Cap. XXII.

De extrema fame, tempestatibus, aliisque
non paucis periculis, à quibus in Galliam re-
deuntes diuina ope erepti sumus. Pag. 318.

AVTORES IN HAC HI-
storia citati.

<i>Biblia sacra.</i>	<i>Comara.</i>
<i>Iosephus.</i>	<i>Benzo.</i>
<i>Eusebius.</i>	<i>Calchondilus.</i>
<i>Nicephorus.</i>	<i>Viretus.</i>
<i>Plutarchus.</i>	<i>Hist. Ecclesi. Gallica.</i>
<i>Cicero.</i>	<i>Matthiolus.</i>
<i>Ouidius.</i>	<i>Bodinus.</i>
<i>Appianus.</i>	<i>Popelinerius.</i>
<i>Orosius.</i>	<i>Theuctus refutatus.</i>

IOHANNIS LERII
IN HISTORIAM SVAM
PRÆFATIO,

*Qua Thæveti errores ac fraudes præcipuè
coarguit.*

MIRABVNTVR fortasse nonnulli,
quòd cùm annus hic sit decimus
octauus, ex quo ab America, quæ
& Brasilia, redij, tâdiu historiã hæc
in lucẽ edere distulerim. Idcirco operæpre-
tium facturum me existimaui, si statim qui-
bus fuerim causis præpeditus exponã. Cùm
primùm in Galliam remigraui, & eos quos
in ipsa America Brasilica Rubrica conscri-
pseram cõmentarios (quibus quidquid ob-
seruatu dignum fuerat visum annotatum
erat) cù quibusdam cõmunicauì, vlteriùs pro-
gredi animus non erat. At illi crebris flagita-
tionibus vrgerè, vt ea quæ tumultuariè & pau-
cis exaraueram, fusiùs & ordinè conscribe-
rem: ne, inquietabant, tot & tanta memorata
digna, obliuione sepulta interirent. Anno i-
taque 1563. in paulò ampliorem excreuerunt

P R A E F A T I O.

commentarium: cuius exemplar vnicum vir
 quidam bonus, cui à me cōmissum erat, cū
 ad me mitteret, ecce, Lugduni à custodibus
 portę est interceptū, vt de eo recuperādo quā
 tumuis diligenter perquisito spes nulla es-
 set relicta. Inde factum est vt aliquantō post
 repetito ab exscriptore autographo, maculis
 liturisque obsito, ipse (excepto Americano
 Colloquio quod exstat huius libri capite
 20. cuius exemplum supererat nullum) de in-
 tegro descripsi. Quod opus vbi ad finem est
 perductum in Charitēsi oppido, vbi tum de-
 gebam, bellicis tumultibus denuò imminen-
 tibus, fuga saluti consulere, libris chartisque
 relictis sum coactus. Quibus non multō post
 direptis, perit hic quoque alter Ameri-
 canus commentarius: itaque sum labore
 meo & spe rursus fraudatus. Tandē cū de
 priori illa iactura questus essem apud nobi-
 lem quēdam nec infimę authoritatis virum,
 designato illius quoque nomine cuius in ma-
 nus commentariū illum incidisse nūciatum
 fuerat, vsque adeò diligentem huic negotio
 nauauit operam, vt recuperatum Anno 1576.
 mihi apud se benignè excepto reddiderit. Sic
 factum est vt historiam hanc manus meas
 veluti fugientem adhuc edere nō potuerim.
 Sed, vt ingenuè dicam quod res est, accede-
 bant & alia quę me ab editione deterrebant,
 Quòd nimirum tenuitatis meę mihi probè
 conscius eram, vtpote qui iis quę in graui
 scriptore requiruntur instructus non essem:

tum

P R A E F A T I O.

tum etiam quòd, eodè quo ab America remi-
 graui Anno videlicet 1558, inciderat in man-
 meas Liber Singul. Americ. à Portæo ex bre-
 uioribus Theueti commentariis seu potius
 commentis scriptus. Ac sanè quâuis non me-
 latebat (quod Fumæus præfatjone in Gener.
 Indic. Histor. apertè est professus) librum il-
 lum singulariter mendaciis esse refertum: Si
 contentus author vltèrius non esset pro-
 gressus, nunc etiam fortasse quicquid est hu-
 ius opellæ à me fuisset suppressum.

*Ex insylubris
 Tu figm 1558*

At verò hoc Anno 1577. in Theueti Cos-
 mographiam incidens (is forsitan nos omnes
 qui eò nauigassemus è viuis sublatos, aut si
 qui essent superstites aduersum se in arenam
 descendere non ausuros credebat) hominem
 animaduerti non modò pristinos errores
 renouare, sed etiam in nos fictis criminibus
 conuitiisque non ferendis digredi. Quod cur
 faceret, nò alia est inductus occasione quàm
 ea qua feruet in Ministros, atque ad eò nos o-
 mnes vnà cum illis in Americam deuectos
 maledicta congerere libidine. Hæc me pro-
 pè inuitum, vt integram navigationis nostræ
 historiam ederem pertraxerūt. Ne cui autem
 dubium sit iurène an iniuria de nouo isto
 Cosmographo conquerar, calumnias quibus
 nos Cosmographiæ suæ Tom. 2. libr. 21. cap.
 2. fol. 908. insperfit describere placet.

*Ceterum (inquit) penè mihi exciderat, seditio-
 nem paulò ante ex dissidiis quatuor Ministrorum
 quos eò Calvinus miserat vt cruetum suum Euan-*

P R A E F A T I O.

gelium plantarent exortam esse. Horum primarius nomine Richerius, ante annis non ita multis, Carmelita & doctor Sorbonicus Lutetia fuerat. Egregij isti Concionatores cum eo demum studio tenerentur, ut diuitias ex re qualibet facerent, & quicquid ad manum esset raperent, clandestinis consiliis & factionibus effecerunt ut ex nostris quidam trucidarentur. Verum capti fontium nonnulli, pœnas dedere, quorum cadauera piscibus obiecta sunt. Alij verò fuga salutem consulere, in quibus erat ipse Richerius, qui paulò post Rupellam, (quo in loco etiamnum agere existimo) Ministerio operam daturus appulit. Non multum verò abfuit, quin hac tragœdia irritati Barbari impetum in nos facerent, reliquosque interficerent.

Hæc sunt Theueti verba quàm potuimus fideliter reddita: Ad quæ lectorem diligenter attendere velim. Cùm enim, neque ille à nobis, neque nos ab illo in America conspecti fuerimus, nedum ut nostri causa in vitæ discrimen adductus sit, eum hac in parte non minùs mendacem quàm impudentem egisse calumniatorem, indicabo. Priùs autem, quòd viam præcludamus excusationi quam prætexere posset narrationem institutam non ad illud demum tempus quo in America vixit, sed ad consequens etiam referri, in primis quæro, an possint illius tam expressa verba alia ratione exponi, nisi ut particula (nos) quæ se in illo quoque numero fuisse satis indicat, eodem fuisse irretitum periculo affirmet? Si verò instet, in mentem sibi nunquam venisse

P R A E F A T I O .

vt Ministros de quibus agitur in America à se visos affirmaret, quid alio ipse scribat loco videamus.

Tom. 2. lib.
21. cap. 8. pag.
925.

Ceterum (inquit) si diutius illic māssem, populi illius miseri animas lucrifacere conatus fuisssem potius quam in fodienda terra eruendis à natura reconditis thesauris operam posuisssem: veruntamen quia eorum lingua non satis eram peritus, tum etiam quòd Ministri à Caluino missi istud onus in se receperant, instituto decessi. Apage hominem mendacissimum. Si autem bonus iste Catholicus Romanus contempti à se seculi ex Francisci Regula quã profitetur, aliud specimen non edidit præterquam quòd Thesauros imis terræ visceribus reconditos parui fecit: miraculúmque aliud nullum præter Barbarorum conuersionem, quam nisi à Ministris fuisset impeditus erat tentaturus, postquam luce clarius falsum id esse demonstra- uero, metuendum sanè est ei ne in Calendarium Papæ post mortem non referatur, néue Sancti Theueti nomine non decoretur. Cæterum vt quicquid iste garrit meras esse nugas commonstrem, nolim disputationem, institui an verisimile sit necne, istum (qui nihil non congerit vt suis ineptiis colorem inducat) Ministros silentio prætermitturum edito Sing. Americ. libro, si eos in America vidisset, nedum vt crimina patrasent, quorum nomine eos tandem accusat edita Cosmographia annis pòst minimum 16. Conuincetur enim suo ipsius testimonio libr. Sing. Am.

Singularitatem

P R A E F A T I O .

Libr. Sing.
Amer. cap. r.
24. 25. & 60.

31 Junij
1556

ad Friense promōtorium 4. Idus Nouembr;
Anno 1555. quatrīduo verò post ad Ganaba-
ræ sinum appulisse : vnde excessit Anno cō-
sequente prid. Cal. Febr. Nos verò, vt in hi-
storiæ progressu docebo, ad Castellum Col-
lignium nō nisi Nonis Mart. Anno 1557. ap-
pulimus. Quæ cū ita sint constetque satis
annum & eo ampliùs à Theueti discessu ad
nostrum aduentum intercessisse, qua fronte
conspetu se nostro illic vsam fuisse ausus est
asserere? Annò potuit intercapedo 400000.
passuum tam graue periculum ab eius capite
remouere? Potuit sanè, at iste Cosmographi-
cè mentiri (hoc est vniuerso orbi) gestiebat.
Iam verò, postquam primum hoc caput in il-
lum retortimus, nihil superest quod respon-
sione indigeat. Attamen vt vno verbo quod
ab isto afferri potest expediam, ad seditio-
nem illam quod attinet de qua sermonem in-
stituire voluit: Primum quidem, quamdiu in
America viximus vllam subortam esse per-
nego, tantum abest vt nostrū quisquā mor-
te sit affectus: si verò instet negari non posse
quin à Villagagnonis domesticis facta fuerit
in eum cōiuratio, cuius inuidiā in nos deri-
uare conetur: Respondeo ante aduentum no-
strum contigisse, Quod vt constet euidentif-
simè, non defensorem, non testem aliū quàm
ipsum Villagagnonem appello. Quapropter
Epistolam, qua ad D. Ioannis Caluini literas
à nobis in Americam perlatas respōdit, licet
iam pridem fuerit excusa, & ad fidem facien-
dam

P R A E F A T I O.

dam, exemplar Brasilica Rubrica cōscriptum diligenter asseruetur, in vsum duplicem, hoc loco adscribere visum est: Primò, quòd ea refutatur Theuetus, Deinde quòd cuius religionis professionem tū temporis simularet Villagagno, luculenter indicat.

Villagagnonis ad Calvinum epistola.

Exprimi nō posse puto, quo me affecerint gaudio tuæ literæ, & qui ad me vnà venire fratres: huc me redactum inuenerunt, vt mihi magistratus gerendus esset & munus Ecclesiasticum subeundū. Quæ mihi res maximam anxietatem obtulerat. Ozias ab hac vitæ ratione me auertebat. Sed præstandum erat ne operarii nostri, quos mercede traduxeram, gentis adducti consuetudine, eius se vitis contaminarent: aut religionis desuetudine, in *ἀπιστία* deuoluerētur. Quam mihi sollicitudinem ademit fratrum aduentus. Adiecit hoc etiam commodi, quòd si qua ex causa posthac erit nobis laborandum, aut periculum incurrendum, non deerunt qui sint mihi solatio, & me consilio iuuent. Cuius rei facultatem abstulerat periculi nostri suspicio. Qui enim fratres mecum è Francia traiecerant, rerum nostrarum iniquitate permoti, alius alia causa illata Ægyptum repetuerunt. Qui fuerunt reliqui, homines egentes, mercede conducti quos pro tempore nancisci potueram: eorum hæc erat conditio, vt

PRAEFATIO:

ab eis mihi potius esset metuendum quam petendum solatium. Hæc autē huius rei causa est, vbi appulimus, simul omnis generis se nobis opposuere difficultates, vt vix inirem rationem quid potissimum esset agendum. Regio erat incultissima, nulla erant tecta, rei frumentariæ nulla copia. Sed aderant homines feri, ab omni cultu & humanitate alieni, moribus & disciplina penitus à nobis discrepantes, sine religione, honoris, virtutis, recti aut iniusti nulla notitia, vt me subiret dubitatio an in bestias humana specie prædita incidissemus. Contra hæc incommoda, erat summo studio & celeritate nobis prospiciendum, & comparandum remedium, dum naues ad reditum instruebantur, ne eo subsidio destitutos indigenæ rerum nostrarum cupiditate capti nos imparatos opprimerent & interficerent. Huc quoque accedebat Lusitanorum infida vicinitas: qui etsi quam incolimus regionem tueri non potuerunt, huc tamen nos esse intronissos ferunt ægerrimè, & infano odio prosequuntur. Eam ob rem vno tempore hæc omnia se nobis agenda proponebant. Receptui nostro locus deligendus, expurgandus, & complanandus, munitiones circumducende, propugnacula excitanda, tecta ad impedimentorum custodiam extruenda, materia conquirenda, & aduerso colle, locis impeditissimis, humeris ob bestiarum penuriam comportanda. Præterea, quòd indigenæ in diem viuant & agriculturæ non
flu-

P R A E F A T I O.

studeant, nullo certo loco cibaria congesta
 reperiebamus, sed erat victus noster è lōgin
 quo raptim pētendus. Qua ex re manum no-
 stram (quantulacumque esset) distineri oportebat,
 & minui. His adducti difficultatibus, qui me
 amicitiae causa sequuti fuerant, rebus nostris
 diffisi (vt suprā demonstraui) pedem retulerunt.
 Ego quoque non nihil commotus sum, sed cūm
 mecum reputarem, amicis affirmasse me hac
 ratione è Francia mouere, vt quam curam
 rebus humanis impenderam, eius studij
 comperta vanitate, regno Christi excolendo
 adhiberem, iudicauim in voces & hominum
 reprehensionem incursum & nomini meo
 iniuriam facturum, si labor aut periculi
 opinio à cœpto me detereret. Præterea cūm
 Christi negotium gerendum esset, credidi
 non defuturum sed ad fortunatissimum exitum
 perducturum. Ergo me confirmauim, vimque
 omnem ingenij intendi in rationem eius rei
 perficiendae, quam summam vitae meae
 deuotione susceperam. hac autem via id
 assequi me posse existimauim, si vitae
 integritate hoc meum propositum comprobarem,
 & quam operariorum manum traduxeram,
 ab infidelium consortio & familiaritate
 auerterem. In eam sententiam animo meo
 inclinato non sine Dei prouidentia factum
 esse visum est, vt in hæc negotia inuolu-
 mur: sed ided accidisse, ne otio corrupti
 libidini & lasciuiae operam daremus. Præterea
 succurrit nihil esse tam arduum, quin conan-

P R A E F A T I O.

do superari possit. Proinde ab animi fortitudine petendum esse auxilium, & continenti labore familiam exercēdam, huic nostro studio Dei beneficentiam non defuturam. Itaque in insulam, duobus millibus passuum à continenti remotam transmisiimus: ibique domicilio nostro locum delegi, vt adempta fugæ facultate manum nostram in officio continerem, & quòd fœminæ sine viris suis non essent ad nos commeturæ, delinquendi occasionem præriperem. Accidit tamen vt ex mercenariis 26. voluptatis illecti cupiditate, in meam necem conspirauerint: sed die constituta consilio exequendo, re mihi per vnum ex conscis enunciata, eo ipso momēto quo ad me opprimendum armati admatu-
rabāt, hoc modo periculum effugimus. Quinque è meis domesticis ad arma conuocauī, & aduersum ire cœpi: tum tātus coniuratis incessit terror, tantaque perturbatio, vt nullo negotio facinoris authores quatuor qui mihi fuerāt designati corripuerimus, & in vincula coniecimus. Eo casu reliqui consternati, positis armis delituerūt. Postridie vnum cathenis exoluimus vt causam suam diceret liberiùs: sed effuso cursu in mare se præcipitem egit, & suffocauit. Reliqui vt è vinculis causam dicerent adducti, sine quæstione vltro exposuerunt quæ per indicem comperta habuimus. Vnus ex ipsis paulò antè à me castigatus, quòd se scorto cōiunxisset, iniquiore esse mente cognitus est, & ab se coniurationis

PRAEFATIO.

tionis initium factum esse: atque scorti patrē muneribus deuinxisse, vt eum è nostra potestate eriperet, si scorti copula prohibere cōtenderem. Hic suspēdio sceleris pœnas luit. Duobus reliquis delicti gratiam fecimus: ita tamen vt, in cathenis terram exercerent. In aliis quid esset peccati exquirendum mihi esse non putauī, ne compertum scelus inultum omitterem, aut si supplicio castigare vellem, cū facinus ad multitudinem pertineret, nō superessent qui opus à nobis institutum perficerent. Itaque dissimulata animi mei offēsiōe peccatum condonauimus & omnes animo bono esse iussimus. Non ita tamen à solitudine nos abduximus: quin quòd in vnoquoque esset animi ex studio, curaque sua diligenter venaremur. Et cū labori eorum non parcerem sed assidua mea præsētia ad opus eos vrgerem, non solū prauis consiliis viam præclusimus, sed breui tempore insulam nostram munitionibus & validissimis propugnaculis sepiuimus. Interim pro ingenij mei captu, eos monere & à vitiis deterere non desistebam, atque mentes eorum Christiana imbuere religione, indiētis à mane & vesperi publicis & quotidianis precibus. Qua cautione & diligentia reliquam anni partem quietiorem habuimus. Ceterū eam quam exposuimus curam, nobis ademit nauium nostrarum aduentus. hinc enim nactus sum viros, à quibus non solū mihi sit minimè cauendum, sed quibus salutem meā

PRAEFATIO.

possim tutò committere. hac oblata mihi facultate, decem ex omni copia delegi, apud quos imperij nostri potestatem deposui, discernens vt nullæ res posthac nisi consilio gerantur. Adeo si quid in quenquam durius statuerem, nisi consilij authoritas & consensus accederet, infirmum esset & inane. Hoc tamen mihi reseruavi, vt lata sententia supplicij veniam dare mihi liceat: Sic omnibus prodesse, nemini nocere possẽ. Hæ demùm sunt artes quibus dignitatem nostram retinere, tueri & propugnare constitui. Dominus noster Iesus Christus ab omni malo te tuosque collegas protegat, Spiritu suo vos confirmet, vitamque vestram ad opus Ecclesiæ suæ quã longissimè producat. Fratribus meis charissimis Cephæ, & De la fleche fidelibus plurimã salutem meis verbis velim impertias. Collignio è Francia Antartica prid. Cal. April. 1557. Si ad Renatam Franciæ heram nostram quicquam literarum dederis, hanc quæso, meo nomine diligentissimè saluta.

Addita est insuper ad calcem huius epistolæ clausula Villagagnonis ipsius manu scripta, quam hoc loco præcidere non dubitavi, quia in sequentibus aduersus ipsum afferenda erit. Nihilominus tamen ex his quæ adscripti constat satis debacchatum falsissimè Thevetum in nos, quos affirmat in Castello Collignio seditionis authores exitisse. Patet enim quo tempore exorta est, eò nondum nos appulisse. Quapropter mirari subit vsque adeò
di-

PRAEFATIO.

digressionem hanc homini placere, ut præter ea quæ iam attigimus ubi de Scotorum fide verba facit quasi libidinem non possit explere, sic denuò scribat.

Quorum fides mihi quoque est perspecta in quibusdam tum nobilibus tum militibus, nobiscum in Galliam Antarcticam transportatis, coniuratione contra nos facta à Neustris quibusdam, qui ob barbara gentis illius ac prope rationis expertis lingua peritiam, cum Regulis duobus spe prædæ adductis de nobis perimendis conuenerant: cuius cum facti essent certiores Scoti, rem totã Villagagnoni mihiq; indicarunt. Pro quo scelere meritas de derunt pœnas coniurati: quorum in numero cum essent Ministri à Caluino missi, participes supplicij facti sunt, in mare siquidem sunt demersi.

Rursum Theuetus, hoc loco quid sibi velit ignorat. Is enim tria facinora confundit quorum vnum e mentitum, à me priùs est refutatum. Quæ supersunt duo, diuersis temporibus contigerunt. Tantum igitur abest ut Scoti coniurationem ipsi indicarint: quin imò cum ex eorum esset numero quos eo nomine accusat Villagagno quòd in Aegyptum, hoc est ad Papatù rediissent (ex quo etiam colligere licet eos omnes quos sibi socios adiunxerat de nomine religioni dando quam tum stabilire profitebatur, fidem obstrinxisse) non magis secundo hoc & vero quidem periculo, quàm priore fictitio & e mentito est periclitatus. Ad tertium quod attinet, quo affirmat nonnullos seditionum Ri-

Tom. 2. libr.
16. cap. 8. fol.
66s.

P R A E F A T I O.

cherij sociorum extremo supplicio affectos, eorumque
cadauera piscibus obiecta fuisse. Respondeo
 nihil minus veritati consentaneum, eo præ-
 fertim quo à Theueto narratur modo. Quã-
 uis enim à Villagagnone postquã à vere re-
 ligionis professione defecit pessimè excepti
 sumus: nihilominus tamen, quòd viribus nõ
 esset superior, in nostrum nullum ante disces-
 sum Philippi & Richerij, quibuscum sum re-
 gressus manus iniecit: quin cum vi retinere
 nos neque auderet nec posset, ipsius cum ve-
 nia, fraudulenta tamen, dimissi sumus. Hoc
 quidem verum est, vt alibi dicetur, quinque
 ex nostris postquam octauo die naue afflicta
 ægrè naufragium euasimus, scapha vectos
 Americam repetijisse. Quorum tres in ma-
 re præcipites dedit: non quòd vllius essent se-
 ditionis rei, sed (vt testatur Martyrum histo-
 ria) propter Euãgelij professionem quam ab-
 iecerat Villagagno. Porrò, si non malignè sal-
 tem imprudèter, in eo nõ minus peccat The-
 uet⁹ quòd Ministros fuisse istos asserit, quàm
 cum quatuor Ministrorum missionem vni
 Caluino tribuit. In quo rursus dupliciter
 errat: Constat enim Pastorum electiones in
 Ecclesijs reformatis iuxta disciplinã apud
 illas constitutã normam fieri, nimirum con-
 sensu complurium ad hoc electorum popu-
 lóque probatorum, ac proinde non vni cui-
 quam veluti Papæ permitti. Ad numerum
 quod attinet, plures duob⁹ Richerio & Char-
 terio tum temporis (nec vllos credo postea)

P R A E F A T I O .

eò nauigasse dici non potest. Si tamen instet
 se vsque adeò de rebus istis scrupulosè non
 egisse quin eos omnes qui nauigarant facilè
 Ministros appellet, Respondeo, quemadmo-
 dum satis nouit in Ecclesia Romana non sin-
 gulis hominibus vsuuenire vt Franciscani di-
 catur, sic (absit verbo inuidia) nos reformatos
 quibus confusionem à nobis arcere est in vo-
 tis, non omnes fungi Ministerio. Cæterùm
 quia non minùs honorifico Ministri titulo
 quàm falso seditiosi Richeriù ornauit. (con-
 cedo etiam liberaliter Sorbonicum doctora-
 tum ab illo fuisse procul abiectum) mali for-
 tasse consulat nullam sibi gratiam à me re-
 ferri, Franciscaniquè demùm decorari no-
 mine: placet vt illi gratificer Cosmographũ
 nominare, nec eum vulgarem sed vsque a-
 deò generalem vt, quasi in hoc orbe desint
 obseruatu digna, lunarem adire non dubitet,
 vnde nugas in suos libros transferat. Quæ *fac. i. ballest.*
 me non mediocriter commouent, (Gallus
 enim sum, Regisq; mei famę studiosus) præser-
 tim quòd hic non modò Cosmographi Regij
 nomine institus, stipendiisque pessimè collo-
 catis sit auctus: sed etiam quòd nugas ne epi-
 stola quidem dignas regia autoritate prote-
 ctas in vulgus emittat. Ne quid autem eo-
 rum quæ ab illo dicta sunt intactum relin-
 quam, quamuis id responsione indignum iu-
 dicem, quod, dum alios omnes Frãncisci pede-
 metitur, cuius fratres, cuiusmodi est Theue-
 tus, in suas peras latiorésque manicas nihil

P R A E F A T I O

non conijciunt, scripsit *Ministros in Ameri-*
sam appulso diuitiarū studiosissimos, quicquid ad
manum veniret rapere solitos : tamen quando
 istud (tam verū quàm Franciscanorum Al-
 corani e mentitæ fabulæ) aliud nihil est quàm
 vltro ad certamen eos prouocare, quos in
 America nec vidit vnquã, nec ab illisvlla est
 contumelia affectus, ex eorū cū sim nume-
 ro, spicula quæ in nos vibrauit vt regeram; a-
 gè, alias hominis ineptias detegamus.

Atque vt illum nonnisi suo iugulẽ gladio;
 Quid iã ad hæc respõdebit, quòd cūm Sing.
 Amer. libr. totidem scripsisset verbis, *se triuuo*
tantum in Friësi promontorio mãsisse, tomo verò
 Cosmographiæ secundo asserere non dubitet
se in eo loco aliquot menses egisse? Si saltem vnum
 dixisset mensem, diésque illic esse septimana
 nostrate paulò longiores, fidem adhibere si
 qui voluissent liberum fuisset : sed nondum
 (quod pace illius dictum sit) dies sub torrida
 Zona longissimos in menses nostrates trans-
 mutari didicimus. Cæterum iste lectoribus
 illudere perseuerat : quamuis enim à me in
 superioribus suo ipsius testimonio sit conui-
 ctus non vltra duos menses cum dimidio in
 America vixisse, nimirū à 3. Id. Nouembris
 Ann. 1555. ad prid. Cal. Februar. consequentis
 anni, quo quidem tempore, quãtum accepi,
 vix ac ne vix quidem ab ea insula quæ à Vil-
 lagagnone munebatur excessit, tamen tam
 longè latèque sermonẽ diffundit vt non mo-
 dò eum vidisse, audisse ac obseruasse tot po-
 popu-

Cap. 24. fol.
21.

lib. 21. cap. 4.
fo. 913.

*Excerptum in
 ad X menses
 in America*

P R A E F A T I O.

pulorum mores quartam illam Mundi partem incolentium, sed etiam tractum omnem Indiae illius Occidentalis ab ipso pedibus mensuratum fuisse credas: cui tamen labori, ne decem hominis aetates sufficiant. Ac sane nullus erat ex Neustrijs interpretibus, quorum tamen nonnulli iam nouem illic annos exegerant, qui se ultra 80. passuum millia progressum fuisse diceret: tum quod deserti loca & inaccessa passim occurrant, tum ob *Margaritum* metum (qui non procul à Tonoupinambaulijs, absunt) Nilominus tamen Theuetus affirmare non veretur se 120. passuum millia & eò amplius iter fecisse per sylvas impeditissimas interdum nocturne cum Barbaris, obuia tamen fera à qua læderentur nulla. Ego verò huic postremo de feris facile fidem adhibeo: Eum enim tam fuisse à ferarum insultibus securum ausim affirmare, quàm ab spinarum rupiumque incommodis immunem. Illud verò quis non miretur, quòd alibi iactat, *ea quae de Barbarorum moribus scribit compertiora sibi fuisse, postquam eorum idiotina didicisset.* Cuius tamen adeò obscurum edit specimen vt vocem, *Pa*, quæ sonat, ita, interpretetur, *tu quoque.* Hoc igitur in praesentia obseruare libet, vt non minus appareat quæ sit istius, quoad idioma Barbarorum, peritia, ac in sequentibus patebit quanto sit praeditus iudicio: qui non dubitarit scribere ante ignis usum fumo vti Barbaros consueuisse: Viderit igitur à non potiori iure ab eo irridebitur à

P R A E F A T I O .

Bellefore-
stius Epistol.
dedicat. Cos-
mograph.
sue præfixa.

Sam. 2010

fr. 2010

Sing. cap. 1.
pag. 2.

quo eo nomine accusatur, quòd ubi duos aut tres menses apud quosdam populos egit horridas quas didicerat voces in medium afferat, quã linguæ istius peritiã sibi arrogavit. Ergo, quisquis es, caue ne diligentius percõteris, sed iis indubitatam fidẽ adhibeto quæ confusè de Americanorum lingua effutiet Theuetus. Ille enim suum *Mair momen & Mair pochi* in medium afferens, strenuè tibi imponet.

Quid verò dicendum, quòd ad eò vehementer eos intrepet, qui Americam Indiã Occidentalis nomine vocant? vult enim franiã Antarcticã nomen quòd illi imposuerit immutatum remanere, (quam tamen nominis impositionem sibi cum Gallis omnibus qui eò cum Villagagnone essent trãsportati communem facit) Ipse verò eam multis in locis Indiã Americanam nominet? In summa etiam si sibi ipsi non constat, si quis castigationum & refutationum quas alienis laboribus adhibet rationem habere velit, dicat ceteros omnes rerũ omniũ ignaros, vnum verò Theuetũ cucullatum singula oculis perlustrasse.

Iam enim præfatio, si quid, hæc nostra legens, animaduertat à se quoquo modo delibatum, statim futurũ vt, pro suo more proque sua arrogantia, in has voces erũpat: heustu, mihi hoc es furatus. Etenim si Belleforestius ille, non solũ *ὀμότεχνος* ipsi, sed & qui istius Sing. Amer. librum Ode proluxa coonestarat, effugere non potuit quin à Theueto;

PRAEFATIO,

ueto, infelix Philosophus, & miser tragicus,
 per contemptū crebrò sit nominatus: Si, in-
 quam ferre non potest Theuetus vt Cosmo-
 graphus alter, qui non rarò, nihilò tamen ap-
 tiùs quàm ipse, inuehitur in miseros Hugno-
 nottos secum conferatur, quid mihi, tenui
 meo calamo immanem hanc colossum ag-
 gredi auso? Dubium sanè non est, quin vbi se
 suis coloribus depictum à me videbit, instar
 Goliathi illius, diris deuouèdo me, quasi de-
 uoraturus inhiet, Papæque fulmina iaculetur
 in me, meumque hoc opusculum. Atqui licet
 aduersum me vñ Patròni sui Francisci iunio-
 ris, ab inferis Quoniam becum suum excita-
 re possèt quem duobus tormētis æneis onu-
 stum quasi tutò hæc displodere possèt in sua
 Cosmographia depingendum curauit, cœp-
 to non desistam, quinimmo in sequentibus,
 quibus potero modis insequar, quin confi-
 do fore vt præclaram illam suam Henricopo-
 linquam in mediis nubibus Americanis fun-
 dauit diruam deleamque. Sed dum ad certa-
 mē me instruo, dūmq; monito per tempus
 licet vel ad impetus nostros sustinendos ap-
 parari, vel etiam si volet in deditioem veni-
 re, lectorem rogatum velim vt illud cōdonet
 quod dum istius nugas, quæ huic nostro opus-
 culo edendo occasionem præbuerunt, suis
 ipsius scriptis refello paulò fuerim prolixior.
 Ac sic tādē finem impono licet, ex quo pri-
 mū editus est hic liber, admonitus sim à
 quodam tum in Papatu degente, nunc verò,

*de quibus
 et sic fieri
 in signum*

Lib. 21. pag. 952.

additio

PRAEFATIO.

abiecta cuculla, ministerio in Ecclesia reformatata fungente, à Theueto in Patriam meam se misisse, quod in me vitamque meam inquireret, nec defuisse quosdam veram religionis professionem praeseferentes qui ea in re suam operam praestare pollicerentur. Hinc fit ut, quod alias dixi, denuo repeto, cum ne Theuetum viderim quidem, ne dum ut me priuatum offenderit unquam, nullo alio studio nullaque alia de causa illi me obstitisse, nisi ut criminationes, amouerem quibus Euangelium eiusque primos in America pracones est infectatus. Idem dictum velim impuro illi Apostatae Launoeo qui lib. 2. quem ut Apostasiam suam confirmaret edidit eod usque impudentiae deuenit, ut scribat Ministros, etiam si de religione nulla esset mentio, in scriptis suis non abstinuisse quin doctissimos quosque viros, in quibus Theuetum ponit, morderent. Atqui apparet quo loco à me est refutatus cum ex professo reformatam Religionem, quique eam profiteretur laceffuisset. Quare impudentissimus omnium hominum Launoeus, qui me sibi (ut ait) probe notum (in quo à vero longissimè abest, neque enim Dei beneficio commercium mihi unquam fuit cum illo) mendicum appellat, quique ipse in Papali culina mendicus, Christo, verarum aquarum perennium scaturigine relicto, ad putidas Papae cisternas potum redijt, de Papatu fortiter tuendo cogitet, donec ipse siueque similes, postquam inutilem suam operam

An-

P R A E F A T I O.

Antichristo laboriosè nauarint, tãdem debi-
tam mercedem reportet, atque ita corã Deo,
& hominibus miserrimus euadat. Sed ad rem
vt redeam. Respondeat, si libet, Theuetus
quæ aduersus ipsũ scripsi verane sint an falsa,
hic enim est rei cardo, Ne autem subterfu-
gia captet ex inquisitione in me vitamque
meam. Me autem non minùs atque ipse, Cos-
mographus sit licet, exerto capite incedere
norit. Porro si quid à vero alienũ afferat ex-
pectet à me ex suis ipsius scriptis tam solidas
refutationes, vt nõ opus sit in Americã vsque
excurrere quo cuius sint farinae iudiciũ fiat.

Hoc tandem loco prima huius libri edi-
tione refutandis Theueti nugis finẽ imposue-
ram: Hoc tamẽ testatus, vt nuper dixi, si quid
à vero alienum proferret, responsum à me
portaturum. Atqui quemadmodum olim ca-
lumnia impudentissima quibus nos iam an-
tea insectatus fuerat, nimirum quòd illũ per-
imere in Castello Collignio voluissemus, ex
quo tamen vt antea demonstratum est, ante
aduentum nostrum excesserat, me vt aduer-
sus ipsum hæc scriberẽ pertraxerunt, ita vt si
à mendaciis illis & calūniis abstinuisset que-
cunque in ipsum dicta sunt, à me fuissent vt
^{in p. 149.} omiffa: sic etiam nunc postquam non
modò non respondit prout erat admonitus
sed & ita furiosè in me egit lib. virorum Illu-
strium ab eo nuper edito, vt arrepta ex eo oc-
casiõne quod paucis à me de *Quoniã beco*
suo dictum fuerat, nihil minùs quàm apposi-

Cap. 149.

P R A E F A T I O .

Prouer. 26. 4. tē de me detraheret: Ex Salomonis prescri-
 pto, qui stulto secundū stultitiam suā respō-
 deri iubet, perficiam vt hic qui vltro me ite-
 rum laceffuit meritos audaciæ successus ex-
 periat. Ne autē præpostero ordine agam,
 quod illi omnibus in scriptis est familiare, &
 disputationem hanc aduersus ipsum recto
 ordine instituam, morēque meo istum con-
 tinuo suo gladio iugulem, ipsius verba de-
 scribere pergā. Quandoquidem igitur Quo-
 niambecus ille post mortem vsque adeo est
 à Theueto laudibus ornatus vt optimo iure
 felicior dici hac in parte possit quàm fuerit
 Alexander Magnus, qui tâto Homeri flagra-
 bat desiderio qui suarum laudum præco esset.
 Agē alterum laudum eius præconiū à Theue-
 to in libro Sing. Ameri. conscriptū, quod le-
 pidissimè his verbis est exorsus audiamus. *Et
 autem fidem faciā Americanos rarissimis & exqui-
 sitissimis tam animi quàm corporis, encausto flori-
 busque ornatos esse, vnum horrendum illum Quo-
 niambecum in mediū proferre volo, de quo verba
 facere meritò possum: qui illum vidi, audiui satis-
 que otiosè obseruavi ad flumē Lanariū quod est ad
 23. gradū ultra Equatorem sitū citràque polum
 Antarcticum ad gradū 66. cum dimidio. Ad hæc
 imprimis lectorē attendere velim, valeatne
 hæc consecutio ánon. Theuetus vidit, au-
 diuit, satisque otiosè obseruauit horrendum
 suum Quoniambecū: ergo Americani encau-
 sto & floribus rarissimis exquisitissimisque
 cū animi tū corporis sunt ornati. Omitto
 quod*

PRAEFATIO. 7

quod hominibus encausti florūmq; tribuit
 ornatum, qui aptius aruis, pratis, picturis, re-
 bus denique metallicis arte affabrefactis tri-
 bueretur. Optimus itaq; Dialecticus vix ma-
 gno labore præclarum istud argumentū The-
 ueticum confirmaret, cui tamen mendacium
 conclusionis vice apposuit dum affirmat me
 voluisse flumē, quod ipse appellat Ianarium,
 ego Geneuram ad 23. gradū citra polum An-
 tarcticum collocare. Ex iis enim apparebit
 quæ 7. huius lib. cap. de hac re dicentur, non
 modò istud à me nò scriptum esse, sed nusquā
 mihi in mentem venisse. Sed sicut optimè
 quidam obseruauit Theuetum floridam Re-
 gionem cum aliis cōiungere quæ interuallo
 plus quàm decies centenū passuū milliū inter
 se distāt, & vice versa alias proximas ab ea re-
 mouere: Sic etiam in historiarum narratione
 mentiri illi est tam familiare vt nihil suprā.
 Quæ cum ita sint pudeat censorē istū eos in-
 sectari quos falsi cōvincere non potest. Addit
*Quoniam becum statura non multum à Giganti-
 bus aliena fuisse, corpore prægrādi, nec minus cras-
 so, viribus non vulgaribus, quibus etiam præcipuè
 ad hostes perdomandos inque suam potestatem redi-
 gendos utebatur.* Huius historix cap. 8. qua sint
 statura Americani, è quibus fuit ille *Quoniam-
 becus* demonstrabo: interim dicam obiter eā
 respectu nostri prodigiosam censi non de-
 bere. De *Quoniambeco* quod attinet, etsi non
 eo inficias quin sæpe ab Interpretibus Neu-
 striis, qui vnā nobiscū erant in Castello Col-

vide Histor.
 Florid. cap 3.

PRAEFATIO.

Igenio audierim istum *Quoniambecum* (quem
 frequentius quàm fecisset Theuetus viderat)
 inter fortissimos recenseri solitum, tamen à
 nemine vnquam pro gigante, neque gigatea
 stirpe prognato, est habitus. Nec sanè ad gi-
 ganteam staturam propius accedebat, quàm
 solent grandiusculi qui circumspici inter nos
 solent, homines, in quibus ne pregrandem il-
 lum & iam fama satis notum, Parisiensem sa-
 brum ferrarium aliòsque consimiles cõpre-
 henderim. Itaque apparet Theuetum etiam
 hac in parte lectoribus imposuisse. Adè quo-
 que facit cum addit quæ sequuntur de Barbari
 istius *eminètia, qua præ cæteris omnibus conspi-
 cuus erat, quòdque hostes suos sibi subiciebat.* De
 subiectione Barbarorum suo loco dicetur
 non nisi voluntariam esse, nullamque a-
 liam præter cultum & honorem quo Iynio-
 res solent eos prosequi qui proeecta sunt æ-
 tate, à quibus quòd rerum experientia sint
 præditi in bellum deducuntur, hostibus verò
 subiectionem aliam non imponunt præter-
 quam quòd, vt Cap. 15. dicetur, postquam in
 vinculis quantum temporis visum fuerit de-
 tinuerunt, eos mactatos vorant. De eo quod
 addit Theuetus *Quoniambecum vsque ad òvi-
 ribus valuisse, vt dolio vini in vlnis comportando
 par esset, vtrique istorum perforandum & ebi-
 bendum relinquo, cum vt tanto onere leue-
 tur fictitius iste Vulcanus, cuius humeris cõ-
 tinuò impostita sunt ænea tormenta duo, tum
 vt, fugatis hac ratione hostibus, genio indul-
 geant.*

PRAEFATIO.

geant. Quæ tamen fuga insciis Deo & hominibus contigit: ac proinde, quod tamen persuadere nititur Theuetus, nulli vnquam hominum risum commouit. Meritò itaque subiungit, *Historiam non profectò vulgarem*, (de-
 buit addere nec veram) *nec cuius familiarem*,
is tamen qui bono naso fuerunt præditi nõ erit difficile persuadere rem istam ab eo perfici potuisse,
habita præsertim ratione roboris tãti corporis. Per
 me sanè, si qui sint qui naso credere aut ve-
 lint aut possint, licet: at si pars illa olfactui est
 aptior, vulgòque apud nos bono esse naso de-
 canibus dicatur, quibus nos comparare vide-
 tur Theuetus, dignus sanè est cuius naso pla-
 gæ infligantur. Atque hæc pro responsione
 sint ad ea quæ addit, *michi non posse persuaderi*
Barbarum illum, eo modo humeris suis tormenta
duo imponere potuisse, nihilò veritum, vt eorum
repercussione laderetur. Quibus assentior non
 inuitus: nam neque persuaderi istud mihi
 potest, nec fidem vllam habeo. Nec sanè ha-
 bebunt ij omnes qui, meliùs quàm faciat
 Theuetus, norunt humanos humeròs arcium
 muris duritie non esse pares, ac proinde ne
 minoribus quidem tormentis disploden-
 dis aptos. *Quare licet mihi non sit persuasum*
 (quod ineptissimo, hyperbolico sermone
 mihi impingit) *ostrei mei testis, vniuersa no-*
ui illius Orbis arcana recludi: quod sanè glo-
 rioso & arroganti Theueto optimè conue-
 nit, qui, vt antè dictum est, sibi vni
 explorata omnia, reliquos verò rerum om-

PRAEFATIO.

nium ignaros esse existimat, admitto quod addit: *Nolle se experientia expugnare me,* (cuius nimirum profus est expers) *quamuis enim in meum conspectum non veneritis de quo fit sermo rationi tamen obsequentem me non futurum, sine experientia stultorum magistra.* Inter quos (etsi longè aliter sentiat) non postremum locum obtinet Theuetus. Addit, *Non statim futurum ut causa vincam, quia non consequitur, si vel ego vel alij quipiam Quoniam beco similes non simus, à maximo illo rege (putà regno experte) ea non fuisse gesta quae de eo narrauit fideliter.* Ego verò respondeo, nec etiam futurum ut causa cadam: cuius tamen controuersiae lectori iudicium omne defero. Absit autem à me cæterisque, quos hoc loco innuit Theuetus, ut vlllo modo bardum illum & ferum Quoniam becum referamus, cuius tamè gesta posteris tam sedulò mandauit Theuetus. Atqui me rursus lepida, sanè, hac inuectiua petit, *Ne autem diu multumque in argumentis subtilioribus atque è Philosophia penu depromptis immorer, rem totam Lerijs ipsemet confirmauit.* Tum claudicans utroque pede subiungit argumentum. *Primò* (inquit) *dato nec tamen concesso, Libros quos sibi vendicat ab ipso fuisse conscriptos, nimirum de obsidione Sancerrana, deque in Americam profecione, quamuis ij omnes quibus est notus (in quibus est Spinæus qui duodecim annos in America eodem tempore quo Lerijs vixit) non possunt adduci ut credant ab eo conscriptos fuisse.* Deus bone, quis est qui audi-

de Lerijs
libris

PRAEFATIO.

ea tam acuta Philosophia non obstupescat! Theuetus Leriū sibi ipsi committit! Enim-
 uerò si, ex vnguibus Leo, vt est in prouerbio,
 apparet profectò istum ingenio præditum
 esse incude obtusiore. Quis enim isthæc con-
 uertat, *Non concedit libros, quos de Sancerrana
 obsidiõe, & de profectiõe in Americã edidi, à me
 scriptos fuisse.* Quid ita vero? *Quoniam* (inquit)
*qui me probè norūt adduci nō possunt vt credant, li-
 bros illos, industria mea fuisse elaboratos.* Notan-
 dum itaque est inprimis, Theuetum, qui suo
 Marte, vix ac ne vix quidem, vnam aut alte-
 ram paginam accuratè scribere potest (vtitur
 enim quorundã iuuenum eruditorū opera in
 scriptis suis ornãdis, quod mihi à iuvene quo-
 dam cuius opera vsus erat, est renūtiatū) qui-
 que alieno labore expolitas narrationes or-
 dine digerere nescit, ceteros suo metitur pe-
 de. Quare hæc in Theuetum ipsum, cui opti-
 mē quadrant, regero: testorque (quod sine ar-
 rogantia dictum velim) scripta mea aliis ex-
 polienda nō modò non dedisse, sed etiam e-
 ruditos quosdam (quibuscum ea communi-
 caui, vt dignane essent quæ ederentur ipsi di-
 spicerent) à grauioribus studiis auocare reli-
 gionem mihi fuisse. Quod verò addit eo-
 rum qui me norant nullos adduci posse vt credant
 tale quid à me scriptum fuisse, in genere fallum
 est. Ad Spinæam quod attinet (cuius mētio-
 nem assentatoriè facit Theuetus, prout suo
 virorum Illustr. libro gratiam inire magnam
 à viris quibusdam non obscuri nominis spe-

P R A E F A T I O

rabat, quam tamen nō est consequutus: quippe talia flocci faciunt) confido fore ut re bene perspecta, quod illi tribuit Theuetus abnuat, non minùs atque cōsciùs est Theuetum nobis crimen hoc impingentem ut ipsius & aliorum eēdem simus moliti, impudentem agere calumniatorem. Sed bene est quod dum sibi defensionē quærit, arma quib⁹ repellatur mihi subministrat: siquidem meminit probè Spinæus, quem à nostro ab America reditu non vidi, nihil nisi placidè & modestè illic à nobis gestum fuisse. *Ceterùm (inquit ille) possem, veluti complures alij, eorum quæ ex alienis laboribus in vsum suum transtulit, non pauca mihi vendicare.* Autores quibus sum vsus ad libri marginem annotaui: ad Theuetum verò quod attinet, aliūde sua quàm à scriptis meis requirat, etenim si quid inesset, quòd reliqua conspurcaret, non patienter ferrem. *Sed ne diuerticulum videar querere, detur ei qua diximus conditione, inquit Battologus iste, ut ij libri quos sibi vendicat ab eo sint scripti, dummodò agnoscat (quod diffiteri non potest) ea conditione hominem qua fuit Lælius, adeò narrationibus instituendis non esse informatum, ut ea possit perficere quæ alieno labore edidit.* Mea sanè refert parum, detne, an admittat quod impedire nequit Theuetus. De cōditione mea autē quod addit, duplici expediam responsione. Theuetum itaque, qui me sibi ignotum mendicum dicit, in primis monitum velim, si qua sim oriundus familia, fide dignis testibus esset pro-

PRAEFATIO.

probandum, fore ut magno eum intervallo post me relinquerem. Non tamen quod humanam nobilitatem pluris quam par sit faciam, nisi adhibito Dei timore omnium virtutum fonte. Præterea si mecum esset iste comparandus, (quod absit) quid queso sordidius Franciscano isto? qui quod peram mendicus olim circumgestarit, in rei memoriam, ut est verisimile, Diogenem mendicorū sordidissimum pera humero imposita, suo Virorum Illustri. libro depingendum curavit? Cæterum habeo de quo mihi gaudeā, quandoquidem Theuetus eorum omnium qui hac ætate aliquid scripserunt fastuosissimus sponte agnoscit, se hoc scriptorum genere à me superari: quamvis aliorum omnium respectu minimū me esse, non inuitus agnosco. Quā obrem suam ipsius confessionem veluti pro me facientem lubens admitto. Atqui odiosissimis suis repetitionibus delectatus, addit, *Ne autē existimet, obijci à me sibi nihil posse præter professionis imperitiam: nō parum sanè dolerem, si ego, non infimæ, per Dei gratiam, fortis homo, similis essem Theueto, in cuius scriptis nullo respectu habito Cosmograpicæ professionis, quam Regum nostrorum facilitate est adeptus, nihil est tam prophannum, tam ridiculum, tam puerile, tam denique à vero alienum quod non legatur: cum tamen nonnisi grauia, seria, vera, tractare debuisset.* Huius autem rei testes eos appello qui lectis Theueticis scriptis liberè & à-

PRÆFATIO.

pertè sententiã sunt dicturi: adultores enim
 Theueto similes nihil moror, quippe sus-
 ctos: & fide indignos esse, res ipsa loquitur.
 Addit, *Videamus quæso annon quadam minus
 credibilia scripserit Lelius, quàm sit Quoniambe-
 ci historia.* Omnino sanè nulla. Quòd si secus
 erat, cur non exemplum saltem vnum in me-
 dium attulit? aures verò legentium obterere
 non cessauit his verbis? *Pudet me*, debuit ad-
 dere quòd impudentissimè sim mentitus,
manum calamo admoouere. Etiam si tota hæc nar-
 ratio, quam paucissimis verbis expedire non
 erat difficile, Theucti ingenium referat, si ta-
 men ingenuè quod res est fateri vellet, non
 dubito quin alij quicquid est ornatus accep-
 tum ferret. *Vt pro meritis excipiam nugatorem
 istum, qui fabulis compleuit.* Bona verba The-
 uete: itane cæteros tuo metiris pede? *paucula
 scripta.* Non omnia vidit, hæc tamen nõ mo-
 ror: iste verò longè sibi meliùs cõsulisset si
 aut pauciora, eoque meliora, aut sanè omni-
 no nulla edidisset, *quæ sub illius exstant nomi-
 ne.* Theuetum tamen, vsque adeò vrunt vt
 (quantum à fide dignissimo viro accepi) quæ
 in eum emisi 500. coronatis redempta vellent.
 At crepet licet: Cur enim Euangelium infamans,
 eos à quibus nè tantillum quidem est
 læsus laceßiuit? Addit præterea, *eos qui non o-
 mnino malè in me sunt affecti, pudore suffundis.*
 Ego verò respondeo me nulli vnquam (Dei
 beneficio) cur in me malè fuerit affectus oc-
 casionem præbuisse, nedum vt pudoris vl-
 li cau-

Theucti in
 p. 1. et 2.
 p. 3. et 4.
 p. 5. et 6.
 p. 7. et 8.
 p. 9. et 10.

P R A E F A T I O.

li causa fuerim. Det igitur fideiussorem The-
 uetus, quando quidem istud confinxit, si fidē
 sibi vult haberi. Ad sequentia quod attinet
 verba, *ineptias, manias, gerras, fabulas quibus eo-
 rum*, inquit, *oculos pascere volo, qui in legendis
 meis libris*, quos itidem ineptias vocat, *ope-
 ram ponunt*: video miserum hominem in me
 vehementer exacerbatum, quòd victum se
 sentiret hæc omnia mihi, tum in hac præ-
 fatione, tum in ipsa historia in se scripta sur-
 ripuisse. Apparet igitur istum, qui paulò ante
 furti crimē, mihi asfingebat, plumis meis or-
 natum esse: quas tamen, tanquam ipsi accom-
 modatissimas, nō inuitus relinquo. Itē de eo
 quod subiicit dictum velim *me eò impudentiæ
 deuenisse, ut subtilius in nominis mei significatio-
 nem inquirendo, affirmarim, Leri, Barbarorum
 lingua ostreum sonare*. Quod equidem verissi-
 mum esse affirmo. Norūt enim naute, cæte-
 rique qui eò nauigarunt Leri-pes dictionem
 compositam, ostreum ea lingua sonare. Im-
 pudentiam verò quam mihi impingit, i-
 psi relinquo. Nihilominus tamen mordere
 non desinit, ait enim, *Quamuis id mihi cōceda-
 tur*, putà nomen meum Americanorum lin-
 gua ostreum sonare, *tantus tamen autoritate
 non erat, quantus videri cupit, quoniam*, inquit,
*ostreum eram testis, non sane meis, sed Colligny Ca-
 stelli septo à Villagagnone reclusum*. Nonnihil
 hoc loco de balænis interserit, de quibus, si-
 cut etiam de testinibus & crocodilis suo di-
 cemus loco. Autoritas verò, de qua agit,

P R A E F A T I O.

Quid ad rem obsecro? Quid item reclusio illa in castelli Collignij septo? An iste, qui bonam ætatis suæ partem in monasterio trãsegit, vbi nonnullos ex suis fratribus *in pace* repositos vidit, ac forsitan ipse reposuit, nos veram religionem amplexos, instar monachorum, in illo castello reclusos fuisse autumat? Toto cœlo aberrat sanè: quinimò Christiana fruenter libertate, quòcunque ferebat animus ire licebat: & eiusmodi hominum hypocrisis palam faciebamus. Ne autem id mihi obijciat quod alicubi à me dicetur, nos non nisi venia impetrata ex illo loco egredi solitos, quòd omnibus erat commune si ad me vnum restringere vult, tam clarum stultitiæ suæ edit specimen, quàm luculenter ignorãtiam probavit suam cùm scripsit, *Sacras literas agricultura Abelis mentionem facere*: etenim si paulò attentius aduertat animum, intelliget Abelem pastorem, Cainum verò terræ cultorem fuisse. Genes. 4.2. Etenim fortè in typographum culpam reijciat, cuius excusationis ope euadere conabitur. Sed non ita succedet in sexcentis suorum operũ locis in quibus manifestè falsarius deprehenditur. Tandem Thevetus quem satietas nunquam capit *Quoniã becum* suum efferendi (quem etiam pro meritis excipio) ait, *haud dubiè illum Margaiatibus, Lusitanis & alijs hostibus maximo fuisse terrore*, Esto sanè: quemadmodum enim iam antè dixi pessimè in eos fuisse animatum, sic quàm crudeliter posset ab eo exceptos fuisse non

Singul. Am.
cap. 58.

P R A E F A T I O.

non negarim. Tribuit autem *robur*, & *uiras*
immani illius corpori non minores, ac si tale
 fuisset monstrum quale fuit Athleta ille qui
 Anno 1582. mensibus Maio & Junio, Con-
 stantinopoli in spectaculis à Sultano Soly-
 mano exhibitis admiranda perfecit. Quippe
 trabem in altum atrollebat, quam deinde si-
 ne manū adminiculo humeris excipiebāt,
 quam homines duodecim loco mouere vix
 potuissent. Præterea humi prostratus, cathe-
 nisque ferreis humeros femoræque vinctus;
 lapidem ab hominibus decem magno labo-
 re admotum pectore gestabat. Nec plus ex
 eo laborabat quàm cum homines quatuor se-
 curibus & massis ligna oblonga ventri illius
 imposita diffindebant. Alia item profus ad-
 miranda præstabat quæ nota sunt ex historia
 hac de re nuper edita. Obsecro vos, si *Quo-*
niambecus Theueticus, qui statura fuit medio-
 cri, ad istius monstrosam robur & proceri-
 tatem admirandam accessisset, num longè ab
 eo impensius fuisset celebratus quàm fuerit
 unquā à Poetis Briareus ille? Quod verò af-
 fert de prudētia & pietate Barbari istius præ-
 tereo, neque enim est quòd immoret. Venio
 igitur ad ea quæ sequuntur. *Iactator*, inquit,
erat omnium de quibus unquam audierim sum-
mus. Excepto Theueto, qui fastu & arrogan-
 tia plenus, cum Lutetiæ tum alibi ad libros à
 se scriptos coemendos neminem non solli-
 citat. In quo Solomonis præcepto non parec

P R A E F A T I O.

Prou.27.2. Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus & non labia tua. Præterea quod addit, *Barbarum istum compluria hostium suorum millia à se perempta fuisse iactare solitum.* Sed perlepidum est quod sequitur. *Illius palatium hostium capitibus fuisse extrinsecus ornatum: ditionem verò admodum populosam, quàmque flumina & montes ab alijs diuiderent.* Tantam verò temporis iacturam quamuis me pigeat fecisse refutandis Theueti nugis, tamen hoc loco eos omnes qui eò tum appulerunt appellare iuuat, vt apertè dicant annò quo tempore illic degabat Villagagno ædificiorum genus aliud fuit, præter illud quod à me cap.16. his verbis describitur: instar pergularum hortensium nostratium sunt casæ, oblongæ, humiles & rotundæ: lignis herbisque tectæ: quarum præstantissimam, vix ausim cum hâris Europæis comparare.

Quid igitur de tam magnifico *Quoniambeci* palatio à Theueto conficto dicemus? nisi vt cù sua Herriopoli fictitia, de qua priùs, atque etiam in sequentibus nonnihil sumus dicturi, inter nubium Chimæras collocemus? De *ditione* cuius meminit, iam est à nobis dictum, atque inferiùs dicetur: non modò quoad *Quoniambecum* sed quoad cæteros duces qui à Barbaris in singulis pagis eligi solent. Igitur vt huic paraphrasi in Theueti caput hoc 149. libri Viror. Ill. tandem aliquando finem imponam, videamus quid nobis veluti pro bel-
lariis

P R A E F A T I O.

lariis affernavit. Ait eo loco quo de flumine
 vaforum deque illius in America situ agit,
 perinde esse atque est locus ille inter Castilionem
 pagum & Colongaeum, qui Ollarum pons ab indi-
 gis nominatur: rupes enim in ollarum modum ex-
 cisa efficiunt ut Rhodanus qui ad radices, credo
 montis in eas se ingerit, olla bullientis speciem re-
 ferat. Ad quæ paucis respondeo, Ardelionem
 istum qui in illas rupes Rhodanum ingerit
 admodum esse impudentem: quandoquidem
 iis omnibus qui e Germania aut Heluetia
 Lugdunum comitant, notum est Rhodanum
 ab eo loco duobus passuum millibus esse re-
 motum, quin rupes altissimæ, si illac flueret,
 essent superandæ e quibus torrens ille quem
 Valferinam indigenæ nominant, quique ad
 Meridianum pagum, quæ iter est Geneva Sæ-
 claudium, originem habet. Thevetum igitur,
 ut hæc loca, nisi malit à describendo prorsus
 abstinere, veriùs describere discat ad præru-
 ptas hæc rupes relinquo. Moneo tamen im-
 prudenter immanem illam testudinem cui à
 nobis imponetur cap. huius libri 3. periculum
 esse ne præceps ruat non in Rhodanum ipsum
 sed in torrentem illum rapidissimum, citissi-
 méque submergatur. Hæc fuere opponenda
 iis quas in me non ita pridem emisit Theve-
 tus ineptiis: Intelligat autem futurum ut quo-
 tiescunque me lacesset experiatur, licet cucu-
 lam suam cum mitra commutarit, nihilo plus
 Abbatem se à nobis reformidari, quam olim

P. R A E F A T I O.

Franciscanum: etiam si *Paronastium* suum Floridæ Regem Leoninis exuuiis amictū *Quoniā* beco, ut in me impetū faciat, esset adiūcturus. Ac fanè efficiet fortasse ut viri quidam, quibus nullo modo sum comparandus, calamitatem tandem manum admoueant, eumque ita tractent ut notatis crassis erroribus quæ passim in ipsius scriptis occurrunt, vniuersa illius opera, ne excepta quidē Cosmographia nec viror. Illustr. libro ad aromatarios relegent. In quibus tamen pessimè collocatam esse egregiam operarum tum typographicam, tum cælatoræ operam, nemo non dolet.

Ad finem properanti mihi occurrit *Genebrardus*, is Chronologiæ suæ editione postrema, postquam nos (quos hereticos appellat, nec probat tamen) conuiciis proscidit, scripturæque locum in nos detorsit, scribit, *navigationem nostram infortunium ijs attulisse, qui ante nos eò nauigabant: infelicitatem vero motibus à nobis excitatis auctâ fuisse, ut proinde Villagagno nos partim strangulauerit, partim in patriâ puniendos promiserit mox ipse, nempe Anno 1558. insecutus.* Ego verò respondeo quoad infelicitatem illam quam nobis tribuit, Præfationem hanc cæterosque locos in quibus Theuetus à nobis refutatur iis satisfacere posse qui rectum de causa nostra iudicium ferre volent. Addit autē me vnum fuisse ex authoribus tragediarum quas nobis affingit. Atque qui impurus ille *Apostata Launoëus*, atque ad eò

P R A E F A T I O.

adeò Theuetus ipse longè humiliori me loco collocat, quàm vt vllius rei author essem, nec sanè tum eram. Videbit itaque Genebrardus quomodo cum sociis illis suis cõsentiat: quibus, si quando concilietur, responsum forsitan audiet. Interim testor tota illa navigatione talem me (per Dei gratiam) præstitisse, vt nullus sit à Religione mea quantumuis alienus qui conqueri de me meritò possit.

Cæterùm lectores rogatos velim ne eo offendantur quòd, quasi mortuos, excitaturus, Villagagnonis apud Americanos gesta in hac historia palam ediderim: præterquam enim quòd argumento quod mihi assumpsi necessariò cohærent, testor si superstes esset multò plura me adiecturum fuisse.

Tandem verò pauca quædam de meo instituto sunt dicèda. Religionem inter ea quæ diligenti obseruatione digna censentur primum obtinere locum nemo vnquam negavit. Hinc fit vt (quamuis fusiùs quænam à Barbis colatur huius libri cap. 16. sim dicturus) hoc loco nonnulla obiter attingere mihi videatur necesse: præsertim cum narrationis initium à quæstione fecerim quam satis suspicere (meo quidem iudicio) nō possum, nedum vt à me soluatur. Video igitur eos qui optimè ex sensu à natura indito de his rebus senserunt, dixisse quidem, notionem illam, quòd à supremo quodam pendeant res omnes hominum, animis ita naturaliter infixam

P R A E F A T I O .

esse ut auelli nullo modo possit: Itaque quãuis
in cultus diuini ratione controuersie nõ pau-
cæ exortæ sint, fundamentum tamen hoc cõ-
uelli non posse, hominem instinctu quodam
à natura indito eò pertrahi ut religionem a-
liquam, seu vera illa sit seu falsa, profiteatur.
Attamen istis sapienter determinatis non
dissimularunt, vbi ad illud ventum est quò
propensius humanum fertur ingenium in ne-
gotio religionis illud frequenter vsuuenire
quod ait Poeta,

Ancid. 9.

— *Sua cuique Deum fit dira cupida.*

Quæ duo ut Barbaris nostris applicemus,
constat eos homines cum sint, notione hac
omnibus communi præditos esse, homine
aliquid esse maius, à quo bonum malumque
pendeat, tale saltem quale sibi fingunt. Quò
referri debet cultus ille quem *Caraibibus* suis
exhibent, à quibus statis temporibus bonum
malumue omen sibi adferri credunt. Summũ
autem bonum in hostium vltione fortiter
persequenda (quod olim Romanis, hodie etiã
Turcis vsuuenit) ponũt. Cultus verò ille qui
apud alios populos Religionis nomen obti-
net apud eos locum nullum habere dici po-
test: Quin & illud addi, eos (si quæ gēs in toto
orbe terrarum) sine Deo vitam hanc transi-
gere. Attamẽ hac in parte minũs fortasse sunt
damnandi quòd & miseriam suam excæca-
tionẽque aliquatenus agnoscũt, (quamuis
nec pœnitentiam agunt, nec remedio vtun-
tur

P R A E F A T I O .

tur oblato) suamque mentem non dissimulat.

Ad reliqua quod attinet, summæ capitulum quas ad libri initium apposuimus quid in toto historiæ progressu tractetur satis indicant: ut & primum caput qua occasione ad nauigationem istam suscipiendam permotus simus cõmonstrat. Præterea typos tres prout prima libri huius editione eram pollicitus addidi: plures etiam dare optabam: at typographus in cælatura sumptibus faciendis negavit se suffecturum.

*prima fuit
quia qd per uer
for sal 3, 4, 5*

Cæterum non me latet quod vulgò dici solet: Senes, eosque qui à longinquis peregrinationibus sunt reduces, quod nemo sit qui obstitat, non rarò mentiendi licentiam sibi arrogare? Ego verò testor me, qui & mendacia & mendaces odi, si qui sint qui fidem adhibere nolint multis sanè ante hæc tempora inauditis quæ à nobis commemorantur, non eo esse animo, quo in rem præsentem veniât, ut ad ea loca deducam. Nec magis commovebor istis quàm adhuc cõmotus sum postquam mihi renuntiatum est non deesse qui fidem iis non haberent quæ à nobis de horrenda illa fame Sancerrana sunt scripta, quæ ausim affirmare minùs asperam, quamuis diu turniorem, ea fuisse quam in mediis vndis remigrâtes perpelli sumus. Enimuerò si isti, de quibus fit sermo, fidem iis derogare non verentur quæ in ipsius Gallix veluti mediatullo, plus 500. testibus superstitibus consi-

P R A E F A T I O.

gerunt, quidni de iis dubitent quæ in remotissimis regionibus visa sunt, maioribus verò nostris inaudita, ita ut nonnisi experientia ipsa hominum animis insidere possint? Me autem hoc loco fateri non pudebit, ex quo in Americam transportatus sum, quæ & incolarum viuendi ratione, & animantium forma ipsaque adeo terræ foetura à nostris Europæis, Asiaticis, & Africanis prorsus alienis respectu nostri nouus Orbis meritò dici potest, opinionem abiēcisse quam de Plinio nonnullisque aliis induerā. Vidi enim per multa non minùs prodigiola quàm quæ in eorum scriptis fide indigna censentur. Siquidem ea quæ oculis cernuntur penitiùs animum penetrāt. Ad genus orationis quod attinget, iam ante, tenuitatem meam probè mihi perspectam esse testatus sum. Non dubito autem quin multorum iudicio phrasibus nō sibi vsus tum ad rem nauticam, tum alias satis accommodatis. Illis itaque satisfactum non esse certò scio: præsertim verò Gallis nostris quorum aures delicatissimæ nil, nisi tersum sermonibusque nouis ornatum admittunt. At verò multò minùs iis placebimus qui libros omnes ut pueriles & steriles damnant, nisi aliunde desumptis historiis luxurient. Quamuis enim ad ea quæ tractaui multas accommodare facile mihi erat, tamen excepta Gomaræ Ind. Occid. historia, qua ob rerum multarum cum his nostris affinitatem non raro

PRAEFATIO.

raro sum usus, vix vllas in medium afferre
 contigit: nisi quòd postrema hac editione *de additione*
 nonnulla memoratu digna addidi. Ac sanè
 (quantum mihi cernere datur) historia quæ
 proprio suo argumento ornatur repudia-
 tis aliarum veluti alienis plumis, legentium
 animos à proposito minùs remouet, efficit vt
 authoris scopù lectores faciliùs possint asse-
 qui. Præterea ab iis quæro qui commentarios
 istius ætatis legunt à non tædium parit, al-
 legatio illa sententiarum propè infinita quæ-
 tumuis ad rem accommodatarum? Ne autem
 mihi quis obijciat quòd vt, Theuetum antè,
 nunc etiam alios reprehendens in eandem
 tamen incurram reprehensionem: Si quis est,
 inquam, qui improbet (quasi arrogantius di-
 cta) quod vbi de vita & moribus Barbarorù
 verba facio frequenter has vsurpem formu-
 las, vidi, interfui, accidit mihi, atque alia eius-
 dem generis. Respondeo res illas ad meum
 ipsius argumentum pertinere: deinde res de-
 signare non rumoribus auditas sed & oculis
 ipsis & experientia confirmatas, immo au sim
 dicere à nemine alio vsquã obseruatas, multò
 minùs memoriæ proditas. Quod non de vni-
 uersa America dictum velim, sed de illa plaga
 quæ per annù incolui, nimirù sub tropico Ca-
 picorni apud Barbaros Americanos quos
Tououpinambausios appellant. Denique fidem
 do iis qui veritatem simplici sermone pro-
 latam mendacio verborum exquisito ornatu
 fucato præferunt, fore vt ea quæ à me sunt

PRAEFATIO.

in hac historia tractata verissima esse com-
periant, quin etiam nonnulla esse quae, quod
maioribus nostris fuerunt ignota, admira-
tione digna sint iudicanda. Deum orbis
& tot praestantissimarum rerum condito-
rem & conseruatorem oro, vt meum hoc
opusculum ad nominis ipsius gloriam ce-
dat. Amen.

PLVS VIDERE QVAM HABERE.

PSALMVM CVII HVIC NA-
uigationi accommodatissimum, ex D.
Th. Beza paraphrasi poetica descri-
ptum hoc loco apponere visum est.

ELA Deum cantate bonū, cantate benignū,
Cunctisque largum seculis.
Dicite crudeli quos ille redemit ab hoste,
Vos dissipatos colligens,
Quā sol exoritur, quā noctis cōditur vmbriis,
Quā mundus aestuat, & riget, (tes,
Vt miseros quondā per inhospita saxa vagan
Fame, sitique torridos,
Clamantes vos semianimes exaudiit ille,
Malisque cunctis eruit.
Deduxitque viis deserta per auia rectis,
Cultisque statuit vrbibus. (ctis,
Clementē hunc, inquā, cantate, & dicite cun-
Res iste quantas gesserit.
Quos miseros vesana famēsque; sitisque; necabat,
Potu, ciboque recreans.
Vos quoque; contēpti tandē quos numinis ira
Eius rebelles vocibus, (bras
Carceribus clausit tetrīs, mortisque per vni-
Vinculis reuinxit ferreis, (lore,
Quos tādē edomitos longo fera corda do-
Opisque prorsus indigos,
Audiit oppressos tantorum mole laborum,
Potentēque eruit manu, (bris,
Carceris & tetri è tenebris, ac mortis ab vni-
Ruptis reduxit vinculis,

Clementē hūc cātate alacres, & dicite cunctis
Res iste quantas gesserit.
Ingenti abruptens aratos robore postes,
Vectēsque frangens ferreos.
Vos quoque neglecto qui recti tramite, tātæ
Pœnas luitis amentix, (tis
Prostratis quib⁹ est cibus omnis nausea, mor
Pulsantibus iam limina,
Quos tamen ad sese clamātes audit, & vnam
Semel loquutus voculam, (chro
Quamlibet oppressos seruat, veluti que sepul
Putres iacentes eximit, (tis
Clementē hunc cantate alacres, & dicite cun
Res iste quantas gesserit:
Huic, inquā, laudes cantate, huiusque sonoris
Narrate gesta cantibus.
Ac vos tranantes pictis vada falsa carinis,
Maris coloni diuitis
Magna Dei verè miracula cernitis, alti
Dispersa campis æquoris.
Nam simulac iussit, rapidi tota æquora venti
Ad ipsa tollunt sydera,
Abripitur pariter ratis, & nunc nubila tægit,
Tumente vecta gurgite,
Tartara nunc cōtra præceps cōtendit ad ima,
Ipsisque iungitur inferis.
Vorticibus miseri titubāt hinc vndiq; naute,
Ceu turba nutat ebria.
Nil artis præcepta iuuāt, animique, manusq;
Spe destitutis concidunt.
Clamant: clamātes superū pater audit, & istis
Angu-

Angustiiis mox eripit.

Æquora iussa cadūt subito, fluctūsque silētes

Tranquilla lambunt littora.

Incolumes illi optato se littore condunt,

Miris ouantes cantibus.

Clementē hunc igitur cātate, & dicite cūctis

Res iste quantas gesserit. (teruq;

Narrate hūc, inquā, plebīsq; senūmq; ca-

Dignīsq; ferte laudibus.

Irriguū iste solum siccis immutat arenis,

Quæ tota sorbent flumina,

Et fœcunda prius falsugine rura colonis

Iratu implet impiis.

Hic bibulis contra fontes educit arenis,

Desertaque madidat sola:

Infamēsq; fame cāpos mortalibus implet,

Vrbis frequentis incolis.

Hic segetes, illic assurgunt ordine vites,

Hinc messis, hinc vindemia. (propago,

Succrescit numerosa hominū pecudūmq;

Fauente numine cœlitus.

Et tamen his rursus casus, variūq; labores

Temporibus imminent suis,

Expositis varia in ludibria regibus ipsis,

Inque vltima repulsis sola,

Elatis contra miseris, multaque beante

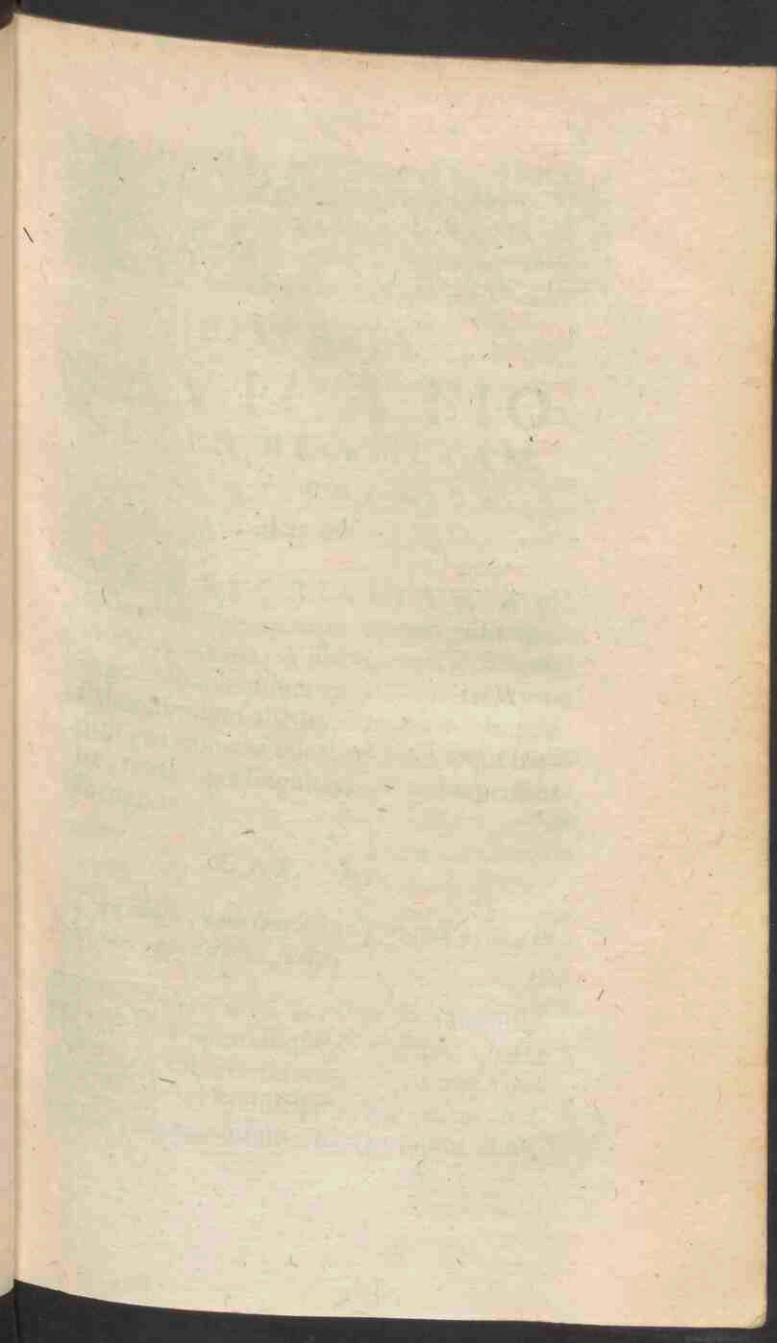
Prole sterilem prius domum.

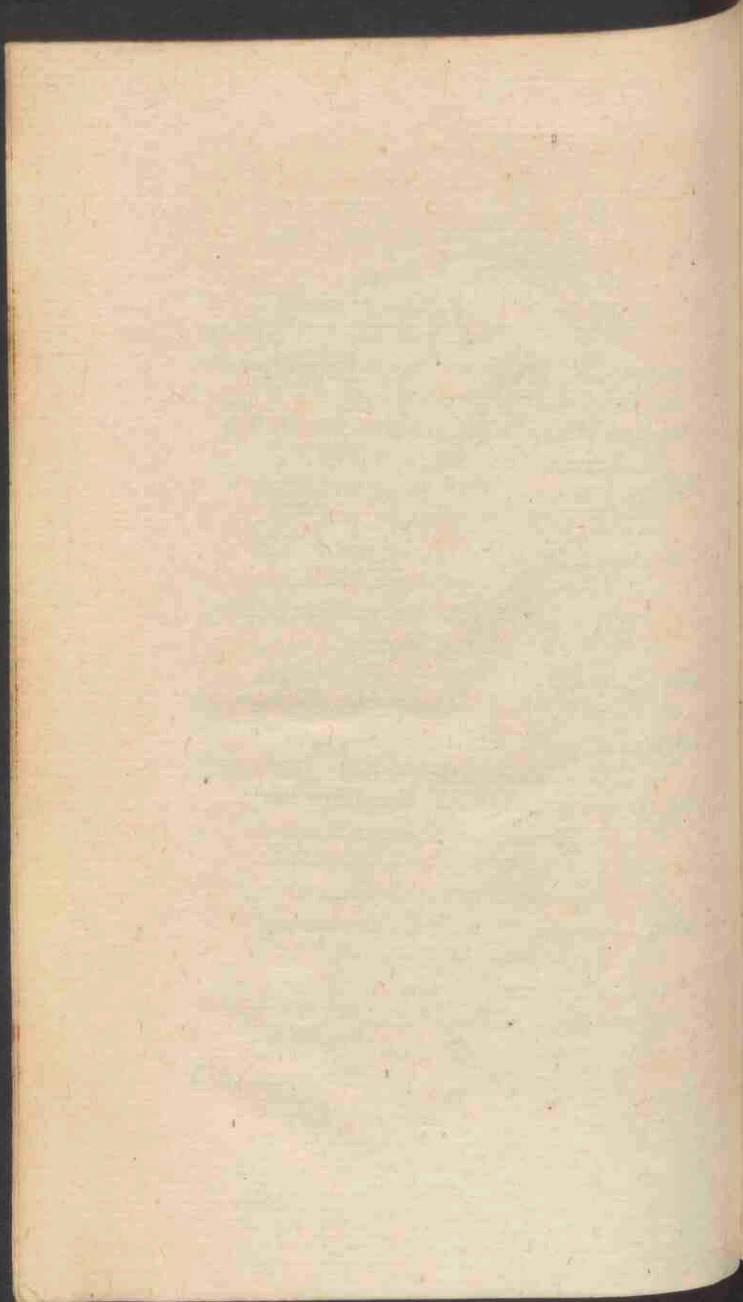
Hæc hilares spectate boni, cogantur ad ista

Vt impij obmutescere.

Ecquis erit verò sapiens qui denotet ista,

Bonum vt Deum norit satis?

HISTORIA

NAVIGATIO-
NIS IN BRASILIAM,

QVAE ET AMERICA

dicta est.

QVA DESCRIBITVR AV-
toris nauigatio, quæque in mari vidit me-
moræ prodenda: Villagagnonis in Ameri-
ca gesta: Brasiliensium victus & mores, à no-
stris admodum alieni, cum eorum lingua
dialogo: animalia etiam, arbores, atque her-
bæ, reliquæque singularia, & nobis penitus
incognita.

CAP. I.

*Quæ causa, tam longinqua periculosaque, in
Brasiliam expeditionis fuerit.*

QVONIAM, quæ sit amœnitas,
amplitudòque & vbertas, quartæ
orbis terrarum sectionis, quæ Ame-
rica Brasiliæque vulgò dicitur: qui-
bùsque cingatur insulis, & regionibus conti-

A j

neatur; quas antiqui penitus ignorarunt: quamque multis petita nauigationibus, annis abhinc octoginta, ex quo primum innotuit: plerique nostra memoria Cosmographi, in explicandisque rebus gestis versati homines docuerunt: illo omni argumento, longè latèque diffuso liberati, hac quidem historia, complecti decreuimus ea duntaxat, quæ inter eundem & redeundum, & apud feros Americanos, quibuscum cititer annum vixi, experiendo & obseruando, visu audituque percepimus. Quod vt planius exponam, ab initio quænam adeò longinquæ, difficilissq; expeditionis, causa fuerit, breuiter, explicabo.

Autoris scopus.^R

Conatus Villagagnonis.

1555

Anno 1555. Nicolaus Durantius, eques Melitensis, cui cognomen additum est Villagagno, suam in Gallia conditionem ægrè ferens, maxime quòd apud Nannetes, vbi tunc agebat, offensus: compluribus in locis, cū honestis omnium ordinum hominibus cōmunicat, se iamdiu decreuisse, nō modò lōginquā in terrā discedere, vbi puritatē Euangelicā liberè amplexus Deum coleret: verum etiā esse in animo, iis sedē ponere omnibus, qui vt proscriptiones (quæ tunc temporis erant acerbissimæ, adeò vt multi quotidie mortales nulla neq; sexus, neq; dignitatis habitatione, regio passim edicto, senatoriisq; sententiis, bonis fisco addictis, religionis ergò viui crearentur) euitarent, eò confugere vellent.

Addebat, tū ijs quibuscum ageret, colloquendo: tum absentibus per literas: se mira cum audisset, de eius partis Americæ, quæ Brasilia dicitur

tur, pulchritudine atque vbertate, libenter, vt & sedem poneret, votique compos esset, eò pro-
fecturum esse. Qua dissimulatione, hominum
quorundam illustrium, qui veræ pietati no-
men dederant, conciliatis animis, quòd ea vo-
luntate, quam ille fingeret, istiusmodi recep-
tum desiderabant: maximèque Gasparis Coli-
nij, beatæ memoriæ, qui maris præfectus cum
esset, regique Henrico, eius nominis secundo,
charissimus: docuissetque si Villagagno expe-
ditionem suscepisset, magnas opes inueniri pos-
se, multaque alia, quæ toti regno prodesse: au-
tor fuit, vt duabus instructis nauibus, & arma-
tis, & cccxxvi M. Hs. à rege donatus, mari se-

Gaspar Coli-
nius, in Gal-
lia mari præ-
fectus nauig-
ationis au-
tor.

deux mille six

Ad hæc, antequam è Gallia Villagagno exce-
deret, data fide, honestis hominibus, qui ea de
causa sequebantur, confirmarat: se, quo in loco
consisteret, vt sincerè Deus coleretur, operam
esse daturū. Quibus ita constitutis, comparatā
que nautarum & opificum manu, quam secum
abduceret, anno 1555. mense Maio, mare ingres-
sus, varièque iactatus, tandem difficultatibus su-
peratis omnibus, Americam Nouembri tenuit.

Cum suos in terram exposuisset, de munien-
darupe, quæ ad ostium sinus, qui ab Americanis
Ganabara dicitur, cogitauit. ille vt postea expo-
nā, tribus & viginti gradibus, vltra Aequinoctia-
lem circulū, porrectus est: nimirū sub Capricor-
ni Tropico, vnde nostri fluctib. repulsi, necessa-
riò duo milia passuum progredientes terrā ver-
sus, insulā antè desertam tenuère: quòd tormētis

expositis, impedimentisque omnibus, vt sese cum à feris gentibus, tum à Lusitanis defenderent, qui iam in continenti multa communierant, aggerem comportare cœperunt.

Villagagno
Geneuam
scribit.

isto die
-ad
-ad
-ad
-ad
-ad

Interea Villagagno, mira se propagandi E-
uangelij cupiditate, ardere simulabat, suisque
persuadere nitebatur, ita vt nauibus onustis, &
ad reditum in Galliam paratis, nuntium literal-
que Geneuam mitteret, ab Ecclesiâque peteret,
vt sibi, quoad eius fieri posset, in re tam pia au-
xilio esse vellet: yrgebatq; vt quod in animo ha-
buisset, quodq; totis viribus desiderasset, persi-
ceretur, non ministros modò Verbi diuini mit-
tendos esse: verum etiam, qui se suosque in dis-
ciplina continerent, ferâsque nationes ad cog-
nitionem salutis adducerent, homines in fide
Christiana bene fundatos, comites pastoribus
adiungendos.

Quibus literis Ecclesiæ Geneuensi redditis,
primum actæ Deo sunt gratiæ, de amplificato
Christi regno, in tam disita regione atque im-
mani populoque qui in maxima veri Dei igno-
ratione versabatur. Deinde, vt istiusmodi po-
stulatis satisfaceret, posteaquam Colinius apud
Gallos Thalassiarcha ad quem Villagagno ea
de causa scripserat Philippum Corguillerium,
qui se prope Geneuam contulisset, eiusq; suis-
set iuxta Castillionem in Gallia vicinus, per lite-
ras hortatus esset, vt eos qui ad Villagagnonem
ire vellent, deducendos susciperet: is & pastorum
Geneuensium quotidianis vocibus excitatus, &
singulari erga opus tam pium voluntate, non
sene-

Philippus
Corguille-
rius, se ad
Villagagno-
nem iturum
proficetur.

senectutem neque valetudinem excusans, negatiâque & liberos, qui tot regionibus interpositis essent relinquendi, se profecturum esse pollicetur.

Restabat omninò, vt de pastoribus eligendis ageretur: itaque Philippus amicum cum quibusdam, qui tùm Geneuæ, sanctioribus literis operam dabant, communicat: præcipue cum Petro Richierio, quinquaginta tùm annis nato, Gulielmòque Charterio. Ii communi sententia respondent, si Ecclesia se legitimè vocasset, non recusaturos esse. Quibus à collegio pastorum Geneuensium, cùm essent interpretati de sumptis è sacris voluminibus periodos, de more approbatis, suoque vt fungerentur officio admonitis, duce Philippo se nauigaturos ad Villagagnonem, sponte sua professi sunt, vt Euangelium in America publicarent.

Adiungendi erant etiam comites, qui summa religionis Christianæ capita probè teneret, ex literisq; Villagagnonis periti artifices: nihilò secius neminem circumuenire Philippus: demonstrare, longo difficultique itinere, terra trècentis, mari quadragies centenis milibus passuum superandis, elaborandum esse: delatisq; Brasiliam, panis loco farinâ ex radicibus apponendam, vinòque abstinentum, quòd eo Brasilienses careant: vt que nouo in orbe, quòd & literè Villagagnonis declarabant, nouo victui, dapibusq; à nostra Europa penitus alienis, assuescendū esse. Qua de causa, qui res incognitas audire quàm experiri mallerent, neque solum vertere cuperent,

Richierus
& Charterius
ministri in
Americam
missi.

Quæ in Bra-
lia viuendi
ratio.

150 mil. harric.
3000 mil. harric.
2000 mil. harric.
7000 mil. harric.

vt & maris tempestates, Zonámque Torridam paterentur, & Polum viderent Antarcticum, de nominibus dandis non admodum fuere solliciti.

Eorum nomina, qui Geneua profecti, nauigauerunt in Americam.

Attamen multum appellando & conqui-
do, cæteris, vt videtur, melius animati, Philippo
se, Richerióque & Charterio dant comites Pe-
trus Bordonius, Matthæus Verneuilius, Ioan-
nes Bordelius, Andréas Fontius, Nicolaus Dio-
nyfius, Ioannes Gardienus, Martinus Dauid,
Nicolaus Rauiquetus, Nicolaus Carmulus, Ia-
cobus Ruffus, egóque Ioannes Lerijs, duos &
viginti annos natus, qui tum vt Dei gloria, pro
sua erga me misericordia seruirem: tum vt no-
uum orbem cognoscerem: illis tredecim suc-
centuriatus, anno 1556. 4. Id. Septemb. Geneua
sum egressus.

Castillionem petimus exitinere, ibique Co-
linium, quem mari præfectum fuisse demõstra-
ui, conuenimus, is non vt incepto tantum infi-
steremus adhortatur, verum etiam pollicitus se,
in iis quidẽ rebus, quæ ad nauigationẽ pertine-
rent, auxilio futurum: in spem nos erigit fore, vt
permagnas vtilitates, Deo fauente, nostri labores
afferrent. Inde Lutetiam profecti, dum mensem
integrum, in vrbe commoramur, tum nobiles
aliquot tum plebeij, cum de nauigatione audi-
uissent, se nobis adiunxere: Rhotomagóque tan-
dẽ præteruecta, Iuliobonæ, qui portus in Neu-
stria obtigerat, in apparadis rebus ad profectio-
nem necessariis, armandaque classe. mensem al-
terum confedimus.

C A P. II.

*Ascensus in naues Iuliobona: itémque occurfus y srt d. hanc
 nauium & expugnatio: tempestates, littoraque & flensu cu uat
 insula primum obuia. m. d. 10*

TAQVE cùm Boisius Villaga-
 gnonis nepos, qui antè Iuliobo-
 nam aduenerat, pecunia regia tri-
 bus instructis nauibus, prouisâque
 re frumentaria, pro imperio iuberet: 13. Cal. De-
 cembr. in naues conscendimus. Ipse Boisius, ex
 nauibus vna, quæ Roberga minor appellabatur,
 octoginta nautis militibusque occupata, legati
 nomen imperiûmque habuit. Alterâ, duce Ma-
 rio, Robergæ maioris titulum præferentem, gu-
 bernatore autem Ioanne Humberto Hareflori-
 ensi, vt res ipsa docuit, experientia in nauigando
 singulari, centum & viginti mortalibus, quo in
 numero censebar, attribuit. Tertia quæ Rosca,
 cæturionis nomine vocabatur, annumeratis sex
 puerulis, ad linguam Americanorum addiscen-
 dam, transportandis: quinque autem, vnâ cum
 moderatrice, virginibus (quæ primû è Gallia mu-
 lieres, magna Barbarorum admiratione, qui tan-
 tum nudas antè vidissent in Brasiliam delatæ
 sunt) nonaginta circiter hominibus comple-
 ta est.

Eo die ipso, cùm è portu solueremus, tormē-
 torum strepitus atq; tympanorū, buccinarūmq;

*Boisius clas-
 si præficietur*

Bo uih 26

120 f. sonu

*20 f. sonu
 ff. 260 y/100*

*E portu na-
 ues solunt.*

soni, cæteraque eiusmodi, quæ nauibus in expeditionem euntibus, solemnia esse consueuere, circa meridiem audita sunt. Primum in mari Cauxio, duobus à portu salutari milibus, anchoræ iactæ, quo in loco, vt assolet, nautis militibusque recognitis, & profectio imperata: eius nauis quam conscenderam funis anchorarius abrumpitur, anchoraque labore maximo recuperata, profectio in crastinum indicta est.

Itaque 12. Cal. Decemb. è terra prouectis, & Britanniam sub dextra relinquentibus, duodecim dierum tempestate coorta: plerique metu & nausea vehementer conflictati præcipue qui mare nunquam viderant, singulis se momentis absorbendos esse cogitabant. Resque profectio est admiratione dignissima, nauè è ligno quantumuis magnam atque firmam Oceani vim pati posse. Nam vt è crassissimis trabibus naues fiant, arctæque fibulis vinciantur: quemadmodum qua eram delatus, circiter centum pedes in longitudinem, in latitudinem verò viginti patebat quænam est. cum altissimo latissimoque Occidentali Oceano, magnitudinis tantulæ collatio? Qua de causa cum nauigandi artem vniuersam, tum sigillatim acum nauticam, ad moderandos cursus maritimos excogitatam, nemo satis vnquam laudauerit: quam tamen antè annis ducentis & quinquaginta esse in vsu, quidam memoriæ prodidère. Igitur, cum dies tredecim, magnis difficultatibus, nobis esset nauigatum, Deo fauente, tranquillitas reddita est.

Nauigationis, ac usque adeò maritimæ præstantia.

Con-

Consequenti pòst die Dominico, duabus onerariis nauibus Britannicis, ex Hispania reduntibus occurrimus: parúmque abfuit, quin nauatæ nostri, cùm esse quæ eripere possent, intellexissent, eas penitus expilarent. Quemadmodum enim demonstraui, tormentis cæteroque omni apparatu bellico instructi, confidebant, neque si infirmioribus occurrissent, ab iniuria facilè temperabant.

Et quoniam in hunc sermonem incidimus, Nauatarum rapacitas. quæ nauatarum sit rapacitas, hoc primo nauium occurfu, declarare visum est. Qui enim robore & armis præstant, quod etiam in continente nimium sæpè accidit, reliquos prædæ habent. Afferunt tamen, cùm vela obuios contrahere iubent, se iamdiu tempestate aut malacia terrâ non attigisse, rebus egere omnibus, orántque vt pecunia redimere liceat: qua in colloquutione nauibus occupatis, ne scilicet onere pessum eant, præstantissima quæque extorquent. Obiicientibus (quod sæpè nobis erat vísitatum) iniquissimum esse hostes iuxtà sociósque prædari: solennia terrestribus etiam copiis verba reponunt: more belli accidere, sibi vt quisque prouideat.

Addam, quod exemplis postea comprobabitur, cùm Hispani Lusitanique, se Brasiliã adiisse primos, omnémque adeò continentè, quæ à freto Magellanico, qui meridiem versus quinquaginta gradibus extenditur, ad Perusium, citràque Aequinoctialem lineam glorientur: eaque de causa possidere affirmant, Gallos verò

se in iure suo interpellare : si mari vincant, crudelissimè interficiunt, in eamque feritatem aliquando devenère, cutem vt viventibus detraherent, teterrimove genere mortis afficerent. Galli contrà, se Americæ participes esse demonstrant: neque ab Hispanis Lusitanisque vinci facilè patiuntur, séque acerrimè tuentes par pari hostibus referunt, qui eadè certè classe manum conferere non audent.

Mire Deus
mari, pro ar-
bitrio impe-
rat.

Thur

Vt ad nos redeam, iterum tempestate coorta, sex septémve dies mare adeò intumuit, plerique vt fluctus non tantùm foros superarent, verùm etiam, cùm eius rei periculum faceremus, de qua Psalmus 107. meminit, sensibus penè orbat, ebriorum more vacillabamus: navis autem ita fluctuabat, nemo vt ex nautis stare posset. Vt eodemque Psalmo continetur, cùm suprà montes aquarum altissimos, maximeque timendos erecti : è vestigio infrà profundissimos hiatus de merfi, tamen inter tot facta conseruamur: sentimus profectò admirandam Dei optimi maximi potentiam. Itaque, cùm periculo tam sint affines, qui nauigant: Poeta qui latitudine lignorum, quibus nauigia facta sunt, eos à morte separat, videtur, quam par sit longius seiungere. cuius, quòd sint elegantissimi versus adscribere visum est.

In nunc, & ventis animam committe, doloso

Consusus ligno, digitis à morte remotus

Quatuor, aut septem, si sit latissima rada.

Tempestate sedata, cùm Deus qui mari pro arbitrio imperat, ventum secundum excitasset,

set, ad mare Hispanum peruenimus, Nonis^{que} Decembr. obiectum habuimus promontoriū Sacrum. quo in loco, Hibernica nauis obuiam facta, arte, de qua paulò ante diximus, nostri epibatae sex septemue Hispaniensis vini dolia, ficus, malaque Aurantia exportarunt.

Sacrum Promontorium.

Septimo post die, ad tres insulas delati sumus ex Fortunatis: has qui è Neustria nautgant, Gratiolam, & Lancilotam, & Fortauenturam nominant, antiquis autem appellabantur, Aprositus & Iunonia, Ombriosque: septemque numero sunt, quas nunc, vt opinor, omnes, Hispani occupant. Et quamuis in orbe describendo, quidam Fortunatas insulas, sub vndecimo citrà Aequatorem gradu collocent: cum me presente, Astrolabus litem diiudicaret, inuenimus, ad vicesimum octauum Arcticum versus sitas esse: idcirco fatendum est, suo aliorumque periculo, decem & septem gradibus, istiusmodi Cosmographos aberrare, quibus eas insulas à nobis remouent longius.

Fortunatae insulae.

Hic scaphis eductis, viginti ex nostris benè armati, ad populandūque progredientes, conspicati ab Hispanis, & repulsi, fuga naues petierunt. Attamē cum se in omnes partes conuerterent, nauigiolo piscatorio metu ab suis derelicto facti obuiā, cum maximā vim marinorū canum, circinorumque nauticorum abstulere, nihilque omnino, ne velis quidem exceptis reliquerunt: tū quòd de Hispanis peius mereri non possent, quos vlscisci percupiebant, scaphā vnā cum lintre securibus depresserunt.

capit.

2. n. m. Dùm tres dies, ob malaciam propè Fortunatas insulas commoramur hamis retibusque ingentem piscum copiam cepimus: ideoque veriti, quòd aqua dulcis non suppetebat, ne siti premeremur, plus dimidia parte, in mare coniecimus. Genera, canes marini, Aurata, piscèsque alij quorum ignorabamus nomina. erant etiam Trichides, corpore tam paruo, vt caput cum cauda (quæ nihilò minus lata est) coherere videatur: capite autem galeæ cristatæ persimili, factis prodigiòsa. Decimo septimo cal. Ian. mari tertio intumescente, scapham quæ vni ex nauibus adhaerebat, fluctus tam citò compleuit; vt pessum iret: vixque duo nautæ, qui asseruabant, demissis è nauì funibus periculum effugerent. Illud etiã cõmemorandum videtur quod accidit, tēpestate dies quatuor desæuiente: coquus quidam laridum in cado ligneo temperans, fluctu supra foros elato, cum cibum in mare longè projectum amisisset: fluctus alter oppositus, eundem in locum vi magna retulit, neque cadum subuertit, verèque prædium restituit, quod vt aiunt, præter casam fugerat.

Trichides
prodigiòsa.

11021114
11021114

Admirabilis
si. etiam re-
ciprocatio.

Canaria.

Ad 15. Cal. Ian. die veneris Canariam in cõspectu habuimus. consequenti autem Dominico propius facti, erat constitutum ibi comeatū expedire: aduerso tamen vento insulam nõ tenuimus. Hæc antena est admodum, quam & incolunt Hispani, gignitq; saccharum in arundinibus, & vina præstantissima. Cæterum tanta est altitudine, vt l. x passuum milibus interiectis conspici possit. A quibusdam Taneriffæ dicitur

citur, opinantibus antiquorum Atlântem esse, à quo mare vocatur Atlanticum. Alij contra, autumant duas esse insulas, Canariam & Taneriffen. quæ his, quod ad me attinet, manebit sub iudice.

Eo die ipso sumus conspicati myoparonem Lusitanum: qui cum neque fugere possiet, quod vento ferebatur aduerso, neque armis confideret: contractis de more velis, Boisio se tradit in manus. Nec morati centuriones, ut qui iandiu decreuissent, suæ classi nauem adiungere, quæ Hispanis Lusitanisve sperabant se erepturos: in myoparonem, ne auferere possiet, quosdam ex suis imponunt. Veruntamen, cum nescio quibus de causis, Lusitano gratificari vellent, si confestim myoparonem alterum inuenisset adduxissetque, quem eripuissent, redditum iri promisere. Ille, ut qui sibi melius esse vellet, quam alteri, accepta, ut postularat, vnâ cum armis scapha, viginti autem ex nostris, cum quibusdam ex militibus suis: prædonis more, pyratricam enim, ut opinor factitabat: ut de improviso fortunam experiretur, longè classem contendit anteuertere.

Tum legebamus oram Africæ, à Mauritanis occupatam, ab ea ferè disuncti quatuor milia passuum: estque, ut à multis tunc fuit obseruatum, terra valdè plana, humilisque adeò, ut quantum oculi valebant, montibus nullis officientibus, ea nobis videremur altiores, ita ut, breui submergenda crederetur, nauibusque superanda. Et quamuis, oculo iudice, se ad hunc

Myoparonis
deditio. e. p. 111. 112.

Myoparonis

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

deditio. e. p. 111. 112.

modum res habeat, in omnibus ferè littoribus tamen cùm illustrius appareret hoc in littore: cùm tantam ego planiciem, quæ vallis haberi poterat: contrà, mare tranquillissimum, quod altissimi môtis effigiè præfererat, intuerer: memoria repetens quæ, hac de re, sacræ docent litteræ: illud excellentissimum Dei opus, magnam cum admiratione, contemplabar.

Iob. 38. 8. 10

11. Psal. 104.

2.

Caravelle

Myoparonis
expugnatio.

*petit bassin
off scapha*

Nautarum
crudelitas.

Duarum na-
vium deditio.

Vt ad piratam redeam, qui vt diximus, scapha erat antegressus, ad 8. Cal. Ian. quo die natus est Christus, in Liburnicam incidit, quâ tormentis petere, viqueret inere contendit, & ad nos adducere. Quæ res valdè nostris ceturionibus placuit, navis erat enim eximia, & plena sale candido: quam, vt decreverant, in Brasiliã ad Villagagnonem deduxere. At in fide Lusitanis præstanda, de restituendo myoparone, crudeles adeò extiterunt: vt Hispanis & Lusitanis, in vnum idemque nauigium coniecitis, ne frusto quidè nautici panis relicto, velis dilaceratis, scapha etiam ablata, qua destituti terrâ tenere nō possent: mitiore consilio vsi esse viderentur, miseros si deprecessissent, quam si ita dimisissent. Nā nisi alicundè scapha laborantibus opitulata sit, certū est, aut naufragio tandè, aut fame perisse.

Hoc facinore, compluribus inuitis, perpetrato: longè sumus in altum prouecti, secundo flante Vulturno. Ne autem lectori fastidium pariam, si tot naues expugnatas, sigillatim commemorè: crastino, tertioque post die, cùm resisteret nemo, duas in potestatem, redegimus. Cùm Liburnicam, quæ prius occurrit, epibata nostris, præ-

præcipuè qui myoparonem Hispanicū ascende-
rant prædè habere cuperent: eaque de causa ef-
sent minoribus tormētis aggressi: ducibus tamē
vltro citroq; colloquitis ab iniuria tēperarunt.
Ex Hispaniensi altera, vinum, panis nauticus, a-
liaque cibaria direpta. Nullius tamē rei iacturā
magis conquerebatur Hispanus, quàm gallinæ.
hâc aiebat, cum procelloso mari ponere nō in-
mitteret, ouū sibi quotidie in naui sufficere.

Die dominico, qui proximè sequutus est: cum
is, qui speculabatur signū de more dedisset, ani-
maduersis quinque nauibus (de quarū magni-
tudine atq; forma diiudicare nequiuimus) nau-
tæ nostræ, quibus fortasse non sum placiturus,
corū virtutibus prædicādis, expediti & ante vi-
ctoriā præana concinentes, se cōsequi posse ar-
bitrabantur. Sed cum nos aduerso, illi secundo
vento delati, velis, vt aiunt, remisque fugerent:
quāuis, magno ne classis euertetur periculo,
pedē vndique faceremus, ad prædandumq; mi-
lites incumberent: frustra defatigati manū con-
serere non potuerunt.

Ne quis autem quæ cōmemorauī hactenus,
falsitatis accuset: nos videlicet, cum Brasiliā pe-
teremus, mare infectum habuisse: obuiis aut fu-
ga salutis consulentibus aut vela demittentibus:
affirmabo tribus omnino nauibus, quæ tor-
mētis erāt instructissimæ, adeò vt quæ me acce-
pisset, maiora octodecim ex ære tormēta, mino-
ra è ferro plus triginta sustineret: nautas mili-
tesq; decreuisse, vt qui omnes serè essent Neu-
strij (gens in naumachiis omnium quæ Occidētē
versus nauigant, bellicosissima) si Lusitanæ classi

pedes: tunc erat

*Neustrii in
naumachiis
excellunt.*

Ofor, in Hi-
stor. Lus. lib.
8. & 9.

occurrissent configere, magna spe victoria. Animosum certè consilium, si ab iis qui res gestas memoriae prodiderunt, nominatimque ab Oforio repetamus, quantum armis Lusitani excelluerint, quas nationes, quàmque varias deuicerint: cum & bello contra Mauritinos in Africa contenderent, & Orientem versus contra Indos dimicaret. opponi tamen posset Gallos Barbaris dexteritate praestare (ex quibus cum initio peterentur exitère, quialuearibus apum in hostes coniectis se defenderent) neque sine sanguine & sudore, tam fortes viros vnquam posse superari.

C A P. III.

*Bonita, Albacora, Aurataque, & sues marini
piscis que volatiles, aliique: quos tum vidimus, tum
cepimus sub zona Torrida.*

IX illo tempore, tranquillitate vsi ventoque accomodatissimo, ad tertium ferè gradū citra Aequinoctialem peruenimus. ibi maximam suam Marinorum copiam & Auratarum, eorumque piscium cepimus quos Albacoras & Bonitas, qui è Neustria nauigant, appellare consueuere: ex aliisque generibus quamplurimos. Quo in numero erant & piscium volantium, de

Pisces volantes.

qui

quibus, cum nauæ mentionem facerēt, existimabam nobis imponere velle: donec ita se rem habere comprobauit experientia. Tum è mari emergere, & sublimè volando gregatim petere pisces vidimus, in morem alaudarum sturnorumque: volatus vero altitudine hastam æquabat, largitudine centum passus. Sæpenumerò ad malum nauium impingentes cadebant, & manu facillè capiebantur. Piscis est, vt eundo & redeundo animaduerti multoties, haleci valdè similis: paulò tamen & longior & rotundior: habetque sub guttore paleolam, alis ad modum *habentibus latis* *vespertilionis* toto corpore contextis porrectisque. sapore autem suauissimo & probatissimo. Cæterum, quoniam huius generis nullum citrà Tropicum Cancrì videram, primò existimabam quod calore gauderēt, sub Torrida Zona degere, in neutramque partem Polos versus excedere. Sed cum quidam scripserit marinas hirundines, propè magellanicum fretū videri: quas opinor easdem esse, rem in medio relinquere visum est. Obseruavi etiã istiusmodi pisces nusquam tutò agere posse. Nam cum in mari degunt Albaiores prædonésque alios è piscibus habent inimicissimos: si subuolando periculum effugere tentant, aues sunt marinæ, à quibus capti vorantur. *Au. s. marinæ.*

Dicendū quoque aliquid videtur de his aui- bus quæ prædam è mari pro victu habēt. Hæ sunt adeò cicures, vt supra foros funésque nauium sidentes, capi manu patiãtur. quarū certissima, vt qui de iis gustauerim, penitusque cognouerim, hæc

est descriptio, pluma sunt, vt accipitres, leucophaæata; magnitudine cornicum esse videntur nudati paulò plus carnis habent passere: vt mirum sit corpore tam paruo capere posse, atque in vsum vertere pisces multo se maiores, atque crassiores. Denique vno sunt intestino, pedibusque planis, vt anates.

Bonita piscis.

Quod ad ceteros pisces attinet, de quibus paulò ante diximus: Bonita nulli sapore cedit, Cyprinis communibus assimilis, cum squamis tamen careat: illas maximo vidi numero, circiter quadraginta dies quibus ferè nostris nauibus adhæserunt, idque accidere verisimile est, quòd pice naves vinctæ sint.

Albacoræ.

Albacoræ autem à Bonitis forma non admodum alienæ, tamen cum & viderim, & comederim Albacoras, quinque pedum longitudine, crassitudine corporis humani, quod ad earum magnitudinem, nulla esse potest cum Bonitis collatio. Deinde cum nullo modo sint Albacoræ viscosæ, sed carne vt salar friabili, nullis aculeis, paucis visceribus, inter pisces optimos sunt annumerandæ. Et quamuis que ad condiendam Albacoram, necessaria videbantur, præstò nò essent (vt accidit peregrè nauigantibus,) ideòque sale còtenti, latis orbibus, igne tostam ederemus: tantillo tamen apparatu erat nobis gratissima. Quamobrem si Cupidiariorum natio, quæ mare tentare non audet: nihilòq; secius (vt de fele vulgò dicitur) siccis pedibus, abligurire pisces percupit, Albacoram in còtinenti tam facillè mercaretur, quàm reliqua genera;

gener; ecquid dubitatis quin vnà cū pisce digi-
 tos sæpe circumlamberet? vt enim dixi de hirū-
 dinibus marinis, cūm Albacoræ degant inter
 Tropicos, in altōque mari versentur, nō ita lit-
 toribus appropinquant, vt à piscatoribus inte-
 gra ad nos peruenire possint. Quod verò ad A-
 fricanos attinet, qui mare ad Orientē accolūt,
 Perusiosque qui Occidentem versus, tum &
 Albacoræ facile piscari: tum in corrupte suis
 apponere, credibile est.

Aurata, quæ meo iudicio ita vocatur, quòd in
 aqua luteo esse colore videatur, & auro quā si-
 millima, figura Sulmoni proxima est; differt ta-
 mē dorso depressiore, expertus ita pronūtiq; Au-
 ratā nō tātūm ceteris de quibus mentionē feci-
 mus, bonitate præstare: verū etiā negotiū mari
 fluminibusq; quicquam inueniri posse suauius.

Suum autē marinorum duo sunt genera, vnū
 rostro acuto, vt anseres, alterū tā obtuso, vt cūm
 è mari attollit, sphaera esse videatur. Idcirco ab
 ea similitudine, quæ est illi cū cucullatis, capita
 monachorū appellabamus. Ex iis animaduerti-
 lōgos circiter senūm pedū, cauda lata, bifidaq;
 in capite omnib. erat foramē, quo spiritū duce-
 re, & vndā vibrare solebant. Cūm incipit mare
 commoueri, super aquam eminentes, præcipuè
 nocte tempestate conflictati, virides apparent,
 viridēque reddunt maris effigiem. præcrea
 in morem suū terrestriū, altè anhelant stertunt-
 que. Quamobrem nauæ illos vagari & respi-
 rare conspicati, tempestatem certissimè præsa-
 gunt, quod & sæpe sum expertus. Et quan-

Aurata.

Suis marinis.

Ingens suū
marinorum
copia,

Modus piscā
di sues mari
nos.

AEPIA
MARINA
PISCIS

ANATOMIA

Suum mari-
norum inte-
stina.

uis, cū tranquillitas esset, pelago modò crispante, vndique suum marinorum circumiecta multitudine, quoad prospici posset, totum mare illis conflatum videretur: tamen cū nō tam faciles captū essent, quā pisces reliqui esse consueuissent, prout collibūisset in promptu non erant. Itaque, vt lectori satisfaciam cumulatius, qua tandem arte capiātur, explicabo. Qui probe inter eos, piscandi modum callet, cōspicatus ē proa, harpagonēque ferreum manu tenens longurio reuinctū longo crassoque vt hasta dimidiata: qui etiam funi alligatur viginti circiter pedum: gregatim accedentibus, quē ferrire possit eligens, tanta vi harpagonem iaculat, vt si rectē percutiat, ferro sus adunco tenetur: tum relaxato fune, quo ad fieri potest, dum se dolore saucius in omnes partes cōuertit, ferroque magis induit, sanguis eum paulatim virēque deficient. Nec morati nautæ ceteri, manu ferrea, quæ & ipsa longurio adheret, captum in nauē pertrahunt. Hac ratione viginti quinque in itinere cepimus.

Quo ad intestina, si vt porco, ita & sui marino quatuor tanquam perna demantur diuidaturque & visceribus, spina etiam dorfi, costisque ablati eundem in modum pendeat, hic illi valde similis erit. Iecur eodem sapore. Caro tamen recens dulcior & deterior. Pinguedo in omnibus quos vidi, pollicis crassitudinem non excedebat, nullāque puto inueniri quæ duos superet digitos. Itaque, ne nobis amplius imponat id, quod Lutetia alibi que laridum quadrage-

simā

fime piscatores appellans, suisque marini pinguedine esse arbitratur: Nam ea cum plus quatuor digitum crassitudine pateat, Balænae censa est. Ceterum quoniam in quarundam alioque venati sumus parvuli sunt reperti, quos ut lactentes assos apponebamus, nulla contraria opinio nisi habita ratione, magis existimo sues marinas ut scrophas, viuos quam ova parere. Qua de re si accuser, ad arbitrium eorum qui experti sunt potius, quam qui scripta tantum legere prouocans: ut rem diiudicare mei non est instituti, ita nemo, quin ea quæ viderim certa esse credam, iure interdicturus est.

Per multos etiam Requienes, ut à Neustriis appellantur cepimus. Ii quoque mari sedato virides apparent: quibusdam longitudine quatuor pedes superantibus, crassis pro magnitudine corporis. Tamè quod eorum caro minus probetur, necessitate compulsi & meliorum inopia, nautæ Requienem attingunt. Pelle sunt aspera serrataque, capite plano atque lato. ore patulo tamquam lupi Molossiiue Britannici. Cum hac de causa monstrosi sunt, tum dentibus acutissimis danosi: quemque semel corripuerint, aut dilacerant: aut in mare deprimunt, Qui lauant in Oceano sibi à Requientibus valde timere coguntur. Nec cum essent educti supra foros nauium, quod sæpe accidit, hamis è ferro digitali crassitudine minus ab iis cauendum erat quam à feris canibus. Quapropter cum neque capti, neque liberi ab iniuria temperarent: parumque ad vescendum accommodati censerentur: quos eramus

*scilicet de lu
seu in yorre*

Requienes.

Requienes
damnosi.
*hilar. oronle y be
uostre vnt / sup*

Marine te-
studies.
Plinius lib.
9. cap. 10.

Modus piscā-
di marinis
testudines.

5. off. de f.

ad. 1111

piscati lancinantes, atque cruciantes, vt damno-
lis animantibus dignum erat, claua ferrea ma-
stabamus. Decisis aliquando branchiis, doli-
que circulo per caudam traiccto, in mare pro-
iciebamus: tum se ipsi iactantes quòd diu non
mergebantur, ingenti nos voluptate perfun-
debant. Ceterum, etsi sub Zona Torrida, non
sunt ea magnitudine testudines, qua in Rubro
Indicòve mari Plinius esse dicit, vt singularum
superficies contegendis habitabilibus casis, pa-
randisque ciuibus accommodètur: tamè cum
tantæ ibi existant, vt parum sit credibile, breui-
ter attingere visum est. Proponam igitur speci-
men, quò de magnitudine lector iudicare po-
terit, vnâ enim videlicet in nauis Boissiana captam,
adeò grandem extitisse, vt octoginta homini-
bus, quos nauis acceperat, more nautico pran-
dentibus, largè suffecerit: superior testa ouali
effigie, lata duos pedes cum dimidio, & iusta
crassitudine centurioni Mario ad clypeum data
est. earne tam proximè ad vitulinam accedunt,
vt lardo traicctæ, tostaque, eodem sapore vi-
deantur. Hic quoque vt animaduerti, carum est
piscatus. Tranquillo mari, aliàs enim raro appa-
rent, in summa pelagi euectis, Sol testam ac-
cendit, vt pati non possint: itaque se inuertunt
ad temperandû calorem, diuque in gyrû versant:
hoc còspicati, manu ferrea commissurâ testa-
râ impacta, vi magna nauis quatuor aut quin-
que connitentes, in phaselum pertrahunt.

Haecenus de marinis testudinibus scripseram.
At Theuetus in sua virorum illustrium Histo-
ria, Quoniambeci mentione facta gigantis fi-

Etitiis graphicè ostendit pereultum ingenium. Quemadmodum enim patet huiusce Commē-
 tarij exordio in me inuectus ineptissimè tandē
 exclamat. *Quid dicemus de prodigiosis testudi-
 nibus illis, quas tam horrenda magnitudine sub
 Torrida zona finxit, ut octoginta homines una im-
 pleuerit (qui fortasse non esuriebant) testa autē supe-
 rior contegenda habitabilis case suffecerit, quā desti-
 nasse hominibus nō arbitror, sed insectorum generi.*
 Cū igitur Theuetus plagis se denuò induerit,
 cadat sanè in foueam, vndè nunquam poterit
 emergere. Itaque audiamus quæ scribat cap. 14.
 Singular Amer. de testudinibus loquens, quas
 dicit esse in insulis pertinentibus ad viride pro-
 montorium. cuius quidem hæc sunt verba. *In-
 ter illas testudines, ait, quaedam reperuntur tam
 ingenti magnitudine, ut homines quatuor unā re-
 tinere non possint: quod tum vidi, tum ab explora-
 ra fidei auctoribus didici. Plinius etiam tradit, tam
 immanes in mari Indico testudines existere, ut ca-
 sam testa integat, intèrque insulas Rubrimaris eis-
 dem testis ad cymbas vtuntur. In mari Persico fre-
 tique Carmania similes inueniunt Plinius idē auctor
 est, Deinde Theuetus quot modis capiatur explica-
 tis cogitandū relinquo, ait, quāta testa sit crassitudo
 si cū amplitudine cōferatur. Nā qui & fretū Ma-
 gellanicum incolunt Barbari & quis umè Argen-
 teniis ad excipiendos ictus hostium proscutus vtū-
 tur: Similiter & pro vallo Amazones (has com-
 mentus est Theuetus, nusquam enim apparent)
 mare Pacificum accolentes, cū oppugnata ru-
 griola defendunt, Testamque asseuerare ausim*

Plinius lib.
 9. cap. 10.

adeò esse firmam ut minusculi tormenti, quod manu gestatur, glande traici non possit: Insulari circa viride promontorium affatim vescuntur testudine, ut apud nos bubula aut veruecina: Nam & vitulina similis est, eiusdemque saporis. Hæc ille: quæ ut cætera prætermittam, per se satis aperte accusationem qua me, iocando aspergere conabatur in autorem retorquent. Et quoniam, parum de prouerbio cogitauit, quo fecit mendacem esse memorem oportere. quàm perfricta fronte calumniatorem agat, demonstrandum est clariùs. Ac primùm lectoribus animaduertendum est, quod Theuetus accusat, nempe testudinis testa posse casam contegi, non à me sed à Plinio quem laudauit esse dictum: Hunc etiam locum citauit prolixius, bonus ille reprehensor. Et si vitio vertenda est auctoris prolatio, primus peccauit Theuetus scilicet. quamobrè vno verbo tum ego à culpa liberor, cum ille cõuincitur. Restat vt purgem id, quod insimulat esse commemoratum elatiùs nimirum testudine in nauis Boissana captam octoginta mortalibus largè cibũ præbuisse. Quid tum? An magis verò est simile Theuetũ vidisse tã magnas testudines, vt à quatuor piscatoribus retineri nõ possent: qui non modò porcum retinerent, tanta corporis mole: verùm etiam bouem, vnde homines plus mille quingenti lautè pranderēt. Si tamen robore cum celebri Quoniam beco essent comparandi, quem ineptissimus ille censor cõmētus est. Alias enim vt iocãdo ait, se nõ arbitrari, casam testudinis coclea intactas, me ho
mini-

minib. sed insectorū genere destinasse: (quāuis Pliniū accuset) si aut Pigmæi, aut deplorata ualitudine homines piscarentur, magnum esset periculū scilicet ne prodigiosa illa testudo effugeret. Itaque ut coerceatur pressūis, dandum est homini consilium, ut ascendat bestiam, assumpto etiam è testa clypeo, qui manusculi tormenti glante transfuerberari non possit, accersat quoque Amazonas (quæ nusquam sunt) infinita multitudine ad opem ferendam conuocata, si monstrum illud sæuiat. Denique sibi egregiè prouidebit, euocato nominatim Quoniambecco, qui permagnum vini dolium vlnis amplectus, & facillimè sustinens, singulaque humeris maiora ex are tormenta, ministris comitantibus, ad præbendos calices, ignemque tormentis adnouendum, ita primam firmet aciem. Quare, quoniam in confutationibus præstigiatorum illi agere visum est hac veste indutum, decreui hominem dimittere. Hæc habui de testudinibus breuiter explicanda & aliis piscibus, postea mentio fiet de Delphinis, atque etiam Balænis, pluribusque Cetaceis.

Theuetus
suis colori-
bus depingi-
tur.

C A P. IIII.

De Aequinoctiali circulo, tempestatibus, ventorum inconstantia, pluuiis corruptis, caloribus, siti aliisque incommoditatibus, quas circa illam mundi plagam sustinimus.

Ventorum
inconstantia
circa Aequa-
torem.

T de navigatione absoluaui, tribus aut quatuor citra Aequinoctialem lineam gradibus, vento destituti, tempestate aduersa non modò vsi sumus, pluuiia mala-
ciâque inuicem succedentibus, verum etiâ (vt nauigatio difficilis atq; periculosa est circa Aequatorē) obseruaui ventorū inconstantia saepe accidisse, vt tribus nostris coniunctim hærentibus nauigiis, vnumquodque subita peculiari flatu raperetur, figuramque trianguli Orientē Occidentemque versus & Septentrionē delata, efficierent: nulla nautarū industria prohibente. Illa ventorum conflictatio, erat momentanea, erumpebantque vortices, qui & subito cursum remorabantur, & è vestigio vela tam impotenter inflabāt, vt mirum sit nauem non inuertisse millies.

Pluuiâ fœda
& contagio-
sa.
Æstus ma-
ximus.

Præterea quæ sub Aequinoctiali circulo decedit pluuiâ, fœda contagiosaque est, vt si collapsa corpus attigerit, enascantur pustulæ, vestesque maculentur. Sol autem mirè feruet, qua de causa caloribus pressi maximis, ingenti quoque siti la-

laborabamus: quòd aqua dulcis, poculètaue alia (si prandioli tempus demas & cœnule) nos omnino deficeret. Vnde accidebat, quòd mihi vsu venisse memini, halitu confuſto, vt hora plus obmutescerem. Hac necessitate cõpulsì nauitè, nihil magis habèt in votis, quàm vt aqua falsa cù dulci commutetur. Si quis opponat (repudiato in vndis pereunte siti Tantalò) fieri posse vt aqua marina bibatur, aut humectando saltè palato inferuiat: Respondeo nullis omninò remediis aquæ falsæ per ceram colandæ, aliterue distillandæ (præterea quàm fluctuationes nauium instituendis fornacibus, lagenisque conseruandis minimè conueniunt) effectum esse, nisi quis vellet, simulatque ori admouisset, ipsa etiã euomere viscera, vt ea degustationi accommodaretur, & potui multò minus. Attamen vitro infusa splendore & puritate nulli cedit. postremò aqua marina (quòd & sum admiratus & Philosophis examinandum relinquo) si lardum, halem, aliãue carniũ & piscium genera valde salita temperes, & magis dulcia fient, & citius quàm si fontana.

Nauitarum
desiderium.
Aqua marina
minimè potabilis.

Vt vnde sum digressus eò redeam, fastigium nostræ, sub Zona Torrida, miseræ fuit, quòd maximis & continuis imbribus ad carinam vsque permeantibus nautico pane corrupto & mucido, quo tamen vtebatur admodum exigue vermes vnà cum pane, tot inerant enim, quòd micæ, nihil abominati ne siti conficeremur, edebamus: vitiatà quoque aqua dulci oppletãque vermibus

Nauticus nauticus corruptus.

cùm è vasis effunderetur stomacho nullus erat tam firmo quin expueret. Qui autem bibebant, vna manu tenère poculum, altera ob foetorem nares comprimere cogebantur.

*Aduersus de
licatos inue-
nitur.*

Interea quid vobis in mentem venit, hominum delicatissimi, calorem exiguum ferre non potestis, tunicâque interiori, commutata, benè ter si, opaco in conclavi & splendido, cathedra lectûloue impositi, otium agitis? vobis cordi non est ad mensam accumbere, si lances nitidissimæ, vitra benè lota, candidiora niue ipsa mantilia, dapes exquisitissimæ apparatusissimæque, vinum deest Smaragdo clariùs? Vultis nauigare vt ad hunc modum vitam traducatis? vt autor vobis nequaquam sum futurus, eâque de re minus cogitabitis, | cùm quid in reditu acciderit audietis: ita cùm de mari mentio incidit, & nauigationibus tam longis, vos vellem oratos qui ex libris tantum sapitis, quòdque multò est deterius, ex eorum fabulis, qui mare nunquam viderint vt elato supercilio Mineruam non doceretis: hoc est vt interpretor, iis paululum cederetis, qui tot incommoda perferendo ea sunt experti, quæ nullo certè modo in animum irrepunt, nisi periculum ipse fecerit.

*Gubernator
navis egre-
gius sine lite-
ris.*

Addam cùm ad ea quæ ante commemoravi de varietate ventorum atque tempestatem, inbribus fatidis & caloribus: tum quæ in Oceano generaliter fiunt, præsertim sub Aequatore: vidisse me Ioânem Meunium Harefloriensem, ex nostris gubernatoribus, qui cùm literas nesciret, cognoscèdo Astrolabo, chartisq; nauticis,

&

& Baculi Jacob affecutus est tantam nauigandi peritiam, vt sæpenumerò, maximèque cum esset tempestas, silentium, imponeret viro benè docto, quem nominare non habeo necesse: cum iste tamen pacato mari explicandis Theorematis excelleret. Nec interea propositum est, quicquam detrudere de iis artibus, quæ in scholis docentur, & literarum monumentis conseruatae sunt. Sed magnoperè vellem, nulla vt hominum autoritas, & ratio cum experientia contenderet. Veniam igitur à lectoribus efflagito, si in memoriam reuocans nos aqua putri, & mucido pane vixisse, permultasque rerum incommoditates perpeffos esse: misera illa conditione, cum lautis censorum istorum dapibus comparanda, sum ab incepto sermone paululùm digressus, & in eos inuectus. Accidit sæpè ob eas de quibus antè diximus difficultates, quæ postea demonstrabuntur fusiùs, absumpto omni comœatu citra Zonã torridã, retrò naues abiisse quod æquatorem superare non possent.

Cum hac miseria conflictati circumeundo, & paulatim appropinquando, triginta quinque diebus transmittere tentassemus, pridie Nouembr. Febr. Deo propitio, Aequatorem attigimus. Aequator autem dicitur, non tantum quòd sub hac linea, dies noctibus perpetuò sunt æquales: verùm etiam quòd cum Sol ad eam redit, quod in anno bis accidit, nimirum ad 5. Cal. April. & Id. Septembr. eadem toto in orbe dierum & noctium existit æqualitas, ita vt qui sub Arctico & Antartico degunt, duob. illis demùm in anno dieb. lucẽ noc-

Aequator
quarè di-
ctus.

Elevatio Po-
li Antartici.

quinque participant, euestigiò Sole ab eorum conspectu alternatim recedente ad sex omninò menses.

Quo igitur die mundi Zonam sumus præter-
uecti nautæ solemnia vsarpauere: Etenim ad me-
moriã eius rei conseruandã, qui nunquam
sub AEquatore fuerunt, eos funibus alligatos
in mare demittunt: aut panniculis cacabo affri-
catis atro vultum inficiunt, vectoribus tamen
se pecunia redimere licet, quod & mihi conti-
git:

Historia vni-
uersi Ind. lib.
3. cap. 99.

Itaque Iapyge secundo delati sumus ad quar-
tum gradum vltra AEquinoctialem. Hic Polus
Antarcticus primùm à nobis est visus (quem
Neustrij Stellam Su appellabãt) quibusdam stel-
lis, vt ab illo tempore animaduerti, in modum
crucis depictũ: ideòq; sydus integrũ in stellã Su
nominant. Retulere, vt quidã scribit, qui hoc pri-
mùm iter sunt aggressi, albidam circa Polũ An-
tarticũ nubeculam perpetuò videri quatuor-
que stellas, cruceis forma, cum tribus aliis, quæ
Septentriones valdè referunt. Iamdiu Polus Ar-
cticus à conspectu nostro aberat: obitèrque di-
cam, non modò sub AEquinoctiali Polum v-
trumque non apparere, quemadmodum ple-
rũque arbitratur, sed neutrũ, nisi duobus emen-
sis vltra citraue gradibus.

Sol pro Ze-
nith.

Id. Feb. cum sudum esset, Nautæque Solis al-
titudinem Astrolabo depræhendissent, affir-
mant ad perpendicularum radiare. Idcirco,
quamuis periculi faciendi gratia, pugiones,
cutillos, aliãque id genus supra foros defigere-
mus;

mus, nostris in celocibus eo die, meridiano præfertim tempore, umbra nusquam est visa. Duodecim ferè gradus prouectis tēpestas tres, quatuorue dies aduersa extitit: paulò post è contrario tanta malacia facta est, ut interea celocibus immotis, perpetuò hīc mansissemus, nisi ventus flauisset.

Toto itinere nostro nondum Balænae obuiam erāt factæ, tum verò propè vidimus. Quoniam numero vna, quæ facillimè potuit conspici, iuxta nauim emergens, quoad se commoueret, scopulus credita est, vt metuerem ne impacti, fracta celoçe periremus: obseruauī cū se in mare absconderet, antè caput exerentem, ore plus doliis aquæ duobus eiecisse, demergentemque tantum excitasse fluctum, denuò vt vererem ne in gurgitem nos ad se pertraheret. Est que profectò res horrenda vt in Psalmis, Ioboque legimus, eiusmodi monstra tam facile in Oceano ludere.

Vidimus etiam Delphinis compluribus piscium generibus comitatos, & militari ordine incedentes: in mari subrubido esse, colore putantur, ex istis vnus sexies septiesue, tanquam gratulari vellet, celoçem qua eram, vectus circumdedit: nos inuicem nihil non tentauimus, is vt caperetur, sed cautè cū refugeret capi nunquam potuit.

Balænae.

Psc. 104. 26.

Iob. 40. 26.

Delphinis
piscis alii
comitantur.

CAP. V.

De primo India Occidentalis conspectu, et incolentium Barbarorum: deque iis que in mari acciderunt ad tropicum usque Capricorni.

1557

Dies quo primum America nobis detecta est.

Americus Vesputius in Americam primus nostra memoria nauigauit.

1557 4to 15to

Huuassou locus asper.

Margaiates Gallis inimicissimi.

ND E secundo diu flante Fauonio, ad v. Cal. Mart. anno 1557. mane circiter octauam horam, in conspectu Occidentalem Indiam habuimus: quæ & Brasilia, & quarta orbis sectio antiquis penitus incognita & America dicitur: eius nomine, qui circiter annum 1497. primus eam detexit. Explicare superuacaneum est, quam læti quanque alacriter Deo egimus gratias, tam propè intuentes continentem optatissimam, breuique adeundam. Explorato igitur, quod eramus conspicati terram esse (decipi enim facile est nubibus in aerem abeuntibus) eo die ipso, flatu secundo, & prora in altum constituta, cum Boisius esset antegressus, anchoræ iactæ sunt mille passibus interiectis, à regione aspera *Huuassou* Barbaris appellata tum educta è nauis scapha, & tormentis aduentu significato, ut assolent, qui illas regiones adeunt: virorum mulierumque statim manus ingens visa est stare in littore. Hi omnes, ut à quibusdam ex nostris, qui loca illa iam antè cognouerant, est animaduersum: erant natione *Margaiates* Lusitanis confœderata, Gallis autem iniimi.

ciffima: vt captis nulla liberationis merces sol-
uēda eſſet alia, quàm vt maſtati conciſiq. bar-
baros ſaginarēt. Tū quoque vidimus menſe Fe-
bruario (qui ferè tota in Europa eſt frigidiffi-
mus, gelūque impedit, ne quid è terra pro-
deat) nemora & lucos, herbāsque tam eſſe vi-
rides, quàm ſunt in Gallia, Maio & Iunio mē-
ſibus, quo vere perpetuò fruuntur Braſi-
lienſes.

Nemora,
herbæque
ſe mper vi-
rent in A-
merica.

Hoſtilis *Ouetacatum* atque Gallorum in-
ter ſe animus, quem vtrique vehementer diſſi-
mulabant, impedimento non fuit, quominus
è naucleris vnus, qui eorum linguam medio-
criter nouerat, cum nautis aliquot ſcapha con-
ſenſa, littus peteret, vbi magna multitudine
Barbari conſtiterant. Nec tamen intra teli
iaſtum accedere, ſed vereri ne à feris homini-
bus capti, interfectique torrerentur. Ita e-
minus oſtendere cœperunt cultellos, ſpectula,
pectines, aliāque id genus, cum quibus ad vi-
ctum pertinētia, commutare ſi vellēt, petebāt.
Qua re à quibuſdam qui propius acceſſerant,
intellecta, nec rogati pluribus, mira celeritate
quæſitum excurrere. Mox redeunte Nauclero
farina quapiam ex radice, qua panis loco v-
tuntur Braſilienſes, pernæ, carnēsque ex apro-
rum genere, aliāque ad victum neceſſaria, fru-
ctus etiam magna cōpia, quales gignit regio,
allati. Præterea vt & dona offerrent, & ad-
uentum gratularentur, ſex, vna comitâte ſœ-
mina Barbari ſcapham ingreſſi, ſpontè ſua
nos inuiſere. Quos cum primùm vidiffem, le-
ctoribus cogitandum relinquo, quàm eos ſim

Farina extra
dice, aliāque
Barbarorū
cibaria.

Primi Bar-
bari ab au-
thore viſi,
& deſcripti

attentè contemplatus, de quibus etsi commo-
dius & fusius agendum est suo loco, hic ta-
men attingere obiter nonnulla decreuimus.
Principio tum viri, tum fœminæ nudi æquè
agunt, atque quum ex vtero prodière, ad orna-
tum toto corpore atrati. Cæterùm viris est
familiarè sinciput attondere in formam coro-
næ monasticæ, occipitis verò crines dimitte-
re, quos tamen vt hi solent qui apud nos alunt
comam, circa collum resecant. Ad hæc per-
tuso inferiori labro, viridi colore politulum
lapidem, capitati argentei latitudine atque
crassitudine insertum gestant, quo dextræ
foramen illud aperiunt clauduntque. Hunc
ad venustatem vsurpant: quo tamen auul-
so, & in labro inferiori, tanquam ore al-
tero hiante apparent turpissimi: fœminæ
labrum minimè perforant, sed vt nostræ
tes crinem valdè summittunt, auriculas
autem ad eò traiciunt, vt digitum acci-
pian: vnde candida ossa pendere & supra
humeros fluctuare solent. Aliò reiicienda
videtur eorum confutatio qui Americanos
esse villosos falsò sunt opinati. Antequam
autem Barbari à nobis discederent, duo se-
nes qui auctoritate præstabant, demon-
strant, illa in regione maximam esse vim
Basilij optimi, cui & secando, & exportan-
do suam operam pollicentur, resque ad vi-
ctum necessarias: nihilque prætermittunt, quò
persuadeant, vt manere vellemus. Præterea
quàm aliò tendebamus, manendi ratio non e-
rat: quod cum inimici essent, & multitudine
vin-

Astutia Bar-
barorum
ad decipiē-
dos Gallos.

vincerent, hoc consilio inuitabant, vt si terrā tenuiffemus, more suo, vulneribus confectos deuorarent. At cūm *Margaites* tormenta & quicquid ad eō naues nostræ aduexerant, valde essent admirati: neque (maximis de causis, præcipuè ne Gallorum periculo fieret, si fortè illuc appellerent) in animo haberemus vim facere, ad suos qui expectabant in littore, veniam redeundi postulant. Itaque, quoniam nullus est apud eos pecuniæ locus, cū rebus quas attulerant, hamos, indusia, cultellos, specula, idque genus quamplurima commutauimus, quæ quidem sunt ad negotiandum apud Brasilienses accommodatissima. Ad extremum vt quum nos adire Barbari, pudenda liberaliter ostenderant, ita, quum exire, & in scapha federe vellent, indusia quæ à nobis accepissent, ad umbilicum vsque colligentes, atque ne macularent veriti, in natibus demonstrandis nequaquam parci fuere, miratur. Nam etsi prouerbio feratur apud nos certè vrbantitas & digna quæ legatione fungatur. Nam etsi prouerbio feratur apud nos pellem indusio esse chariorem: illi contrà, excellenti erga nos magnificentia fortasse, nates aperiendo, pelle arbitrantur indusium esse præferendum.

Hoc in loco paululùm immorati, quamuis noua illa cibaria primùm aliena videretur, necessitate coacti, tamen auidè comedebamus. At postridie eius diei, qui Dominicus erat, sublati anchoris, vela fecimus. Terram legentes viginti ferè millibus passuum interpositis, obiectum habuimus Castellum

Spiritus S^ci
ctus Castell
lum Lusita
norum.

Lusitanorum, quod illi Spiritum Sanctum, Barbari *Moab* appellant. Hi celoces nostras, myoparonemque ad eò conspicati, quem suis eruptum esse facilè coniecerunt, tormentis vtrimque ter aut quater displosis: quòd extra iactum essemus pilæ abierunt innoxia.

Tapemiry. Igitur littoribus appropinquante cursu continuo, plagam præteruecti sumus quam *Tapemiry* appellant: hîc quâ in continentem mare influit, parvæ sunt insulæ, quique has incolunt Barbari, vt mea quidem fert opinio, Gallorum socij fœderatique sunt.

Paraibæ. Vtteriùs paulò circiter gradus viginti, habitant *Paraibæ* quorum in regione, quemadmodum præternavigando animaduerti, tumuli eminent in caminorum figuram abeuntes.

Breuia &
Syrtes.

Calendis Mart. Breuia & Syrtes legimus, scopulis & lingulis intermixtas, quæ loca, ne illis naues pereant, maximoperè nautæ solent effugere.

Quetacates. Ex aduerso Breuium planiciem sumus conspicati, amplitudine triginta miliarium: hanc incolunt *Quetacates* homines ad eò ferri, vt neque pacem inter se colant, & cum finitimis omnibus aduenis que bellum gerant. Cùm verò ab hostibus premuntur (à quibus tamen nunquam iugum accepere) mira pernicitate morti se eripiunt, qua & inter venandum, feras ex ceruorum genere quodam assequuntur. Omnium Brasiliensium more, nudi penitus agunt, nihilo tamen seciùs ad nates vsque comam demittunt, contrà quàm reliquorum fert consuetudo

udo, qui, vt paulò antè diximus, dicemúsque postea fufius cùm finciput attondent, tū circa collum crinem refecant. Denique efferati *Ouetacates* illi, regiunculam inuicti habitantes cruda carne vefcuntur in morem canum, luporúmque, lingua etiam diffidēt à finitimis, vt inter Occidentalis Indiæ populos immantate ac fauitia infignes meritò cenfendi esse videantur. Cæterùm quòd nullum cum Gallicis, Hispanis, Lusitanisque commercium habeant, aliisque transmarinis, carent nostris omnino mercibus. Attamen vt postea audiui à quodam interprete Neustrio, si eas finitimi cū *Ouetacibus* communicare defiderant, hac vtuntur permutatione, *Margaias*, *Caraias*, aut *Tououpinambaultius* (quæ gentes sunt vicina) aliive Barbari, seipsi *Ouetacati* non credentes, ostentant eminus falcem, cultellum, pectinemve, aut speculū, aut alia eiusmodi, nutūque conquirunt an permutationem velit face- re. Tum si consentiat, vicissim plumas de- promit, aut virides lapides, qui, vt demonstrauimus, labris includuntur, aut quædam non ab- similia. Deinde locum designant ab hinc trecentisquadringentisve passibus: hic alter in lapidem stipitemve quæ putat esse commutanda reponens, longè abit. Nec moratus *Ouetacæ* ad tollendum accedit, quæ ille deposuerat, eodémq. in loco relinquendū, quæ ipse ostenderat. Fidem hæctenus feruant, permutatione verò facta, cū alter eò rediit, vnde primò vi- sus est, violatis induciis magna cōtentione cer- tatur, quis cuique permutatum eripiat. Nec

dubium est quin *Ouetacas*, venatici canis leuitate, primas ferat. Itaque nostris hominibus qui arthritide laborant, claudis, tardisque sunt pedibus, nequaquam censeo, si de conseruatione mercibus cogitant cum *Ouetacatibus* negotiationem instituendam esse. Cantabritamenorum quorum etiam lingua differt a cæteris, ut quæ notum est, agilitate præstant, optimèque ambulare videntur; cum duobus his rationibus cum *Ouetacatibus* comparandi sunt, tum eos quis meritò dignissimos existimet, qui unà discurrerent, Quin & annumerari possent, qui Palmarum flumen accolunt, quadam in regione Florida. Hi (ut memoriæ proditum est) ceruum assequi, totumque diem irrequieti solent currere. Præterea Gigantes ad flumen Platam (eodem auctore) tanta velocitate, ut fugientes capreas sæpe manu retineant: Sed agendum relaxatis habenis, veredos bipedes illos dimittentes. Sed ut si libet, Euro citius euolent, interdum etiam ut est verisimile non sine graui lapsu, tribus in plagis Americae (distantibus inter se tamen Plateni præsertim & Florida plus tricies centenis passuum milibus) & in quarta Europæ, niue stipatiùs concidunt ad institutum sermonem reuertamur.

Hist. vniuers.
Ind. lib. 2.
cap. 46. &
84.

Mag. hē.

Ouetacatum transmissa regione, aliam in conspectu statim habuimus, quam *Mag-hē* appellabant, incoliturque à Barbaris, quos tantum dicam, ob eas rationes quæ modò explicatæ sunt, minimè in vtramque, ut aiunt, aurè dormire: cum ad incursionem faciendam paratissimos habeant finitimos. Hoc in lit-
tore,

tore, magna rupes in turris modum se at-
tollit: quæ sole tacta lucet adeò & radiat,
vt quibusdam Smaragdi genus esse creda-
tur. Idcirco à Gallis & Lusitanis hæc præ-
ternauigantibus *Mag-hensis* Smaragdi no-
men habuit. Ferūt hanc rupem nauibus adiri
non posse, quòd ad libellā summæ aquæ scepu-
li eminentes, plus quatuor millibus passuum
excurrant in pelagus: terra etiā negant vllam
inueniri semitam, qua rupes ascendatur.

Paruæ ibi sunt tres Insulæ, *Mag-henses* ap-
pellatæ, quarum ex aduerso cùm iactis ancho-
ris noctem quieuissemus, postridie sublatis
dolonibus Friense Promontorium tenere cõ-
tendebamus. Vento tamen reiecti, eò vnde
manè profecti essemus, reuertimur: quò in lo-
co ad Iouis diem in anchoris stetimus, parùm
que, vt audietis, abfuius à naufragio. Etenim
postridie eius diei ad vi. Non. Mar. quo Bacha-
nalia celebrantur ab hominibus malè feriatas,
anteieiunium Quadragesimæ, hora vndecima
pomeridiana, cùm primùm acquiesceremus,
adeò repentè procella exitit, vt cùm tempe-
statem ferre non posset funis anchorarius ab-
rumperetur, nauis autem fluctuans, & vi vnda-
rū littus petēs eò delapsa sit, vt cùm aqua dua-
bus vlnis & dimidia non esset altior (qua bre-
uiore ne parua quidē nauis sustineri poterat)
nihil propius fuerit quā vt in vado adhæresce-
ret. Tū gubernator iacta bolide, cùm eò rē de-
uenisse intelligeret, quāquā illi munus incūbe-
bat, vt bono essemus animo iubere, bis aut ter
exclamauit, Actum est, Actum est. Nautæ

Proximum
discrimen
ex quo eua-
simus.

pour servir de
source grôssière

Verò cùm diligentissimè alteram iecissent anchoram, quæ, Deo fauente, substitit ne in scopulos vnus ex Maghensibus insulis (profligata salute, si id quidem accidisset, quòd mare commotius illis nauem confregisset) deferremur impedimento fuere. Hoc periculo triumphere horarum spatio sumus defuncti, nec interea proderant nautica keleusmata, quæ commodiùs in alto vsurpantur, quàm propè littora, vbi tempestates maximè sunt timendæ. Cùm autem, sedato mari, dies illuxisset, propterea quòd, vt diximus, aqua dulci utebamur vitiatæ: quidam ex nostris aquatum profecti in desertas *Maghenses* insulas, non modò terram ouis auibùsque multigenis (& tamen ab iis, quæ sunt apud nos valde forma dissidentibus) constratam inuenere, sed quòd non essent hominibus assueti tam erant cicures, vt manu capi, sustibusque interfici sustinerent, ita vt à nostris aquatoribus in scapham constipatè magna copia exportarentur. Ea de causa, cùm superiori nocte laboribus extrahenda, nautæ famem excitassent (quamuis in diem, qui à cineribus nomen habet incidissemus) ne Catholicis quidem Romanè sibus exceptis, aues illas promiscuè comedere. Ac profecto qui contra veritatem Evangelicam, Christianis, statò tempore, carnis vsu interdicit: cùm signa in regiones illas nondum intulisset, in quibus etiam nulla erat mentio de superstitione abstinentiæ legibus conseruandis: locus ipse ab eis solutus esse nautas plus satis admonebat. Die Iouis quo *Maghenses* insulas reliquimus, vento vsu

*celeusmata
hastamata pe-
ni g u n n o t a z u*

Auiù multo
tudo in
Maghensib.
insulis

secūdo, postridie quarta pomeridiana Friense
 Promontorium attigimus, qui portus est ora
 totius, ob Gallorum navigationes, nobilissi-
 mus. Hic anchora iacta, tormentisque aduentu
 significato, centurio & naus magister, quum
 aliquot militibus in terram egressi, obuios ha-
 buere, magna multitudine, Barbaros, ij voca-
 bantur Tououpinambaultij Gallorum socij at-
 que fœderati. A quibus cum accepti sumus co-
 mit er, tum quid ageret Paycolas (sic enim Vil-
 lagagnonem appellabant) didicimus, quæ res
 nobis quidem longè accidit gratissima. Eodē
 in loco, hamis retibusque pisces multos cepi-
 mus, complurium generum, & ab iis qui in no-
 stro mari degunt, valde forma dissimiles. In
 quibus maximè varium, atque prodigiosum
 genus erat, quod ea de causa describā. Hornū
 magnitudine vitulum ferè æquabat, rostro
 quinque pedes longo, lato sesquipedē, vtrin-
 que dentes acuti, tanquam ferræ prominebāt.
 Quum verò eductus in terram, rostrum aded
 ingens, huc & illuc vibraret, mutuo alter alte-
 rum appellans, admonebat, tibias vt remoue-
 ret. Cæterum carne est durissima, vt enim esse
 mus famelici, ea tamen, quatuor & viginti ho-
 ras, cocta vesci nūquam potuimus. Hic etiam
 primū vidimus, non tantum sublime volātes
 Pſittacos, & gregatim, vt in Gallia cornices,
 columbæ que: verū etiam vt ex illo tempore
 obseruauī, binos in aere sibi cohærentes, quē-
 admodū apud nos turtures solēt. Cū igitur sexa-
 ginta fere millia passuum itineris superessent,
 quāmq. citissimè fieri posset, cōtenderemus: ad

Friense Pro-
montoriū.Cay. de frie
monill. P. 1000.Tououpi-
nambaultij
cum Gallis
fœderati.

Villegagnon

Prodigio-
sus piscis.

bonuam

/m

Agmen
Pſittacorū
volantium.25. m. l. a. r. a.
v. l. 30. l. a. r. e. s.

Friende Promontorium, breuior quàm erat in votis, mora facta est. Itaque eo die ipso sublati vesperi dolonibus, tam prosperè nauigatū vt sequenti Dominico, Non. Mart, anno 1557. Oceanum sub dextra relinquentes, in sinum ingrederemur, à Barbaris *Ganabara* nuncupatum, à Lusitanis verò *Geneurensis*, quòd *Calend. Ianu.* quem ita vocant, eum primò sinum adierant. Posteaquam honoris *Villagagnonis* causa, quingē ūm ferè passuum interuallo, tormenta displosimus, & nobis ille respōdit: (Castra enim fecerat in parua quadam huiusce sinus insula, vt ante demonstraui mus.) anchoræ sunt in propinquo iactæ. Hæc igitur summa est eorum, quæ inter nauigandum in *Brasiliã*, tum passi sumus, tum vidimus.

Sinus *Ganabara*.

De *Villagagnonis*
nauis rebj
1557

C A P. V I.

Qui noster fuerit aditus Castellii Colini apud Brasilienses quemadmodū à Villagagnone accepti: scilicet que ille gesserit, tum in negotio religionis, tum in reliquis imperij sui partibus.

Appulus
in Castellii
Colinium.

Etatque

ITAQUE cū naues in portu starent, sinus *Ganabara*, non longè à continenti, quisque impedimentis in scapha collocatis, castrum *Colonium* petimus. Egressi, quòd non tantum à frequentibus periculis ereptos, sed etiã felicissimè deductos in terram optatissimam cogitaremus: primū Deo egimus gratias, deinde *Villagagnonem*

adimus, expectatē nos in platea. Quē cūm
 singillatim salutassemus, ille vultu sereno, vt
 videbatur, vnūquēque amplexus, per huma-
 niter appellauit. Tum qui nos deduxerat, Phi-
 lippe, Richeriōq., & Chartierio ministris, bre-
 uiter cūm demonstrassent, quānam causa nos
 ad navigationē tantis difficultatibus susci-
 piendam excitasset: nempe, vt ex literis, quas
 Geneuam scripserat, Ecclesiam ad verbum di-
 uinum exactam in Brasilia conderemus: exci-
 piens ille ad hunc modum loquutus est: Ego
 certē cūm diu totōque animo illud ipsum de-
 siderarim, vos istis conditionibus accipio libē-
 tissimē, quōdque nostram Ecclesiam, puritate
 velim autecellere, ab eo die ipso vitia coerce-
 ri, sumptuosa vestimēta & quicquid adeo nos
 à Dei cultu reuocare posset, tolli iubeo. Tum
 sublati in cælum oculis & manibus: Habeo
 tibi grates, ait, summe Deus, quod ea nunc mi-
 hi, quæ à te tandiu, tamque ardētē expectaui,
 dederis. Moxque cœtū alloquēs, filij, ait, (vobis
 enim sum pater) quemadmodū Christus nihil
 sua causa fecit, sed omnia pro nobis, ita enim
 spero Deū me in vinis cōseruaturū esse, donec
 munitione perfecta, me carere possitis: quic-
 quid nūc agere decreui, tū vestra, tū eorū gra-
 tia molior, qui huc, eadē, qua vos, mēte vēuri
 sunt. Constitui enim sedem ponere fidelibus
 expulsis Gallia, Hispaniis, & transmarinis re-
 gionibus; quo metu Regis ac Cæsaris, reli-
 quorūque principum liberati, purē Deum
 colere possint. Ita nos primū Villagagno af-
 fatus est die Mercurij ad VI. Id. Mart. 1557.

Quemad-
 modum nos
 Villagagno
 acceperit.

scilicet deo gratias

Quibus nos
 primū
 verbis affa-
 tus est Vil-
 lagagno.

1557 *Jo. mirri*

Prima con-
cio in Ame-
rica.

Villaga-
gnonis ge-
itu: inter
audiendū
concionem

Quam be-
ne prandio
simus à Vil-
lag. gnone
accepti.

Quo sermone peracto, imperat vt cum suis paruo in conclau, quod construxerat in meditullio insulæ conueniremus, ad rem sacram. Tum precibus ad Deum fufis, quintóque Psalmo in cœtu modulato: verba illa xxvii. Psalmi interpretans, *V num petij à Domino, illud requiram vt habitem in domo Domini omnibus diebus vite mee*, primam concionem in America Richerius habuit. At Villagagno, dum ille cõtextus exponebatur, frequenter manus iungere, ad cœlum tollere oculos, altè crebrò suspirare, aliáque eiusmodi facere, quæ in admirationem vnum quémque raperent. Ad extremum, Gallicarum Ecclesiarum formula, quæ quidem reformatae sunt & dicuntur, precibus conceptis cœtus dimissus est. Nos tamen qui nouissimè adueneramus, eodem in conclau prandimus, dapes appositæ farina ex radicibus *Boucanatus* piscis, hoc est assus in morem Barbarorum, aliæque radices in cineribus coctæ (de quibus rebus omnibus, earumque naturæ orationis confundatur series alio loco dicemus) potus autem (quod fons tota insula nullus, neque puteus, aut aquæ dulcis flumen existat) è cisterna aut colluione potius decidentis pluuiæ, tam subuiridis atque fœdæ, quam illa est quæ in veteri fossa, oppletæque ranunculis stagnare consuevit. Nihilò tamen fecius, ad stomachum facere videbatur, quod in nauib. pessimã corruptissimamq. biberamus. Bellaria fuere, ortumque à laboribus tanræ nauigationis: statim à prandio, ad communiedum Castellum, quod de nomine Colinj vo-

cabatur deducti sumus. Ita nos perhumaniter accepit Villagagno, primo aduentus die. Vespere cum ad quietem domicilia quæreretur, Philippus & Pastores duo vile cubiculum nacti sunt in vmbilico insulæ, utq; pietati fauere crederetur casa nobis attributa: hanc è Villagagnonis mancipiis Barbarus porrò herbis contegere, atque in littore extruere satagebat. Tum, ut Americani solent, suspensis è xilino culcitris in sublime quieuimus. Postridie cum necesse non haberet Villagagno tam longa nauigatione debilitatos atque æstu, qui est ferè semper in Brasilia maximus, adeò vehementer vrgeret: ad hæc malignè cibum præbere, videlicet bina in diem acetabula ex crudæ farina radicibus (quam partim aqua putri è cisterna subigentes, ut pulticulã edebamus, partim crudam, ut Barbari) labor idem, ut & diebus, qui postea consequuti sunt, renouatur. Ea certè diligentia, ut tot incommoditatibus cõflictatos, atque à mane ad vesperam in opere esse coactos, paulò inclementius accipere videbatur, quàm officium boni patris (qualem se nobis aduenientibus demonstrat esse futurum) postulabat. Desiderio tamen arcis illius muniendæ, quàm se fidelibus extruere præseferbat: quodq; Richerius è ministris ætate prouectior ad excitandos omnium animos demonstraret, in Villagagnone nos alterum habere Paulum (qui tum profectò de Christiana pietate propaganda excellentissimè differabat) nemo est inuētus quin ultra vires mensem integrum in opere uersaretur assiduè, quod ta-

1557 *martha**herb. de rotari**duy acetabula
conferunt*

men præter consuetudinem accidisset. Itaque Villagagnonem, per nego iure conqueri potuisse, quandiu ad Euangelij præscriptum vitam composuit: vnquam illi pro arbitrio nostram operam defuisse.

Disciplina
Ecclesiasti-
ca primùm
à Villaga-
gnone con-
stituta.

Vt autem ad rem redeam, prima nostri aduentus hebdomade, non tantùm Villagagno suffragatus est, verum etiam instituit, vt ad publicas preces, quæ opere, singulis diebus, absoluto, fi bant: binę Dominico, singulę diebus reliquis horarię conciones adderentur, seque omnino velle docuit, purè vt sacramenta ex Dei verbo administrarentur, nullaque additione humana violata. vigère præterea disciplinam Ecclesiasticam contra eos qui delinquerent. Quibus Ecclesiasticis tanquam legibus die Dominico ad 12. Cal. April. cùm sacra Iesu Christi Cœna esset primùm celebranda, in Castello Brasiliensi Colinio, eosque ministri antè interrogassent, qui admitti debebāt: quòd in suspicionem venisset quidam Ioannes Cointas qui Hector etiam vocabatur, quòdam Sorbonę doctoribus, ab eo petière, vt antequàm ad Cœnam accederet, publicè fidem edere vellet. Ac obsequutus ille coram omnibus Papismum eiuravit.

Papismum
Cointas eiuravit.

Villagagno etiam concione peracta, zelo se ardere simulans, erectus in pedes docuit, centuriones, magistros nauium, nautas, reliquosque qui concioni cùm interfuissent, Religioni tantum puræ omnia nondum dederant, huiusmodi mysterij nõ esse capaces, ideo egredi iussos sustinere nõ potuit vt administrationē panis, atque

de...
et alij

atque vini cernerent. Præterea vt Castellum, sicuti aiebat, Deo dedicaret, fidemque coram Ecclesia ederet, genibus in puluinem è bombyce (quæ illi perpetuò ferebat minister) positus, alta voce duas preces pronuntiauit, quarum exemplum nactus, quò quisque intelligat certius, quàm istius hominis difficile fuerit ingenium pernoscere, hinc ascribere fideliter visum est, ne immutata quidem literula.

Deus oculos aperi, oculosque mentis meæ dirige, te vt laudent, precentur, tibi que agant gratias, pro bonis que tu in nos excellenter effudisti. Deus omnipotens, viuus, immortalis, pater & terne Filij tui Domini nostri Iesu Christi, qui tua prouidentia, omnia in cælo & in terra cū Filio gubernas: quemadmodum infinita bonitate tua, Electis à condito mundo patefecisti: & nominatim per filium tuum, quem in terram misisti, & per quem nobiscum te communicas, vt qui alta voce dixeris, Illum audite, ac post eius ascensionem per Sanctum Spiritum in Apostolos effusum: tuæ maiestati corde cōfiteor coram Ecclesia tua quam hinc ædificasti, me omnibus externis viribus meis & prudentia cognouisse, quicquid inde boni emanare videtur, mera tenebrarum esse opera, sapientia carnis, zelo vanitatis polluta, solius corporis cōmodo atque vtilitati seruiens. Quare sponte mea profiteor me adēpta tui Spiritus lapa de, ad peccadum modò esse idoneum, remotamque omni gloria, prædico, si qua luce ac scintilla virtutis commendari potest, illud à me opus inceptum, ad solum te bonorum omnium autorem

Preces VI
lagagnonis
antequam
Domini cœ
nam perci-
peret.

pertinere. Hac fide præditus, toto corde, Deus meus, tibi ago gratias, quòd me à negotiis huius mundi auocato, in quibus vitam ambitiosè traducebam, me tamen illuminatione tui spiritus hîc constituere dignatus sis, vbi totis viribus palam tibi seruiam, sanctumque regnum tuum adaugeã. Præterea mihi sedè pacatâ sis optare liceat, qui nomẽ tuũ publicè inuocare nõ possunt, te vt sanctificẽt atque adorẽt in spiritu & veritate, agnito Filio tuo Domino nostro Iesu Christo, qui vnus est mediator, vita nostra atque dux, solumq. nostræ salutis meritum. Tibi etiam ago gratias Deus optime, quòd me in loca ista deductum, inter eos quidẽ nominis tui excellẽtia nunquam audierãt, à Satana autem tanquam illius hæreditas possidebantur, ab eorum tamen improbitate conseruãris, quamuis humanæ vires deficerent, atque etiam vt nostro tantum audito nomine timerent, effeceris: nosq. palantium & dispersorum laboribus educaris. Ad ferinosque impetus coercendos, immisissis atrocibus morbis, eos quærant magis cauendi è medio abstuleris, cæteris ad eam paucitatem redactis, vt res nouas moliri non audeant. Qua de causa, cum sedè nobis huc rectã, duce te appulsis, tutò ponere licuit: tũ Ecclesiam inter nos ædificare, vt in vnitæte ac timore sancti nominis tui ambulantes, ad vitam æternam deduceremur. Itaque quoniam tibi complacitum est, Domine, regnum tuum in nobis stabilire, oro te per Filium tuum Iesum Christum, quem hostiam esse voluisti, nos vt in tua charitate cõfirmet, adauge

Hoc additum est, quòd eo anno Barbari extra ordinem febre pestilentiali laborantes multos ex suis amisere.

adauge tua dona in nobis, in primis verò fidem, nosque tuo Spiritu sanctificatos illumina, vt toto animi affectu tuæ gloriæ seruiamus. Benedic etiam Domine & Pater, huic castello Colignio Galliaque, Antartica, quò inuictum sit iis receptaculum qui citra omnem hypocrisim, vt te glorificent, huc sunt appulsuri: Itaque ab hæreticorum perturbationibus liberati te vnum verè colamus. Fac etiam vt Euangelium hoc in loco vigeat, tuosq; seruos erige ne in errores cùm Epicureorum tum aliorum Apostatarum labantur, sed in verò tuæ veritatis cultu ad verbi tui normam constanter perseuerent. Tu quoque Deus Optime Regem nostrum (qui quod ad hanc vitam supremum in nos habet imperium) eiusque vxorem & familiam protege, eosque quibus vtitur à consiliis, Gasparum item Colignium cum vxore ac liberis, eiusque studium iuuandæ huius Ecclesiæ magis ac magis inflammato. Mihi verò seruo tuo humillimo prudentiam quæ me regat largire, ne à recta via deflectam, sed omnibus Satanae auocamentis tua gratia adiutus possim occurrere, teque Deum misericordem perpetuò agnoscere cum Filio tuo Iesu Christo, qui tecum regnat cum Spiritu Sancto in Apostolos effuso. Creato igitur cor rectum in nobis, mortifica nos peccato, regenera in hominem interiorem vt iustitiæ viuamus, carnem domito vt actionibus animæ à te inspiratæ apta sit, tuæ vt voluntati in terra pa-

reamus quemadmodum in cælo Angeli. Ne autem eorum penuria quæ ad vitam sunt necessaria in bonitatem tuam diffidentia peccemus, tua providentia & victum largire, & sanitati provide. Ac veluti cibus terrenus calore ventriculi coctus abit in sanguinem & alimentum corporis: sic nostrum omnium animas Filij tui carne & sanguine pascito, cumque nobis nos in illo forma, denique expulsa omni malicia (qui à Satana est cibus) substitutis autem charitate ac fide, nos in filiorum loco habeas. Cum autem in te peccauerimus, pro tua misericordia, sanguine Filij tui peccata ablue (nosli. n. naturaliter in nobis Adami rebellionē hærere) peccatum nec posse animam tibi sanctè parere imperfecto repugnâti corporis organo. Quamobrem tui Filij merito ne peccata nobis, imò sacrificium mortis eius imputato, quam fide cum illo perpessi sumus in illo nempe insiti perceptione corporis eius in Eucharistiæ mysterio. Præterea concede, vt exemplo Christi qui pro *intersectoribus* precatus est, si qui in nos deliquerunt, eis parcamus, simulque non vindictâ, sed ac si amici essent de eorum cõmodis solliciti. Si quando autem felicitatis mundanæ splendoris & honorum recordatione perculsi fuerimus: contra verò paupertate atque onere crucis fermè oppressi, quãdoquidem nos ita exercere tibi visum est, ne mūdanis saginati deliciis in te rebellionem moliamur: erige nos, & afflictionum acerbilitatem

tatem tempera, ne quam seuisi in cordibus nostris sementē suffocēt. Te oramus etiā, Pater cœlestis, vt à conatibus Satanæ nos custodias, quos à te abalienare molitur. Serua nos ab eius ministris, atq; infesta barbarie, cuius in medio nos collocasti: abige etiā qui fidei Christianæ Apostatæ huc & illuc vagantur, ad tuam obedientiam illos reuoca, datōque vt tandem resipiscant. Euangelium salutare tuum per orbem vniuersum publicetur, Qui viuis & regnas cū Filio tuo, & Spiritu Sācto in æternum. Amen.

ALTERA PRECATIO AD
Dominum nostrum Iesum Christum, quam continuo Villagagno pronuntiauit.

IEs v Chryste Fili Dei viui, æterne, consubstantialis, splendor gloriæ Dei, & imago viua, per quem omnia condita sunt, qui genus humanum rato Dei decreto damnatū quod rebellasset Adamus, (is enim vt vita æterna frueretur, à Deo è terra desumptus, nequaquam virili semine contaminata vnde peccandi necessitatem hauriret, omni virtute libero etiam arbitrio præditus perfectionem conseruādam, carnis tamen concupiscentia iactatus telisque Satanæ inflammatas excitatus, peccato inferior in se iram Dei prouocauit;) vnde certissima cōsequēbatur hominum perditio nisi te pro imensa tua & inenarrabili charitate, Deo pa-

tri obtuliffes, te enim pro Adamo substitui-
 fti, atque vt nos purgares, fluctus omnes ma-
 ris illius indignationis paternæ tuliffi. Quæ-
 admodum autem Adamus è terra minimè
 quidem corrupta eductus est absque vilo vi-
 rili femine: ita cõceptus es è Sancto in vtero
 virginis, ad similitudinem carnis Adami ten-
 tationibus obnoxia affidue que vexate supra
 omnes homines absque peccato: denique tuo
 corpori voluiffi Adamum eiusque posteros
 inferere dum pascis eorum animas carne tua
 & sanguine tuo, mortemque subiiffi vt tan-
 quam corporis tui membra in te alantur,
 Deoque Patri tuo sint accepti, tuam enim
 mortem ac si perpessi essent perinde satisfi-
 cientem pro eorum peccatis offers. Quem-
 admodum autem diffusum est in posteros
 Adami peccatum, & per ipsum mors: sic à Pa-
 tre impetrasti vt credentibus iustitia tua im-
 putaretur, quos manducatione carnis ac san-
 guinis tui tecum vniuiffi, ac in te ipsum trã-
 formasti tanquam nutritos carne tua, que ve-
 rus est ad vitam æternam cibus, quo filij sint
 iustitiæ non autem iræ. Quãdoquidem igitur
 tot bonis nos cumulasti, ad dextramque Pa-
 tris sedes æternum pro nobis intercedis, sum-
 moque sacerdotio fungeris secundum ordi-
 nẽ Melchisedech, miserere nostri, serua nos,
 fideique incrementum dato, Patri offer con-
 fessionem quam corde non minùs ac ore co-
 ram Ecclesia tua edo, sanctifica me tuo Spi-
 ritu, quemadmodum his verbis es pollicitus,
 Non

Non relinquam vos orphanos, hîc etiam Ecclesiam promoue vt tranquillè degentes pure te colamus qui viuis & regnas cum patre & Spiritu Sancto in secula seculorum. Amē.

His duabus recitatis precationibus, ad mensam Domini primus accedit Villagagnone, genibusque in terram positus, è Ministri manu panem & vinum recipit. Atque vt paucis expediam non multò post, cuiusdam antiqui dictum comprobauit, difficile esse diu virum bonū simulare. Illi enim & Cointæ, quæ uis uterque Papismum eiurasset, (ac sanè iam tum nemini non patebat quicquid ab illis factum esset, ostentationem redolere,) litigare quàm doceri magis erat in uoris. Quo factum est vt breui spatio interiecto de nonnullis doctrinæ capitibus, præsertim uero de Cœna Domini, disceptare cœperint. Quamuis enim Transsubstantiationem Papisticam repudiabant, commentumque illud crassissimum, & absurdissimum esse prædicabant, Consubstantiationem uero minimè probabant, ab iis tamen erant longè alieni, quæ à Ministris ex Dei uerbo docebantur: nimirum panem & vinum, in corpus & sanguinem Domini nullo posse mutari modo, nec rursus hæc illis includi: sed in cœlis Christi corpus esse, vnde seipsum vi Spiritus Sancti signa percipientibus fide in alimentum spiritale communicat. Quicquid sit (aiebat uterque) hæc uerba, *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*, non alium admittunt sensum, nisi vt

Ad Cœnam Domini accedit Villagagnone.

Disputatio Villagagnonis & Cointæ aduersus Ministros.

De Cœna Domini
Sicut in alio loco

corpus & sanguis Christi signis continēatur.
 Quod si quærat quispiam, quo tandem sen-
 su Transubstantiatione & Consubstantia-
 tione repudiata? Illud equidem nescire me
 non diffitebor: ac sanè ipsos nō minūs igno-
 rasse existimo. Etenim, cū euincerent
 nostri ex complurium Scripturæ locorum
 collatione, huiusmodi loquēdi formulas nō
 nisi figuratè accipi, Scripturamque consue-
 uisse Sacramentorum signa pro rebus signa-
 tis usurpare: illi verò quid contra afferret
 solidi nihil haberent, nihilò tamē secius ob-
 stinatis animis in hæresi permanebant: igno-
 rataque qua id fieret ratione non tantum
 carnali modo Christi carnem, sed etiam in-
 Quætatium morem crudam deglubere vo-
 lebant. Interim Villagagno animum suum
 dissimulabat diligenter. Itaque sibi optatius
 nihil esse, quàm ut rectè doceretur, testatus
 Charterium è Pastoribus alterum, nauis Bra-
 silio, Americanisq; mercibus onuste impo-
 situm (quæ prid. Non. Iun. soluit) in Galliam
 eo consilio remittit, ut super quæstione de
 Cœna Domini, sententias nostrorum afferret
 Doctorum, in primis verò Iohannis Calui-
 ni, cuius arbitrio acquiescere se dicebat om-
 nino velle. Ac sanè ab eo nō semel verba hæc
 audiui, D. Calvinus ex iis est vnus qui ab A-
 postolis extitere doctissimi, nec vllum legi
 Doctorem, qui meo iudicio rectius, puriusve
 Scripturam eo exposuerit. Ut autem se reue-
 rentia in Calvinum duci testaretur, nō modò
 proli-

Charterium
 Pastorem in
 Galliam re-
 mittit Vil-
 lagagno.

Hanc omni
 J. et m. et
 x. de m. 57 4.

prolixè quo in statu esset iis narrauit literis
 quas ad Caluinum rescripsit, sed etiam pecu-
 liariter manu propria (quod à me in Præfa-
 tione est commemoratum, atque ex epistola
 data prid. Cal. Apri. 1557. videre est) Brasílico

pigmento quæ subiecimur verba adscripsit.
Addam consilium quod literis tuis adhibuisti:
Summa animi contentione operam daturus ut ne
vel tantillum ab eo deflectamus: hoc enim certè nec
sanctius, nec rectius, nec sanius vllum esse, persua-
sum habeo. Quamobrem etiam literas tuas in Sen-
natu nostro legendas, deinde in acta transcribendas
curauimus: ut si quando à cursu aberrare contige-
rit, earum lectio ab errore reuocet. Quinetiam

Nicolaus quidam Carneus, cui literæ illæ e-
 rant commissæ, cum ad Cal. April. profectu-
 rus, valediceret, nobis renuntiauit se in mā-
 datis à Villagagnone habere, vt Caluino si-
 gnificaret, consilium quod dedisset in perpe-
 tuum monumentum in æs incisum iri. Itē-
 que vt aliquot ex Francia viros & mulieres,
 & pueros secum rediens adduceret, sumpti-
 bus se suffecturum. Priusquam verò vltorius
 progrediar, prætermittendum minimè exi-
 stimo, puerulos decem Barbaros nouem cir-
 citer annorum in Galliam missos. Hi ab hos-
 pitibus nostris bello capti à Villagagnone
 verò empti, postquam Richerius pastor à cō-
 cione manus illis imposuisset, præcesque si-
 mul omnes ad Deum fudissemus, vt essent
 tanquam primitiæ miseri illius populi, nau-
 bus impositi ad Nonas Iun. tandem in Gal-

tuis a trameto

quædam
 in cur
 in cur
 in cur

Pueri decē
 Barbari in
 Galliam missi

liam deuecti, Henrico tum Regi oblatis sunt, qui primariæ autoritatis viris bonam partem donavit, nominatim verò Passio vnum, quem Baptismo quoque initiandum curavit, eumque ego post meum in Galliam reditum apud illum agnovi. Præterea ex Villagagnonis domesticis iuvenes duo ad 3. Non. April. iuxta Ecclesiarum reformatarum ritum vxores duxerunt puellas duas, ex earum numero, quæ

Nuptiæ primò in Brasilia Christiano ritu celebratæ.

nobiscum transportatæ fuerant. Quæ à me propterea commemorantur, quòd non modo nuptiæ Christiano ritu tunc primùm in America sunt celebratæ: sed etiam quòd è Barbaris plerique, qui ad nos eo die accesserant, mulieres indutas (cuiusmodi nullas ante id tempus conspexerant) maiori cum admiratione contemplantur, quàm Ecclesiasticas ceremonias, ipsis alioqui planè incognitas. Cointa itidem ad 16. Cal. Mai. matrimonium contraxit cum adolescentula, Rothomagensis cuiusdam cognata, cui nomen Roqueto: hic non multò post nostrum in Americam appulsum puellam hanc mercium omnium quas aduexerat testamento hærede facta, vita functus erat, merces verò erant cultelli, pectines, specula, panni crispati, hami, aliaque id genus commercio cum Barbaris habendo accommodata. Quæ quidem hæreditas commodum Cointæ obuenerit: quippe vniuersam in usus suos transtulit.

Reliquæ duæ (nam quinque numero fuisse, in

Cointa & barbo
nisi emptio

3. b. 1. 1.
ni. 1. 1.
1. 1. 1.

in describenda nauigatione nostra, à me antè demonstratum est) non multò post duobus è Neustriis interpretibus nupsere: atque ita nullæ inter nos puellæ mulieræue Christianæ superfuerunt innuptæ.

Porro, cum hîc de matrimoniis mentio incidit, ne id duntaxat videar, quod in Villagagnone vituperandum est, attingere, quod verò laudandum silentio præterire, aliquid obiter in eius commédationem dicam. Neustrij quidã naufragi inter Barbaros agebant, multò antè quàm illuc appulissetus: hî abiecto Dei timore, sese cum indigenis mulieribus & puellis crebris scortationibus cõtaminabant: de quibus liberos quos suscepérat annos iam quinque natos vidi. Itaque Villagagno, cum, vt istorum profligatam libidinem coërceret, tum etiam vt eorum omniũ, qui nostram insulam incolebant, à tanto facinore patrando animos auerteret: ex totius Senatus sentètia legem tulit, qua Christianis omnibus scortationem cum Barbaris mulieribus capitalẽ fecit: addita legi exceptione, tum demum licere cum illis matrimonium contrahere, si ad Dei cognitionem vocarentur, Baptismoque initiarentur. Sed vt nulla extitit, quæ ferinis moribus exutis Seruatorem Christum vellet agnoscere, licet crebris cohortationibus Barbaræ illius gentis aures quotidie personarent, ita tantisper dum ego in terris illis sum versatus, Gallorum nemo exstitit qui vllam in vxorem duxerit. Ac

Optima lex
à Villagagnone lata.

quemadmodum lex illa verbo Diuino dupliciter nitebatur: ita etiam, cum ab omni Villagagnonis familia, tum à nobis vniuersis studiosissimè fuit obseruata. Quinetiam, etsi post meum in Galliam reditum, acceperim solitum esse Villagagnonem in America stupris & libidinibus cum Barbaris mulieribus se inquinare: nihilò tamen fecius ingenuè profiteor eum ne in minimam quidem huius criminis suspicionem quamdiu ibi viximus, incurrisse. Quinetiam legem à se latam ad eò inuiolatè obseruandam curauit, vt ex interpretibus quendam suspendio adiudicare voluerit, quòd scortationis cum muliere, quam antè compresserat reus peractus esset. Verùm amicis apud eum intercedentibus & capitali pœna liberatus, pede catena vincus est, ac pro mancipio habitus. Itaque quantum cernere mihi datum est, hac in parte laude dignus est Villagagno. Vtinam verò in cæteris eodem se gessisset modò, Ecclesiæ magno cessisset emolumento, quò boni còplures hodie fruerentur. Sed ille tanto veluti oestro contradicendi transuersus agebatur, numquam vt in ea simplicitate acquiesceret, quam accuratè retinendam esse quibuslibet verè Christianis Sacræ docent literæ, cum de administratione Sacramentorum differitur. Is enim, quæ consequuta est, Pentecostes die, qua Cœnam secundò celebravimus, palinodiam recinens, apertè iis est refragatus, quæ ipse proposuerat, cum Ecclesiasticam insinueret

Villagagnon
S. G. 1641

col. 1641
1641
1641

Cœna secundò à nobis in propugnaculo Coli-gnio celebrata, obiectio-nesque Villa-gagnonis.

tueret disciplinam: (quo tempore, quemadmodum in superioribus dictum est, volebat humana omnia procul amoueri figmenta, & facescere:) Aseuerabat enim ex autoritate Cypriani, atque Clementis, aquam in Cœnæ celebratione vino infundendam esse, nec, vt id modò fieret, præfractè, ac necessariè iuebat: verum etiam credendum esse impudenter affirmabat, panem consecratum equè corpori, atque animæ prodesse. Sal præterea, & oleum Baptismi, quæ immiscendum censebat: neque licere Ministris ad secundas nuptias conuolare: ad cuius sententiæ confirmationem, locum Diui Pauli ad Timoth. detorquebat, *Episcopū oportet unius uxoris virum esse.* Tandem consilio alieno penitus repudiato, à se vno duntaxat in posterum pendere voluit, nullòque fundamento nitens, in iis quæ perperam ex Scriptura proferret, omnia sus deque inuertere pro arbitrio aggressus est. Atque vt cuilibet patefiat, quam validis utebatur argumentis, ad ea, quæ semel probare instituerat, confirmanda: è Scripturæ pluribus, à me vna duntaxat in medium profertur sententia. Id igitur quod ex ipsius ore auidiui aliquando, cum quendam è suis ad hunc modum erudiret.

Nunquamne legisti in Euangelio historiam illius leprosi, qui Christo dixit, Domine, si velis, potes me purgare: cui simul ac Iesus respondit, volo, purgare: r. statim purgatus est: ita etiam (aiebat insignis ille Scripturæ interpres) cum Christus de

1. Tim. 3. 2.

Locus Scripturæ à Villagagnone adaptatus.

pane dixit, Hoc est corpus meum, nulla adhibita interpretatione alia, credendum est illud in ipso pane inclusum esse: neque est quod moremur Genevenses illos. Præclara scilicet vnius Scripturæ loci ex alio interpretatio. Tam sanè acuta atque illius qui in Concilio quodam, ex illo Geneleos, vbi docemur Deum creasse hominem ad imaginem suam, nervosissimè concludere, habendas igitur esse imagines. Itaque sententia feratur ex isto Villagagnonis (qui tantum postea de se sermonem excitavit) festivæ Theologiæ præclaro specimine, an nõ præstantissimus ille Theologus (quod de se, repudiata Religione vera thrasonicè prædicare non erubuit) Calvino silentium imponere, quique illius partes tueri vellent, vincere differendo facile potuisset. Alia insuper ex illo quamplurima de Sacramentis audiui non minùs ridicula, quibus tamen commemorandis supersedeo: propterea quòd, post reditum eius in Galliam, non modò Petrus Richerius suis eum coloribus depinxit: sed & alij deinceps ita detersum, depexumque dedere, vt palmam, id ipsum in posterum præstare cupientibus, præripuisse videantur.

Eodem tempore ad eruditionis venditionem publicè prælegere Cointas cœpit: ac Evangelium secundum Ioannem exorsus, (cuius quàm difficilis & ardua sit explicatio, iis est cognitum, qui Theologiam profitentur) tãto cû iudicio enarrabat, vt tertio quoque verbo extra oleas (vt aiunt) vagaretur, nihilque

Duo ista depectendi & de eergendi verba libellos duos adversus Villagagnonem designant.

hilque fermè nisi alienum afferret: quo tamen vno administro tunc utebatur Villagagno ad veram Evangelij doctrinam oppugnandam. Quid ergo? obiiciet aliquis, Franciscanus ille Andreas Theuetus, qui gravissimè conqueritur in sua Cosmographia, cum Ministri à Caluino in Brasiliam missi, summa erga se invidia flagrarent, munerique suo se interponerent, impedimento sibi fuisse, quominùs miserorum Barbarorum errantes animas Christo lucrifaceret: (hæc enim sunt illius verba) obmutescébátne tunc temporis? An saluti Barbarorum animosius incumbebat, quàm Ecclesiæ Romanæ defensionis, cuius se veluti fulcrum, & columnam iactat? Hanc Theueti vanitatem refellere proclive est. Superiùs enim demonstraui, eum in Galliam ante nostrum in eas terras appulsum rediisse. Itaque monitos iterum lectores velim, vt quemadmodum in explicandis nostris cum Villagagnone, Cointáque disputationibus, ad castellum Coligniù in Brasilia habitis, nulla Theueti mentio facta est, neque postea fieri: ita Theuetum à Ministris, de quibus tamen loquitur, conspectù fuisse neque Ministros ab illo. Quamobrem veluti præfatione in hunc librum, à me demonstratum est, cum egregius iste Catholicus Romanus à nobis abesset eo tempore, marique quadragies centenis millibus passuum interiecto vallaretur: quò tutior esset à Barbaris, quos in suam necè à nobis excitatos fuisse, non erubuit falso prodere: nugis o-

Tom. 2. lib. 2. cap. 4.

Theueti vanitas.

Cosmograph. tom. 2. lib. 2. cap. 2.

mnibus valere iussis, zeli, quo se erga Barbaros flagrasse profitetur, cum interpellatus est à Ministris, exemplum afferat multò certius denuò enim affirmare libet, tam illud esse falsum, quàm quod maximè.

altitudo
Villagagno
Caluinum
vituperat,
quem antea
laudauerat.

Verùm, ut vnde sum digressus, eò redeam: statim post Cœnam Pentecostes die celebratam, Villagagno se opinionem, quam antea de Caluino conceperat, prorsus exuisse demonstrat: eum teterrimum hæreticum à fide aberrantem pronuntiat, nec responsum sibi expectandū arbitratur, quod ab eo per Characterium Pastore postularat. Exinde nos toruè intueri, animūque à nobis abalienare, cōcionibus interesse rarò, quas etiā sub Maij mensis exitum ultra dimidiam horam prorogari vetabat. Ita Villagagnonis simulatio & hypocrisis quæ diu in pectore latuerat, tandem foras erupit, ut eum planè (ut aiunt) in-

Defectio Villagagnonis à Religione reformata, illiusque defectiois occasiones.

tus, & in cute nosceremus. Ac si quærat quænam horrenda istius defectiois causa fuerit: non ita planè constat. Quidam enim nostrū sibi omnino persuadebant, inde id accidisse quod à Cardinali Lotharingo, alifque qui ad eum è Gallia scripserant per quendam nauarchum qui circa id tempus ad Frisenfè promontorium sexaginta millibus citra insulam, in qua morabamur, appulerat, grauius fuisset reprehensus, quod à Catholica Romanensi Ecclesia desciuisset: hisque literis eū ita perterritum fuisse, ut sententiam repente mutauerit. Post meum tamen reditum accipi-

*Villagagnonis
f. 6 p. 1. 1. 1.*

Lotharingo

Lotharingo

Lotharingo

pi, Villagagnonem cum Cardinali Lotharino confilium iam iniuisse, antequam è Gallia excederet, de vera Religione simulanda, vt facilius autoritate Colignij maris præfecti abuteretur, Ecclesiæque Geneuensi, & Caluino præsertim imponeret: quemadmodum initio diximus, ad manum colligendam, vtrisque scripsisse. Vt cunque res se habeat, id verè affirmo, eum post defectionem, conscientia, veluti à carnifice quodam excruciatâ, ita retricum, & morosum euasisse, nemo vt ad eum vellet accedere. Ac identidem per corpus Diui Iacobi (hanc siquidem deierandi formulam crebrò vsurpabat) deierans se caput ei brachiâque, & crura comminutorum esse minabatur, qui vel tantillum sibi stomachum moueret. Verùm enim verò cum se hic locus offerat, vt de eius crudelitate aliquid commemorem, insigne eius exemplum demonstrabo, quod præsentem me tunc edidit in quendam Gallum Rochæum nomine, quem catena vinctum tenebat. Huic resupino, atque humi abiectò prælongis fustibus ventrem adeò per satellitem cecidit, vt miser ille spiritum agrè duceret. Quibus minimè contentus, altera corporis parte contusa ictibus, ita truculentus ille miserum compellabat per corpus D. Iacobi, scelestè, alterum porridge latus: præterea infelici hominem sorte, abiectum humi, confectum plagis, mortique proximum coëgit arti operam nihilò dare secius, quàm antè consueuisset: faber autem

Villagagnonis conscientia excruciatâ, eiusque ordinaria de ierandi formula.

IV
died
died
died
died
died

Villagagnonis crudelitas.

crudelitas

erat lignarius operis intestini. Eadem animi lenitate, ac mansuetudine erga plerosque utebatur, qui etiam erant in vinculis, quod eandem cum infelici Rochæo illo causam suffinerent. Causa porrò erat, quòd cum eos indignis modis antequàm appulisset, Villagagno tractaret, communi consilio decreuerant eum in mare præcipitem dare, ut qui grauius multò premerentur, quàm si ad triremes amandandi fuissent. Ex quibus fabri quidam lignarij ob eius crudelitatem, se cum Barbaris in continentem recipere maluerunt (à quibus etiam benigniùs habebantur) quàm cum eo versari diutiùs. Eum etiam crudeliorum triginta, quadragintave, tum viri, tum mulieres Barbari sunt experti, lingua ipsorum Margaiates appellati. Ii à confœderatis Tououpinambaulsiis bello capti erant, ac Villagagnoni pro mancipiis traditi. Cuius in Barbaros feritatis exemplum proferre visum est. *Mingantius* quidam ex iis vnus erat hunc præsentem me, tormentum vlnis complecti cum adegisset, lardo igne liquefacto ac in clunes guttatim distillante cruciatus cum ne culpam quidem obiurgatione dignam admisisset. Tot, ac tantis calamitatibus Barbari conflictati, ad hunc sæpe modum querebantur. Si tot ærumnis nos ab isto *Papicola* (hoc enim nomine Villagagnonem compellabant) expositum iri duxissemus, longè ab hostibus dilaniari, deuorariq; maluissemus, quàm ad istum abduci. En obiter humanitas eius

Barbari Villagagnonis mancipiamate ab ipso tractati.

eius particulam paucis attigi. Hæc verò satis
esset attigisse, nisi, vt supra commemoravi,
primo aduentu nostro, velle se diffluentem
in vestibus coërcere luxum disertè denun-
tiasset.

Itaque necessariò dicendum videtur, quàm
egregio cæteris exemplo hac in re præluxerit:
nempe vt, cum non solum è bombyce, lana-
naque pannis, verùm etiam vndulatis com-
plurium colorum abundaret: in arculis tamè
à teredinibus, ac tincis corrûpi mallet, quàm
vestiendæ familiæ distribuere, cuius plerique
nudi ferè incedebant. Sibi verò diebus heb-
domadæ singulis, mutandâ comparauit sena
vestimenta: suo singulis colore attributo, ru-
bro, luteo, ceruino, albo, cæruleo, viridi, con-
gruentibus inter se perpetuò tunica, & fe-
moralibus: quæ quàm bene tum ipsius ætatis,
tum dignitati quadrarent, cuius existi man-
dum relinquo. Inde tamen id commodi ca-
piebatur, quòd ex colore illius vestimenti,
quo indutus erat, facilè conijciebamus, qua-
lis eo die futurus esset: adeò vt viridis & lu-
teus color mali perpetuò quiddam portēde-
rent. Inprimis verò cum talari vndulata ve-
ste, nigro è bombyce lyngo circumdata, in-
dutus esset, mirum dictu quantam de se ri-
dendi materiam præberet: ita vt non illepide
à suis histrionis effigiem præferre diceretur.
Proinde, si de hac veste quicquam audi-
uissent, qui ad summum maximè illius ruen-
tis ollæ labrum Barbari cuiusdam instar, nu-

de my Vestitu

Villagagnis
nis habitus

infra illud
de regibus
colloquiis

de velour uero

de rebus pueri domi
de rebus pueri

dum delinearunt: minimè dubium est, quòd pro insigni ornamento vestem illam ei impo-
posuisset, vt & suam ei crucè, fistulamque col-
lo appensam reliquerunt.

Ac si quis reprehendat nimis me curiosè
isthac rimari (prout etiam fateor, quæ attigi
postremò, esse indigna quæ memoriæ pro-
dantur) facilis est responsio. Etenim cum Vil-
lagagno furētis Herculis, maximè postquam
in Galliam reuersus est, personam induerit,
aduersus eos, qui Religionem ex verbo Dei
reformatam profitentur: demonstrandū exi-
stimavi, in singulis quas ille amplexus est re-
ligionibus, quàm inculpate se gesserit: maxi-
mè cum ob eas, de quibus in præfatione dixi,
rationes, pauca elegerim è multis.

Causa nostri
à Villagagno
ne discessus

Internuntio tandem Philippo ei denun-
tiauimus, quòd Euangelicam professionem
exuisset, neque vlla conditione alia eius im-
perio essemus obnoxij: nos in posterum ope-
ram, in muniendo præsertim Castello dene-
gaturos esse. Qua audita re, interdixit, ne bi-
na illa farinae ex radicibus confectæ acetabu-
la, quæ (vt à me commemoratum est) diebus
singulis dabantur, nobis amplius præberen-
tur: sperans hac ratione futurum vt in sum-
mum discrimen adduceremur, aut fame etiã
necaremur: tantum verò abfuit, vt nostrum
quisquam id ægrè tulerit, vt contra lætare-
mur: multò enim plus farinae à Barbaris falce-
vna, vel duobus, tribusue cultellis mercaba-
mur, quàm sex ille mensibus distribueret. (si
siqui-

fi. car. du. qu.

prohibet non / 16

siquidem nostram saepe insulam lintribus
 adibant: vt & nos ipsi mutuò Barbarorum pa-
 gos ad comitatum expediendum, peteba-
 mus.) Itaque quòd cibaria non essent attri-
 buta, nos ab eius sacramento penitus esse li-
 beros duximus. Ac certissimum est rem vi
 aggressurum fuisse, nisi vehementer suis diffi-
 sus esset, quorum primarij nobis apertè faue-
 bant. Tamen rem tentare voluit: cum enim
 ego, Ioannèsq; Gardienus è continente re-
 uerteremur: (vbi tunc circiter quindecim dies
 inter Barbaros egeramus) is veniæ ignora-
 tionem simulauit, quam impetraueramus à
 Barreo ipsius Legatò, antequam ex insula e-
 grederemur. Itaque accessit legi, quam ipse
 tulerat, violatæ: hac cauebatur, ne absque ve-
 nia Castello quis excederet. Quare nõ modò
 eam ob rem nobis manus iniijci volebat, ve-
 rum etiam eò crudelitatis procedebat, vt pe-
 nibus, tanquam mancipiis catenam aptari iu-
 beret. Cui pœnæ eò magis fuimus affines,
 quòd qui nos deduxerat Philippus, quiq;
 vt nõnulli asseriebant, demissus Villagagno-
 ni, quàm eius ferret dignitas obtemperabat,
 non modò non opitularetur: verum etiam
 oraret, vt supplicium illud vnum, alterumue
 diem sustineremus, à vinculisque nos libera-
 tum iri polliceretur, vbi primum ira Villa-
 gagnonis paululùm deserbuisset. Attamen
 nos id nunquam esse passuros disertè respon-
 dimus: tum quòd lege non teneremur, tum
 verò præcipue quòd, (vt diximus) cum fideret

Villagagno
 nititur nos
 in seruitutē
 redigere.

fregisset, qua receperat, se inter nos religionis
 verę disciplinam conseruaturum esse, addic-
 tius esse imperio in posterum recusaremus.
 Accedebant eorum exempla, qui catena vin-
 cti, indignissimè, crudelissimèque palàm ac-
 cipiebantur. Quo ille respõso cessit: animad-
 uertebat enim quindecim esse, aut sexdecim
 è nostris tanto amicitia vinculo inter se cõ-
 iunctos, alter vt alteri iniuriam fieri ægrè pa-
 teretur: aded vt difficillimè, si vltteriùs pro-
 grederetur, in suam nos potestatem redige-
 ret. Præcipui etiã inter ipsius milites (quem-
 admodum superiùs attigi) quòd religionem
 veram profitebantur, iniquo animo illius de-
 fectionem ferebant. Ita vt nisi essent veriti,
 ne Colignius, qui autoritate regia fretus eu-
 misisset, neque qualis postea extitit cogno-
 uisset, offenderetur, quidam ex nostris hac
 occasione oblata hominem in mare præci-
 pitem dedissent. Eius carnem, & latos hume-
 ros piscibus nutriendis aptos esse iocabãtur.
 Maxima tamen pars benigniùs cum eo agen-
 dum satiùs esse duxit. Conciones etsi publi-
 cè semper haberentur, (quas vel non aude-
 bat, vel non poterat interrumpere:) attamen
 ne ampliùs nobis offendiculo esset Cœnam
 celebrãtibus, ab eo tempore noctu eo incio
 celebrabamus.

Questio vtrũ
 Cœna sine
 vino posset
 celebrari.

Et quoniã in postrema in illis terris Cœ-
 nã celebratione, nobis ex vino illo quod ex
 Gallia aduectum fuerat, cyathus tantum su-
 perfuit, cumque aliũde habere minimè pos-
 semus,

semus, exorta fuit quæstio inter nos, vtrum
 scilicet, vino deficiente, posset alio potus ge-
 nere celebrari. Quidam præter cæteros Scri-
 pturæ locos, hunc etiam afferentes, quo Chri-
 stus in Cœna instituenda, post gratiarum a-
 ctionem, Apostolis expressè testatus est, se
non amplius ex vinea fructu bibiturum esse: cen-
 sebant deficiente vino, satiùs fore abstinere à
 signo, quàm illud ipsum mutare. Alij contra
 asserébāt, cùm Christus in Iudæa versaretur,
 eum mentionem vsitati potus fecisse: credi
 verò par esse, si inter Barbaros versatus fuisset,
 non modò Americanam ceruisiam: verùm
 etiam farinam ex radicibus, qua illi pro pane
 vtuntur, Cœnæ Sacramento adhibiturum
 fuisse. Ac proinde concludebant, vt, quemad-
 modum signa panis, ac vini mutare nollent,
 quandiu ea præstò esse possent: ita minimè
 dubitaturos, pane, ac vino deficiētibus, Cœ-
 nam celebrare iis rebus adhibitis, quæ ad vi-
 tam hominum fulciendam, panis, ac vini lo-
 cum vsūque obtinerent. Et quamuis pleri-
 que in postremam sententiam inclinabant,
 quia tanta rerum penuria non fuit, quæstio
 illa remansit sub iudice. Verùm enim verò
 hæc placida disputatio nullius inter nos dif-
 fidij causa fuit, qui per Dei gratiam perpetuò
 fuimus animis coniunctissimi, vt libentissi-
 mè optarem, inter eos omnes, qui religionè
 verè Christianam profitentur, tam bellè cõ-
 uenire, quàm eo tempore inter nos conue-
 niebat.

Causa ob
quam Villa-
gagno in mu-
nitione sua
nos diutius
manere non
permiserit.

In map. m. v. m. c.
v. 1557

In orto m. f. v.

V. de m. l. v.

Locus quem
in continēte
America in-
coluimus.

Compani

Vt verò finem imponā iis quæ de Villaga-
gnone dicenda fuerūt, sub exitum Octobris,
iuxta tritum illud proverbiū, quo fertur, In
amicitia dissuenda, debere homines fucum
facere: magis ac magis nos, Euangelicāque
doctrinam execratus, apertēque significans
sibi amplius in animo non esse, vt in sua In-
sula, Castellōque moraremur, statim egredi
iussit. At si collibuisse, quemadmodum supra
demonstrauimus, à nobis Villagagno pelli
insula facilè poterat. Verumtamen, tum vt de
nobis omnem conquerendi materiam præ-
cideremus: tum ne nota Euangelio inurere-
tur, ad cuius præscriptum nos vitā instituere
velle, eaque de causa in Americam venisse,
iam antè Gallia, cæteræque nationes audie-
rant, sine vlla contentione ei loco celsimus.
Itaque cū octo circiter menses apud Insu-
lam, Castellūque Colignium mansissemus:
cui etiam muniendo vehementer nostræ de-
sudauerant operæ: in continētem exacti pro-
gredimur, ibique expectauimus mēses duos,
dum è portu Salutari appulsa nauis, (cuius cū
magistro conuenimus, in Galliā nos vt trans-
portaret) onustaque Brasilio vela faceret. In-
terim Ganabaram *sinum* ingredientes sinistro
in litore, locoque à Gallis Laterana dicto
consedimus, mille passibus à Castello Coli-
gnio. Quemadmodum verò frequēter, & fa-
miliariter inde apud Barbaros commeaba-
mus, inita cum Barbaris consuetudine, vni
cominari, agere, ambulare: illi se humanissi-
mos

mos præbere, (vt eū benignitate facile superarent, qui ne dicto quidem violatus à se nos expulisset) hospites inuisere, cibariis etiam, rebûsque necessariis adiuuare cœperūt. Hactenus quæ Villagagnonis fuit in religione inconstantia, quàm crudeliter sub religionis specie nos accepit, quæ eius disputationes, ad Euangeliũque repudiandũ extitẽre causæ, qui sermones quotidiani, quæ sæuitia in domesticos, qui cultus corporis, breuiter dictũ sit: quem autẽ dedit nobis cõmeatum, quàmque proditoriẽ nos dimiserit in tempus illud reijcio, quo ad reditum in Galliam naues ascendemus. Interea Villagagnonem suos in Castello miserẽ afflictãtẽ paululũm relinquens, primò eius propugnaculum describã, sinũque cui imminet.

CAP. VII.

Descriptio sinus Ganabara, qui & Geneurensis appellatur. Insulae, Castellique Coligny, atque insularum adiacentium.

VM sinus iste à Barbaris Ganabara dictus, eo tempore, quo illic agebamus, inter cæteros eius regionis portus, nauibus Gallicis notissimus fuerit: abs re non existimaui alienum, si peculiarem eius descriptionem hoc

loco proponerem. Ille à Lusitanis Geneu-
rensis appellatur, quòd Calend. Ianuar. pri-
mò eum intrasse credatur: trib' usque vigin-
ti gradibus iacentem vltra Æquinoctialem
lineã, sub Capricorni tropico: Cuius rei me-
minisse Lectorem cupio, vt Theveti agno-
scat impudentiam. Is in libro vir. Illustr.
Quoniam becum laudans, ait, me, aut alium im-
postorem, hunc sinum ad tres & viginti gra-
dus, prope polum Antarcticum collocasse,
quum tamen nunquam aliter, quàm hîc scri-
pserim. Quæ alij de sinu isto scripserunt, præ-
termitto, eumque quatuor & viginti passuum
millibus patere affirmo. In quibusdam verò
locis in latitudinem crescere, donec 14. aut
16. conficiat. Et quamuis ij montes, quibus
iungitur, non ad eò sint excelsi, atque ij sunt,
quos Geneuensis lacus alluit, rectè tamen
cum eo comparari potest propter vicinita-
tem vndique terrarum.

Comparatio
lacus Gene-
uensis cum
fluvio Ge-
nabara in
Brafilia.

Ostium eius periculosum est, quia relicto
mari trium Insularum in cultarum orã legen-
dæ sunt: vnde magnum nauibus periculum
imminet, ne scopulis allisæ penitus frangan-
tur. Deinde præternavigandum est fretum,
quod cum trecentos in latitudinem passus
non habeat, enascitur sinistrorsum è monte,
ac rupe pyramidis formam imitante: quæ nõ
modò est immensæ magnitudinis: verum e-
tiam eminens artificio quodam elaborata vi-
detur. Propter eius autem rotunditatem, &
quòd ingenti turri persimilis esset, hyperbo-
licè

*de ostio quod est de
lacu Geneuensis*

licè à Gallis *le Pot de beurre*, appellata fuerat. Rupes voca-
ta vas buty-
raceum.
Paulò vlteriùs intra sinum ipsum rupes extat
fatis plana, quæ in circuitu patet circiter
centum & viginti passus. Hæc à nobis *Le* Muscipula.
Ratier dicebatur, quam Villagagno cum
primùm appulisset, imposita primùm su-
pellectile, ac impedimentis, muniri posse
sperabat: vi tamen vndarum inde pulsus est.
Ea porrò, quam incolebamus insula, duobus
est passuum millibus vlterior: hæc (vt cōme-
morauimus) erat inculta ante Villagagnonis ad-
uentum. In circuitu circiter passus mille com-
plectitur, latitudinẽ sexies superante longi-
tudine: scopulisque ad libellam summæ aque
extantibus cingitur, qua de causa naues citra
tormenti iactum accedere nõ possunt: estque
ideò naturã munitissima, vt adiri ne navigi-
olis quidem possit, nisi è portus latere ex ad-
uerso ingredientis Oceani. Hæc si diligen-
ter custodita fuisset, nec expugnari, nec inter-
cipi potuisset, quemadmodũ à reditu nostra
fuit à Lusitanis occupata, eorũ qui relictis es-
sent culpa: ab vtraque parte eminebat colli-
culus, cuius in fastigio tuguriolum Villaga-
gno extruxerat: rupi verò quinquaginta, aut
sexaginta pedes in altitudinẽ porrectæ, & ad
insulæ cẽtrum sitæ, suũ imposuit prætorium.
Reliqua in planiciem redacta, domiciliis con-
tinebantur, quæ, annumerata omni Villaga-
gnonis familia, octoginta circiter homines
incolebant. Illa omnia si prætorium excipias
aliquot fabrilibus lignis ædificatum & pro-
pugnacula qualicumque cæmento superin-

Descriptio
Insulæ &
propugnacu-
li in quo Vil-
lagagno ha-
bitabat.

quoque colligunt
et in portu
quæ in insula

M. L. A.

20. 1. 1. 1.

ducta, parua erant tuguriola, prout Americani solent, lignis extracta rotundis, herbaeque contexta, dum paucis artificium munitiois illius, quam Villagagno nuncupauit Coligniū in Gallia erectum Antartica. Id autem ab eo factū est, vt Gaspari Collignio Galliae Thalassiarche gratularetur: neque immeritò. Nunquam enim sine illius fauore, ac ope (vt antea commemorauit) cum iter illud agere, tum vllam in Brasilia munitioem edificare potuisset. At cum illius viri longè nobilissimi memoriam immortalitati commendare velle, praese ferret, (Nam, vt eius defectioem taceam, violatamque fidem qua receperat, antequam à Gallia excederet, se verum Dei cultum in Brasiliensi ora instauraturum esse:) quantam quæso ansam Lusitanis arcem à se desertam, nunc obtinentibus praebuisse putatis erigendi trophaea de nomine Collignio, Galliaeque Antarticae, quod illi tractui fuerat impositum?

In quibus commemorandis satis mirari nequeo, Theuetum Anno 1558. biennio post suum in Galliam reditum, vt Henrico secundo adularetur, qui regnum tunc temporis administrabat, in describendo sinu illo, & propugnaculo Colignij, ad dextrum latus in continente urbem depinxisse, quam Henricopolin nominat. Et quamuis tempus ei satis superfuerat ad illius erroris emendationem, nihilominus in sua eum Cosmographia extare voluit. At ego vehementer affirmo, cum

è Brasilia migraremus, id quod contigit plus
 octodecim post Theueti profectioem mē- Vrbs imagi-
naria in ope-
ribus The-
ueti.
 sibus, pagum nullum, urbem verò multò mi-
 nus, eo ynquam in loco fuisse, vbi suam fal-
 sò Henricopolin collocat. Atque etiam flu-
 ctuans vrbs sæpe nomen inuertit, quam pri-
 mò vernaculo sermone Ville-Henry, secùdò
 Henry uille nominat, idē etiã tertiò factu-
 rus, si ea de re loquatur in posterum. Inde a-
 pertè liquet, hominem somnia tantùm af-
 ferre, ac vanam quandam picturam. Cæte-
 rum quis non animaduertit, multò magis
 Theuetum nomine Regis Henrici abusum
 esse, quàm Villagagnonem Colignij, quod
 imposuit propugnaculo suo? Errore autem
 denuò repetito, videtur Principis memoriã
 prorsus conspurcare voluisse. Rectè, Plutar- ad h. c. in
 chus, Augustum Cæsarem excandescere, ait,
 solitum, si quid de se nisi grauitè, & à viris
 præstãtib; memoriã proderetur: eum quo-
 que magistratibus in mandatis dedisse, ne
 paterentur nomen suum à morionibus, hi-
 strionibusque haberi ludibrio. Alexander
 publico edicto cauit, ne ab alio, quàm Apelle
 pingeretur: regium quippe nomen in pretio
 esse debet. Vt autem obuiam respondentem
 Theueto eam, locum cuius meminit, eum
 esse nego quem nos Laterariam vocabamus,
 in quo operarij nostri tuguriola quædã ædi-
 ficauerãt. Attamen fateor, vbi primùm Galli
 confedere, montem extare, quem de Regis
 nomine, Henricum appellarunt; vt alterum

fieri de yunt

*ignis 107
290 al. aliter
701 X 24 113
1130*

etiam postea Corquillercum diximus, de co-
gnomine Philippi Corquillerci, cuius ductu
illuc appuleramus. Sed si tanta est inter mō-
tem, & urbem discrepantia, quāta inter tem-
plum, & vaccam, Theuetum in describenda
Urbeurica, aut Henricurbe delirasse quis du-
bitet, aut imponere Lectori^o voluisse? Ego
autem, ne de his præter veritatem loqui vi-
dear, eorum appello testimonium, qui iter
illud confecerunt: sedeāt etiam inter iudices,
qui Villagagnonem simul comitati, quorum
adhuc nonnulli supersunt, an in eo loco ex-
titerit quoddam urbis vestigium: & non po-
tius totum illud figmentum poetarum som-
niis valde sit affine. Quoniam autem (vt in
præfatione dixi) Theuetus, me, sociosque si-
ne causa est adortus, molestè ferre nō debet,
si vnus facere iacturam urbis hac mea defen-
sione cogatur. Cæterum multos in eo præ-
terea errores notavi, quos singillatim expo-
nam, nisi se his contentum esse demonstrat.
Malè me certè habet quòd interrupta ser-
monis serie, huc delapsus sum, sed cum id
veritatis tuendæ gratia fecerim, liberum fa-
cti mei iudicium Lectoribus relinquo.

Ganabara simul

4 on 5 li: mol

*Magna insu-
la.*

Vt igitur quæ restāt de Ganabarasim^{is} per-
sequamur, sciendum est vltra propugnacu-
lum, decem ferè millibus pulcherrimam, fer-
tilissimamque insulam iacere: cum in cir-
cuitu duodecim passuum milibus pateret,
Magna insulæ nomen à nobis sortita est.
Quinetiam quòd à Tououpinambaulsiis fœ-
deratis

deratis incoletur, eam frequenter petebamus, ad exportandam farinam, aliâque necessaria.

Sunt præterea in illo sinu maris multæ infulae incultæ, in quibus præstantissima ostreae reperiuntur. Barbari quidem in litoribus se submergentes, manibus adferunt lapides exiguis ostreis (illi *Leripes* vocant) Leripes ostrea. circumdatos, quæ sic petris adhærent, ut vix sint auellenda. Horum plenos lebetes coquebamus, & in quibusdam exiguas gemmas reperiēbamus.

Hic fluvius multorum piscium genere abundat, in primis mulis quàm optimis, sive marinis, & mediocribus aliis, quorum nonnullos, in capite de Piscibus, describam. Hic verò ingentes, ac monstrosas Balenas Balena.

silentio præterire nolo, quæ pinnis aquam superantibus, nobis ita fiebant obuiæ, ut tormentulis facillè peteretur. Veruntamē isti iusmodi globis eas valde lædi non existimo, tantum abest, ut interfici possint: eaque de causa recedebant à nobis innoxia, quod pelle sint durissima, crassaque pinguedine. Harum una, Balena in vadis. & viginti à Castello miliaribus Friēse promontorium versus in vadis adhærens, Oceanum repetere, quod eâ aqua profundior defecerat, non potuit: ad quam tamē accedere ausus est nemo, antequam expiraret, quippe cum suis conatibus vicinam terrâ concuteret, & à quatuor millibus passuū exaudiretur. Postquam verò vitam exhalauit,

multi ex Barbaris, & nostris frustra quædam
carnium decifarum abstulerunt: reliquum au-
tem eo in loco remansit. Eas verò carnes
parui faciebamus, propter inspidum gustu:
pinguedinem verò colliquabamus, vt oleo
expresso ad lucernas vteremur. Lingua ve-
rò, quæ pars existimatur præstantissima, sale
condita fuit, Thalassiarchæ in Galliam
transmissa.

Fluij dul-
ces.

Duo sunt etiam flumina, quæ ad extremi-
tatem sinus terra vndique circumdata, cum
eo coniunguntur. In iis ego aliquoties cum
Gallis nauigavi, & multos Barbarorum vicos
in vtroque littore sitos inuisi. Hæc sunt quæ
in hoc sinu præcipua cognoui, atque etiam
arcis possessionem Gallis creptam esse, tantò
magis doleo: quantò hæc rectè custodita, vt
erat facillimum, tutum nobis per fugium, &
Gallis commodissimam nauigandi occasio-
nem præbere potuissent. Ultra quadraginta,
aut sexaginta passuum millia Platam versus
& fretum Magellanicum, alter est ingès ma-
ris sinus, à Gallis Vafarum dictus, ad quem
appellunt, illuc qui nauigant, sicut & ad Frië-
se Promontoriû, quod & primùm tenuimus
cùm Brasiliam peteremus.

ca 28 un. 50
f. 1006

CAP.

CAP. VIII.

De ingenio, robore, statura, nuditate, ornamentis corporis virorum, & fœminarum Brasiliensium, apud quos annum ferè sum commoratus.

HACTENUS ea quę in mari vidim, dũ Brasiliensũ regiones petijmus, descripsi: quis fuerit in Insula, & Colignio Castello rerum status, tantisper dum illic viximus: qualis denique sit Ganabara sinus demonstraui. Nunc antequam naui conscensa reditum in Galliã parẽ, vitę genus, & alia hĩc à nostris incognita, paucis describere volo.

Vt autem ordine cuncta exequar, Barbari Americani, qui terram Brasilię incolũt, *Toupinambansy* nominantur, quibuscum ego circiter annum familiariter sum versatus. Ii corpus nec prodigiosum, nec monstruosum habent, sed nostro, qui in Europa viuimus, persimile, quod ad staturam spectat. Sunt quidem fortiores, robustiores, saniores, & minũs obnoxij morbis. Pauci apud eos sunt claudi: pauci altero priuati oculo: deformes ferè nulli: licet etiam centesimum, ac vigesimum ætatis annum sæpe attingant, (per lunas enim annos numerare norunt) pauci tamen canescunt. Id verò regionis illius temperiem indicat, quę quum nullis frigoribus,

Statura, ac dispositio Barbarorum

A Etas Barbarorum.

Mors de stabe
et loci et ita unob

Barbari rerū
mundanarū
neglectores.

Nuditas Bar-
barorum in
genere.

in eos qui
barbaros vil-
losos esse pu-
tant.

Hist. gē. Ind.
lib. 2. cap. 79.

aut pruinis torreatur, virides herbas, agros, & arbores semper habet: ipsi quoque molestiss, ac curis omnino vacui, iuuentutis in fonte labra rigasse videntur. Et quoniā fontes lutosos, & scaturigines pestilentes non adeūt, è quibus mala omnis generis oriuntur, quos ante tempus attenuant, macerant corpus, animum excruciant, denique perimunt: vtrumque nihil eorum ad illos pertinet: diffidentia, auaricia, litibus, inuidia, ambitione denique non laborant. Colore profus nigro non sunt, sed tamen ad nigredinē accedente, propter solis vehementiā, quemadmodū Hispanis, ac Prouincialibus vsuuenire videmus.

Cæterum viri, scæminæ, infantes nudi profus incedunt, nec vllas corporis partes vnquam tegunt, nullo eius nuditatis pudore. Attamen villosi non sunt, vt quibusdam visum est, imò simul atque pili in corpore apparent, aut vnguibus, aut forcipibus parualis, quas à Christianis accipiunt, euellunt: barbam ipsam, palpebras, supercilia eradicant, vnde luscii, toruoque aspectu fiūt. Idem legimus in insula Cumana vsurpari à Peruenfibus. Caput quidem illi capillis vestitum habent, qui maribus ab ineunte ætate à vertice ad sinciput raduntur, vt monachorum coronam dicas: ad occiput verò comam nutriunt nostrorum more maiorum, quam, vbi ad collum vsque fluctuat, resecat. Hinc ne (si fieri possit) aliquid à me præmittatur, quod ad hanc tractationem pertineat: illud

lud addam, esse nimirum in illis terris herbas quasdam duorum digitorum latitudine: hæ paululum incurvæ, in orbem & longitudinem excrescunt, veluti calamus, qui contegit spicam milij illius prægrandis, quod apud Gallos triticum Sarracenum nuncupatur. Vidi aliquando senes (non tamen omnes, nunquam adolescētes, inultò minùs pueros) qui duobus illius herbæ foliis acceptis, filoque xyliño virilia contegerent, atque etiam fasciis, ac linteolis, quæ à nobis habebāt, obvoluerent. Qua in re primo aspectu elucere videretur scintilla quædam naturalis verendix, si modò id ea de causa facerent. Etsi enim id penitiùs nunquam sum scrutatus: nihilominùs tamen arbitror id ab illis fieri tegendi alicuius morbi gratia, quo in senectute partes illæ conflantur.

Hoc insuper de more habent, vt ab infantia puerulis omnibus labium inferius pertūdāt, eoque in foramine os quoddam perpolitum, ac instar eboris candidum inferatur, minimarum figura pyramidum, quæ supra mensam in quincuncem ordinatæ, verticillo petuntur. Pars fastigiata pollice vno, duobusue digitis extrinsecus porrecta, inter gingivas, & labium retinaculo adhæret: idque pro arbitrio auferunt, reponuntque. Os verò illud fastigiatum, ac candidum, in adolescentiam tantùm gestant. Cùm verò ad grandiorē ætatem peruenēre, cùmque lingua sua Cono-

Quare senes
Americani
interdū viri-
lia tegant.

Labium peti-
foratum &
cuius perfora-
tionis ratio

Lapilli virides labiis inserti.

Mala perforata ad lapillos insertos.

Hist. yniu.
Ind. lib. 4.
cap. 108.

mi ouassou vocari incipiunt, (quod grandem aut crassum adolescentem sonat) foraminibus labiorum inferunt lapillum viridem, ex genere pseudosmaragdi, qui similiter obice quodam intrinsecus retentus extrinsecus apparet, capitati argentei rotunditate, ac latitudine, crassitudine autem duplici. Atque etiam nonnulli reperiuntur, qui digiti longitudine gestent, cumque teretem. Cuius postremi generis vnus à me in Galliam allatus est. His lapidibus interdum sublati, Tououpinambaultij, linguam foras per rimam illam labiorum, animi gratia egerunt, ita vt gemini oris effigiem spectantibus præbeant. Vtrum verò spectaculum istiusmodi placeat, an deforme admodum hac ratione fiant, facile est iudicatu. Alios in super vidi, qui lapillos eiusmodi virides in labiis gestare non contenti, vtrisque malis eundem ad vsum perforatis, includebant.

Quod ad illorum nasos attinet, cum apud nos obstetrices soleant ab ipso puerorum oritu, vt formosiores, ac productiores efficiant, digitis extendere: contrarium prorsus institutum apud Americanos nostros obtinuit. Puerorum enim pulchritudinem nasi depressione metiuntur. Itaque simulac ex utero matris prodierit, pollice nasus eis deprimitur, perinde atque catellis in Gallia quibusdam fieri solet. A quibus longè illi distident quidam in Paruani regni tractu, feruntur tamen

to esse naso præditi, vt ex eo smaragdi, cyanij, aliique lapilluli, cum candidi, tum rubri, filo aureo suspendantur.

Nostri præterea Brasilienses cōpluribus, pigmētis & ac coloribus sibi corpus variegāt: inprimis verò crura, ac tibias adeò inficiunt atro colore, ex succo fructus cuiusdā, ab illis *Genipat* dicti, vt eminūs animaduersa, femoralib⁹ sacerdotalitiis induti esse videātur. Ea porrò nigredo expressa ex illo *Genipat* fructu, ita illorum cuti adherescit, vt decem aut quindecim diebus elui nequeat, quamuis se frequenter abluant.

Adhæc *meniscos* etiam habent octo digitis longiores, ex ossibus apprimè læuatis, ac instar alabastris candidis (quæ *Taci* appellāt) mutuato à Luna nomine, quam ita vocant: hos funiculo xylino ad pectus è collo appensos demittunt.

Similiter frustula complura teste prægrandis lapide quodam diu multūmque attrita perpoliunt. Rotunda deinde, ac instar denarij tenuia efficiunt, vt vmbilico pertusa, filoque xylino traiecta, pro torquibus collo inserunt: (hæc *Bou-re* ipsorum lingua vocantur) vt apud nos catenulæ solent aureæ. Id porrò, quod à multis *buccinum* appellatur esse crediderem, ex quo plerasque mulieres, zonas apud nos gestare videmus: cuius & quidem præstantissimi, plusquàm tres vlnas habebam, cum in Galliam appulsem.

Barbari nigro colore infecti, & his coloribus picti.

Menisci quid
Croissant
Menisci ex ossibus candidis. & collo appensi

porcellinis ab alijs

bari præterea torques (quos ab illis *Boï* et
dici, antea commemorauimus) conficiunt
ex quodam genere ligni nigri, ac solidi, cu-
iusmodi sycomorum esse Matheolus testatur,
quod ad eam rem valde accommodatum est:
quoniam ad grauitatem, ac splendorem ga-
gatis accedit. Maximã præterea vulgararum
gallarum copiam habet Americani: quarum
progeniem à Lusitanis acceperunt. Albis sæ-
penuero plumas detrahunt, ac ferramentis
quæ nunc habent: antea vero cum illis care-
rent, lapidibus peracutis molliores plumu-
las minutatim concidebant. Illis aquæ fer-
brasilico tinctis: postquam se gummi quodã
ad id accommodato, illeuerunt, contegunt,
atque ornant corpus, brachia, tibias, variisque
depingunt coloribus: ita vt instar pipionis,
aliarumque auium recens exclusarum, lanugi-
nem quandam habere videantur. Vnde ve-
rissimile est, vt, cum quidam nostrates in eas
terras peruenissent, eosque ita initio ornatos
prospexissent, nihil penitus de eis perscruta-
ti, hunc rumorem sparserint, Barbaros scilicet
prorsus esse villosos. Res tamen longè se-
cus sese habet, vt qui tales naturã non existant.
Proinde rumor ille ex rei ignoratione ma-
nauit, cui deinde nimium leuiter fides adhi-
bita est. Quidam etiam memoriæ prodidit
Cumanos sese vngere solitos gummi quo-
dã, vnguētoue glutinoso, ac deinde se plumis
vario-

Barbari plu-
mis ornat
crediti sunt
villosi.

Histor. gen.
Ind. lib. 2.
cap. 79.

variorum colorum conuestire.

Ornatus verò capitis *Tououpinamkiorum* nostrorū hæc est ratio: præter sincipitis abrafionem in coronæ monasticæ formâ, crinésque occipitis quos ad collum summitti diximus, solent insuper auiū plumas, rosei, rubei, cuiusvis denique coloris aptissimè cōpositas colligare, easque ad frontalium usum adhibere. Hæc non malè galericula referunt non ita pridem à nobilioribus fœminis nostratibus vsurpata: Quæ proinde à Barbaris nostris accepisse non immeritò dicantur. Frontale autem istud vernacula lingua est *Tempe-nambi*.

Frontalia ex plumis contexta.

quæ sunt fœminis adhibere

Inaurium quoque ex ossibus albissimis apud eos magnus est vsus, ossibus illis nō ab-fimilium quæ perforatis suis labiis adolescētes imponere diximus. Apud eos auis est *Toucan* nomine, atra, toto corpore ceu coruus, circa ingluviē plumis tenuissimis foluo colore, torque miniato ab imo circumdatis. Partis istius pellem detrahunt, detractam siccāt, (avis nomē retinet) siccata vtrique genæ applicant cera agglutinata, quam *Trayetic* nuncupant. Quibus ita aptatis, dicas vmbones lupatarios ex ære, inauratos ab illis gestari.

Inaures.

Præterea si ad bellum sese accingant, aut pro more, de quo alibi, & solenni pompa captiuum deuorandum sunt mactaturi, vt ad ornatum & elegantiam nihil desit, vestes in-

duunt, pileos aptāt, armillas brachiis imponunt ex plumis viridis, rubei, cærulei, & cuiuscunque alius coloris compactas, eximie pulchritudinis. Quibus artificiosissimè aptatis & interfertis atque adeò calamo tenui arūdineo filoque xylino admodum cōcinne cōpactis & connexis, vt vix vllū credā in Gallia esse phrigionem qui maiori industria plumas illas tractare & aptare possit. Dicitur vestes hac ratione contextas è villosō serico confectas esse. Eundem ornatum ligneis suis clavis adhibent quibus ad hunc modum ornatis elegantius dici nihil potest.

Ornamentorum postremum genus est, quod Struthicamelorum pennis leucophæi coloris, quas ab accolis accipiunt (ex quo licet colligere grandissimas illas aves in regionibus illis versari, quas tamen illic me non vidisse ingenuè fateor) hoc modo disponunt: caules ordine ab vna parte circumflectuntur in modum conopæi vel rosæ. Itaque fit pennarum fasciculus quem sua lingua *Avaroye* appellant. Hunc tergo imponunt, filoque xylino alligant, caulibus cutem eorum contingentibus. Quo cum sunt ornati caueam pullis includendis tergo impositam gestare videntur. Fusiùs alibi à nobis dicitur, eos qui bellicosissimi volunt haberi, quo fortitudinem suam palam faciunt, multosque à se interfectos hostes esse demōstrent, captiuos denique vorādos multos ma-

Pennarū fasciculus.

Crasse iactent, pectus, lacertos & femora incidere, incisuras verò illas atro quodam pulvere inficere, quo, ad mortem vsque earum vestigia conseruantur, itaque aspicientibus thoraces & femoralia Heluetico more incisa representant.

Barbarorum
incisuræ.

Computationibus autem seu *Caouinationibus* & saltationibus illis si sit indulgendum, in quibus certè vt plurimum occupatur, quo magis animum excitent, præter horrendos clamores & eiulatus quos emittere cõsueuere, fructus colligunt, corticis duri satis, *echinum* ^{uoluisse uisus} forma & magnitudine referentes, cuius exsiccati nucleum auellunt, atque in eius locum lapillos immittunt: huius generis multos filatæ attexunt, tibiisq; apponunt: non minorem concitati, strepitem ederēt, ac testè limacum, si eo aptaretur modo, quin à saltatoriis crepidaculis non longè absunt. Quæ quidem cupidissimè exoptant Barbari cum ad eos comportantur.

Crepidacula
è fructibus.

Fert insuper ea regio arborem, cuius fructus *Struthiocameli* ouum crassitie adæquat, formæque refert. Hunc perforatum (eo quo à puerulis nuces apud nos perforatur modo) lapillisque aut milij crassioris (de quo suo loco) granis immixtis, baculòque sesquipedali traiecto, instrumentum *Maraca* nomine fabricant. Strepitum edit ingentem, adeò vt suillas vesicas pifis plenas superet: quò fit vt à Barbaris nusquam non manu gestetur.

Maraca instrumentum.

tur. Quæ sit Barbarorum de isto *Maraca* atque eius strepitu opinio, præsertim cum plumis egregiè ornatum, certòque destinatum vsui fuèrit, tum à nobis dicetur cùm de eorù religione agemus. Hactenus de natura, vestitu, & ornatu quo *Tououpinambaulsy* nostri vti consueuere, paucis dictum est. Veruntamen appendicis vice addam, crispatum pannum, rubri, viridis, flauique coloris à nobis magnâ copiâ aduectum fuisse, ex eo vestes omnis generis cõficiebamus: quas deinde permutacione facta cum cibariis, cercopitheris, psittacis, brasilio, gossypio, pipere indico, aliisque id genus quæ à mercatoribus asportari solent, Barbaris dabamus. At plerique nuda corporis parte reliqua, laxa & vndãtia femoralia solùm induebant: Alij contra, femoralibus contemptis, tunicam nates pertingentem induebant. Mox autem emensis aliquot passibus, & in seipsos oculis identidem conuersis, non sine nostrorum risu & cachinnis, exutas illas vestes domi reponebant, quoad rursus eas induere in animum inducerent. De indusiis quoque & pileis idem iudicium.

subiect

Barbari ex parte nudi, ex parte ve- cõ induti.

Epilogus I.

Quæ de externo corporis habitu cùm virorum tum puerorum dicenda fuerunt, satis fusè persecuti nobis videmur. Itaque si ex hac nostra descriptione Barbarum animo sibi representare quis cupiat: in primis nudum virum imagnetur, cuius membra aptè & cõcinnè fuerint composita, pili euulsi, capilli ad

fin-

incipit abrafi, labia, genæq; perforatæ, quibus ossa præacuta aut virides lapilli fuerint inserti, auriculæ inauribus traiectæ, corpus variis fucatum coloribus, femora & tibie atro illo fuco è *Genipat* infectæ, collum torque ex minutis cochleæ *vignol* frustulis ornatum: talem certè habebis qualem in ea regione cõspeximus, atque in hac tabella depictũ, cõspiciendum exhibemus, torque tantũ osseo ornatũ lapillóque labio inserto in cuius altera manu arcum remissum, in altera sagittas imposuimus.

ff 8 figure
prima figura

maia
pa.
Anandf

Præterea ad hanc tabellam implendam, huic *Tououpinambaultia* vnam ex vxoribus suis apposimus, puerulum suum pro more mitellæ xylinæ impositum in vlnis gerentem, qui vicissim vtraque tibia matris latus amplexatur. Lectum etiam è gossipio retis ad formam in aere suspensum adiunximus: fructumque eorum optimū *Ananas*, de quo postea, depinximus.

Iam verò si alia forma Barbarum animo informare placet, ridiculo illo amictu detracto gummi viscosa vniuersum corpus erit perliniendum, deinde plumæ minutim concisa superiniiciendæ. Hac verò artificiali lanugine indutus vbi fuerit, quàm lepidus sit futurus non necesse est dicere.

Deinde siue naturalem retineat colorem, seu variis coloribus aut plumis fucatus fuerit, vestes illas, pileos, armillas plumaceas quas descripsimus adhibeto. Tum maximè ornatum esse constabit.

At si vestes illas crispati panni admouere visum fuerit eisque (quemadmodum facere eos demonstrauimus) alia ex parte nudis tunicam imposueris, cuius altera manica sit luteo altera viridi colore, ad certissimas morionis notas perparum deerit. Denique instrumentum *Maraca* his adiungere si lubet, pennarumque fasciculum *Araroye* tergo aptatum, crepitacula quoque ex fructibus tibiis alligata, eam referet formam quã saltaturus aut compotaturus obtinet.

Epilog. 2.

Descriptio 3.

Descriptio 4.

Barbarorum inter saltandum & potandum ornatus.

Reliquam Barbarorum in ornandis corporibus industriã, iuxta integram quam ante edidimus descriptionem, vix multi exprimerent typi, qui etiam nisi adhibitis coloribus rem totam commodè haud repræsentarent: veruntamen præter ea quæ iam ante commemorauimus, cum ad arma & prælia eorum ventum fuerit, toto corpore incisos, clauis ligneis instructos truculento aspectu homines dabo. Attamen hos in præsentia omitamus, ornatuque suo & voluptatibus (quibus non imperitè indulgent) frui sinamus. Culeus verò scæminarum quas illi *Quoniam*, & quibusdam in locis ex quo commercium cum Lusitanis habent *Maria* nominant, quanto sit præstantior dispiciamus.

Americanæ
fœminæ nu-
dæ incedunt.

Nuditas in primis, sicut initio huius capituli monuimus, cum viris illis est communis, pilos quoque consimiliter omnes euellunt, ne palpebris quidem & superciliis exceptis. Ad comam quod attinet, ab illis differunt: viri enim, vti dictum est, ad sinciput abradunt, ad occiput verò demittunt: scæminæ contra non modò alunt: sed etiam more nostratium frequenter pectere & abluere solent. Quintæ etiam xyлина vitta rubro colore infecta constringere & cõplicare illis est familiare. Passis tamen & oberrantibus capillis vt plurimum incedunt, quippe iis circa humeros circumfluentibus & volitantibus delectantur.

In aures mō-
stroræ.

Alterum quoque discrimen in eo positum est, quòd perinde vt viri, labia non perforant:

ac proinde gemmis siue lapillis faciem non exornant. Auriculas tamen adeò traiciunt, vt detractis in auribus digitum capiant: in aures istæ ex prægrandi illa cochlea *vignol* candore & longitudine candelam mediocrem adæquant: quo fit vt humeros, atque adeò pectus ipsum pertingentes si eminus conspiciantur, veltigatoris canis pendulas aures referant.

Faciei verò hunc adhibent cultum. Accersita ad hoc ministerium socia vel vicina circulum penicillo in media gena delineat, in cochleæ verò formam fucum feruleum, flavum, rubrum tantisper circunducit dum vniuersam faciem coloribus illis distinxerit ac variarit: Quinetiam palpebrarum ac superciliorum locum (quod fœminas parum pudicas in Gallia factitare audio) penicillo oblini.

Mira Americ. fœminar. fucandarum ratio.

Armillas etiam ex compluribus candidissimis ossium frustulis in squamæ modum incisis contexunt. ea tamen adeò aptè & concinnè cera gummi permixta iungunt, vt nihil suprâ. Hæ longitudinem palmi obtinent: ac non malè brachiale illud referunt quo folliculo pellendò vtuntur apud nos. Torques quoque candidissimos quos *Boû-re* nuncupant gestare illis est familiare: collo tamen non appendunt, qui mos est virorum, sed iis in armillarum modum brachia inuoluunt. Hûc in vsû vitreos globulos flauî cærulei, viridisque coloris quos filo traiectos habeba-

Armillæ prægrandes ex compluribus ossium frustulis cõpositæ.

mus summè exoptabant, *Maurobi* appellat. Hos, siue ad earum pagos accederemus, siue ipsa Castellum nostrum adirent, vt à nobis extorquerent oblati fructibus aut aliis quibusdam, crebrò blandissimis his verbis urgebant, *Mair, deagatore, amabè Maurobi.* hoc est, Galle, bonus es, da mihi armillas ex vitreis globulis. Eadem prorsus ratione pectines quos *Guap* aut *Kuap* vocat, specula quaeque *Aroua* reliquasque merces quibus delectantur flagitabant.

Certum feminar. A m. de vestibus reiiciendis consilium.

proferat

Barbararum foem. de crebra ablutione consuetudo.

Mirum verò mihi prae cæteris hoc videbatur, quòd licet corpus, brachia, femora, tibiasque variis coloribus non ita frequenter distinguant, nec plumarum ornamentis vrantur, vestes tamen ex *crispato* panno, à nobis saepius vnà cum indusiis oblatas, vt induerent nunquam impetrauimus. Etenim in ea pertinacia permanebant, à qua nondum demotas esse existimo. Excusationem ex recepta ab omnibus accolis consuetudine captabant. Solere omnes ad obuia quæuis flumina & fontes subsidere, vt hausta manibus aqua, caput aspergant: contingere nonnunquam vt (anatum more) vno die decies immergantur: vestes si toties sint exuendæ, molestissimum fore. Præclarâ certè & speciosam causam. Atqui, quâ necesse erat admittere, quippe cum illis disceptando nihil promouebamus. Ad eò autem nuditas est illis cordi, vt non modò *Tououpinambantiorum* foeminae liberæ quæ in continente versabantur vestes

vestes omnes pertinaciter reiicerent, sed etiam captivæ pretio à nobis emptæ, quibus pro mâcipiis ad Castellum nostrum muniendum utebamur, cohiberi non poterant quin animi gratia, noctu, indusiis reliquisque panniculamētis depositis ante somnum per insulam nudæ oberrarent. Denique si penes eas accipiendarum aut reiiciendarum vestium fuisset potestas, à nobis verò ad eas induendas flagris adactæ non fuissent, æstum solis perferre, lacertosque & humeros lapidibus & humo comportandis lædere maluissent.

Captiva femina mirum in modum nuditate delectatur.

Hæc de ornamentis, armillis, reliquoque Americanarum fœminarum mundo paucis fuere dicenda. Itaque nullo addito epilogo prout cuique visum fuerit, animo concipiendas relinquo.

Quis sit infantium ab utero matris ornatus tum à me dicitur cum de Barbarorū conjugiiis agemus. Hic locus postulat ut aliquid de maiusculis, hoc est, tertium aut quartum annum excedentibus, quos vulgò *Canomi-miri* nuncupant dicamus. His certè non parum delectabamur: siquidem, præ nostratibus puerulis, corpore præpingui, osse candido labio inserto, circumtonsis capillis, corpore nonnunquam depicto, nobis ad pagum accedentibus, gregatim choreas agitantes obviam veniebant. Ut autem aliquid præmij à nobis referrent, sapius blanda ista verba repetebant *Coutouassar, amabé pinda*. hoc est, *Socie da mihi hamos*. hos si quando à nobis im-

Canomi-miri pueruli.

petrabant (quod non rarò contingebat) hamosque decem vel duodecim minores arenæ aut pulveri imponebamus, tum illi confestim exultare, & humi fusi terram instar cuniculorum radebant. Quæ res non minima erat voluptatis.

Denique quanvis Barbaros cuiusvis ætatis per annū integrū quo apud eos vixi sollicitè admodum sim contemplatus, adeò vt idea quædam etiamnum animo meo inhæreat: fateor tamen ob varios gestus à nostris profusus alienos, literis eos picturave exactè referre difficillimū esse. Si quis igitur plenā voluptatem ex illis capere eupit, vt ipsam Americam adeat autor fuerim. At verò, dices, non vnus esse iter dici. Id quidem ego confirmo: ac proinde non nisi cautè suscipiendum esse suadeo. De illorum casis, supellectile, curbandi ratione, aliisque non paucis, prout res tulerit, posthac dicturi sumus. Priusquam autem huic capiti finis imponatur, in eos aliquid dicendum videtur qui aut opinantur tacitè, aut etiam scriptis mandarunt commercium illud adeò frequens cum Barbaris nudis ac præsertim cum sceminis, ad lasciuiam & libidinem prouocare: dico igitur, quamuis in speciem nuditas illa concupiscentiæ effecta non immeritò censeatur, tamen, vt res ipsa comprobauit, inculta illa nuditate certū est, multò minùs opinione viros ad libidinem pellici. Itaque ausim asseuerare splendidum illum cultum, fucos, supposititias comas, capillos

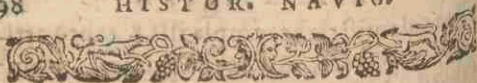
Barbati cur
exactè expri-
mi non pos-
sint.

Americana-
rum nuditas
cultu nostra-
rum foemina-
rum minùs
noxia.

pillos calamistratos, ampla illa & tanto artificio complicata; amictoria pretiosa, mammillaria, laciniatas & vndantes vestes, cæteraque eiusmodi, quibus fœminæ nostrates tam sedulò formam mentiuntur, plura incōmoda & mala parere, quàm faciat Barbararū nuditas, tametsi forma ab illis non vincatur. Ita vt si pluribus seruato decoro hæc persequi liceret, efficacissimas huic sententiæ meę subiicerē rationes, refutatis omnibus argumentis quæ in contrariam partem afferri possunt. Ac ne diutiùs immorer, eorum testimonium hîc appello qui mecum in Brasiliam nauigarunt, quique vtrasque conspexerunt. Hæc tamen ita accipi nolim, ac si nuditas illa mihi vlllo modo contra Scripturæ autoritatē probaretur. Testatur enim Adam & Euam post peccatum, agnita nuditate, pudore suffos fuisse. Eorum etiam detestor hæresim qui violata naturæ lege, non satis hac in parte à miseris nostris Americanis seruata, morem illū turpissimum inuehere moliti sunt.

Sed quæ de Barbaris istis à me dicta sunt eò certè tendūt vt constet, nos nihilo minùs culpandos esse, qui istis damnatis quòd abiecto pudore nudi incedant, in aliud externè peccamus, cultu nimirum nostro nimio. Atque vtinam nostrū quisque modesto cultu habita necessitatis & honesti ratione potius quàm fastus, & vanitatis, vtatur.

De Barbarorum nuditate quid sentiat autor.

CAP. IX.

De crassis radicibus, & crasso milio, ex quibus Barbari farinam conficiunt, qua in panis utitur locum: deque eorum potione quam Caou-in appellant.

QVANDO QUIDEM externum ornatum habitumque Barbarorum superiori capite accepimus, à recto ordine alienum non videtur, si de eorū cibariis hoc loco differamus. Hoc autem in primis est notandum, licet frumentum nec habeant nec serant, vitésque minime colant, nihilominus tamen, (quod experientia non semel sum edoctus), lautè admodum eos viuere quantumuis pane & vino carentes.

Sine pane & vino lautè viuunt Barbari.

Apyi & Maniot radices.

Duorum generum radices habent, quibus *Apyi & Maniot*, nomina indidere: Hæc intra tres quatuorue menses ad eò crescunt, ut sint longitudine sesquipedales, femoris crassitudine. Erutas fœminæ (neque enim circa istæ hæc occupantur viri) igne exsiccatas, *Boucanis* nimirum impositas, nonnunquam etiam recentes, acutis silicibus postis infixis atterunt, prout caseum & odoratas naces corradere solemus, farinamque candidissimam ex ea conficiunt. Tum verò cruda illa farina, atque ad eò succus albus, de quo mox, qui ab ea ex-
pri.

primitur, recentis & liquidi amyli triticei, a-
quâ diu madefacti, saporem prorsus refert.
Adeo ut cum post meum in Galliâ reditum
alicubi me presente fieret, odor ille memo-
riam refricauit eius quo Barbarorum casæ,
tantisperdum ex radicibus farina conficitur,
perfundi solent.

Ad farinæ istius apparatus fœminæ Bra-
silienses, vasa fictilia prægrandia, ut pote que
singula capiant modia, satis commodè effin-
gunt. Quibus ad ignem positis farinam im-
mittunt, continuoque dum coquitur, dissecte
cucurbitæ altera parte, qua pultarij loco uti-
tur, permouent. Cocta tragematis minoris
formam habet.

Duplex istius farinæ genus ab illis confici-
tur. Alia enim percocta est & dura, *Ouy-entan* Ouy-entan
appellant, quam in militiam profecturi secum durior fari-
na.
ferunt quod diutius conseruetur: Alia verò
minus est cocta & mollior, *Ouy-pou* nomi- Ouy-pou mol-
lior farina.
nant: hæc priore est eò præstantior, quod dum
recens ori admoctur ac manditur, panis cã-
didi medullæ saporem refert. Prior verò ille
sapor, de quo egi, inter coquendum, in grã-
tiores & suauiores mutatur.

Quamuis autem hæc farinæ, præsertim re- Farina ex ra-
dicibus ad
centes saporis sine optimi, summam alendi panem con-
ficiendū mi-
nus apta.
habeant facultatem, ac facilis earum sit con-
coctio, nihilominus tamen panis conficiendo
(ut ipse sum expertus) nullo modo sunt apte.
Massa quidem conficitur, quæ non dissimili
à triticea modo intumescit, specieque est op-

tima, ac instar similicæ candida: inter co-
quendum tamen a deo exsiccat & aduritur
crusta, vt pane scisso fractioe interior pars
sicca & ad pristinam farinæ formam redacta
reperiatur. Quibus adducor vt credam cum
qui primus retulit, (cùm non satis diligenter
quod à me dictum est perpendisset) eos qui
viginti duobus, aut tribus gradibus vltra
Equatorē porrecti sunt (quos *Tououpinambaultios*
esse planè cõstat) pane ex lignis attri-
tis confecto vesci solitos, quod de radicibus
istis de quibus agimus est intelligendū, hal-
lucinatum fuisse.

Mingant pul-
mentum &
radicum fari-
na.

Vtraque verò farina pulmento conficien-
do, quod à Barbaris *Mingant* nuncupatur,
præsertim si pingui quodã iure diluatur: tunc
enim orizam refert, atque eo condita modo
optimi est saporis.

Barbari peri-
tissimè fari-
nã in os con-
iiciunt.

Galli ad fari-
nam in os
iniiciendam
inepti.

Cæterum *Tououpinambaultij* nostri cùm
viri tum mulieres, nec non ipsi pueruli ab
ineunte ætate huiusmodi farinam siccã panis
vice edere consueuerunt. Cui rei adeo ap-
frequenti vsu sunt facti, vt summis digitis
figulinis vasis desumptam certa manu, ne mi-
nima quidem excepta mica, emittis in os
conciant. Hunc morem imitari aliquoties
tentauimus, at farina illa vultum inspergeba-
mus, in hoc nimirum negotio minùs exerci-
tati, ac proinde, nisi mimicos moriones refer-
re volebamus, cochlearibus vti necesse erat.
Porro radices illæ *Aypi* & *Mamot* inter-
dum recentes frustatim conciduntur, ex qua-

rum farina, humida quidem illa, pilæ amplæ à mulieribus compinguntur, è quibus intra manus compressis succum, lactis instar, candidum ac liquidum exprimunt. Eum vasis figulinis exceptum soli exponunt, cuius calore ad modum lactis coagulatur. Edendus verò in patellis testaceis infunditur, ac deinde, prout solemus ova frigere, excoquitur.

Succus ex humida radice expressus esculentus.

Præterea radix *Aypi* non modò ex farina vasa probatur, sed etiam sub cinere cocta vtiliter comeditur: quippe & tenerascit, & diffunditur, castanæque in prunis coctæ, cuius saporem refert, est persimilis: ac proinde ita parata edulis est maximè. At radicis quæ *Mantæ* dicitur longè alia est ratio, nisi enim in farinam redacta erit atque percocta, periculosissimè editur.

Radix sub cinere coctus.

Vtriusque caulis, quæ forma inter se sunt persimiles, Iuniperi humilis magnitudinem æquat: foliisque *Pæoniæ* similitudine. Quod verò in hisce Brasiliensis radicibus, *Aypi* & *Mantæ* maximè est admirandum, totum in copia positum est, earum rami qui calamos cannabinos fragilitate adæquant, quantocopia perfringi ac in terram quàm altissimè deungi possunt nullà adhibita alia cultura bimestri aut trimestri spatio radicum copiam gignunt.

Quæ sit radicum istarum caulis & foliorum forma.

Mira ratio radices illas propagandi

Mulieres quoque amplum illud milium, de quo dictum est, quòdque vulgò à nobis triticum Saracenum, à Barbaris *Auati* dicitur, præacuto baculo in terram defixo se-

Auati, milium amplum.

nd. in

rant: ex eo item farina ab illis conficitur
quam eodē prorsus modo coquunt & com-
edunt quo superiorem diximus. At verò
crediderim (contra quàm à me dictum fue-
rat prima huiusce historię editione. duo enim
distinguebam quæ vbi penitus perspexi, vnu
idémque esse iam comperio) hoc *Auari* no-
strorum Brasiliensium idem esse cū eo quod
Indorum Historiographus *Mais* nominat,
quod, vti ipse testatur, Indis frumenti vsum
præbet. Illud his verbis describit.

Mais Perua-
num triticū.

Hist. Gen.
Ind lib. 5.
cap. 275.

Harundo *Mais*, inquit, in hominis altitu-
dinem, ac nonnunquam amplius adolefcit,
fatis crassa est, foliis palustrium arundinum
per similes, spica nuci pinastrio simili, grano
amplo, nec rotundo, nec quadrato, nec lon-
gitudine cum nostro tritico comparanda, à
semente mensibus tribus metitur: imò irri-
guis locis XLV. diebus. Ex vno grano 100.
200. 300. 400. 500, nonnunquam etiam 600.
gignuntur. His abundè docetur quæ sit illius
regionis fertilitas, quam nunc Hispani oc-
cupant. Quidam scriptis mandavit ad eò fer-
tile esse in Occidentali India solum, vt fru-
mentum, hordeum, miliū denique ad cubi-
tos quindecim adolefcant. Hęc sunt quæ panis
vicem apud Americanos supplere animaduerti.

Calcondilus
de bello Tur-
cic. lib. 3. cap.
24.

Americanū
solum triti-
co & vino
accommoda-
tum.

Hispani ac Lusitani qui sedes in illis terris
fixerunt magna frumenti ac vini copia abun-
dant, ex quo apparet Brasiliensium oram ho-
rum esse maximè feracem. Quòd autem his
rebus Barbari carent, ipsorum inscitia tri-
buendum esse. Nos verò frumētum & vinea-

rum palmites eò comportauimus, expertique sumus vtrumque illic optimè prouenire posse, si modò agri eo labore quo apud nos colerentur. Vites enim à nobis plantatæ ramifluerunt, maximo feracissimi soli argumento. Quod ad fructus attinet primo anno racemi nati sunt acidi, qui non modò non maturefcerēt, sed etiā in dies indurescerent. At verò quantum à peritis vinitoribus, non ita pridem edoctus sum, constat nouelleta primo & secūdo anno labruscas nullius pretij plerumque producere. At verisimile est Gallos si vitem illam colere perrexerūt optimas ex ea uvas collegisse.

Frumentum verò secale à nobis sata folia quidem emisserunt, inque stipulam sunt fastigiata, ac spem fecerūt, in spicis nulla grana extiterūt. Hordeum grana per multa produxit, & ad iustam maturitatem peruenit: unde credibile est illud solum nimium celeriter extrusisse frumentum, & secale, quæ diutius in terra foueri expetunt, quàm hordeum, ita vt nec florere, nec grana proferre potuerint. Eam ob causam, quemadmodum in Gallia agros, vt sint fertiliores, stercoramus, contra illam terram assiduo cultu, ac versatione defatigandam esse arbitror, vt eo modo ferēdis frugibus sit aptior.

Quis verò dubitat eadem commoda ex illis terris quæ Lusitani iam percipiūt, Gallos si diutius mansissent, percipere potuisse? Quod certè fecissent, ac frequenter, nisi Vil-

Americanū
solū ob pin-
guedinem
frumento no-
stro ferendo
ineptum.

Apostasia Vil-
lagagnonis
in causa
quod Galli
non sint in
America.

lagagno puriorem Religionem deseruisset, eò
 commeassent. Ac sanè cum tellus lōgè plures
 quàm facit, incolas alere possit: vt ego verè
 affirmauerim millena me tum præstantissimi
 totius Galliaë agri iugera possidere potuisse.
 Atque hoc obiter dictum sit, vt iis satisfiat,
 qui curiosius inquirunt, an apud Brasilienses
 frumentum, ac vinum prouenire possint, si
 modò excolantur.

Vt autem eò redeam vnde digressus sum,
 priusquam de carnibus, fructibus, piscibus, &
 aliis Barbarorum cibis, nostris prorsus absi-
 milibus, loquar, vt meliùs quæ dicenda pro-
 posui distinguam, quæ sit ipsorum potio, qua-
 que conficiatur ratione, edisseram.

Brasil. femi-
 na potum cō-
 faciunt.

Hic primò notandum est, viros, vt in pa-
 randa farina operam non ponunt, sed curam
 illam mulieribus relinquunt, illud idem hoc
 in negotio illis vsuuenire. Quin à conficienda
 potione multò religiosius cauent, præterquàm
 quòd radices *Aypi*, & *Manior* eo modo quo
 diximus, paratæ, præcipuum ipsis cibum sub-
 ministrent, potionem quoque ex illis hac ra-
 tione conficiunt. Eas in primis postquam
 minutatim considerunt quomodo hinc rapas
 ollæ iniiciendas, solent, inque vasis luteis sus-
 seruefaciunt, quoad mollescant, emollitas ab
 igne remouent, ac deseruescere sinunt. His
 ita expeditis, earum pleræque circa ingentia
 illa vasa sedentes frustra illa mollita mādē-
 do comminuūt, deinde singula manu ab ore
 excipientes in aliud vas igni impositum deij-
 ciunt,

ciunt, vt ibi rursus ferueât: baculo autem continuo agitant donec satis ferbuiffe iudicentur secundo à flammis ablatum in alia vasa è cannis, quorum singula cadum minorem Burgundium æquant, minimè colatum reponunt: vbi verò rursus ferbuerit, despinatumque fuerit, cannas illas operiunt quoad, eo quo dicemus modo, ebibant. Vasa porrò illa de quibus vltimo loco dixi, figurâ earum cuparum imitantur, quibus ad lixiuiû passim vtuntur Borbonij, & Auerni, ore tamè aliquantò angustiore.

Eædem quoque Brasilienses fœminæ feruefacientes, ac ore mandentes milium, illud quod *Anati* nominât, potum eadem prorsus ratione conficiunt cum superiori. Nominatim verò fœminas eâ artem exercere repeto. Nam quamuis distinctionem inter virgines & mulieres, quæ propterea non abstinent à virorum consorrio (vt malè Theuetus scripsit) ea in re nō viderim: nihilomin⁹ hoc sibi firmiter persuadent Barbari, potionē nullius saporis futurâ, si radices aut milium ipsi mandant. Deinde tam hoc indignum arbitrâtur, quàm ineptum est quod à rusticis Segussanis factitatur, qui & nent, & colum gestant. Hanc potionem Barbari vocant *Caon* in quâ sub-turbida & spissa est, ac ferè lactis saporē imitatur: rubeam etiam habent, & albam, vt & nos vinum.

Quoniam autem radices istæ, ac milium quolibet tempore in eorum regione proue-

Potus ex milio.

Sing. Amer. cap. 24.

niunt, ideo quotiescunque visum est potum
eiusmodi conficiunt tanta copia, vt semel
plusquam triginta cados sexagenum sexta-
riorum Parisiensium in ipsorum ædibus dis-
positos viderim: vbi pleni, opertique reman-
nent donec illi ad computandum conueniāt.
Priusquam verò quæ sit computandi ratio
referam, exclamando præfari liceat. Procul
estote Germani, Flandri, Heluetij, omnésque
adeò qui strenuè potando palmã petitis. Vos
enim audito Barbarorũ potandi modo spon-
te illis cessuros esse video.

Amerieani
potatores
eximij.

Caou-in ante
quam bibant
calefaciunt.

Ergo cùm potationem aggrediuntur, præ-
fertim cùm captiuum mactare adhibitis so-
lemnibus ceremoniis, de quibus postea se-
minæ lentum ignem circa vasa accédunt, vt
potus ille tepescat. tepido enim delectantur,
contrario prorsus à nostro more, qui vinum
frigidissimum expetimus. Id vbi factum est,
primùm aperiunt cadum, & poculorum loco
cucurbitæ ample altera parte, quæ tres Pari-
sienses sextarios capiat, hauriunt. Tum viri
saltando ad illas accedunt, plenosque cya-
thos ab ipsarum manibus accipiunt, illæque
identidem bibunt, & vno haustu plena pocu-
la absorbent. Haustus verò tantisper repe-
runt, dum in cadis omnibus vel vna *Caou-in*
gutta restat. Ego quidem ipsos tres dies &
noctes continuè bibentes conspexi: quin e-
tiam cùm vsque adeo esset expleti, potuque
oppressi, vt oneri ferendo impares essent, o-
peri sese denuò applicabant, quia incepti cer-
tami-

taminis defectio ignauiam argueret.

Illud quoque est obseruādū, Tououpinā-
baultios inter bibendum nihil edere atque Tououpinā-
baultij inter
edendum nō
bibunt.

inter comedendum omnino non bibere: quo
suebat vt nostrum viuendi morem valde mi-
rarentur, cum nos alternatim bibere, ac ede-
re conspicerent. Ac si quis eos hac in re cum
equis compararet, faceti cuiusdam responsum
afferam, qui dicere solebat discrimen in eo
esse, quod Barbari aqutum minimè esset ne
deducendi, quodque periculum non esset ne

postilenas abrumpere cogerentur. Et quam-
uis ad cibum sumendum horam statutā non Barbari quod-
ries esuriunt
edunt.

habeant, sed ad libitum urgente fame, vel de
media nocte comedant, neque vllum in bi-
bendo modum seruent, in cibo tamen maxi-
mè sunt sobrij. nonnulli os manūsque ante,
ac post pastum abluunt: quod ad os spectat,
id fieri puto, quod alioqui viscoso humore
impeditum illis esset futurum, propter eas fa-
rinas quibus panis loco, vti diximus, vtūtur.
Mirum illi silentium tempore cibi obser-
uant, ita vt in aliud tempus referāt ea de qui-
bus colloquuturi sunt. Nos autem cum vio-
lato ipsorum instituto, vt in Gallia vsuuenit,
inter prandendum sermones misceremus, ab
illis irridebatur.

Itaque tantisper dum hæc celebratur com-
potatio, Americani hilares canunt, saltant,
choreas agitant: quin etiam se mutuò hortan-
tur vt in bello sint strenui, & quamplurimos
hostes capiant: deinde instar gruum ordine

dispositi saltant per domum in quam conueniant, cursitant, donec cados penitus exhausterint.

Ebrietatis
Barbarorum
argumētum.

Zu Jacula

At certè quòd ebrietatis palmam referant non infirmum hoc est argumentū, quòd nō nulli in istis symposiis 4. *Caouini* sextarios exhaustiant: sed tum maximè sunt, quum plurimis instructi (vti antea diximus) captiuū aliquem mactant, & deuorant: tunc enim Ethnicorum more Bacchanalia sua celebrāt. Patet quidem vicini inter se in pendulis illis lectis è gossypio contextis sedentes comitant: sed cum singuli alicuius pagi incolæ conueniant sapius ad comotationes immodicas, nunquam ad cibos, hoc fit vt raro mediocres illæ & modestæ comotationes locum habeant.

Nusquam verò, ad comotationes seu mediocres, seu immensas accedunt, quin (vt antea diximus) ad expellendas sollicitudines ad choreas conueniant. Sed præterea peculiare hoc est iunioribus nondum coniugatis vt pennarum fasciculis tergo annexis, & *Marraca* manibus admoto, nec nō aridis illis fructibus traiectis filo, tibiisque aptatis strepitū edentibus, (vt antea dictum est) totā noctem huc & illuc circumcursent ostiatim saltātes: ita vt iis visis & auditis sapius in mētem veniret eorum insania, qui in quibusdā Galliarum locis vernaculè Famuli dicuntur. Solent isti tempore cōstituto sanctis & patronis vniuscuiusque paræciæ summa cum pompa decernendis

rendis stultorū amictu incedere, tibiis multis
tintinnabulis resonātibus, atque adeo per æ-
des & plateas choreas agitantes, ac maximè
Pyrricham illam saltationem, huc & illuc
diuagari.

Hic verò quiddam notatu dignum succur-
rit, in omnibus Barbarorum choreis, siue alij
alios consecutentur, siue in circulum disponā-
tur, vt pluribus alibi dicturi sumus, nusquam
tamē mulieres aut puellas viris interferisquin
potiùs seorsim saltare solitas.

Mulieres si-
lięque à Bar-
barorum cho-
reis seiun-
ctæ.

Priusquam verò narrationem institutā de
comotationibus nostrorum Americ. cōclu-
damus, facetam admodum historiam, tragi-
cam tamen recitare placet, vt à nemine igno-
retur quā largè essent vinum hausturi si co-
pia illis suppeteret. Quidam *Moussacat*, id est
paterfamiliās mihi narrauit.

Contigit nobis non ita pridem (inquit ver-
nacula lingua) vt dromadē *Peros*. (sic illi Lu-
sitanos cum quibus inimicitias gerunt, nun-
cupant) opprimeremus, mactatis & deuoratis
quos in ea nacti sumus hominibus, cū mer-
ces eorum à nobis expilarentur, prægrandes
offendimus *Caramemos* ligneos (quo nomi-
ne dolia, & reliqua vasa significant) potione
quadam oppletos: Quibus ab altera parte a-
pertis ecquid rei inesset periculum facere pla-
cuit. Ego verò (inquebat vetulus ille) quod-
nam esset genus illud ignoro, nec satis scio
an etiam apud vos tale exstet. Hoc tamē scio
nos vbi ad satietatem potauimus, potos tres

Faceta Bra-
silicis *Moussacat*
de vino
narratio.

dies ad eò sopitos fuisse, vt ægrè excitati tertio die fuerimus. Plena nimirum fuisse vasa illa conijcio generoso Hispanico vino, quo imprudentes Barbari Bacchi festum celebrarint. Mirum proinde non est vini illius vaporibus correptos, cõfestim sopitos fuisse prout ab illo vetulo referebatur.

Nos verò commanducatum illum sceminarum in suo *Caou*-in conficiendo initio abhorrebamus: quem vt vitaremus, radices aliquot *Aypi* & *Manior* cum quadam milij copia contusas feruefecimus gratiorem potum confecturos nos esse opinantes: sed experientia edocti sumus rationē hanc nō succedere. Quo factū est vt paulatim Barbarico *Caou*-in assueuerimus: Attamen illius vsus nobis non fuit perpetuus. Nam saccari cannis, quatum copia nobis suppetebat in aquam refrigeratā ob perpetuum regionum illarum æstus, per aliquot dies madefactis, potum parabamus gratissimi saporis. Frigidam quoque nonnūquam bibebamus. Illic enim fontes sunt limpidissimi, flumina quoque aquæ dulcis, ob aeris temperiem ita probatæ & salubris, vt nemini quantumuis largè pota periculum crearet. Hic mihi succurrit, aquam dulcem à Barbaris *vhete*, falsam verò *vhéen* appellari. In qua dictione efferenda præ cæteris laborabamus: ab illis enim imo gutture pronuntiat, quo modo suas gutturales Hebræi solent efferre. Denique quia non dubito quin ea quæ radicibus & milio sceminarum dentibus at-

Aquæ Brasiliensium op
tiaz.

tritis

eritis ad *Caou-in* parandum diximus stomachum multis ad nauseam usque mouerit, quod fastidium illud abstergant, peto ab illis ut rationem qua mustum apud nos exprimitur animo repetat. Enim uero si uinitores, uindemiarum tempore, in iis praesertim locis quae uina generosissima gignat, nudis pedibus, nonnunquam, calceis indutis labra uinaria ingredi uasque calcare, inque ipsis torcularibus immundissime tractare meminerint, multa communi perierit non mundiora illo radicum commaducatu. Si uero quis instet feruendo ac despumando uinum purgari, respondeo *Caou-in* quoque eadem penitus ratione fordes omnes abijcere, ac proinde parem utriusque esse hanc in parte rationem.

Caou-in cum
vino colla-
tio.

CAP. X.

De feris, praegrandibus lacertis, serpentibus aliisque America monstruosis animantibus.

PRIVS QUAM ulterius progrediar, statim ab initio huiusce capituli lectorem breuiter admonere visum est, nullas e quadrupedum genere animantes, figura nostratibus omnino similes in toto Brasiliensi orbe reperiri, neque solere *Tououpinambaultios* ex istis aliquas nisi

Animalia in
America na-
scuntur a no-
stris profus
dissimilia.

Tapirousson fe-
ra quæ asinū
& vaccam
refert.

perquam rarò cicutatas domi educare. Vt
autem generatim describam animantes fe-
ras, quæ à Barbaris *Soo* appellantur, ab iis
quæ vsui humano accommodatæ sunt face-
re initium decreui. Primo illa videtur loco
esse ponenda, quæ & vulgaris est maximè
hanc *Tapirousson* appellant, pilo subrubre-
scenti atque promisso, vaccam magnitudi-
ne ac forma valde referentem. Attamen-
tum cornibus careat, sitque contractiore
collo, auriculis longioribus & pendulis, sic-
cioribusque tibiis atque gracilioribus, vngu-
la continua & asini vngulæ persimili, meritò
quis eam vaccæ asinique naturæ participem
esse diceret. differt nihilominus ab utroque
plurimum, quòd & breuissimam gerat cau-
dam, (obiterque hîc monendus est Lector,
permulta in America gigni animantia, quæ
omniò sine cauda sint) & dentes habeat
multò acutiores. nec hominibus propter eam
quidquam periculi ab ea potest creari, quum
in fuga potiùs, quàm in viribus salutem po-
nere consueuerit. Eam Barbari sagittis, aut
fixam, vt & alias plerasque interficiunt, aut
fossa excauata, decipulisve alius modi inge-
niosè fabricatis, venari solent.

Cæterùm fera illa, magno est in pretio a-
pud Barbaros, pellis gratia quam simulatque
illi detraxerint, dorsi corium in orbẽ circum-
cidentes, ad solem exsiccant, in parmasque
fundi mediocris cadi magnitudine conse-
mant, quibus in bello tela hostium excepta
reperi-

*Parmæ ex co-
rio Tapirousson*

repellunt. Tantam verò duritiem pellis ad so-
lem siccata cōtrahit, vt nullius ictu teli quā-
tumuis magno impetu vibrati, transigi pos-
se, facile credam. In Galliam duas eiusmodi
pamas studiosè efferebam: redeuntibus ve-
rò fames ita molesta fuit, vt omni commea-
tu assumpto, ne Cercopithecis quidem &
psittacis, eiusdemque generis animantibus
exceptis, quæ ex regione illa nobiscum adue-
hebamus, parmæ illæ duæ, carbonibus impo-
sitæ, fuerint etiam ad depellendâ famē com-
edendæ: quibus reliquæ pelles, quæ, vt suo
dicam loco, in navi erant, additæ sunt.

Porrò *Tapironsson* caro ad bubulæ gustū se-
rè accedit. Hanc suo Barbari more coquunt, *Tapironsson*
carnium sa-
por. At quo-
Boucanare patria lingua appellant. At quo-
niam vocabulum illud iam vsurpauit, & po-
stetâ sapius repetendum erit ne diutiùs le-
ctor hæreat, oblata occasione, quid hoc rei sit
exponam.

Americani defixis in terra ligneis quatuor
furcis crassitudine brachij, trium pedum in-
teruallo, quadrati figura, æquali verò trium
ferè pedum altitudine, baculos in transuer-
sum duobus à se inuicem distantes digitis su-
perimponunt, itaque ligneam cratem com-
parant: hanc sua lingua *Boucan* nominant. In
ædibus per multas huiusmodi crates habent,
quibus carnes in frustra conceisas imponunt
& lento igne siccis è lignis excitato, vt ferè
nullus existat fumus, quandiu fert voluntas
coqui hunc in modum patiuntur bis horano

*Boucan & Bar-
barorum
culina.*

Conseruan-
dorum cibo
rum apud
Amer. ra tio

spatio inuerfas. Et quoniam sale cibos minime condiunt, quemadmodum hic mos est, vno tantum coquendi remedio vtuntur ad eorum cōseruationem. itaque etiam si 30. vno die feras quales hoc capite describem^{us} essent venati, omnes frustatim concisas illis cratibus ingererent, quàm citissimè fieri posset, ne corrumpentur: ibi sæpiùs circumactæ aliquando plus quatuor & viginti horis torretur, donec pars interior carniùm æquè cocta sit atque exterior, eaque ratione omnes sint à corruptione tutæ. Nec in piscibus apparandis & cōseruandis alia est ratio, quos quū nacti sunt, magna copia ad farinam conficiendam exsiccant, eos præsertim quos patria ipsi lingua *Piraparati* vocant, qui germanissimi sunt muli, de quibus dabitur aliàs dicendi locus. Istæ autem crates apud Barbaros *carnaria* & *promptuaria* meritò habenda sunt: ideò que vix eorum pagos adire licet, quin ferarū pisciùmque carnibus onusta conspiciantur: sæpiùs etiã vsuuenire solet, vt postea dicemus, si adeas Barbaros, vt istiusmodi crates humana carne refertas, quam scilicet, de victis hostibus interficiendis & comedendis, vt optima spolia reportant, intueare. Hactenus de Americana *Boucanatione* dictum sit, cui cum Barbaris placet elixæ carnes succedunt, quod cum bona Theueti venia scribã, qui hoc negare ausus est.

Vt autem inceptã ferarum descriptionem persequar, secundæ magnitudinis partes deferen-

Farina è piscibus.

Humana carnes Boucanata.

ferendæ videntur cuidam ceruorum generi, Seouassou genus ceruorum
 quod illi *Seouassou* nominant, sed cum hoc differunt à nostris, quòd multò sint humilio-
 res, quòdque minora gestent cornua, tum etiam illo, quòd æquè pilos demittant, atque
 nostrates capræ. Aper autem Americanus, Taiassou aper
 quem illi *Taiassou* vocant, corporis mole, auriculis, capite, pedibus, atque iis quæ apud
 nos gignuntur forma valde similis est, dentibus etiam & prolaxis & acutis, vehementer
 damnosus: tamen cum & macilentior existat & gracilior, frendeâtque terribiliter, illa quo-
 que deformitate insignis est. Habet à natura Sues quibus foramen est in dorso.
 foramen in dorso, quemadmodum in capite suum marinum habere dixi, quo spiritum emittit adimitq;. Ne quis verò istud prodigiosum existimet, Auctor Gener. Indic. Hist. Lib. 5. cap. 204.
 memoriæ prodidit apud Nicaraguenses qui non multum à noua Hispania distat, sues nasci quibus umbilicus in dorso est: qui procul dubio, ad idem genus cum iis de quibus hîc trado, reuocandi sunt. Cæterum *Tapiroussou* & *Seouassou* & *Taiassou* reliquas Brasiliensis Maxima Amer. animantia.
 oræ feras magnitudine superant.

Est quoque apud Americanos fera quædam rufa quam *Agouti* nominant nefrendis triginta altitudine, pede bifido, breuissima cauda, rostro & auriculis ferè leporinis, palato gratissima. Sunt & aliæ duorum aut trium generum quas *Tapiris* appellant, nostratibus non absimiles leporibus, subrubescenti autem pilo. Agouti nefrendis ceruus. Tapiris leporis genus.

Aures sub-
ruffi.

Pag animal
maculis di-
stinctum.

Savigoy foeti-
dum animal

Ynter

Taton armata
squamis

heriffat egebe

gubaly

Kellouig

In fyluis quoque magnas venantur for-
ces sciurorum pilo & magnitudine, quæ ad
cuniculorum delicias accedunt.

Pag aut pague (quonã enim modo id pro-
nuntient, vix ac ne vix quidem intelligas) fe-
ra est altitudine mediocri venatici canis, ca-
pite deformi, carne ad vitulinæ gustû acce-
dente, pelle pulcherrima, & maculis albis,
leucopæis, nigrisque distincta, vt maximi a-
pud nos pretij futura esset, si modò nanci-
scentur.

Alia etiam inuenitur, quam Savigoy appel-
lant, quæ ob foetorem à Barbaris non come-
ditur: Nos autem quibusdam excoriatis, &
detracta renum pinguedine, vnde foetor ille
manabat, sine fastidio edimus: carne enim
cùm tenera, tum optima est.

Est etiam illa quam Taton vocant. Hæc
non adeò cursu valet, veruntamen (vt apud
nos hermalei) per dumeta reptans, durissi-
mis est armata squamis, ita vt gladio trans-
uerberari nequeat, pellem etiam illi detra-
ctam, ex qua Barbari permultas compingunt
cistas. Caramenos ipsos nominatas, si com-
plicaueris, digitalia esse militaria diceres. Car-
ne candida est, optimique saporis. Quod
autem ad figuram attinet, tantæ proceritatis
nullam videre licuit, quantam expressit Be-
louius suarum obseruationum extremo li-
bro tertio, vbi tamen Brasiliensem Taton no-
minatum designat.

His etiam animalibus, quæ apud America-
nos

nos frequentissima sunt, adduntur Crocodili *Iacare* dicti, instar humanæ coxæ, longitu- *Iacare Croco- dili.*
dine iusta. At tantum abest ut noceant, ut ple-
næ istis Iacaris Barbarorum sint domus, pue-
rique sine vlllo periculo cum iis lusitent. Ni-
hilominus audiebam senes com memorâtes,
dum peregrinarentur, se à nescio quo Iacara-
rum genere peti, à quo se magna difficultate
fagittis tuerentur. Illud cum appropinquare
homines persentisceret ex arûdinibus erum-
pere dicebant, & impetum in obuium quem-
que facere.

Cæterum ut illa omittam quæ Plinius &
alij de Crocodilis, qui in Nilo degunt, me- *Lib. 5. cap. 196.*
morix prodidere, vniuersalis Indiar. Hist. scri- *Crocodili*
ptor illis in regionibus infestos fuisse Cro- *portentose*
codilos, ad urbem Pamana refert, qui plus cæ- *magnitudi-*
tum pedes in longitudinem patebant: quod *nis.*
mihi quidem mirabile & portentosum vide-
tur, tantum abest ut affirmem, quemadmo-
dum falsò Theuetus obiecit, eo in libro què
de viris Illustrib' edidit, de suo fabulari Quo-
niã beco verba faciens: à qua calumnia quem
margini adscripsi, author me vindicabit. Eis
autem Crocodilis quos mihi videre cõrigit,
os erat valde patulum, alta crura, cauda verò
nec rotunda, nec acuta, sed ad extremum te-
nuissima. Vtrum autem, ut quidam scripsere,
superiorem mandibulam moueant, ingenuè
fateor me non obseruasse. Venantur insuper
Americani lacertas, *Tonous* illi appellant, ut *Tonous lacer-*
nostrates rerum leucopeas & pelle variega- *te.*

ta, vt nostrates parua lacertæ. Et quãuis longè sint quatuor, aut quinque pedes, iusta crassitudine, ideóque forma terribili, nihilominus in ranarum morem flumina paludésque incolunt, nemini noxiæ. Addam pelle illis detracta exenteratæ si coquãtur summè delicatas esse, nihil vt in America gustauerim suauius. Carne enim sunt, vt apud nos capones alba, delicata, tenera, suauis, vt nihil supra. Initio tamen ab istarum gustu abhorrebam, postea verò quàm primum attigi, quod ad cibos attinet, ferebãt apud me primas lacertæ. Bufones quoque permagnos habet Touou pinãbaultij, quib' minimè exenteratis, rostiti vescuntur. Quã verò & medici doceãt & vago etiam notum sit, & perspectum carnem, atque saniam, & quicquid adeò bufonis est, lethale esse, facile quilibet me tacente propter illius regionis temperiem, aliãue de causa, quæ me lateat, vsu venire vt illic bufones, vt sunt apud nos, minimè sint venenati atque periculosi.

Maximè in
America e-
dules lacertæ.

Edules in
America Bufones.

Americani
permagnos
serpentes co-
medere solent.

Comedunt etiam serpentes crassitudine brachij, quinque ferè pedum longitudine, quinetiam animaduerti Barbaros, vt de Crocodilis commemorauimus, genus quoddã ex nigro & rubeo discolor, domum afferre interque vxores & liberos proijcere, ita securos vt manibus cõtrectarent. Has immanes anguillas terrestres, frustatim conscindunt apparantque. Insipidæ tamen sunt & per quàm exigui saporis.

Diversi etiam generis serpentes apud eos
 gignuntur, & in fluviis præsertim, ubi ole-
 rum instar virides apparent: longi atque gra-
 ciles, quorum ictus maximè noxius est. nec
 non in sylvis existunt lacertæ, præter eas de
 quibus supra mentionem fecimus valde pe-
 riculose, ut ex narratione quam subijciam pa-
 tebit. Itaque quum aliquando duobus Gallis
 comitantibus iter facerem visendæ regionis
 gratia, neque ut mos erat, viæ duces Barbaros
 haberemus, idcòque oberraremus in sylvis,
 vallè inque profundam pedibus metiremur,
 audito strepitu venientis animalis ad nos
 cuiusdam, imbellem esse feram opinati, non
 secus iter inceptum persequentes securo era-
 mus animo. Statim verò ad dextram triginta
 ferè passuum intervallo, in colle lacertum
 conspiciamus: corpore humano crassiolem
 quinum aut senum pedum. Ille in modum
 Ostrei squamis albicantibus & asperis totus,
 altero pede anteriori erecto, capite sublimi,
 collucèntibus oculis nos intueri cœpit. Qua-
 re attoniti (nemo enim fortè nostrum sclo-
 pettam tum ferebat, gladiis tantum eramus
 accincti, arcusque nobis suppetebat & sagit-
 tæ, quæ tela illi monstro tam duris armato
 squamis nocere non admodum poterat, ni-
 hilominus veriti, ne si fuga nobis consulere
 vellemus celeritate superius nos unà confi-
 ceret) alter alterum trepidè quum intueretur,
 eodem in loco stetimus. At postquam ille
 prodigiosus & formidabilis lacertus, ore aper

Autoris de
 prodigiosa
 lacerta com-
 memoratio.

to, & quòd æstus magnus esset (solum enim erat meridiano ferè tempore) altè anhelans, vt facillè exaudiremus, per quadratè horæ nos esset intuitus, derepentè môtis verticem petiuit, tanto fragore virgultorum, atque ramorum, quantum ceruus syluam cursu pererrans vix ederet. Itaque nos, qui tum valdè timueramus de illo insequendo non admodum solliciti, Deo liberatori gratias egimus, & institutum iter denuo sumus aggressi. Mihi autem eorum opinionem recolenti, qui affirmant tacertum aspectu hominis delectari, visum est illi monstro tantùm placuisse intuitum nostrum, quantum eius angebatur præsentia. Nec non apud eos fera gignitur è præda victum quærens, quam appellât, *Ian-ouare*. Ea ferè tibiarum altitudine & velocitate canem equat venaticum, circa mentum verò pilo est promisso, pelle variegata, pulcræque instar lyncis, ac in reliquis vehemèter illi similis. Barbari non immeritò feram illà valdè reformidant. Nam cùm prædæ sit assueta, quemadmodum & leo, si quem eorum assequitur in frustra concisum devorat. Illi verò vt sunt vindictæ appetentes, nec quid eorum quæ molesta sunt inultum esse patiuntur, si quâ excauatis ea de causâ foueis aliòve decipulorum genere intercipient, sagittis confixam pluribus, quo diutius langueat, lætè interficiunt: vt quæ faciliùs pateat, quàm malè fera illa cum Barbaris agat, cùm aliquando quinque aut sex Gallorū de comitatu, hæc trāsirent

Ian-ouare fera hominibus infesta.

firent, monebant Americani ut nobis à Ianouare crueremus, quòd illa ipsa hebdomade tres crudeliter mortales in quodam eorum pago absumpsisset.

Addendum verò huic editioni Latine extimaui, Americanos ante Villagagnonis expeditionem canes nunquam vidisse: ideòque cum permagna ex venaticorum genere canem intuerentur, quem cum aliquo paruulis eò aduexeramus, nobisque ille applauderet, propterea quòd ut antea commemorauì, ad Ianouare formam accedit, obstupescerent, ab illoque refugiebant. Ea de causa etiam Gomara in generali sua Indiarum historia testatur, anno 1509. cum Christophorus Columbus primùm ad Insulam Beringuam appulit, quæ & S. Ioannis nomine insignitur, huiusce regionis Indos, qui cum Hispanis bellum gererent, vehementer canem subrubidum tenuisse, quietiã duorum ferè sclopetariorum erat loco: propterea quòd non modò in Barbaros ferociter imperum faciebat, verùm etiam socios ab hostibus discernens quatumuis prouocatus minimè illis erat molestus, quin etiam Caribas recognoscens (pessima & maximè detestanda illarum omnium regionum natio) fugientes persequeretur in mediam usque hostium aciem, qui etiam tantum excitatus, nulla quiete fruebatur, quousque arreptum hostem dilaniasset: pro Hispanis tam dextè præliabatur, ut illo comitati tam alacriter aduersus Indos pugnaret quàm si

ad dicitur
Canes primùm ab Americanis conspecti.

Cap. 44.

Handwritten marginal notes in a cursive script, including the word "Indos" and other illegible characters.

Cap. 62.

Cay cerco-
pitheci.Cercopithe-
corum in
paruulis è
periculo eri-
piendis, in-
dustria.

tres in suo numero habuissent equites. hic
tamen canis dum nescio quem Caribam na-
do persequitur, venenata sagitta ictus opper-
tijt, dominumque tristem admodum reddi-
dit, latantesque Indos. Sic & Vallouas Hispa-
norum centurio fortissimus cum primū Aus-
tralē patefecit Oceanum, emissis quos habe-
bat canibus in Indos, qui aditu illum arce-
bant, Barbari tanto timore sunt percussis,
vt fuga sibi cōsulere cogerentur, Vallouēque
canes tam profuerint quàm milites omnium
præstantissimi. Insuper multi reperiuntur in
Brasiliensium ora Cercopithecū, paruuli atque
nigri, quos illi Cay vocant, quibus describen-
dis superfedebam, propterea quòd nobis sunt
notissimi. Vnum hoc tantum dicam, quum
in arborum cacuminibus, quòd fructu quor-
dam silicis vestito, instar fabarum nostrarū
viuant, procelloso præsertim tempore acer-
uatim garriant atque clamitant, iucundis-
simos esse tum aspectu tum auditu. Cæterum
cū vno tantum partu, vnicum edat foetum,
Cercopithecus simul atque editus est in lucē,
ea naturali præditus est industria, vt à collo
patris matrisque firmissimè pendeat: itaque si
venatores ingruāt, parentibus per ramos de-
filientibus via etiam fuga abripitur: Quod
certè incredibile videri non debet cū Ma-
thæolus Commētariis in Dioscoridē editis,
Plinio atque Aristotele authoribus affirmet,
tam amātes proles esse mullelas, vt teneram
adhuc ore comprehensam, huc & illuc circū-
ge-

gestent. Quin etiam animantibus est omnibus illud à natura tributum, vt non modò conseruandæ prolis studio teneantur, sed etiam ad id efficiendum sagacitate mira sint prædita. Qua de causa non facilè Barbari Cercopithecus quacūque sunt ætate venari possunt: sagittis tamen vulneratos deiciunt de arboribus, ac deinde sanatos, & aliquātisper domi cicuratos cum mercibus commutant. Verùm initio aded sunt feri vt attrectantium digitos dentibus conuulnerēt, aded vt morfi dolore cogantur illos sepiusimè iētibus conficere.

Modus capiendorum Cercopithecorum.

Est quoque apud Americanos alterius generis Cercopithecus, quem ipsi *Sagonia* nominant, crassitudine Sciuri, eodémque piloruso: Quod verò ad formam attinet rostro, pectore, collo, reliquisque ferè partibus leonipersimilis, audax etiam, nulli paruulorum animalium pulchritudine cedit, quos quidem illic viderim. Et si tam facilè mare trāsmitteretur quàm cætera, multò maioris esset pretij. Sed cum tam infirmo sit corpusculo, vt vacillantem nauem ferre non possit, ea etiam est superbia, vt vel minimum offensus, radio vitam cum morte commutet. Hic tamē quidam reperiuntur, mihi que fit verisimile eam esse bestiolam, de qua Marotus suum induxit loquentem seruulum, cuidam *zoilo* cui nomen erat Sago: alludēs enim Cercopithecici nomen esse dicit Sagonem. Vt autem fatear ingenuè quòd res est quamuis fuerim curiosus

Sagonia pulchrum animalculum.

mercurius

mercurius

mercurius

me, omnibus animantibus Americanis obseruandis, non ita fuisse diligentem, quam optarem, nihilominus ut semel finem faciam, duo adhuc describā genera, quæ figura sunt prodigiosa ut quæ maximè.

Hay defor-
me animal.

Vnum quod Barbari *Hay* vocant, magnitudine canis est, facie Cercopi heci, vêtre pedulo, quemadmodum Scrofæ parturientis, pilo leucopæato valde diluto, longissima cauda, pedibus in morem Vesi villosis, prolixis unguibus: ut autem dum in syluis agit valde sit ferum, captum nihilominus cicuratur facillimè. Nudi autē Tououpinambaultij non libenter cum illo colludunt, propterea quòd tum longos habeat ungues, tum acutos. Cæterum (quæ res fortasse videbitur incredibilis) audiui & à Barbaris, & à quibusdam interpretibus qui diu in America sunt commorati, neminem vnquam vidisse tum in syluis tum domi animal illud cibo frui, ut quidam aura illud viuere opinentur.

Coaty rostro
prodigioso
largo.

grein
hry

ayuyuy

Alterum, de quo etiam mihi dicendum est, à Barbaris *Coaty* appellatum, altitudine leporis est, breui pilo & maculoso, auriculis parvulis & acutis, capite cum paruo, tum ab oculis eminente rostro, plus pede vno longo, scipionis instar tereti, subito ad extremum decrescente, ita ut æquè sit omnino crassius ore ita angusto, ut vix auricularem digitum recipiat. nullū prodigiosius inueniri potest: deinde cum hæc est capta fera collectis quatuor pedibus, aut in alteram vergit latus, aut

con-

concidit, neque vnquã erigi, neque cogi potest vt vescatur nisi præbeatur formicæ, vnde etiam in syluis sibi victum parat. Octauo ferè die, quo ad Villagagnonem venimus, Barbari eius generis ferã ad nos attulerunt, quæ ob nouitatem omnes magna impleuit admiratione. Nam, vt commemoravi, cum si cum nostratibus conferatur sit valde prodigiosa, sæpe à quodam ex nostris familiaribus excellenti plctore summopere contendit, vt tum illam, tum plerasque ceteras, non tantum admirabiles verum etiam nobis incognitas, penicillo representare vellet, quod maximo dolore meo nunquam ab illo impetraui.

CAP. XI.

De varietate Americanarum auium. De vesperilionibus, apibus, muscis, aliisque regionis illius insectis.

Hoc etiam caput, quo de auibus agam, ab iis ordiri placuit, quæ *Oura* aues. ouera victui humano sunt accommodatæ, generalique vocabulo à Tououpinambaultiis *Oura* nominantur: maximam illi habent earum copiam gallinarum, quibus ab India cognomen addimus easque

*Arignau-ou-
son Gallinæ
Indicæ.*

*Arignau-mi-
ri Gallinæ
nostrates.*

*Arignau-ro-
pia ouum.*

*Gallinarum
magna copia
in America.*

magis

ii linc

*Vpec Anates
Indicæ*

Arignau-ou-son appellant: me non ab eo tempore quo Lusitani apud Barbaros agunt gallinas etiam nostrates alere solent, ipsis *Arignau-miri* dictas. Quamuis autem ut aliàs commemoravi, candidas plurimi faciunt, ut plumis auulsis, rubroque infectis exornent se atque vestiant, ab utroque tamen genere plerumque abstinent, quod ad vescendum at tinet. At hæc quum sibi persuadeant oua que *Arignau-ro-pia* nominant, esse instar veneni, non modò stupecebant, si oua coram illis foreberemus, verum etiam nos increpantes addebant, non ferendum esse dum pullationem anteverteremus nos gallinam in ovo comedere. Itaque de suis gallinis æquè ferè sunt solliciti, atque de auibus que vitam in syluis agunt. Illas ubicunque fert impetus ponere patiuntur. At gallinæ vicissim, pullos & dumis & vepribus domum deducunt, ita ut ea molestia careant Americanæ mulieres, qua nostrates in pullis Indicis educandis, quibus etiã ouorum præbent vitellos, fatigantur. Ac tanta sit apud eos pullatio, ut iis in pagis, qui minus sæpe ab extraneis inuisuntur, gallina Indica gladiolo veneat, qui quidem apud nos viges tertio nummo æstimaretur: altero autem duorum obolum quinque aut sex gallinæ nostrates consent.

Vnà cum Gallinis Barbari alunt etiam domi anates Indicas *Vpec* ipsi nominant. Quoniam verò ea imbuti sunt superstitione Tououpi-

oupinambaultij, fore vt si Animali tā tardo
 uelcerentur, eandem tarditatem contrahe-
 rent, ita vt si hostes imminerent, fuga sibi
 salutem quærere non possent, vt vel tātillum
 de iis degustent non facile quisquam persua-
 serit, eaq, de causa sibi tēperant ab omnibus
 eis animātib⁹, quę tardē incedūt, piscib⁹ etiā
 vt raiis alijsque, qui nō celeriter nare possūt.
 Quod ad illas aues attinet, quę degunt in
 syluis magnæ caponum instar, capiuntur, il-
 læque trium generum, quod Barbari *Iacou-*
tin, *Iacoupen* & *Iacou-ouassou* appellāt. Pluma *Iacous phas-*
fianorum
genus. est omnibus nigra & leucopæata, gustu ad
 phasianos accedunt, verēque possū affirmare,
 nihil *Iacous* illis edi vnquam suauius.

Præterea duo sunt genera exquisitissima-
 rum auium, quibus nomen est *Mouton* Pauo *Mouton auis*
rara. num magnitudine, ijsdem plumis quibus
 superiores, rarōque admodum inueniuntur.

Macacoua & *Tnambou-ouassou*, duo sunt
 genera perdicū, anserum nostratium magni-
 tudine non absimili, quo *Mouton* gustu. Idē Magnarum
perdicum ge-
nus. est, serè rrium sequentium sapor *Tnambou-*
miri perdicum altitudine: *Pegassou*, palumbi,
Paicacu turturis.

Vt autem breuiter de auibus, quę ma-
 gna copia reperiuntur, tum in syluis, flumi-
 nibus, tum etiam in littoribus finiam, ad eas
 ueniam quę non ita sunt ad victum accom-
 modatæ. Inter cæteras duo sunt genera ea-
 dem magnitudine, ad corui crassitudinē ac-

Ayat auis excellenti plumma.

cedentia: quæ ut reliquæ aues Americanæ rostro sunt atque unguibus incuruis, quemadmodum & psittaci quorum in numero censerî possent. Quod verò ad plumam attinet, ut facile est iudicatu, vix crediderim in toto terrarum orbe aues inueniri tam excellenti pulchritudine, in quibus contemplâdis abundè non naturam ut profani, sed creatorem laudandi suppetit materia: ut quæ res patet, prima, cui nomen apud Barbaros est *Ayat* plumis caudæ, atque alarum sesquipede porrectis, partim purpuræ instar rubeis, partim cæruleo colore, vehementer splendenti, cui & reliquæ partes corporis respondent. cum in sole agit hæc auis ubi plurimum versatur, nemo unquam illius aspectu satiari potest.

Canide plumma cærulea.

Altera *Canide* dicta plumis inferioribus, quæque collû circumagût auri colore micantibus, quæ verò dorsum, alas, caudamque vestiunt excellenti cæruleo cum textili auro infernè induta esse videntur, supernè autem holoserico pallio eos qui intuentur summa perfundit admiratione. In suis versibus Barbari huius persæpe meminerunt ad numerum cantillantes.

hoc est, auis flaua, auis flaua, &c. nam *Iouue* aut *Iouu* apud eos flauum sonat. Quamuis autem domesticæ non sint hæc aues, frequentius tamen in arborum quæ in mediis vicis sunt

sunt cacuminibus nidificant, quàm in syluis, quò fit vt ter quaterue in anno à Barbaris deplumentur, è quibus plumis pileos, vestes, armillas compingunt, clauarum suarū capulos exornant, corpusque suum cohonestant. Huiusmodi ego pennas non paucas mecum in Galliam afferebam, earum præsertim quas flauo & cæruleo colore esse dixi, sed vbi Lutetiam veni, aulicus quidam cui videndas exhibui, prius importunus mihi esse non destitit quàm eas à me extorsit.

De psittacis, trium aut quatuor generum illic capiuntur, maximos, & pulcherrimos Barbari nominat. His rubeo, luteo, *Aiostrous* ac violaceo colore caput est distinctum, *Aiostrous* psittaci maximi & pulcherrimi. *psittaci* maximi & pulcherrimi. tremis alis est coccineus, cauda, quæ est prælonga, lutea: reliquo corpore viridis. Huiusmodi perpauci ad nos adferuntur. Præter plumarum elegantiam eo commendantur nomine quòd edocti, optimè humanum imitantur sermonem. Vnum ab interprete quoddam accepi, ab ipso iam per tres annos educatum, qui Gallicas, & Americanas voces tam genuinè pronuntiabat, vt si non esset in conspectu, eius vocem ab humana discernere vix quisquam potuisset.

Longè admirabilius erat, Mulierem in vicino quodam qui ab Insula nostra IV. passuum millia distabat, huius generis vnum educasse, qui non secus ac si ratione præditus esset ea quæ iubebatur, caperet. Illac quoties nobis iter erat, statim ab auis illius hera audiebat.

*Psittaci mira
historia.*

*Lib. 10. cap.
43.*

mus, vultisne mihi dare *pectinem* aut *speculum*, ego vero iamiam coram vobis *psitracum* meum iubebo canere & saltare? Si forte postulatis illius annuebamus, *psittacus* confestim auditis quibusdam heræ verbis, non modo saltabat in *perica* cui infidebat, sed & garriebat, & sibilabat, Barbaros denique in bellum euntes mirabiliter referebat. In summa si heræ visum erat imperare ut caneret canebat, saltaret, saltabat: Contrà, si indonata paulò acerbiori sermone illi suum *Auge* hoc est *consiste*, imperasset, tum ille obmutescere, nec ullis verbis efficere poteramus ut vel linguam vel pedem motitaret. Quare reputandū Lectoribus relinquo annon Romani qui, Plinio autore, coruo à quo omnibus maturnis nominatim ad *Rostram* salutabatur, funus innumeris exequiis olim celebrarunt, eumque à quo esset interfectus morte multarunt, Si huiusmodi *psittacum* habuissent per quam maximi fecissent. Illum *barbara* mulier *Cherimbané* hoc est dilectissimum appellabat. Eius sanè adeò charus erat, ut quæretibus nobis, quo pretio mercari possemus, illa *Mocanasso* hoc est tormentum æneum maius, per irrisionem respondebat, itaque nullo pretio ab ea extorqueri à nobis potuit.

*Margaras psit
taci apud
nos frequen
tes.*

Psittacorum alterum genus est eorum qui in Galliam aduehi solent, quos *Margaras* Barbari appellant, & minimi faciunt. At verò tam sunt illic frequentes quàm apud nos *columbi* quo fiebat, ut licet carnibus essent paulò durioribus, quòd ad perdicis saporè acce-

derent illis non rarò vesceremur.

Tertium genus psittacorum *Touis* Barbari, nautæ verò Neustrij *Moissons* vocât: *stur-* Touis psittacorum genus minimum.
 norum magnitudine, caudam prælongâ, croceis pennis distinguentibus, cætera viridis est. Priusquàm autem sermoni de psittacis instituto finem imponam, succurrit nonnihil à Cosmographo quodam relatum, Psittacos nimirum in arborum ramis pendulos nidos construere, ne à serpentibus ova absorbeantur, quod quidem meras esse fabulæ existimo, siquidem in arborum cauatarum antris nidos construere eos deprehendi.

Inter reliquas aues Americanorum, primus Toucan auis columbi magnitudine.
 locus cuidam *Toucan* nomine dabitur, cuius antè meminimus: Is columbi est magnitudine, colore atro seu coruus, excepto pectore, quod crocei est coloris, torque miniato ab inferiori parte circumducto, detracto Barbari ad genarum aliarumque corporis partium ornatum vtuntur. Tum verò maximè apud illos est in pretio quòd saltaturi eo vtuntur. Nomen inde est sortitum *Toucan-tabouracé* hoc est pluma ad saltandum. Nihilominus tamè, tâta illis earum suppetit copia, vt cùm mercibus nostratibus permutare eas non grauètur. Rost'um auis mostrosi.
 Auis istius rostrum reliquum corpus longitudine superat, cum quo gruis rostrum minime est comparandum, itaque pro mostrosissimo totius orbis rostro est habendum, ergo non immeritò Bellonius, vnum cum nactus esset, sub finem tertij libri descriptionis

avium depingendum curavit: nomen quidem non edit, at ea omnia quæ ab illo narrantur de isto rostro necessario sunt intelligenda.

Panus cui pe-
ctus rubra.

Alia est merula magnitudine, & colore, excepto pectore quod bubuli sanguinis ruborem adæquat, à Barbaris eodem quo superius detrahitur modo, Avem verò *Panus* nominant.

Quampiana
avis cocci-
nea.

Est & alia turdi magnitudine, plumis omnibus coccineis, hanc illi *Quampiana* vocant.

Gonambuch
avis mini-
stra.

Minimè verò est prætermittenda auicula, non minoris admirationis quam subtilitatis, quam Barbari *Gonambuch* appellant, plumis albicantibus, & fulgentibus, fucum, aut scarabæum magnitudine non superat, miros tamen cantando edit concentus. Milio illi crasso quem Americani *Anati* nominant, aut aliis altioribus herbis insidens, tam editum edit cantum, ut, nisi cõspiciatur, vix credas ab illo corpusculo tantum, tamque suavem edi posse. Luscinia nostræ minimè cedit.

Americana
varie-
tas.

Cæterum, quia figillatim Americanas aves omnes, quæ à nostris non modò genere, sed & coloris varietate, putà rubei, rosei, violacei, albi, leucopæi, purpurei, &c. à nostris non parùm differunt, describere non possum, vnam tandem descripturus sum quàm adèò observant Barbari, ut eam non modò afficere damno nolint, sed afficientes inultos abire non patientur. Columbi est magnitudinis, colore cinericio, lugubri voce eam *Tououpinambaulty* noctu frequentius quàm interdum ex-
au dè.

audiunt, atque ab amicis & cognatis mortuis ad se mitti credunt, tum vt bonū omen renuntiet, tū præcipuè vt animos addat, monèatque vt se aduersus hostes fortiter in bellogerant. Existimant præterea si rectè istæ auguria obseruent futurū vt hostes, hac quidem in vita superent, sed & post mortem ad maiores suos animas post montes conuolaturas, vt illic perpetuas agitent choreas.

Contigit mihi semel vt in pago à Gallis *Vpec* denominato diuerterem, ibi de nocte aues illas non quidem canentes sed gementes audio. Barbaros attentissimos video. Rei totius gnarus, stultitiam illā increpo. Sed vbi Gallo mihi adstanti arrisi paululum, vetulus quidam seuerè satis me compescuit his verbis: Tace, ne nos audiendis faustis nuntiis auorum nostrorum intētos auertas. Quoties enim hæce aues audimus, toties & exhilaramur, & vires nostræ augmentum capiūt. Cui ego ne gry quidem, frustra enim cum illo contendissem. In mentem tamen mihi tum veniebat eorum opinio qui asserunt animas è purgatorio igne ad suos officij monendos deuolare, Barbarorūque nostrorum figmentum ea tolerabilius esse iudicabam: Etenim, vt suo dicetur loco, quamuis animas credant immortales, eò tamen dementiæ nō veniunt, vt è corporibus semel egressas ad patrios lares redire dicant, aues istas earum esse nuntias tantummodo fingunt. Hæc sunt quæ de aibus Americanis dicenda mihi fuere.

Barbarorū
deliratio;
qui auis cā-
tum obser-
uant.

Habent tamen præterea terræ illæ vesper-
 tiliones cornicularū nostrarum magnitudi-
 ne: hi noctu non rarò in casas veniunt, si ve-
 rò quem apertis pedibus dormientem offen-
 dant, summum eius articulum adoriuntur,
 sanguinèmq; exugunt tanta copia, vt duos
 sextarios nostrates plerumque antequàm
 perspiciantur ebibant. Experrecti, manè cu-
 bile xylniū cruentatum admirantur. Bar-
 bari, siue suis siue nostris id contingebat in
 ludibria vertebant. Mihi semel istud accidit
 præterquam verò quod sannis sum exceptus,
 accessit & illud quòd extremo illo (licet nõ
 infestissimus erat dolor) summi articuli lesio,
 triduum in tibialibus induēdis non parū la-
 boravi. Cumanenses quoque qui cis Equator-
 em decē gradibus iacent, grandibus illis &
 infestis vespertilionibus infestantur. Gener.
 Indic. histor. Scriptor de his rem & faciem
 & notatu dignam memoriæ prodidit. Mo-
 nachi cuiusdam puer pleuretide laborabat,
 ad Sanfidem Ciribici, cuius cum vena ape-
 rienda reperiri non potuisset, mortuus verò
 ipse haberetur, accedit ad eum noctu vesper-
 tilio, talūmq; momordit, tātāmq; copiam
 sanguinis hausit, apertāque vena sponte emi-
 sit æger, quanta ad valetudinem sufficiebat.
 Ego verò cum historiæ illius Scriptore dico,
 opportunissimū & faustissimū ægro illi fuisse
 istum Chirurgum. Itaque præter eam quam
 vespertiliones istos afferre dixi molestiam, sa-
 tis docet exemplum istud postremum, non
 adeo

caton

Lib. 2. ca. 80.

De vesper-
 tilione face-
 ta historia.

ylb. r. r. p. r.

ad. l. 10.

adeo noxios esse, ac fuerunt olim græcorum
striges, quæ ut inquit Ouid. fast. 6.

Nocte volant puerosque petunt nutricis egætes,

Et vitiant cunis corpora rapta suis.

Carpere dicuntur lactentia viscera rostris,

Et plenum poto sanguine guttur habent.

quam ob causam nomen illud veneficis est
attributum.

Apes Americanæ à nostris sunt ab similes, Americanæ apes.
ad minores muscas atras quibus æstatis tem-
pore infestamur accedunt, favosque suos in
exarsæ arboris antro condunt. Barbari mel ce-
ramque colligere norunt. Mixtim collecta,
Yra-etic vocant, *yra* enim mel sonat, *ytic* ve- Yra mel y-
tic cera ni-
gra.
rò ceram. Seorsim positum mel, nostro more
comedunt, ceram verò picis nigredinem imi-
tantem, asseruant, massis brachij magnitudi-
ne compositis. Non tamen quòd faces vel
candelas ea conficiant, lucernæ enim alius
apud eos vsus non est præterquam ligni cu-
iusdam flammam lucidissimam emittentis.
Præcipuè verò ea cera vtuntur ad obturadas
ingentes illas cannas quibus plumas suas im-
ponunt, ne à papilionibus exedantur, quos
etiam hoc loco describemus.

A Barbaris *Arauers* appellantur, gryllorū Arauers papī
liones.
magnitudine, gregatim quoque ad focum vt
& grylli accedunt, si quid autem offendant,
exedūt, præsertim verò thoraces coriaceos &
calceos ita corradunt vt superficiem penitus
absument. Si vero gallinas aut alia id genus
cibaria, negligentius recondebamus, manè à

Ton insecti
genus infe-
stissimum.

nobis ossa carnis nudata reperiebantur.
Barbaros præterea infestat exiguum infe-
cti genus, quod *Ton* nuncupât. In pulvere na-
scitur, pulicis magnitudine, At ubi sub pedu
& manuum unguis sese insinuavit prurigo
statim oritur, acyri modo, nisi verò confe-
stim euellatur brevi spatio, ad pisi magnitu-
dinem accrescit, extrahique nisi magno cru-
ciatu non potest. Non solum autem Barbari
qui nudi toto corpore incedunt, sed & nos
quoque, quantumvis bene induti hoc insecto
infestabamur. Ego pro mea parte, licet dili-
gentissimè mihi ab illis cauebam, ita fui infe-
stus ut vno die ultra viginti è variis mei
corporis partibus sint euulsi.

Lib. L. ca. 30.

Nonnullos etiam vidi minùs sibi prospici-
entes, quibus non modò manus & pedes
ab illis infestabantur, sed & axillæ reliqueque
molliores corporis partes pustulis istorum
insectorum erant refertæ. Hoc illud esse ani-
malculum credo quod Ind. Occid. hist. Scri-
ptor *Nigua* appellat, quod etiam apud Insu-
lam Hispaniolam extat: Ab eo his describitur
verbis. *Nigua* pulicis salientis speciem refert
pulvere delectatur, non nisi pedes infestatos
quorum cuti sese insinuat, moxque lædes ma-
iori copia gignit, quàm sit credibile, habita-
subtilitatis ratione, hæ alias quoque gene-
rant, Ac nisi maturè obuiam eatur, non nisi
igne & ferro eijciuntur: si verò tempestiuè ex-
trahas, minimo dolore curantur. Quin & ad-
dit, Hispanos quosdam adeo illis fuisse infe-
stos

statos vt multi articulorum, nōnulli verò pedum ministerio caruerint.

Aduersus ea incōmoda hoc remedio Barbari vtuntur: Eas partes, quæ huic lui sunt obnoxia, oleo quodam inungunt, spisso, rubri coloris, ex fructibus quos illi *Couroq* nominant expresso. hoc etiā remedio nos Galli utebamur. Adde oleum illud curandis vulneribus aliisque corporis humani incommodis, adeò esse accommodatum, vt apud Barbaros non minoris sit pretij atque est apud nos, confectio illa quam Sanctum oleum nuncupant. Chirurgus noster, in Galliam remigraturus 12. ingentia vasa istius olei asportauit, totidēque seui humani, quod dū suos captiuos torrebant Americani collegerat.

Gignit prætereà Americanus aer subtilissimum culicum genus, quod Barbari *Yetin* nomināt, adeò lancinat etiam leuius indutos vt mucrones acuum referant. Ex quo facile est colligere quàm ridiculè Barbari nostri conspiciantur vbi his culicibus infestantur, manibus enim sua crura, nates, humeros, brachia ita plaudunt vt aurigam flagellum quatientem referant.

In puluere quoque & sub lapidibus latent in America Scorpiones, iis qui in Prouincia conspiciuntur longè minores, non tamen, vt experientia edoctus sum, ictu minùs venenato & mortifero. Hoc insectum munditie delectatur. Cubile meum mundari curabam,

Yetin culices

Chouros

Americani Scorpiones.

Remedium
aduersus
Scorpionum
ictus.

Barbari vin-
dictæ cupi-
dissimi.

Terrestres
Cancris

indolenti

mundatum denuo appenderam, more solito, Scorpio in ruga quadam delituerat, qui mihi quidem incauto dum cubile ingredior finiftræ manus pollicem perculit: Manus mirum in modum è vestigio intumuit, ita vt venenû fuerit corpus totum inuasurû nisi mihi præstò fuisset pharmacopola, ad quem confestim me recepi: Is mortuos Scorpiones cum oleo in phiala asseruabat, quorum vnum vulneri applicuit. Illud remedium etsi præsentissimum ab omnibus habetur, tanta fuit tamen vis veneni vt per 24. horarum spatium summo dolore laborauerim. Barbari quoque eodem vtuntur remedio, scorpiones nimirum, si eos assequi possint, vulneri attritos applicant. Præterea, prout alicubi à nobis dictum est, eos esse vindictæ cupidissimos, immo penè dixerim in noxia quæque furentes, ita vt si imprudentes in lapidem impingunt, rabidorum canum more eos mordeant, in animantia quæuis sibi noxia sedulò inquirunt, eaque quantum possunt penitus extirpant.

Habet quoque Americana regio Cancros terrestres, eos *Oussa* nominant *Tonoupinambaultij*, turmatim locustarum more ad maris littus, & palustria loca conueniunt, si quis ad ea loca accedat hac illac fugientes videat: In truncos arborum radicésque sese recipiunt, è quibus extrahi tutò nõ possunt, digitos quippe & manus capientium forcipibus comprimunt: Marinis longè sunt macriores, quoniã autem

autem iuniperinas redolent radices palato
minimè sunt grati.

CAP. XII.

*De nonnullis piscibus apud Americanos maximè
vulgaribus, de que eorum piscatu.*

NE idem sæpius repetere cogar,
à quo abstinere quoad eius fieri
potest cupio: Lectorem tum ad
capita 3. 4. 5. & 7. historiæ huius
tum ad loca alia in quibus de Balænis, ma-
rinis monstris, piscibus volantibus, aliâque
complurium generum egimus, remitto. Eos
verò hoc capite describam qui maximè apud
Brasilienses nostros sunt vulgares, de quibus
nulla est hætenus facta mentio.

Ac primùm quidem pisces in genere Bar-
bari *Pira* vocant. Mullorum genera duo ha-
bent: *Kurema*, & *Parati* appellant: optimi
saporis tum elixa, tum tosta. Quoniam verò
nulli gregatim oberrant, (quod non ita pri-
dem in Ligeri aliisque fluminibus est obser-
uatum) Barbari eos ubi vident telis petunt,
ac nonnunquam tam certa manu, vt duos
tresue vno iactu figant, transfixos natantes
quæsitum eunt Barbari, vt qui mergi nequeât.

Pira pisces.

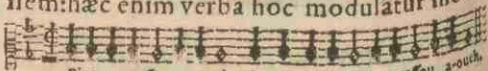
Kurema &
Parati muli.

Sagittis mul-
los petunt
Americ.

Horum piscium caro est admodum friabilis, quo fit ut si magno capiuntur numero, *Bowcan* impositi exliccentur, deinde friati in optimam farinam redigantur.

*Camourou-
pouy-ouassou*
piscis præ-
grandis.

Camourou-pouy-ouassou piscis est prægrandis (*Ouassou* enim Americana lingua grandem autoassum sonat, prout accentu discriminatur) Huius *Tououpnambaulty* in suis choris & cantibus frequentem faciunt mentionem: hæc enim verba hoc modulatur modo:

edulisque est maximè.

*Ouara & A-
carouassou*
piscis opti-
mi.

—

Duo insuper sunt illis piscium genera, quæ *Ouara & Acara-ouassou* nominat à superiore non absimiles, bonitate tamen vincunt. Immo affirmare ausim *Ouara* salari nostro nullo cedere modo.

Acarapep pla-
nus piscis.

Acarapep piscis est planus, inter coquendū pinguedinem subflauam emittit quæ cis est pro condimento, estque carne optima.

Acarabouten
piscis subru-
ber.

Acarabouten viscosus est, colore ceruino, aut subrubro, superioribus bonitate cedit, minusque palato sapit.

Pira-yPOCHI
piscis oblon-
gus.

Pira-yPOCHI longus est instar anguillæ, estque minimè edulis, quod etiam Americana lingua *yPOCHI* sonat.

Raix à no-
stratibus dis-
similes.

—

Raix quæ in *Ganabara* sinu marique vicino capiuntur, nō modò à *Neustriis* & *Britannicis* aliisque nostratibus magnitudine differunt, sed etiā eo quòd cornua duo oblonga gerant, præterea quinque aut sex fissuras in ventre

ventre habeant, quas minimè natura sed arte factas credas, cauda oblonga est & tenui, atque adeo venenata, cuius rei experimento sum certior factus. vnam enim cepimus, in-que scapham eduximus, quæ mox cuiusdam Raiarû cau-
dæ venenatæ

è nostris tibiam punxit, quæ statim intumuit & inflàmata est. Hæc sunt quæ paucis de piscibus marinis Americanis, quorum tamen numerus est infinitus, habui dicenda.

Ad hæc flumina aque dulcis, piscibus mediocribus & minimis abundât quos sua lingua Barbari, *Para-miri* & *Acaramiri* nuncu-
Para-miri & *Acaramiri*,
pisces mi-
nores.

pant. *Miri* enim eorum lingua, paruulum sonat. Huius generis duos monstruosissimos paucis perstringam.

Vnum Barbari *Tamouata* appellant, pal-
Tamouata
piscis mon-
struosus.

mi longitudine, capite amplissimo atque monstruoso, habita reliqui corporis ratione, pinnulas sub brâchis habet duas, dentibus lucio nostrate est acutioribus, aristis quoque acutissimis, squamis quoque durissimis, adeo vt (quot de *Taton* iam antè dixi,) gladio trã-uerberari nequeat. carne est probatissima, & saporis gratissimi.

Alterum *Pana-pana* vocant, mediocris
Pana-pana
piscis capite
deformi.

longitudinis, cuius hæc est forma, pelle est instar Requieuis aspera, corpore & cauda illius non absimili, capite plano, atque admodum deformi, quod ab aqua elatum, in duas diuidit partes, ita vt caput piscis deformius & monstruosius conspici minimè possit.

De Barbarorum piscatu quod attinet, in

Viri, mulie-
res, pueri-
que peritissi-
mè natant.

primis ad ea quæ dixi de nullis quos sagittis transfigunt (quod etiam de reliquis quodque piscibus est intelligendum quos petere in aquis possunt) notandum est, non modò viros & mulieres, sed etiam puerulos natandi peritissimos esse. illi prædam natando more barbatulorum canum in medias petunt aquas. hi simulac ambulare didicerunt, in flumina marisque littus se coniiciunt, atque animatum more huc illuc oberrant. Cuius rei ad fidem faciendam exemplum paucis commemorabo. Die quadam Dominica manè, in quodam Castelli nostri propugnaculo expatiabamur, lintrémque corriceam (quæ etià suo loco à nobis describetur) qua, vltra triginta tũ virorum & mulierũ cum puerorum capita ad nos inuisendos vehebantur, in medio mari euersum. Confestim nauigium conscendètes opem laturo ad eos properamus, omnes ad vnum natantes & ridentes comperimus. Quidam verò eorũ his nos compellauit verbis, Quoniam ita festinantes tenditis vos *Mair?* (quo nomine Gallos appellat) Ad vos, (dicebamus) opem laturo Magnam, inquit, habemus gratiam: Atqui exstimatisne nos quamuis in mare delapfos, in potius hoc modo in aquis versaremur, quam vt mergeremur. magis verò metuimus ne magni quidam pisces in fundum nos pertrahant. Cæteri verò qui instar piscium placidissime natabant, audita ob quã ad eos accessissemus causa

causa, sannis nos exceperunt, præque risu nimio eos suum marinorum more flantes videbamus. Ac sanè, licet 500 passibus à Castello nostro aberamus perpauci eorum (idque potius garrandi causa, quam vllius periculi metu) nauigium conscenderunt. Ego obseruabam eos nonnunquam nobis præire, ad libitum modò tardè, modò celerius nantes, quotiesque visum esset ad aquæ summum quiescere. Lintrem verò cum quibusdam xylinis lectis, cibariis, nonnullisque aliis quæ ad nos aduehebant submersum tancundem curabant quantum sollicitudinis afferret nobis pomi vnus iactura. Dicebant enim, An non sunt alia in terra?

Priusquàm verò ab hoc de piscatu sermone digrediar, historiam à Barbaro acceptam prætermittere nolo. Cùm inquit die quadã vna cum nonnullis aliis in summa maris malacia lintre quadam veheret ingens quidam piscis manu nauigij oram apprehendit, meoque iudicio aut euertere aut conscendere volebat: Id ego conspicatus falce quam præ manibus habebam, manum illam abscidi quæ in lintrem decidit, digitos verò nostris persimiles quinque habebat, præterea præ dolore quo piscis ille fuit affectus exerto supra aquâ capite, ad humanum accedente, aliquârulo concrepuit. Ego lectori dispiciendum relinquo vtrum (iuxta vulgi opinionem, qua fertur mare in se singula animalium genera habere quæ in terra conspiciuntur, præsertim

Barbari narratio de pisce manibus & vultu humanam formam referentibus.

verò habita eorum ratione quæ de Tritoni-
bus & Sirenibus à nonnullis sunt scripta) Si-
reni an verò potiùs simiæ marinæ manus illa
fuerit amputata: Tamen (non quod præjudi-
cium iis quæ in hanc rem afferri possunt allat-
tum velim) ingenuè fateor me, qui menses
novem in alto mari versatus sum, quique non
rarò circa littora nauigans oberravi, piscem
vllum, in tanta tot generum copia quæ à no-
bis sunt capta, non conspexisse qui adeò ad
humanam accederet formam.

Spinæ qui-
bus pro ha-
mis vtuntur
Barbari.

Touconherba.

Piperis rates
earumque
vltus.

Atque vt tandem sermoni de Americano
rum piscatu finem imponam, præter eum, de
quo diximus, modum quo pisces sagittis tral-
figunt, prisco etiam suo more, spinas in ha-
morum modum componunt, luicamque her-
ba quadam quam illi *Toucon* vocant confi-
ciunt, quibus non modò in littore piscantur
sed etiam in medium mare, fluminæque pro-
grediuntur, ratibus vecti, quas illi *Piperis* vo-
cant quâsque hoc modo componunt, longi-
tudo quinque aut sex rotundos brachij crassi-
tudine, vinculis ligneis colligant, quibus, ex-
porrectis cruribus, ac tibiis incidentes, fultis
plano pro remo vtentes, quocumque fert ani-
mus errant: Attamen rates istæ vlnæ longi-
tudinem nõ superant, latitudine pedes duos,
neque plures vno homine capiant. Noctis
itaque Barbari tranquillo mari singuli illis
insidetes ac solis radiis oppositi, simias opti-
mè referunt, seu potiùs ranas eminè con-
spe-

specti. Attamē, quia hæ rates celeriter admodum componuntur, & mergi nunquam possunt, si apud nos in vsu essent, cōmodissimam fore autumo tranandis tum fluminibus leniter fluentibus, tum stagnis & paludibus, quibus tranandis cūm vrget necessitas frequenter non parū laboratur.

Ad hæc, Barbari nostri non modò mirè delectabantur retiū nostrorū quibus piscabamur conspectu, sed & ipsi nos adiuvabāt, atque adeo si per nos licebat peritè ipsi piscabantur. Hæc illi sua lingua *Puissa-onassou*

Puissa-onassou
retia.

nuncupant. Præterea Gallos eo præcipuè laudant nomine, præter alia non pauca commoda quæ ex mercibus eorum percipiunt, quod

Hamos maximè probabant Barbari.

cūm antea spinas ad piscandum lineis aptare necesse esset, eorum beneficio iam copia illis sit vinculorum illorum ferreorū quos adeo ad piscandum accommodatos esse prædicant. Ac sanè pueruli, (vt ante dictum est,) ab aduenis hamos flagitare probè sunt edociti his verbis: *De agatorem, amabè pinda*. hoc est, tu bonus es, da mihi hamos. *Agatorem* enim eorum lingua bonum sonat, *Amabè* dà mihi, *pinda* verò hamum. Si verò repulsam patiantur, capite conuerso in hæc verba statim erumpunt *De engaiya-aionca*, hoc est, tu es nequam, es occidendus.

Itaque si quis gratiā inire à parētibz & à liberis cupit, nihil illis est denegandū. Grati quidem sunt, præcipuè verò senes tū cūm mihi de eo cogitaueris, muneris accepti me-

Barbari libèralibus hominibus delectantur, morosos verò detestantur.

mores, aliquid dare solent. Hoc ergo obseruatum est à me, homines hilares, alacres, & liberales, summo apud illos esse loco: Contrà verò tristes, morosos, taciturnos, auaros, ebullique qui sibi solis viuunt, vsque adeo detestantur, vt author sim istius farinae hominibus ne Barbaros nostros adeant.

CAP. XIII.

De Arboribus, herbis, & radicibus, exquisitissimisque fructibus qui in Americano proueniunt solo.

VANDO QUIDEM in superioribus, de quadrupedibus, de auibus, piscibus, reptilibus, denique de omnibus Americanis animantibus, à nobis actum est, consentaneum videtur vt priusquam ad religionem, bellum, politeiam, aliósque Barbarorum mores accedamus, nihil de soli illius arboribus, herbis, plantis, fructibus, radicibus, omnibus denique iis quæ vegetante anima sunt prædita agamus.

Primò autem, quia Brasilia arbor est totius soli illius celebratissima, (à qua etiam nomen est sortita regio illa) præcipuè ob fucum hoc loco describam. Hæc itaque arbor Barbaris *Araboutan* nuncupatur, quercum nostram proceritate & ramorum copia adæquat. Quædam reperiuntur quarum crassitudo trium

Araboutan
Brasilia arbor eiusque forma.

trium hominum vlnas complectentium implet. Scriptor Hist. Occid. Ind. prodidit duas in illis regionibus visas esse arbores, quarum altera vltra octo vlnas, altera sexdecim in ambitu haberet: ita vt ad culmen prioris, quæ tanta erat altitudine, vt lapidis iactû superaret, *Cacicus* quidam casulam cum construxisset, *Ciconiæ* modo, Hispanis risum commouebat. Alterâ admiratione dignissimam afferit. Idem quoque narrat in *Nicaragua* Pro- uincia arborem prouenire nomine *Cerba* cuius crassitudo quindecim hominum complectentium vlnas impleat. Sed vt ad Brasiliam nostram reuertamur, foliis est *buxeis* persimilibus. Fructum verò non fert.

Qua verò ratione materia illa in naues importari soleat hoc loco describere visum est. In primis verò sciendum est, nisi ab incolis iuuantur mercatores, intra annum vix nauem eam materia onerare posse, tum ob duritiem, ac proinde in secando difficultatem, tum verò præcipue, quòd iumentis omnibus careat illa regio, ac proinde humeris humanis sit com- portanda. Barbari igitur, vestibus, indutiis, pileis, cultellis, aliisque mercibus conducti, non modò materiam illam securibus & cunei- neis secant & findunt & rotundant, sed etiam humeris nudis impositam in naues comportant, nonnunquam verò locis impeditissimis, tribus aut quatuor passuum millibus à sylua ad litrus intercedentibus. Nominatim verò dico Barbaros, ex quo Galli & Lusitani ad

additio
cap. 61. 85, &
204.

Arbores mi-
ra crassitudi-
nis.

Iumentis ca-
ret America
na regio.

Barbari ma-
teriã secant,
& in naues
important.

Priscus arbo-
res excidēdi
modus apud
Barbaros.

eos accessere, suas Brasiliās arbores secare,
earum enim excidendarū (quantum à se-
nioribus accepi) ante illud tempus, ratio ali-
nō erat, nisi quōd igne admoto eas deturba-
bant. Præterea quoniam nonnullos scio exci-
stimare materiam illam quæ ad nos aduehi-
tur arborum crassitudinem obtinere, de in-
dustria addidi Barbaros eam rotundare quo
facilius comportari ab ipsis possit.

Brasiliicum
lignum ferè
H. G. 1707.

Ad hæc observatum est à me, tātisper dum
in America vixi, caminōque luculento ligni
istius beneficio vsus sum, minimè humidum
hoc ligni genus esse quod plerisque aliis li-
gnorum generibus vsuuenit: immo quasi na-
tura siccum esse, accensum verò perparum su-
mi parere. Sycomorus verò contra (vt ait Mat-
thiolus,) præ cæteris lignorū generibus hoc
habet peculiare, vt etiam si excisa sit, humi-
ditatem retineat, ac nisi in aquam demersa,
non exsicceat. Aliud insuper commemorabo,
Quidam è nostris industria nostra mūda-
re cupiebat, cineres brasiliij ligni imprudens
in lixiuium imposuerat, adeo tenaciter rubeo
infecta sunt colore, vt quantumuis abluta il-
lum nunquam mutarint, atque eo colore in-
fecta fuerunt nobis induenda. Si verò deli-
catis illi qui suas rugas dealbandas in Belgium
mittunt minùs fidem his adhibeant, per me
licet illis non modò periculum facere, sed
etiam si volēt, ingentes illas suas rugas viridi
inficere colore.

Brasiliici li-
gni cineres
indusia ru-
bro colore
infiunt.

Cæterum quia non mediocriter miratur
Tonon-

Tououpinambaultij nostri quum vident Gallos, aliosque aduenas è procul remotis terris venientes, tantum laboris sumere vt Arabo utano suo (id est Brasilio seu coccineo ligno) naues onustas reuehant. Itaque magno nau tu quidam ex Barbaris hunc in modum me super ea re aliquando interrogauit: Quid sibi vult, inquit, quod vos *Mair & Peros* (id est Galli & Lusitani) tam procul petatum ligna veniatis? Nullane vobis ligna ad focum tellus vestra suppeditat? Tum ego, Suppeditat vero, inquam, & quidem magna copia: sed non ex eo genere arborum quales vestrae sunt: Brasilium in primis, quod hinc nostri non aduerendum, vt tu existimas, sed ad tingendum exportant: sicuti & vos & funiculos vestros bobycinos, pennas aliaque rerum inficitis. Hic ille protinus excipiens: Verum tantane eius ligni copia vobis opus est? Enimvero inquam, quum enim (vt hominis animum admiratione suspenderem) apud nos vel vnus mercator plures coccineos pannos, plures cultellos, & forfices (nota ipsi & familiaria exempla subiiciens) plura specula possidet, quam quanta huc ad vos vnquam allata sunt: solus ille omne Brasilium coemet, quo plures hinc naues onustae redeunt. Ah! (inquit Barbarus) mira mihi narras. Mox eorum que audierat memor, percontari ultra perrexit: At, inquit, vir ille adeo locuples, quem tu refers, non moritur, Moritur, (inquam) vt & alij homines. Ibi tum ille (vt isti Barbari commetari amant,

Barbari cuiusdam cum autore colloquiam.

& cœptum sermonem nullis interruptum di-
verticulis ad finem vsque haud absurdè per-
xunt) querere ex me. Ergo, inquit, eorum quæ
iste moriens bona reliquit, quis heres est?
Liberi eius, inquam, si habet: si nō habet fra-
tres, sorores, aut proximi eius agnati.

Quum hæc dixissem, Equidē (inquit meus
ille haud sanè ineptus senex) facile hinc ani-
maduerto vos *Mair*, (id est Gallos) esse in-
signiter fatuos. Nam quid trajciendo mari-
tātōpere vos fatigari necesse est, in quo supe-
rando (sicuti nobis quidē huc appulli dicitis)
tantū malorū exhauritis? Nēpe vt liberis ve-
stris aut superstitionibus cognatis opes queratis?
Tellus quæ nos aluit, nō illis quoque alendis
sufficiet? Nos quidē, & liberos, & p̄p̄inquo
habemus, eosque, vt tu vides, summa caritate
amplectimur: sed quum confidamus fore vt
post mortem nostram terra quæ nos aluit,
eadem & illos quoque enutriat, in eo acquie-
scimus.

Et certè in hanc sententiam, præclarè So-
crates olim cuidam vehementi studio sua-
denti vt se liberis etiamnum paruulis serua-
ret incolumem, Liberi, inquit, Deo qui mihi
eos dedit curæ erunt: Agesilaus verò Lac-
dæmoniorum rex amicos admonebat ne tam
pecuniis quàm fortitudine, ac virtute stude-
rent ditescere: quòd frustra parat opes, qui ve-
ris animi bonis vacat. Quæ sententiæ ab Eth-
nicis profectæ admirationem non paruam
merentur. Prior enim conuenit cum eo quod
scriptum est, Ero Deus tuus & seminis tui

Sententia
eximia à Bar-
baro prolata.

post te. Altera verò respondet dicto illi Christi, Operemini non cibo qui perit, sed cibo illi qui permanet in vitam æternam, quam Filius hominis dabit vobis. Ioan. 6. 27.

Hactenus paucis, sed fideliter narrationē ab Americani Barbari ore acceptam recitavi.

Quamobrem, gens illa quæ ad eò Barbara à nobis habetur, non modò lepidè eos irridet

qui magno suo periculo Brasilio ligno quærendo ex quo quæstum faciant mare traj-

ciunt: sed etiam quatumvis obsecrata (quandoquidem nature & soli fertilitati plus quàm

nos Dei potentia & providentiæ tribuit) aliquando cum raptoribus in iudicio surget qui

Christianum nomen præ se ferunt, quorum tam est Europa ferax quàm Brasilia immu-

nis, quoad incolas attinet. Quare, prout à me dictum est, immortale odium aduersus auar-

os à *Tououpinambaultys* geri, utinam auari omnes qui cum satiari nusquam possint

cōtinuò pauperum medullam & sanguinem exugūt, in illis terris essent relegati, ut ab iis

iā furiis aut Dæmonibus exagitarentur. Necessè mihi fuit magno nostro pudore in Bar-

barorū gratiā qui adeo res mūdanas cōtēnūt, digredi. Addere autē non incommodè meo

quidē iudicio possum rem ab Ind. Occid. histor. scriptore memoriæ proditā, de quadam

Barbara gente Peruana, quæ cum primūm Hispanos versantes in suis locis sunt cōspic-

ti, tum quòd barbari essent, tum verò præcipuè quòd luxui indulgerēt, verebantur ne ab

Libr 4. cap. 108.

In errores Barbarorum accusatio.

illis ipsi corrūperentur aut auiti mores im-
mutarentur, eos abeuntes increpabant, his
nominibus, Spuma maris, sine patribus ho-
mines, inquieti, quique nullibi consistere pos-
sunt ad laborandum, quo victum sibi parent.

Palmarū in
America 4.
aut 5 gene-
ra.

Sed ut arborum Americanarū descriptio-
nē persequar, Palmarū quatuor aut quinque
genera illic reperiuntur: inter quæ frequētissi-
ma numeratur ea, quam illi *Geran*, alia quoque
quam *Yri* nomināt: Attamē quemadmodum
fructus nulli à me sunt conspecti, credo etiā
nullos edi. *Yri* quidem fructum rotūdū pro-
ducit instar spineorū prunorum ad effigiem
racemi amplioris tāti ponderis ut ægrè vna
manu subleuetur, sed nucleus tantum cerafei
crassitudine, est edulis. Præterea in culmine
harum palmarum est turio quidam albus,
qui à nobis vescendi gratia abscindebatur:
Philippus verò qui hæmorrhoidibus labora-
bat asseuerabat illi morbo remedium esse,
cuius rei fides penes medicos esto.

Turio in ca-
pite palma-
rum edulis.

Ayri hebeni
species spi-
nosa.

Alia quoque est arbor, à Barbaris *Ayri*
appellata, quæ licet foliis palmæ sit persimi-
lis caudice spinis circumquaque armata
acuum mucronum specie & aculeo. Fructus
mediocri crassitudine, cuius in medio nucle-
us est niuali albedine, qui tamē edulis non est,
quam hebeni genus esse credo: præterquam
enim quod colore est nigro tantaque duritie,
ut Barbaris clavis suis & sagittis partim con-
ficiendis, (quas fusiùs cum de bellis eorum
agetur describam) sit in vsu, læuigatum est
quo-

quoque ac lucidissimum, adeo denique graue
vt in aquam deiectū ad imum statim feratur.

Compluria quoque lignorum multiplicis
coloris in America reperiuntur genera, quo-
rum nomina sigillatim edere non possum.
Nonnulla vidi, buxi colorem imitantia, alia
violacea, è quibus frustula quædam in Galliã
aduexeram, alba vt charta, rubra, diuersi à
Brasilio generis, è quibus etiam clauas suas
Barbari conficiunt: vnum quoque quod illi
Copau nominant, cuius arbor nuci luglandi
est persimilis, nucibus tamen caret, materia
quoque affabrefacta eadē cū nuce maculas
habet. Denique nonnulla reperiuntur, quo-
rum folia sunt capitati numi crassitudine:
alia, quorum etiam folia sunt latitudine ses-
quipedali, atque adeo complurium generum
quæ omnia sigillatim recensere longū esset.

Ad hæc arbor in illis nascitur terris pul-
chritudinis eximiæ, atque etiam, (quod est
maximum) adeo suavis odoris, vt dum à fa-
bris vel scinderetur, vel expolliretur frustula
à nobis collecta vel fragrantissimam rosam
referrent. Contra alia illic adolescit quam
Barbari *Aou-ai* nominant alij teterrimo
odore, quem dum secatur, aut vritur nemo
est qui ferat: foliis est à pomis nostris nõ ab-
similibus: fructus verò eius (qui proximè ad
echinū formâ accedit) præsertim verò nucleus
adeo est venenatus vt comedēti veneni præ-
sentissimi effectū referat. Nihilominus ta-
mē Barbari nostri, quòd ex eo crepitacula sua

Ligna varij
coloris.

Copau ar-
bor nuci per-
similis.

Arborū folia
crassissima,
alia quoque
amplissima.

Lignum ro-
sei odoris.

Aou-ai li-
gnum teter-
rimi odoris.

Complures
Americanae
arbores fru-
ctus ferunt
venenatos.

componunt, fructum illum plurimi faciunt.
Hic quoque animaduertendum est, Brasiliã
(vt mox dicemus) poma complurium gene-
rum optima ferentem, abundare etiam arbo-
ribus, quæ pulcherrimos quidem fructus e-
dunt, ad vescendum tamen inutiles. In litore
præsertim multæ sunt arbusculæ, quarum po-
ma mespilis nostratibus valde similia, pericu-
losè comeduntur. Idcirco Barbari cum Gal-
los, cæterosque aduenas ad poma illa colligenda
accedentes conspiciantur, suo idioma-
te *Ypochi* crebrò vsurpantes, vt ab eis absti-
neant, admonent.

Hinouræ
guaiaci spe-
cies.

Hinouræ, cui cortex est semidigitati cras-
situdine, sapore gratus, præsertim recûns ab
arbore extractus, genus est Guaiaci, quantum
accepi à duobus Pharmacopolis, qui mare
nobiscum transmiserant: eaque Barbari vtun-
tur ad morbum, quem *Pians* appellant, qui,
vt postea dicam, æquè apud eos perniciosus
est, atque apud nos lues Venerea.

Choyne arbor
ex cuius fru-
ctu Barbari
suu *Maraca*
conficiunt.

Arbor *Choyne* Barbatis appellata, medio-
cri altitudine, foliis, forma & viriditate lauri,
pomis, magnitudine capitis infantis, ad figu-
ram ouorum *Struthiocameli* aecedentibus,
quæ quidem non sunt edulia. Ex his *Touon-*
pinambaulty ob duritiem corticis integra
quædam in longitudinem, latitudinè que
perforantes, quibus *Maraca* conficiunt (de
quo iam ante mentio facta est, fierique in se-
quentibus:) illa etiam ad calices, aliæque va-
scula excauant, dimidiântque.

Inter

Inter arbores quoque Brasilienses numeratur *Sabaucæ*, pugnibus ambobus pomis ampliore, formamque calicis imitante: in cuius imo exigui quidam nuclei amygdalini similes comperiuntur, eundem quoque ferè cum amygdalis saporem referunt. Cæterùm cum pomi istius putamen vasis conficiendis sit aptissimum, arbitror illud esse quod vulgò nucum Indicarum nomine appellamus, aut certè ex illarum genere. Matthiolus enim suis in Dioscoridem commentariis aliarum nucum Indicarum meminit, quæ formâ sunt rotundæ, ac magnorum melonum instar ab arbore dependent: quarum ego in illis regionibus, prout sunt ab illo depictæ, ac descriptæ, putamina vidi, quæ torno expolita hîc solent à nostris hominibus argento includi. Præterea cum in illis terris versaremur, quidam Petrus Bordonius nomine artis torrandi peritissimus, varia eaque pulcherrima vascula fabricavit, cum ex istis *Sabaucæ* fructibus, tum ex aliis versicoloribus lignis, quorum partem Villagagnoni dedit, à quo plurimi fiebant. Verumtamen aliquâto post indignissimam reportavit mercedem: ex eorum enim fuit numerus (vt à me suo loco dicitur) quos Villagagno propter Evangelij professionem in mare demersos suffocavit.

Est præterea in illis terris arbor proceritate sorbi nostræ, cuius pomum Barbari *Aca-* nominant, amplitudine, & figura oui gal-

Sabaucæ arbor cuius fructus vasis conficiendis est accommodatus.

Petrus Bordonius torrator peritus, quam mercedem à Villagagno ne retulit.

Aca-ion fructus edulis.

linacei, quod ubi maturuit, colore ad aurum inclinato instar cotonei mali, non modò vtiliter comeditur, sed etiam subacidum, nec minùs palato gratum succum emittit, qui calore æstuentes iucundissimè refrigerat. Atzamen cùm difficulter è proceris illis arboribus decutiatur pomum illud, non nisi à Ceropithecis qui illis vescuntur excussa habebamus.

Paco-aire frutex tenera.

Paco poma oblonga

Paco ficus sapore.

Paco-aire frutex est decem aut duodecim pedum altitudine, caudice femorali nonnunquam crassitudine, qui tamen adeo est tener ut gladio vno ictu secetur: pomum *Paco* vocant Barbari palmi longitudine, formâ cucumeri non absimile, eiusdem etiam coloris cùm ad maturitatem peruenit. Hæc autem poma nascuntur ut plurimum viginti aut vigintiquinque simul & confertim in singulis ramis, quæ Americani legentes in casas suas important tanto pondere quantû altera manu ferre possint. Ad pomi verò istius bonitatem quod attinet, ubi maturuit, calyce ad modum recentis ficus auulso, grumosum apparet: quo fit ut mandentibus ficum referat, vnde à nobis ficus nominabatur: sapore verò vel delicatissimas Mafsilienses ficus superat: itaque non immeritò inter optimos totius oræ illius fructus recensetur. Memoriz quidem est proditû, Catonem cùm Carthagine Romam rediisset, mirâ magnitudinis ficus attulisse: verùm quoniam antiqui de his nostris nullam mentionem fecerunt, credibile

bile est aliud fuisse generis, ab istis de quibus fit sermo. Foliorum verò *Paco-aire* forma *Paco-aire* folia immensa magnitudinis. foliis lapathi aquatici non est absimilis: tanta tamen sunt magnitudine, ut vulgò lōgitudoad sex pedes, latitudo vltra duos protendatur: quo fit ut nulla ratione adduci possim ut credam in Europa, Asia, & Africa tantæ longitudinis & latitudinis folia extare. Nam et si Pharmacopolam quēdam audiui asseuerantem se vidisse folium Petasitis latitudine vlnæ cum quadrante, hoc est (siquidem rotunda est hæc planta) cuius circumferētia tres vlnas eum quadrantibus tribus suo ambitu caperet: nusquam tamen accedebat hæc amplitudo ad nostri *Paco-aire* magnitudinem. Verum quidem est foliorum illorum crassitudinem longitudini non respondere, imò exilia maximè esse, assiduè tamè erecta, adeo ut venti paulò vehementioris, (quo regio illa frequentissimè vexatur) mediana tantùm costa impetum ferat: reliquum verò ita discatur ut eminèns conspicienti hi frutices plumis struthiocamelinis ornati esse credantur.

Mattheolus commentariis in Dioscoridē *ad hunc* de palma & dactylis agens, scribit quandam esse plantam in Aegypto, Cypròque nascentem, quam Veneti inde redeuntes Musam appellant, & Musas similiter fructus: quàmque optimè eo loco depinxit: cuius descriptionem, quia non parum ad nostrum *Paco-aire* accedit, hoc loco adscribere placet. *Musa arbor eiusque descriptio.* Musa igitur, inquit ille, adolescit ad quinūm, se-

nūmūc cubitorum proceritatem ē stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamēn perquā longo, latóque ambitu se diffundit, adeò vt in longum trium cubitorum mensuram quandoque excedat, in latum verò sesquicubitum spatietur, lata, crassáque per medium excurrente costa. Torrescunt folia æstate sui naturâ, vel etiam fortasse solis ardore, adeo vt mense Septembri eorum costæ prorsus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quòd admodum sit tenuis. Caulis squaroso foliorum cortice vestitur, palmæ, vel arundinis modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantum consistit. E vertice germen emergit materie molli, longitudine ferè cubitali, à quo alia ab origine, ad summum prodeunt germina ternum, quaternumue digitorum inuicem distantia: è quibus circumueniunt fructus, parui cucumeris magnitudinæ, qui per maturitatem quadantenus flavescunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus ossè, neque semine. Primum gustantibus fructibus insipiditatem quandam præ se ferre videntur, adeò vt primo statim gustu non placeant, verum qui esui assuescunt, iis indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suavitate allecti, quæ nisi tractu temporis cum palato in gratiam, nunquam saturi videantur. Ita Musam (inquit Matthiolus) mihi descripsere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos re-

vertuntur. Sed quænam antiquis Musa fuerit planta, quid referam non habeo. Fufius hoc ille persequitur allato Theophrasti, & Serapionis testimonio, vt videre cuius licet. Alibi quidem de ficu Indica (puta Oriëtali) agit, cuius pictura quam eo loco exhibet, indicat arborem esse monstrosissimæ formæ: ac veritus ne Lectori tædium afferam, (præsertim cum minùs ad *Paco-aire* nostri formam accedat) intermissam repetam historiæ meæ seriem: siqui verò plura nosse cupiant, eos ad 145. commentariorum illorum libri i. caput remitto.

Quod igitur attinet ad Xyla frutices, quæ in mediocrem proceritatem assurgunt, in Brasilia magno reperiuntur numero: flores instar campanularum lutearum citrullinarû emittunt: vbi verò efformatum est pomum, non modò ad fageam glandem proximè accedit, sed etiam maturum in quatuor diuiditur partes, quæ per floccos pilæ magnitudine xylum emittunt, quod Barbari *Amenition* nuncupant. In floccorum illorum medio reperiuntur grana quædam nigra compacta, atque admodum compressa ad renis humani formam, cuius compacturæ magnitudo fæbam non superat. Porrò Barbaræ fœminæ xyli illius colligēdi, & nendi ignaræ nō sunt, eo siquidem cubilia sua conficiunt ad eū qui à nobis dicitur, modum.

Præterea quamuis olim (quantum accepi) in America nullæ crescerent aurei ac citrei

Xyla arbor.
aca.

Ameni-ton
Xylon.

Aurea &
citrea mala

magna in A-
merica co-
pia crescūt.

mali, hodie tamen cū Lusitani multas ma-
ritimis oris quas accolunt conseruerint, non
modò indies propagantur, sed etiam poma-
ferunt aurea (quæ à Barbaris *Margouia* ap-
pellatur, prædulcia, & amborum pignorum
crassitudine, citrea quoque & ampliora, &
maiora numero.

Saccari cāne
in America
nascuntur.

Saccari quoque cannæ optimè in illis ter-
ris crescunt, & maxima copia: Attamen cū
nos Galli, & hominibus, & machinis ad eli-
ciendum saccarum idoneis nondum effemus
instructi (vt sunt Lusitani in iis quæ occupant
apud Barbaros locis) in aqua cannas illas vt
saccari saporem induerent, madefaciebamus:
prout ante est à nobis dictum cap. 9. vbi de
Barbarorum potu egimus: alij succum & me-
dullam earum exsugabant. Hoc porrò loco
rem multis fortasse admirandam narrabo,
cannas huiusmodi nonnunquam mucescere
sinebamus, & in aqua madefaciebamus, quæ
contra saccari qualitatem, quam dulcissimam
esse nemo ignorat, ad eò acida fiebat, vt acciti
nobis esset loco.

Acetum è
cannis sacca-
ri.

Arundines
quibus Bar-
bari sagittas
suas armant.

Similiter in syluis non rarò arundines nas-
cuntur crassitudine cruris humani: sed quem-
admodum supra dixi de *Paco aire*, adeo sunt
teneræ vt singulæ earum vno ictu gladio fer-
centur adhuc stantes, aridæ verò tanta duri-
tie vt fissis illis, & in modum chirurgicorum
scalprorū efformatis sagittas suas ita arment
Barbari vt vno iactu feras humi fundant. Sed
quando de cannis & arundinibus incidit ser-
mo,

mo, Calcondilus hist. de bello Turc. scribit
 in India Orientali arundines reperiri tantæ Libr. 3. cap.
14.
 magnitudinis ac crassitudinis vt nauigij vi-
 cem præstent, non modò tranandis flumini-
 bus, sed etiam singule quadraginta tritici me-
 dimnos capiant, medimno sex modios Græ-
 cos continente.

Ad hæc Marthiolus suis in Dioscoridem
 commentariis ait, arundinem quæ magna co-
 pia in Italia nascitur palis vitium apta, ad de-
 cem cubitorum altitudinem exurgere, læcæ
 crassitudine, & pari firmitudine.

Mastiche etiam in hac nostra America in Mastiche,
 dumetis nascitur, quæ vnà cū aliis propè in-
 finitis herbis & floribus odoratis, terram sua-
 nissimo odore perfundit.

Quamuis autem ea quam incolebamus re-
 gio, quæ nimirum Capricorni tropico subest, Americana
regio à niue
gelu & gran-
dine immu-
nis.
 à tonitruis horridis (quæ Barbari *Tonpan*
 vocant) imbribus vehementioribus, ventis-
 que rapidissimis non sit immunis, tamen
 quia nusquam in ea gelu, nix, nec grandis
 conspicitur, ac proinde suis nunquam spo-
 liantur arborea frondibus, vt pote quæ frigore

Arbores assä
 duè virentes
 in America.
 non infestentur, per totum annum eo vigent
 modo, quo mense Maio solent apud nos syl-
 uæ. Præterea quando huc vsque sum progres-
 sus, iuuat commemorare, cum mense Decem-
 bri non modò breuissimi sint dies apud nos,
 sed etiam frigore rigentes manus per flemus,
 glaciisque naso dependeat, tum temporis A-

mericanos diebus longissimis uti, tantoque
 estu torreri, ut ego sociique ad 25. Decembris
 fluuijs illū ardorē solari cogere. Verūta-
 mē, quod spherę nō ignaris facile est intelli-
 gere, cū dies sub tropicis nusquā tā longi, neque
 rursus tam breues atque in nostro climate
 exoriantur, multō sunt æquabiliores multō
 clementiore cælo vtuntur incolæ. Hęc mi-
 hi dicenda fuere de arboribus Americanis.

Cælum sub
 tropicis ele-
 ment. simū.

Plantarum, herbarūque facturas men-
 tionem, ab iis exordiar, quas tum fructibus,
 tum effectis alijs antecellere existimo: ac pri-
 mūm quidem planta quæ fructum *Ananas*
 edit, forma iri similis, folijs incuruatis, in am-
 bitu diuisis, ad aloë accedentibus, eiusdem
 cum carduo maiore formæ, pomū verò me-
 lonis medio tris est crassitudine, nucisque pi-
 næ forma, in nullam reclinatum partem ad
 cinaræ nostræ modum crescit.

Ananas opti-
 mus totius
 Americæ
 fructus.

Cæterum *Ananas* illa cū ad iustam per-
 uenerunt maturitatem, colore sunt aureo cæ-
 ruleum imitante, odorem Idei rubi fructus
 edit, adeo ut à nobis in syluis aliisque locis,
 vbi nascuntur, errantibus ex odore facile de-
 prehenderentur: sapore adeo dulci ut à nullis
 sagamis nostris superetur. Itaque optimum
 esse totius Americæ fructum existimo. Ipse
 vnum aliquando compressi, ex quo cyathum
 succi elicui qui maluatico vino nihilo cede-
 re mihi videbatur: sceminæ verò America-
 næ canistros iis plenos, quos *Panacou* nun-
 cupant, vnā cum *Pacos* illis, de quibus paulō
 antè

antè mentionem feci, aliisque fructibus ad nos afferebant, quos singulos singulis pectinibus, aut speculis mercabamur.

Inter ea quæ in America nascuntur simplicia, vnum est quod *Tououpinambaulty* nostri *Petum* nominant: eodem cum lapatho maioris nostri modo crescit, altitudine nonnihil superat, foliis ab eo non absimilibus, quæ tamen propius ad *Consolidam* maiorem accedunt. Hæc herba ob insignem, qua est prædita, vim, magno apud Barbaros est in pretio. Hoc autem modo ea vtuntur, Collectam manipulatim in calis appendunt, & exsiccat, dein quatuor aut quinque folia alio ampliori folio inuoluta accendunt, ori que accensa admouent, fumumque attrahunt quo, licet naribus, labiisque perforatis exeat, adeo sustentantur, vt si ad bellum proficiscantur, aut alia vrgeat necessitas, eo per triduum, aut quadriduum alantur. Benzo quoque Noui Orbis, ait Indos Peruanos peregrè profecturos, herbam (quam *Coca* ipsi appellant) ore clausam, veluti panchrestum quoddam pharacum circumferre: quippe eius præsidio freti integrum diem nullius nec cibi, nec potus egentis iter faciunt. Matthiolus quoque post Theophrastum scribit Scythas glycirissa contentos absque alio alimètorum præsidio decem, duodecimque dies degere: Quæ *Petum* Barbarorum nostrorum non malè respondent. Ea quoque in alium vtuntur vsum: nam quod è cerebro humores superfluos eliciat,

Petum admittenda vires.

Fumus *Petum* quomodo à Barbaris absorbeatur.

Lib. 3. c. 20.

Fumus *Petum* cerebri purgati.

vix vllum ex Barbaris offendas, è cuius collo fasciculus illius herbae non pendeat, cuius fumum cōtinuò absorbent, etiam cum familiaribus colloquentes: fumus verò (vt ante dictum est) per nares, labiáque pertusa exhalat, velut à turibulo: odor verò ille minimè est grauis. Benzoni itaque interpretis magno errore credidit, hanc eam esse herbam, quam Mexicani *Tabacco*, Hispaniolę verò insulę incolæ *Cozobba* nominant, cuius odorem acutum, & tetrum, atque adeò Diabolicum esse Benzo affirmat. Mulieres hac herba vtentes nunquam animaduerti: cuius quidem rei causam ignoro: assero autem fumū illum (quem expertus sum) famem non mediocriter depellere.

Lib. I. c. 26.

Nicotiana
verum non
est *Petum*.

Cæterum Nicotiana, seu Reginae herba, licet apud nos *Petum* nominetur, tamen ea non est de qua iam ago: quin imo duæ istæ plântæ, neque in forma, neque in viribus vllò conuenire modo do Villæ Rusticæ scriptor Gallicus lib. 2. cap. 79. asserit Nicotianam, quæ à Nicoto, qui primus eam è Lusitania in Galliam trãstulit, è Florida allatam esse, quę 200000 passuum millibus ab America distat. tota enim torrida Zona inter vtramque est interiecta. Præterea diligenter in plerisque hortis, quorum domini vera *petum* gloriabatur, perquisiui, nec tamen hætenus in Gallia nostrâ reperi. Ne autem Theuetus (qui non ita pridem Angolismensem suam herbam adeo celebravit, vt veram esse *Petum* affirmet) credat à me

additio

à me quod scripsit ignorari, de ea idem quod de Nicotiana iudico: siquidem effigies quam in sua Cosmographia depingendam curauit, plantam referat. Itaque à me illi non conceditur quod sibi assumit, se primum omnium verè *Petum* semen in Galliam attulisse. Quin credo ob cœli inclementiam ægrè apud nos adolescere posse.

Brassicarum quoque illic vidi genus à *Barbaris Caiou*-a nominatum, quibus nōnunquā *licæ*.
Nenufar accedentibus.

Quantum verò ad radices attinet, præter *Maniot* & *Aypi*, ex quibus, vt dixi cap. 9. *Hetich* radices optimæ & magna copia.
Barbaræ mulieres, farinam suã cōficiunt alias etiã habēt, quas *Hetich* appellant: quarū non modò æquè ferax est Brasiliense solum, atque Lemouicēse, & Sabaudicum est raparum, sed etiam radices ipsæ sunt crassitudine amborū pugnorum, longitudine sesquipedales plus minùs. Licet autē primo aspectu à terra auulsa vnius generis esse videantur, quia tamen inter coquendum aliæ violaceum ceu *pastinacæ*, aliæ aureum ceu *coronea mala*, aliæ denique album colorem induūt, trium esse generum autumo. Vt vt sit, verè possum affirmare has radices præsertim quæ aureo sunt colore in cineribus coctas piris nostris vel optimis bonitate non cedere. Earum folia quæ hederæ terrestri more humi serpunt, foliis cucumerum, aut latissimorum spinaciorum simillima, colore tamen differunt, pro-

pius ad vitem albam accedente. Cæterum quia semine carent, Barbaræ mulieres quibus est curæ radicum istarum propagatio, minimo negotio (rem in agricultura inauditam) eas ferunt minutatim: siquidem concisas instar pastinacærum, quibus in acetariis utimur, ferunt: quæ frustula non multò post totidem gignunt crassas radices *Hetich*, quot in terrâ fuerunt iniecta. Tametsi quia cibarium est terræ illius præcipuum, passimque peregrinantibus occurrunt, eas etiam spòte nasci existimo.

Manobi auellana-
rum nu-
cum genus
sub terra nas-
centium.

Barbaris quoque fructuum genus est quod illi *Manobi* vocant, qui sub terra nascuntur more tuberum, tenuibusque filamentis inter se deuinciuntur, nucleum auellanæ amplitudine & sapore habent: colore tamen leucopæo, putamine pisi siliqua non firmiore. An verò folia, seménque proferat hic fructus, quamuis sæpius eo vesci mihi contigerit, non tamen adeo est à me obseruatum, ut à memoria repetere possim.

Matthiolum, quarundam auellanarum Indicarum meminit, quæ à Serapione, inquit, *Fausel* nominantur, nuci myristicæ persimilium, in quodam inuolucro crescunt *Bombycis* non absimili, quæ frequenter inter alia aromata, ex India aduehantur.

Præterea illic quoque magna est copia Indici piperis, non oblògi (sicut magno errore meo à Neustriis nautis accepto, superioribus editionibus scripseram) sed cornuti à quibusdam,

Piper Indici
cornutum.

dam, (inquit Matthiolus, à quo etiam est optimè depictum.) Siliquastrū appellat, quòd sit gustui acerrimum: foliis, vt id ē ait hortensi Solano similibus, paulò tamen amplioribus, caule cubiti magnitudine, viridi colore, albicante & geniculato: floribus albicantibus, fructu longo corniculorum instar, qui primo exortu virescat, maturus verò adeo refuscet, ac leuore quodam ita pelluceat vt corallum referat: & in quo concludatur pumilum semen lentium molle compressum, vsque adeo acre, præsertim antequam sit exsiccatum, vt siquis manu attrectet, eamq; postea ori, aliue corporis parti admoueat, pustulæ statim exsurgant, quod & ipse experimēto didici. Quo fit vt mercatores nostrates ad tincturam tantum eo vtantur. Barbari verò nostri cū sale, quem conficere optimè norunt, aqua in fossis ad id reseruata, piper illud conterūt: compositionem illam *Ionquet* appellant, qua eodem modo, quo nos sale in cibis vtuntur, non tamen quòd *Ionquet* buccellæ antequam in os ingerant applicēt, buccellam enim ante, post verò *Ionquet* summis digitis apprehensum, vt cibo saporem addat, ori imponunt.

Denique crescit quoque in illis terris fabæ genus pollicis crassitudine, à Barbaris *Commanda-quasson* appellatæ: pisa quoque alba, & leucopæa, quæ *Commanda-Miri* nuncupant: citrullæ quoque rotundæ nomine *Maurongaus* suauissimi cibi.

Hæc sunt nō quidem quæ in vniuersum de

A
B
C
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
V
X
Y
Z

longuet sal
Barbarorū.

longuet sal
Barbarorū.

Commanda-
quasson fabæ
amplæ.
Commanda-
miri pisa mi-
nora,
Maurongaus
citrulli.

arboribus, herbis, & fructibus Americanis dici possunt, sed quæ à me sunt observata per annum quo illic vixi.

Arbores, her-
bæ fructif-
que omnes
Americani à
nostris exce-
ptis tribus
differunt.

Denique sicut est à nobis dictum apud Americanos, quadrupedes, nullas aves, pisces nulla denique animantia per omnia Europæis nostris respondere: ita nunc assero, quantum per sylvas, & agros errando experiri mihi datum est, nullas esse arbores, aut herbas, nullos denique fructus, qui à nostris non sint dissimiles, his tribus exceptis plantis, portulaca, ocymo, & filice, quæ in quibusdam locis nascuntur. Quapropter quotiescunque novi illius Orbis imago ob oculos obuersatur, aërisque temperiem, animantium multitudinem, animi varietatem, arborum & plantarum elegantiam, fructuum denique bonitatem animo recolo, toties Prophetæ ista Psal. 104. exclamatio mihi in mentem venit,

O que vis fuit illa, que potestas,

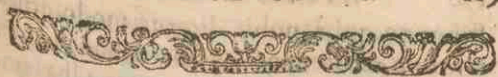
Que prudentia multiplex, creandis

Tot rebus, simul, & simul regendis!

Nam quacunque patet globosa tellus,

Vis quoque imperij tui patescit.

Ergo beatos terræ illius incolas prædico, si verum istorum omnium Conditorem agnoscerent. Atqui ad res describendas me accingo, quæ plus æquo, quam sint ab eo alieni, demonstrant.

CAP. XIII.

*De bello, praelijs, fortitudine, & armis
Barbarorum.*

QUONIAM *Tououpinambaultij*
Toupinenquin nostri bellum im-
 mortale gerunt aduersus varias fi-
 nitimas gentes pro more reliquo-
 rum omnium Barbarorum, quartam illā Or-
 bis partem incolentium, quæ à Magellanico
 freto (quod ad 50. grad. ultra Antarct cū Po-
 lum iacet, vsque ad terras Nouas, quarum si-
 tus est ad 60. grad. citra eundem Polum) lati-
 tudine citra quadragies centena passuum mil-
 lia, occupat: proximi tamen & infensissimi
 eorum hostes ij sunt qui *Margaiates* appel-
 lantur, quique eorū sunt socij Lusitani, quos
Peros appellant. Sicut etiam *Margaiates*, nō
 modò *Tououpinambaultijs*, sed etiam Gallis
 eorum socijs sunt capitales hostes. Non ta-
 men quòd Barbari isti de finibus propagan-
 dis bello certent (plures enim agros quàm
 opus sit occupant) aut de diuitijs ex spolijs,
 redemptionibus, armisque deuictorum paran-
 dis, cogitēt. Hæc, inquam, eos minimè mo-
 uent. Prout enim fatentur omnes, non aliò
 permouentur affectu, quàm vt parentum,
 amicorūque iam olim captorum, & ab ho-

Americæ am-
plitudo.

Americanis
quæ causa
belli.

stibus eo qui à nobis dicitur modo, deuoratorum, mortem quàm seuerissimè vlciscantur. Cui studio tam pertinaciter adherent, vt quisquis eorum in hostium manus incidet, eandem pœnam necessariò expectet, mirum fore vt mactetur, deinde deuoretur. Præterea, vbi primum inter quosdam ex illis populis bellum est indictum, in eo consentientibus omnibus hostem cui illata sit iniuria in perpetuum de ea vlciscenda cogitaturum, ac proinde ignauia tribuendum esse, si in suam redactum potestatem impunè dimittant: eorum inimicitia adeo sunt inueterata, vt in gratiam inter se reduci nunquam possint. Merito itaque dicemus Machiauelem eiusque discipulos (quibus hodie magno suo malo scætet Gallia) Barbaras istorum actiones imitari. Cùm enim isti cõtra doctrinam Christianam & docent, & ad primum reuocant, recenti gratia veteres iniurias non esse abolendas: hoc est, homines Dæmonum similes alios aliis parcere nunquam debere, annon satis declarant animos suos tygribus esse ferocios?

Ratio autem qua *Tououpinambaultij* nostri ad bellum profecturi conueniunt, hæc est, quantum obseruare mihi licuit. Etsi Reges aut principes inter se nullos habent, sed pares sunt fermè dignitate, tamèn hoc illis à natura inditum est (quod etiàm à Lacedæmoniis exactissimè olim est obseruatum) vt seniores, quos *Peoreru picheb* nominant, propter

Barbari in gratiam cum inimicis reduci non possunt.

clariora
alio sup
-libro

pter rerum experientiam suspiciant & obser-
uent: in singulis itaque pagis non aspernan-
dum illis præstatur obsequium. Oblata hi oc-
cassione, vel in ambulantes, aut lectis suis pen-
silibus xylinis insidentes, cæteros his aut simi-
libus hortantur verbis.

Brasilienses
senioribus
obsequium
præstant.

Ergone (inquiunt alternatim loquentes,
sermone minimè interrupto) maiores nostri,
qui tot hostes non modò debellarunt, sed etiã
deuicerunt, & mactarunt, & devorarunt, exem-
plo nobis fuere vt perpetuò domi delitescamus?
Gentemne nostram, quæ tanto olim cæ-
teris omnibus fuit terrori, vt eius cõspectum
ferre minimè potuerint, magno nostro cum
dedecore, tanto affici probro patiemur, vt in-
laribus ipsis nostris ab hostibus bello petamur?
Nostrane ignauia commitemus, vt
Margaiates & Peros-engaipa (hoc est ille gẽ-
tes nequam,) primi in nos impetum faciant?
Tum orator ille, manibus humeros, & nates
plaudens, cum exclamatione hæc addit ver-
ba, *Erma, Erma, Tououpinambaults, Conomi-
ouassou Tan, Tan*, &c. hoc est, Nequaquam,
populares mei, adolescẽtes fortissimi, ita no-
bis est agendum: quin potiùs ad certamẽ nos
instruamus, mortique & mactationi nos de-
uoueamus, aut nostros viciscamur.

Seniorum
Americ. ora-
tio.

His ergo seniorum orationibus, quæ ali-
quando in sex horas producuntur, auditores,
qui attentissimè audiunt, adeo vt ne syllaba
quidem illis excidat, & animo & viribus au-
cti, in singulis pagis se inuicem compellãtes,

ad præfixum locum quàm celerrimè possunt magno numero conueniant. Verùm antequàm *Tououpinambaultios* nostros ad prælium deducamus, quibus sint armis instructi dicendum est.

Tacapé genus clauæ lignæ.

Ac primùm quidem *Tacapes* hoc est clauas, aut enses rubro, aliàs nigro ligno fabricatos habent: longitudine vulgò sunt quinque aut sex pedum, extrema parte orbiculatæ, aut quali figura, latitudine pedali, crassitudine digiti pollicis in media sui parte, oræ verò commodissimè exacuatæ, si quidem ex grauissimo ligno, quale est buxum, sunt confectæ: securis acutissimæ aciei perparum cedunt. Adeo ut faciliè credam vnicum *Tououpinambaultium* istiusmodi claua armatum, ac furore percussum, multum negotij duobus gladiatoribus nostratibus exhibere posse.

Orapats arcus.

Arcus insuper habent, quos *Orapats* nominant, ex eodem ligni genere rubro nimirum & atro fabricatos: ij longitudine & crassitudine nostros adeo superant, ut eos nec lenitare, nec adducere vllus nostrum possit: quin potius imò totis viribus puerorum decem annorum arcibus curuandis opus esse. Pro neruis ea est illis herba quam *Tocon* vocant, quæ licet admodum sit exilis, tanta tamen est firmitudine ut equi vires ferat. Sagittæ sunt vlnali longitudine: tribus iuoceturis perficiuntur: media pars ex rûdine, reliquæ verò duæ è ligno sunt nigro: segmina porrò illa adeo concinnè quibusdã arborum corticibus colligan-

Tocon herba arcibus neruorum loco.

Sagittarum longitudo.

loxare

ligantur, ut firmitus agglutinari nequeant. Plumulas duas illis applicant pedali longitudine, quas filo xyliño: quòd gluten apud eos non fit in usu, cõstringunt: ossa præacuta mucronibus aptant: aliquando arundinis siccæ frustulum palmi longitudine in modum scalpri dolatum: nonnunquam raia piscis caudæ extremum, quæ ut alibi dixi maximè est venenata. Ex quo verò Galli & Lusitani in eas regiones commeant, recepto eorum more Barbari sagittas ferreis spiculis, aut saltem clavis acutioribus firmare assueuerunt.

Iam dictum est quæ sit illorum in versandis clavis illis suis dexteritas: ad arcus verò quod attinet, confido fore ut ij omnes à quibus sunt conspecti Barbari, confirmet eos nudis brachiis tanta celeritate, tamque certo ictu iaculari, ut (quod bona Anglorum pace, qui tamen peritissimi sagittarii habentur, dictum sit) sagittis suis manui quæ arcum tenent impositis, duodecim ab illis citius quàm ab Anglis sex fuerint emissæ.

Postremò parmas habent ex tergo *Tapi-ronsson*, cuius iam ante memini, latas, planas, & rotundas ad modum fundi tympani germanici. His inter præliandum non obteguntur ad eum quo solent milites nostri modum, sed iis dimicando sagittas hostium excipiunt. Hæc verò sunt vniuersa Americanorum arma: neque enim aliis armaturis corpus suum obtegunt: quin contra (exceptis plumaceis pilis, armillis, breuibûsque aliis indumentis

TERRE
de Brasili
Lusitani

Isabelle Soares

American
sagittarij pe
ritissimi.

Parmæ cog
riacæ.

quibus corpus suum, vt ante dictum est, exornant) si vel indusio essent induti ad præliū profecturi, confestim illud exuerent, veriti ne illo intricarentur.

Ferros enses Barbari parui faciūt.

Vt autem sermoni de armis Barbarorum finem imponam, illi siquando à nobis enses ferros accipiebant sicut *Moussacat* cuidam ex meis vnum dono dedi, statim vaginas procul abijciebant: (idem quoque acceptis cultris factitabant, eorum fulgore delectabatur, aut ad abscindendos arborum ramos vtiliores, quam ad pugnam censebāt: ac sanè, vt à me dictum est, optimè suis versandis eos esse exercitatos, commodiùs illis vtuntur.

Cæterùm tormenta aliquot minimi pretij eò deuexeramus: hæc Barbari terni singula displodebant, vnus manibus impositum ad destinatum intentabat, alter collimabat, tertius ignem admouebat. Tamen quia cannam ad os vsque complebant, nisi carbo contusus pulueri tormentario à nobis fuisset admixtus, magno eorum periculo tormentum fuisset disruptum. Ad hæc nolo prætermittere Barbaros, cùm primùm tormentorum maiorum, & minorum strepitum audirēt, quodammodo territos fuisse, præsertim cùm nonnullos ex nostris auem ab arbore deijcientes videbant, feramue humi sternentes plumbeæ glande, quam ipsi non cernebant, tamen arte cognita, hæc reformidare desierunt: dicebant enim se celeriùs sagittas sex iaculari posse, quam quis tormentum semel aptaret. Si quis autem

autem obijciat tormentum longè altiùs penetrare: Respondeo nec thoraces bubalinos, nec hamis confertos sagittæ à Barbaris emiffæ impetum ferre, quin eâ æquè ac glande romentularia trajciantur. Veruntamen quia commodiori loco hæc à nobis dici poterût, cum ad Barbarorum prælia ventum erit, ne confusè agam, iam Barbarorum copias ad præliandum educo.

Ea qua dictum est ratione coacti ad octo, aut decem capitum millia, mulieribus non paucis, non ad præliandum quidem, sed ad impedimenta, & commeatus comportandos, in castra cõuenientibus, ex senioribus ij qui hostes maximo numero interfecerunt, & deuorauerunt, copiis præficiuntur: quibus ducibus itineri se accingunt. Quamuis autem incedant nullo ordine, tamen cum iter faciunt conglomerati, fortissimis primam aciem occupantibus, mirum est quàm commodè vniuersa illa multitudo, sine tribuno & mensore se recipiat, ita vt signo dato celerrimè in aciem conueniãt.

Cæterùm nonnulli sunt qui cornibus quæ ipsi *Inubia* vocant, sesquiulnæ longitudine, & crassitudine hastæ nostratis ab inferiori parte palmi latitudine, instar buccinæ militescient, tum patriã excedentes, tum etiam castra mouentes. Nonnulli etiam fistulas ex ossibus hostium olim mactatorum & deuoratorum, gerunt, quibus assiduè in itinere cantant, vt sociorum animos excitent, studiũque hostes consimiliter mactandi, augeant.

Seniores Barbari agminis duces.

Barbari sine ordine, inconfusè tamen incedunt.

Inubia cornua ingentia.

Fistula ex ossibus humanis.

*Figat linter
corticeus.*

50

Si verò, quod frequenter contingit, navigio expeditionem in hostes facere placeat, litora legunt, nec alto mari se committunt. In suis verò se linteribus disponunt, eos *Figat* nominant, singuli constāt ex singularum arborum cortice detracto in hunc usum destinato, tantā tamen amplitudinis ut singuli quinquagena capiant hominum capita. Itaque stantes pro more suo navigium agūt remo vtrinque plano, quem medium comprehendunt. Hi porrò lintres cū plani sint, minimo negotio aguntur. Eorum tamen in alto mari, vel oborta tempestate usus est nullus. Sed in summa malacia Barbaris nostris ad militiam proficiscentibus, classē sexaginta huiusmodi linteribus constantem conspicias. Hi tam celeri æquor percurrunt motu, ut mox oculos fugiant. Atque hi sunt exercitus *Taupinēgum* terrā, marique.

*Prisum Bar
barorum strata
genia.*

Hoc instructi modo quinquaginta nonnunquā passuum millia in hostium fines progrediuntur. Primòque hoc utuntur stratagemate, fortissimi quique cæteros cum mulieribus, & impedimentis post se relinquūt itinere vnius, aut duorum dierum: summo cum silentio accedunt, sylvasque occupant insidias hostibus struētes, quibus adeo sunt intenti ut non rarò per 24. horas illic deliteant. Hostes verò si ex improviso fuerint adorti, quot quot viri, foeminae, ac pueri occurrunt, non modò deducuntur, sed etiam mactantur ab hostibus in patriam reducibus, frustatimque

Bon

Boian imponuntur, ac tandem deuorantur. Atque eò faciliùs incautos opprimunt, quòd pagi (nam vrbes nullæ sunt illis) mœnibus non cinguntur, casarumque, (quæ tamen 80. aut 100 passus in longitudinem protenduntur) fores nullæ sunt, earum verò loco palmarum ramos, aut herbae *Pindo* caulẽ ad ianuas suas apponunt. Quosdam tamen pagos, qui hostibus sunt contermini, iam palis ex palamis longitudine 6. pedum munire & circumvallare didicerunt, præterea stipitibus ligneis præacutis muricum loco aditus muniunt: itaque si hostes noctu aggredi pagos illos voluerint, quòd illis est familiare, pagani tum in eos ruta via irrumpunt, quo fit vt siue pugnam, siue fugam capestant, nusquam euadant, quin aliqui pedum vulneratorum dolore prosternantur, qui confestim ab paganis torrentur, & eduntur.

Si verò aperto Marte pugnare contendunt, copiis vtrinq; eductis, vix credibile est quàm atrox, quàmque horrendũ sit prælium: cuius ipse spectator fui, ac proinde merito de eo referre possum. Ego cum Gallo altero, paulò curiosiùs (magno nostro periculo, si enim à *Margaiaribus* capti aut læsi fuissetus, deuorationi fuissetus deuoti) Barbaros nostros in militiam euntes comitari volui. Hi numero 4000. capita cum hostibus ad litus decertarunt, tanta ferocitate vt vel rabidos & furiosos quosque superarent.

Ad prælium
venientium
Barbarorum
vlulatus.

Ossium ma-
ctatorum o-
sentatio.

Barbari fero-
cissimi.

Tououpinambaultij, cum primùm hostes
conspexêre, in tãtos, tamque editos vlulatus
pertulerunt, vt qui lupos hïc venantur, cum
illis vlulatibus comparandos minimè edant:
clamor verò acrem adeo feriebat, vt tonitru
vix exaudiri tum potuisset. Accedentes ve-
rò propiùs clamores ingeminabant, corni-
bùsque concrepabant, fistulis denique can-
bant, minas alijs in alios intentabant, ossaque
mortuorum hostium ostentabant: dentes i-
tem quorum nonnulli filo traiectos vltra
vlnas duas collo appensos gerebant: denique
gestibus horrorem spectantibus incutie-
bant. Ad manus autem vbi ventum est,
longè in peius res ruere: tanta enim sagitta-
rum nubes est vtrinque emissa, vt muscas vo-
lantes multitudinè imitarentur. Saucij ve-
rò non pauci strenuè tela à corpore auelle-
bant, quæ rabidorum more canum morda-
bant, nec tamen propterea prælio abstin-
ebant. Hæc enim gens adeo fera est, & trucu-
lenta, vt tantisper dum virium vel tantil-
lum restat, continuò dimicent, fugamque
nunquam capessant. Quod à natura illis in-
ditum esse reor. Etenim à Nobili quodam
accepi viro Gallo, qui militiam colit, bel-
lorum civilium nostrorum tempore, in le-
gionibus Gallicis Americanos milites duos
fuisse, qui strenuè & fortiter se gerebant:
quapropter à Centurionibus plurimi fie-
bant. Quod tamen in eam accipi partem no-
lim,

2 figura

Tououpinambaultiorum cum Margaiatibus certamen.

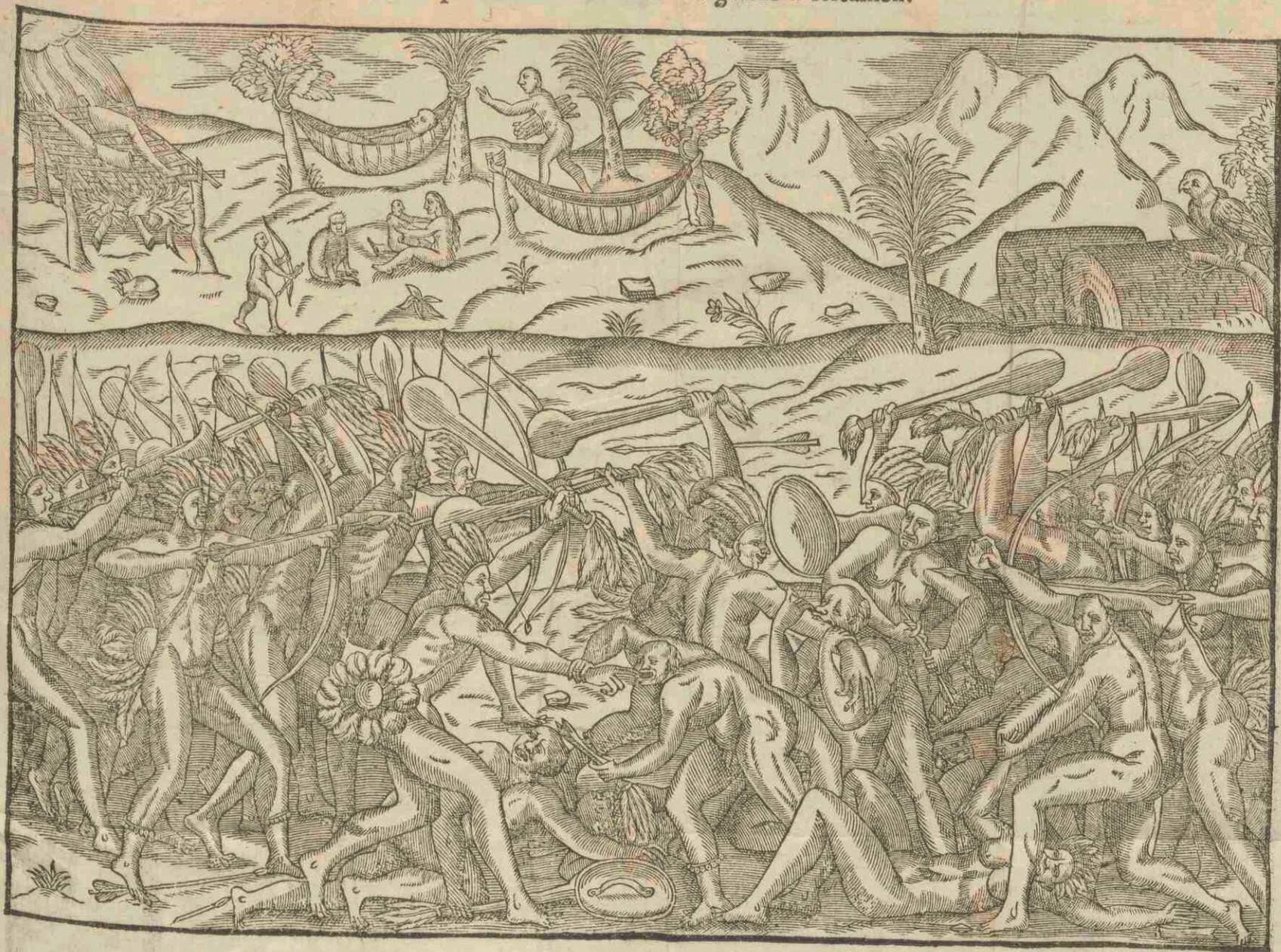

Figura hac post paginam 178. est reponenda.

2 figura

... ..

... ..

lim quasi affirmarem nullos in illis reperiri posse, qui ignauiam Asianorum, molli-
tiam Europæorum aut Afrorum imitaren-
tur: assidua enim exercitatio militē strenuum
facit. Vt sit, vbi manus cum hostibus *Tou-
oupinambaultij* conferre ceperunt, clavis illis
suis vtrinque acerrimè ferierunt, à deo vt
obuium quemque non modò humi sterner-
rent (non secus ac lanij boues) sed etiam pe-
nitus mactarent.

Vtrum generosis infideant equis annon,
à me non quæritur: Lectorem enim memo-
rem esse credo eorum quæ superius à me di-
cta sunt, equis aliisque iumentis Barbaros
penitus carere, ac proinde pedites omnes in-
cedere. Ego verò qui aliàs sæpè equū mihi o-
ptarem quem Barbaris conspiciendum præ-
berem, tum sanè optimum cui insiderè, præ-
sentique me periculo liberarem, votis omni-
bus exoptabam: Quippe mihi sit verissimi
le, Barbaros si cataphractarum militem no-
stratem equo generoso insidentem, igném-
que hinc è tormentulo erumpentem, illinc,
verò equum resiliētē cōspicerent, *Aignan,*
hoc est cacodæmonem adesse credituros.
Tamen si à quodam memoriæ est pròditum,
magnum illum Attabalipam Peruensium
Regem, quamuis equum ante conspexisset
nullum, tanta fuisse animi magnitudine, vt
Pisarro (qui cum vt sese ostentaret, tum vt
Indos Attabalipam stipantes perterreface-

Barbari e-
quos si vi-
derent quid
de illis sen-
tiant.

Hist. Gen.
Ind. lib. 4.
cap. 113.

ret, continuò equum suum glomerato gressu solo insultantem agitabat, Proprius ad Regem accedente, spumáque ab equi ore in regis vultum desiliente, minimè tamè commotum fuisse, quin morte plecti eos impetrasse qui equi horrore stupefacti terga vertissent. Quæ res (inquit historiographus) Barbaris fuit terrori, nostris verò admirationi.

Iam verò, ut narrationis seriem repetam, si quis quærat quid tu, comésque tuus tantisper dum prælium committebatur, annon vnà cum Barbaris dimicabatis? Ingenuè fateor nos, qui adedò imprudenter Barbaros essemus comitati, imprudentiam illam altera cumulare noluisse: sed paullum à conflictu remotos, spectaculo illo contentos fuisse. Testor intereà me, qui non semel tum equitum tum peditum copias ingètes in aciem instructas, hìc consexi, tanta nunquam voluptate videndis peditum legionibus armis fulgètibus, quanta tum pugnantibus istis *Tououpinambaultis* perfusum fuisse. Præterquàm enim quod sibilantes, saltantes, & celeriter admodum & dextrè sese in orbem glomerantes, iucundissimè spectabantur, accedebat insuper telorum nubes densissima, quorum pêne genus colorum, soli obiecte radiabant, vestes, itè, pilei, armillæ, cæteraque ex plumis compacta ornamenta, quæ mirum in modum spectantium oculos fulgore feriebant.

Hoc prælio trium horarum spatio confectò

Corpora telique Barbarorum plumis ornata.

Et, multis vtrinq; cæsis & faucis, *Touon-
pinambaulty* nostri victoriam reportarunt,
captiuosque, cum viros tum sceminas plus
minus triginta ad suos deduxerunt. Nos ve-
rò qui officium aliud præstiteramus nullum,
nisi quòd strictis gladiis, tormentulisque vt
Barbaris animos adderemus, nonnunquam
displosis præliantes spectaueramus, (quòd
maximè gratum sit illis si cum ipsis ad bellum
proficiscantur hospites) tantam de nobis cõ-
stitauimus opinionem, vt ab eo tempore se-
niores peculiari nos beneuolentia & amore
sint complexi.

Captiuis itaque in medio agmine collo-
catis, nonnullisque ex robustioribus funibus
vinctis, ad *Ganabaræ* sinum tendimus, à quo
passus circiter XXIV. M. aberamus. Vndique
verò ex scederatis per multi saltantes, tripu-
diantes, & plaudentes nobis gratulatum ob-
uiam veniebant. Denique cum ad locum in-
sulæ nostræ oppositum peruenimus, ego co-
mèsque meus scapham conscendimus, ad
castellumque nostrum reuertimur. Barbari
verò in continente pagos suos singuli repe-
tere. Paucis post diebus Barbari quidã ex iis
qui captiuos apud se habebant, ad castellum
nostrum accessere, quos per interpretes ro-
gamus, vt mancipia aliquot *Villagagnoni*
vendant. Sic captiuorum pars magna ex Bar-
barorum faucibus est erepta: agrè tamen, &
inuitis Barbaris. Quod mihi non multò post
est apertissimè indicatum. Mulierem quãdam

Captiuu vin-
cti.
Barbarorum
ob victoriã
reportatam
plausus.

Captiuu à
Gallis em-
pti.

cum puerulo suo vix dum bimulo emebam, pretium erant merces quædam, quarum estimatio ad tres libellas Francicas accedebat, venditor autem meus ita cõquerebatur, Quid in posterum futurum sit nescio, ex quo autem *Paycalas* (sic Villagagnonem nominabant) huc appulit, vix dimidiam captiuorum nostrorum partem comedimus. Puerulum illum mihi referuare vehementer cupiebam, sed Villagagno, restitutis mercibus meis & matrem & filium vendicauit. Matri nonnunquam dicebam fore vt cum mare transmitterem, puerulum huc transportarem. Illa verò (adeo vindictæ repositæ animis gentis illius hæret cupido) respondebat malle se vt à *Tououpinambaultis* voraretur, quàm vt in tam remotas terras deportaretur: sperare se vt grandior factus ad populares suos quoquo modo elapsus se reciperet, ac cognatorum suorum mortem vlcisceretur. Nihilominus tamen (vt ante est à me dictum) è quadraginta aut quinquaginta mancipiis quibus ad Castellum nostri munitionem utebatur, decem pueros selegimus quos nauibus impositos ad Henricum secundum tum Galliarum regem misimus.

CAP.

CAP. XV.

Captiuos suos quo tractent modo Barbari, quibusque ceremonijs in iisdem mactandis & edendis utantur: quibus per occasionem immanissima crudelitatis alia exempla adiecta sunt.

NUNC superest vt dicamus quonam modo captiui à victoribus excipiantur. Vbi primùm in victorum fines sunt deducti, non modo exquisitissimis aluntur cibus, sed etiam vxores viris dantur, (non autem viri fœminis) Immò non dubitabit is qui captiuum apud se habet, filiam suam aut sororem in vxorem illi dare, quæ viro diligentissimè ministrabit. Cæterum cùm mactationis tempus non sit præfixum, sed modò citius, modò tardius expédiantur prout fuerint vtilis, viri quidè aucupio, venationi, & piscatui: fœminæ verò hortis colendis, aut ostreis colligendis: omnes tandem suum more saginatos mactant, vorantque his ritibus.

Primùm finitimis omnibus res denuntiantur, tum virorum, fœminarum, puerorum fit concursus ad locum vbi est futura mactatio. Ibi matutinum tempus potando transigunt. Inter quos captiuus ille, quem non latet eam in se cudi fabam, plumis ornatus, non modo

Captiui quo modo excipiantur ab hostibus.

Ad captiui mactatione conuentus.

Capitius vin-
ctus per vicū
circumduci-
tur.

mortem non horret: quin immò saltando, bi-
bendo, ridendo reliquos superat. At postquā
per sex aut septem horas vnā cum ceteris per-
bacchatus fuerit, duo trēsue ex robustissimis
eum arreptum funibus xylinis, aut ex arboris
illius cortice (quam *Yusse* vocant, quæque ri-
liæ est persimilis), medium, minimè renuen-
tem quamuis vtróque sit brachio soluto, cō-
stringūt: pèrque pagum quasi in triumphum
deducunt. At verò, num putas propterea eum
caput dimittere vt solent hīc fontes? Minimè
verò id quidem. Quin contrā incredibili au-
dacia res suas gestas apud eos à quibus con-
strictus detinetur enumerat, his verbis. Ego,
ego ipse fortissimus, sic vestros olim cogna-
tos vixi, tum se laudibus magis ac magis
euehens, modo in hanc, modò in illam con-
uersus partem, alium quidem ita compellat.
Heus tu, patrem tuum ego voravi, alium verò
ô bone, fratres tuos mactavi & *Boucanani*.
Tot denique viros, scæminas, puerulosque,
ex vobis *Tououpinambaultis* bello à me ca-
ptos deuoravi vt numerum assequi non pos-
sim. Cæterum ne ignorete populares meos
Margaiates tot in posterum mactaturos esse
quot è vobis intercipere poterunt: atque ita
mortem vlciscantur meam.

Tandem, postquam omnium oculis satis
superque fuit expositus, duo illi lictores à
quibus constrictus tenetur, circiter tres vlnas
ab eo recedunt, funē tamen pari longitudine
firmissimè vterque contrahit: adeo vt cap-
tius

tius gradū præcisè sistere cogatur, progredi
 autem aut regredi minimè possit. Vincto la-
 pides aut testæ confractæ adferuntur. Tum Captivus præcisè re-
uinctus mor-
tem imminē-
tē viciscitur. lictores parvis ex tergo *Tapirousson* (cuius
 antè memini,) sese obtegūt, captivūmq; his
 compellant verbis. Mortem tuam ante obi-
 tum viciscere: Ille confestim lapides in eos
 summo impetu cōtorquet qui se circumstāt
 quorum numerus plerumque ad quatuor mil-
 lia accedit. Ex his minimè est quærendum
 quàm multi vulnerentur. Equidem in vico
 quodā quem *Savigoy* appellāt vidi captivum
 eiusmodi tanto impetu lapide mulieris crus
 pertigisse, vt cōfractum illud esse crederem.
 Porro lapidibus, ac cespitibus, quos potuit
 colligere absumptis, prodit is qui mactatio-
 ni se accingit, quique per totum diem latue-
 rat, clavam ligneam plumis decoram mani-
 bus gerens, pileo quoque ac cæteris ornamē-
 tis plumis ornatus: atque ad captivum acce-
 dit, eūmq; his compellat verbis. Annon ex Mactatoris
cū captivo
colloquium. *Margaiatū* es gente nobis infensissima? An-
 non tu ipse ex nostris amicis & cognatis cō-
 plures mactasti, ac deuorasti? Cui captivus,
 animo quàm antea longè præsentiore, sua sic
 respondet lingua, (*Margaiates* enim à *Tou-*
oupinambaultijs sermone non sunt dissoni,)
Pa, che tan tan aionca atoupanè. hoc est, utique
 sum fortissimus, atque ex vestris quàm pluri-
 mos mactavi & deuoravi.

3 figura

Deinde, quo magis hostes suos vrat, vtraque manu capiti imposita, in hæc erumpit verba: O quam strenuè in eo me gessi! O quam gnauiter vestros bello laceffiui, cepique, quos penè innumeros vorauì. aliàque id genus multa subiungit. Mactator verò addit, Idcirco tu qui in nostra es potestate, mox à me mactaberis, *Boucanóque* affatus à nobis voraberis. Quid tum? (inquit ille, ne fractiori quidè animo pro sua gète mactationè subire paratus, ac *Regulus* ille quondà pro *Rep. Romana* mortem oppetijt) mei quoque cognati mortem vlciscantur meam. Ad hæc, vt pateat istos mortem (quam tamen mirum in modum reformidant) prorsus cõtemnere, quòd beari se credant publico illo & solenni supplicio: exemplo rē cõfirmabo. Fortè in pago quodam Insulæ maioris quam *Pirani-ion* nuncupant diuerti, mulieremque offendi mox isto supplicij genere interituram, ad hanc accedo propius, moneo vt se *Toupan* cõmendet (nam ad illius captum sermo erat accommodadus. *Toupan* verò non Deum, sed tonitru sonat,) atque ad eum prout à me docebatur preces conciperet. Illa verò nutato capite me deridens respondit, Quid verò mihi es daturus si id quod vis exequar? Tum ego, Miserrima muliercula, mox rerum omnium istarum vsus tibi nullus erit: Itaque de anima tua quã immortalem esse credis (quod faciunt Barbari omnes vt mox sequenti capite dicemus) serio cogitato. Illa verò rursus me irridens, est

Mira captiui
confidentia
mortem cõ-
temnentis.

Barbara mu-
lier mortem
contemnit.

maetata.

Captiuus vno ictu maetatur.

Barbarorum prouerbium à Gallis vsurpatum.

Luctu simulat vxor captiui maetati.

Captiui cadauer non seclus ac nefrens calida perfunditur.

Sed vt ad rem redeam, variis disceptationibus vtrò citròque habitis, nonnunquam inter colloquendum, maetator qui praesto adest, claua lignea vtraque manu in altum subblata, orbiculo extremo, captiui caput totis ferit viribus, adeo vt paucissimo sanguine effuso, altero ictu non sit opus. Hinc prouerbium illorum, quod iam apud Gallos nostros erat in vsu, Confringam tibi caput, pro eo quod solent altercantès milites aduersario minitari his verbis, Ego te confodiam.

Captiuo in hunc modum maetato, si conjugatus erat, (vxores enim nonnunquam illis dari diximus) vxor illius cadaueri adhærens, aliquantulum luget, aliquantulum inquam, nam Crocodilum imitatur, quem ferunt, antequam hominis à se necati cadauer deuoret, lachrymas emittere solitum. Non absimili modo illa postquam lachrymis extortis luctum simulauit, viri sui carnibus omnium prima nisi quis anteuertat vescitur. His ita gestis reliquæ mulieres, praesertim vero anustiores, cum sint humanarum carniū appetentiores, iuniores continuò eos à quibus captiui detinentur hortari solent vt confestim morti addicant) aquam feruentem admouentes ad cadauer accedunt, quod adeo fricant, lauunt & calida perfundunt, vt cute sublata pari sit cum nefrendibus assandis candore. Deinde captiui dominus assumptis secū quanto

quanto numero visum fuerit sociis, cadauer
diuidit, ac tanta celeritate frustatim discer-
pit, vt lanius apud nos vix reperiatur vllus qui
veruecem celerius in frustra secare possit. His
accedit quod prout venatores, hic cerui capti
viscera canibus venaticis porrigunt, Barbari
consimiliter hostium suorum mactatorum
sanguine liberos illinunt suos vt ad ferociam
crudelitatemque animos illis addant.

Hæc porro immanis crudelitas, apud Bar-
baros frequentissima, per se est quidem abo-
minanda. Atqui portentosius id esse videtur
quod patratum à Iudæis fuisse legimus, (quos
tamen humanitate cæteras gentes antecelle-
re par erat, prohibito à Deo sanguinis esu)
Illi enim tumultibus concitandis, vt tradunt
historiæ, deditissimi, Traiani tēporibus adeo
horrendas seditiones excitarunt, eoque cru-
delitatis & immanitatis processerunt, vt cæ-
sis quadraginta hominum millibus in Ægy-
pto, Cirene, & Cypro, eorum carnibus vesci,
sanguinéque vultū oblinire suam sustinue-
rint. Quin multos à vertice transfixere me-
dios, eorumque pellibus induti immanissi-
mam præ se ferentes rabiem obambulauerunt.
Quæ historia si nō absoluat, saltem extenuet
Americanorum crudelitatem. Cæterum ex
quo Christiani ad eos accessere cum macta-
torum corpora, tum animantia omnia, reli-
quosque cibos cultris secāt. Antea verò, quā
tum à senioribus accepi, lapidibus præacutis
ad eum vsu accommodatis utebantur.

Cadauer ca-
ptiui incre-
dibili celeri-
tate in fru-
sta secatur.

Barbarorum
pueri cur ho-
stium san-
guine illi-
nantur.

Iudæorum
immanis
crudelitas.

Christiani
Americanis
olim præbe-
bant.

Lapides cul-
trorum vsu
Americanis
olim præbe-
bant.

Captivi car-
nes *Bouca-*
no impositæ.

Barbaræ
anus adipem
diffluentem
lingunt.

Chartarum
Cosmogra-
phicarum
error.

Singula porrò cadaueris frustra, atque adeò ipsa viscera abluta, & expurgata, *Boucano* imponuntur. Hæc tantisper dum coquantur, anus continuò *Boucano* adhærent, mirum enim in modum carnes humanas appetunt, adipemque à *Boucani* baculis diffluentem excipiunt. Adeo eorum sapit palato vt continuò adolescentes ad capiendos hostes horrentur, qui cibum eiusmodi suppeditent. Dignitos quoque suos adipe illo, conspersos lingentes, conclamant suum *Yguaton* quod sonat, bonus est. Habes, Lector, quantum obseruando assequi potui, quâ ratione Barbari Americani captiuos suos assant, more nimirum penitus nobis ignoto, nimirum *Boucanando*.

At verò quoniam cap. 10. de *Tapirousson* agens, *Boucani* formam fuscè descripsi, ne tautologia laborare videar, ad locum illum *Lectores* remitto. Interea verò eorū error à me refutabitur qui suis chartis Barbaros nostros carnem humanam veribus perinde ac nos atque mos veruecinis assantes depinxerunt, duos etiam prægradibus cultris ferreis carnes dissectas ad speciem suspensas exponere summi commenti, prout hincobubola venalis exponitur. Sed ista tam verâ, quàm ea quæ fabulose de Panurgo Rabelesius refert, quod lardo transfixus & semiasatus tandem euaserit, arguunt chartarum illarū authores crassissimæ ignorantia. Hæc vt confirmem addo. Brasilienses nō modò à nobis differre assandi modo

do, sed etiam nostrum morē illis planè fuisse incognitū tum etiam cū apud illos degēbamus. Etenim ego & sodalis quidā meus in vico quodam Indicam Gallinā cum nonnullis aliis volatilibus veru ligneo impositis nostro more ad ignem versantes assabamus. Quod factum Barbari in ludibria vertebant, nec prius adducti sunt vt crederent carnes quæ continuò agitentur percoqui posse, quàm ipsi periculum fecere. Ergo (vt vnde digressus sum eò redeam) vnus aut plurium captiuorum carnibus (duos siquidem aut tres nonnunquam vno die mactant) in eum modum assatis, turba illa vniuersa quæ mactationi interfuit *Boucano* circumit exultans, membræque hostiū torrentia toruis intuetur oculis, deinde quantūvis multi particulā singuli arripiunt: non tamen cibi causa, (quod suspicari non immeritò quis posset) isthæc perpetrant: quamuis enim sine controuersia carnes humanas sapore cōmendent, vltionis tamen potius iis edendis quàm victus rationem habent: anus excipio carniū illarum, vt dixi, auidissimas. Huc verò tendūt, vt mortuos ad ossa vsque corrodes superstitibus metum incutiant. Quippe, quò animos suos truculentissimos & sæuissimos expleant, nulla est cadauerum illorum particula, ab extremis articulis ad nasum vsque aures & verticem (quæ excepto cerebro) ab illis non excidatur. Ptolemēi itaque Lathuri Regis *Ægypti* barbaries eò fuit immanior, quòd licet

Barbari nostrum assatis morē, ludibrio habent.

Barbari singuli captiuū carnium frustum arripiunt.

hæc de his

Caluarã acer
ni à Barbaris
ed̄ afferuen-
tur.

Lib. 2. cap. 71.

humaniore est disciplina excultus, ad tãtam
fit delapsus crudelitatem, vt cãsis xxx. Iudeo-
rum millibus captiuos cęsorũ carnis vefci
adegerit. Cæterum *Tououpinambaulij* nostri
in singulis pagis aceruatim mactatorum cal-
uarias diligenter afferuant, (prout apud nos
in cœmiteriis solēt) Gallis verò ad eos com-
meantibus fusissimè rerum suarum gestarum
præconium persequuntur, aceruõque illos
quasi trophæa quædam, fortitudinisque suæ
monumenta ostentant. Præterea grandiora
crurum & brachiorum ossa non negligenter
recondunt, fistulis (vti dictum est) conficien-
dis: dentes quoque auulsos filo trajciunt, &
circa collum obuolutos gestant. Gen. Ind.

Hist. scriptor de Insulæ *Zamban* malis a-
gens, refert eos hostiũ ab se mactatorum ca-
pita ædiũ sacrarũ valuis affigere solitos: den-
tẽsq; collo appēsos ad ostentationẽ gestare.

Mactatores verò isti summo illud tribuũt
decori, patrato enim egregio illo facinore,
secedunt, pectũsque, brachia, crura, suras &
reliquas corporis partes incidunt, incisuras
que vt perpetuo cuti inhæreãt vnguento neli-
cio quo illinunt, atrõque puluere inspergunt,
quem nulla temporis diuturnitas delere por-
test. Creduntur autem eo plures mactasse ho-
stes quo pluribus scætant incisuris, ac pro
inde forissimi censentur. Quæ vt facilius
quibusuis percipiantur sequenti pictura sagi-
tæ pressimus, Alterum quoque Barbarum sagi-
tam arcu iaculantem adiunximus.

Hæc pictura superiori pag. 186 collocanda erat, quæ verò ea pag. habetur in istius loco hic debuit poni.

Horrenda
crudelitas.

Neutrii in-
terpretes vi-
tam atheorū
more transi-
gunt.

Denique vt tandem horrendæ isti tragediæ
finem imponamus, si fortè contingat vt ma-
lieres quæ captiuis nupserant grauidæ ex illis
sint factæ, Barbari (dictu horrendum, visu ve-
rò max mè stupendum) liberos nonnunquã
recens natos, rarò paulò adultiores vorant,
hanc autem causantur rationem, pueros illos
ex hostium semine progenitos esse. Barbari
verò hostes suos quibuscum continenter bel-
lum gerunt funditus aboleri non modò per-
cupiunt (eandem enim crudelitatem *Marga-
iates* in *Tououpinambaultios* exercent) sed et-
tiam mira perfunduntur voluptate si videant
hospites suos eodem esse animo. Etenim car-
nes humanas nobis ab illis appositas quo-
ties reiiciebamus, (quod à me & plerisque ex
nostris semper est factum, neque enim per
Dei gratiam adeò immanes vnquam fuimus
vt eas vel attingere religio nobis non esset)
nos non satis fideles sibi censebant. At meo
maximò dolore referre cogor, Neutrii
quosdam interpretes, qui apud Barbaros no-
uennium exegerant, sese vt ad illorum mo-
res accommodarent vitam atheorum more
transigentes, non modò crebris scortationi-
bus sese cum Barbaris fœminis inquinabant,
adeo vt vnus ex illis trimulum puernulum ex
vago illo concubitu sustulerat: sed etiam exu-
to omni humanitatis sensu, Barbarosque im-
manitate superantes, à se permultos *Marga-
iates* & mactatos & deuoratos fuisse gloriaba-
tur. Porrò vt quæ sit *Tououpinambaultiorum* in
ho-

hostes suos crudelitas pergã describere, contigit eo tempore quo apud illos degebamus, ut de vico quodam in maiori insula sito cogitarint. Pagus hic à quibusdam *Margaratibus* incolebatur qui tamen *Tououpinambaultiorũ* ingruente cum *Margaratibus* bello *Tououpinambaultijs* in deditionem venerant, perque totos viginti annos pacificè apud illos egerant. At tandem inter *caoxinandum* sese mutuo incitantes & animos addentes, pagi illius incolas vniversos internecioni deuouēt. Decretum exequi non cunctantur, noctu inopinantes intercipiunt & semisopitos opprimunt, adeò ut non sine commiseratione clamores & eiulatus audirentur. Galli re audita circa mediam noctem eò properant armati, pagus enim à castello nostro non longius X passuũ millibus aberat, verũ antequam eò aduenissent, Barbari rabie & præda incitati obuios quosque trucidarant, casusque velatentes extruderent incenderant, adeò ut per paucos superstites nostri inuenerint. Quinimò ex nostris nonnulli asseuerabant se non modò adultos frustatim concisos, sed etiam infantulos lactantes integros *Boneano* impositos vidisse. Ex adultioribus tamen aliquot mari sese commiserunt, & noctis tenebris obscurantibus natantes euasere, inque nostrum Castellum se receperunt. Quod ubi resciverunt Barbari non æquo tulerunt animo: immò suos hostes à nobis detineri iussitantes conquerebantur. Tandem verò mer-

Pagus à Barbaris vastatus.

Barbaries horrenda.

cibus quibusdam à nobis placati fuere, clientibus verò nostros, Villagagnoni mancipia reliquere.

Interiectis aliquot diebus, ego cum quibusdam aliis Gallis in pago ab indigenis *Pirani-ion* nominato, in insula illa maiore a-nimi gratia exspatiabamur, inopinantes captivum iuvenē, forma & statura non mediocri, in cōpedibus ferreis quas Barbari à Christianis acceperant, detentum offendimus. Is lingua Lusitana nos compellat, (duo ex nostris ob Hispanici sermonis peritiā eius verba capiebant) significat se in Lusitania fuisse, Christianum esse, Baptismo initiatum, Antonio sibi nomen. Præterea, quamvis natione *Margaias* esset, quòd frequenti cum Lusitanis commercio ferinum ingenium ex parte exuerat, innuit se vehementer optare, si quæ id ratione fieri posset, ab hostium manibus evadere. Tū nos, præterquàm quòd nostrarū erat partium quotquot dabatur è Barbarorū faucibus eripere, auditis vocibus Christiani & Antonij longè vehementiùs commoti sumus, & miseratione ducti. Atque ita è nobis vnus, qui linguam Hispanicam callebat, quique fabrilem exercebat artem, recepit se postridiē eius diei limam ad compedes dissecandas allaturum: monuitque vt simulac solutus esset, (nam à nemine obseruabatur) in dumetis ad maris littus sese abderet, tantisper dum Barba-

Margaias in Lusitania baptisatus captivus.

Barbaros colloquio occuparemus: nos scapha exceptum, in Castellum nostrum transfucturos: quò si perduceretur, minimo negotio cum Barbaris de sua redemptione transigi posse.

His non parùm recreatus gratias egit, sèque singula exactè exequutorum spondet. At Barbari licet sermones vltro citroque habitos non cepissent, non nihil tamen suspicâtes, simulac è pago egressi sumus vicinitate demum, idque tumultuariè coacta, miserum Antonium maçant. Nos postridie limam afferentes, per speciem farinae aliorumque cibariorum quærendorum pagum illum repetimus: atque à Barbaris quærimus vbinam captiuus ille, quem pridie videramus. Illi nos in casam proximam deducunt, carniùmque Antonij frustra *Boucano* imposita ostendunt. Deinde nos abs se elusos fuisse suspicâtes per ludibrium caput ostêtabant, nòsque cachinnis excipiebant.

Non multò pòst duos quoque Lusitanos Barbari nostri cepere: quos ex improviso in Tuguriolo luteo, in mediis syluis constructo, non procul ab Castello suo quod *Morpion* vocant, adorti fuerant. Lusitani quidem totius diei spatio Barbarorum impetum sustinuerant, at tandem cum eos tela cæteraque munitiones deficerent strictis maioribus gladiis, quos nos ambarum manuum dicimus, in Bar-

*Lusitanij uno
pato a hachano*

*Lusitani duo
à Barbaris
capti, & de-
notati*

in Barbaros irruunt, ac complures cædunt, multos quoque vulnerant. Barbari contra pertinaciter obsistunt, singulis potius occumbendum ducunt, quàm victoria non parripedem referre. Itaque tandem Lusitanos captos abducunt è quorum spoliis ipse vestes bubalinas à Barbaro emi. Vnus quoque ex interpretibus argenteam lancem emit, quam Barbari cum multa alia supellectile in illo tuguriolo erant deprædati, quàmque, pretij ignari, cum duobus cultellis permutarunt. Porro Barbari in suos pagos reuersi Lusitanis per ludibrium barbam conuellunt, dolorisque impatientes derident, hisque verbis increpant. Quid? vósne qui nuper impetum nostrum ræ fortiter sustinuisistis, nunc cum mors erat fortiter obeunda muliebri esse animo? Ac tandem more solito eos immaniter mactant deuorantque.

Exempla quidem permulta de Barbarorum crudelitate præter ista à me possent afferri, nisi quæ attulimus ad horrorem cuiuslibet incutiendum sufficere existimarem. Verum enim verò ut ij qui hæc tam horrenda passim apud Barbaros usurpata legunt, norint per multa quoque non minus detestanda alibi geri, præter eam quam commemorauimus Iudæorum crudelitatem qui Traiani temporibus quadraginta hominum millibus caelis non modò eorum carnes deuorarunt, sed etiam sanguine vultum obliuerunt, pelleisque induerunt: Præter etiam horrendum Prolo-

Magna
Aditio
XI. Feb. 1717
de magis
Cruelitate
V. 17. 219. p. 171

mei Lathuri Regis Ægypti facinus qui triginta Iudeorum millibus cæcis, captiuos occisorum carnibus vesci vi adegit, alia quoque exempla in medium afferam. Chalcondilus historia de Imperij Græci lapsu & Turcici incremento, (quod verè tragicum dixeris) scribit Turacanicum vnum ex Amurati II. Legatis, Albanorum copiis instructa acie deuictis fuisseque captiuos 80. immaniter trucidasse, quorum capita truncata, in pyramidis formam coæcreuari iussit, quasi partem victoriæ insignitrophæum. Amuratus verò ultra istmi angustias transducto exercitu, trecentos milites qui noctis tenebris obsecundantibus in proximum montem confugerat, intercludit. Illi cōmeatus inopia in deditiōnem venerūt honestas expectantes conditiones, At Amuratus omnes in vnum locum conuenire mandat, ac coram se iugulandos curat. Idem Amuratus, cuius nondam erat sæuitia expleta, ex omni captiuorum copia sexcentos adolentes forma præstantes, sua emit pecunia: quos deinde patris Manibus immolat quasi peccatorum expiatio in tanta sanguinis humani profusione esset posita. Sed isthæc ludicri que dicantur præ sceleratissimi Mechemeti XII. Turcarum Imperatoris crudelitate, qui non modò Imperij administrationis Amurato successor fuit, sed maximè in omni immanitatis genere, immo quem in hac parte magno superauit interuallo. Vt enim omnitam florentissimæ simul ac celeberrimæ vr-

de p. ind. d. n. h. l. g.
v. l. q. 214 f. h. u.

Lib. 5. c. 5.

Trophæum
ex capitibus
humanis.

Lib. 7. c. 4.

Imanitatem
Amuratus
immanitate
cumulat.

Lib. 8. c. 6.

Cōstantino-
pol. expugna-
tio, regnante
Mechmeto
12. Tur. Imp.
ad 56. Cal. Iū.

bis Constantinopoleos expugnationem que
 ipso regnante Anno salutis 1453. Ad V. Cal.
 Junias contigit, qua sanguine omnia, horro-
 re, morte, fugientibus & persequentibus, vi-
 ctoribus & victis repleta erant: Adeo vt ca-
 sorum & eorum qui præ ingenti irruentium
 multitudine suffocati erant cumulus portarum
 fornices superaret: Peculiaria quædam
 de monstri illius crudelitate posteris madata
 recēsebo. Viginti Albanos milites, qui Thrac-
 sia, quam ipse expugnarat, relicta, in oppidu-
 lum quoddam Phiasia, Rupellam nomine,
 sese receperant, rotario supplicio brachiis
 cruribusque conquassatis semiuivos in sum-
 mo cruciatu languentes desperabundos reli-
 quit. Insuper immanissimo illi monstro non
 satis erat quoscumque in oppidis aut castel-
 lis offendebat ferro cædere, prout Leontarij
 contigit, vbi ne vnus quidem superstes est re-
 lictus, adeo vt sex mille hominum cadauera,
 præter ingentem equorum & pecorum co-
 piam, illic fuerint numerata: Sed inaudito
 hoc supplicij genere complures insuper affe-
 cit. Acinace peracuto singulos homines in
 duas partes vno ictu circa transuersum septu-
 diuidi iubebat, artificio barbariem omnem
 superante: bis enim singuli mortis perſentie-
 bant dolores. Vtraque pars per aliquod tem-
 pus præ summo quo opprimebatur cruciatu
 huc & illuc non sine gellibus horrendis sese
 volutabat. Trecenti milites in oppido Mity-
 lene anno 1459. quo capta est vrbs illa, hoc
 imma-

Lib. 9. cap. 1.

Mechmeti
 in ipsa bruta
 animãtia cru-
 delitas.

Monstruosa
 crudelitas.
 Lib. 9. cap. 7.
 & Lib. 10.
 cap. 12.

immanissimo supplicij genere sunt affecti. Quingenti quoque alij ab Omare Bassiano Constantinopolim missi, quos in oppidulo à se expugnato ceperat eadem occubuerunt morte. Horum Cadauera postquã aliquandiu in area in qua laniati fuerant neglecta iace-

runt, bos horrèdè mugies ad ea accedit, vnãque cadaueris partẽ cornu attollit, aliõq; loci cõportat, tum alterã petit priõricque adiugit.

Qua res cum à multis perspecta fuisset breui ad Mechetum perfertur: Ille mirum in modum anxius, cadauer illud disiungi, partẽsque seorsim ad pristinum locum comportari iubet. Bos insequitur repetitis mugitibus, cadauer verò illud, inter cætera agnoscit, denuõque cornibus sublatum aliõ asportat. Mechetus hoc portento vehementer commotus (ac meritò quidem) è vestigio, cadauera sepeliri iubet, bouẽ verò ad sua pecuaria deducendum, ac per reliquũ vitæ tẽpus alendũ curat. Tradunt nonnulli cadauer illud à boue canibus Turcis clementiore asportatum Veneti cuiusdam corpus fuisse: alij Illyrico tribuunt. Atqui vt vt sit (inquit Chalcondylus) hoc ostento multum scelicitatis genti à qua ille oriundus erat, portendebatur.

Vladi verò scæuitia humanis auribus tinnitum longè grauiorem ciebit, idcirco de ea referre vltimo loco visum est. Vlando attributa Moldauia Mecheti liberalitate in gratiam fratris cuiusdam Vladi quo sceleratus

Nota
De boue quẽ herum mortuum agnoscit mira historia.

*Trouia
Vlady Vlady*

Vladi immanitas horrenda & cæterorum omnium atrocitatem superans.

Libro 9. cap.
12. 13. & 16.

Mechmetus ad nefarias libidines abutebatur, hoc primo veluti auspicio provinciam illam administrare cepit. Potentissimos quoque Moldanienses, ac primariae autoritatis viros, a quibus propter auctoritatem & gratiam, ne defectionem molirentur sibi metuebat, corripit, eosque non contentus est vulgari aliquo supplicio e medio tollere, sed viuos omnes palis transfixos summo cum cruciatu extinxit. Immo eorum familias ne vxoribus quidem & infantibus exceptis, eodem furore sustulit. Adeo ut breui temporis spatium triginta & eo amplius hominum millia ab eo trucidata fuisse a multis confirmetur. Mortuorum porro bona & honores satellitibus suis est largitus. Mechmetus certior factus Vladum de defectione & rebellionem in se cogitare, quendam suum a secretis Catabolum nomine, natione Graecum per speciem amicitiae ad eum mittit, eo consilio ut Vladum ad se blandis verbis pertraheret. Eodem quoque tempore Mechmetus ad Chamum quendam cui Valaquiam provinciam clam demarcat, literas dat, mandatque ut quacumque ratione vi, doloue Vladum corripere: eo nihil gratius sibi accidere posse significat. Hi duo communicatis consiliis Vladum intercipere conantur, Vladus vero nullo modo perturbatus confirmatis militum suorum animis, reliquis omnibus in fugam versis Chamum & Catabolum cum quibusdam aliis viuos capit. Quos cruribus & brachiis abscis-

sis palis viuos affixit. Chamo verò, prout eius
 postulabat dignitas eminētiorem tribuit lo-
 cum. Quod ab eo hoc consilio factum est, vt
 subditis suis terrorem incuteret, ac ne tale
 quid in posterum auderent nisi idem suppli-
 cium subire vellent, ansam præriperet. Præte-
 reà exercitum ingentem summa celeritate
 conscripsit, Danubiūque flumen transiit,
 atque in Mechmeti ditionem quam flumen
 illud alluit, magno irruit impetu, eamque est
 populatus, pagos incendit, fœminas ipsas,
 in: mò infantes, in conis vagientes ferro ceci-
 dit. Quacūque verò iter faceret immanissimè
 sauebat, & vastitatis vbique notas inurebat.
 Quibus ad Mechmetum perlatis, maximè ve-
 ro nuntio de Legatorum morte crudelissi-
 ma, ac in primis de Chamo tam atroci suppli-
 cio affecto, qui præcipua in aula milite-
 ria olim gesserat, Mechmetum non parua
 commouerunt. At longè molestius illi fuisset
 tantam iniuriam ab infimæ sortis homine
 sibi illatam inultam relinquere. Itaque cum
 instructissimo exercitu valaquiam ingressus,
 & Legatorum suorum cadauera palis adhuc
 affixa conspicatus, nouo quasi dolore, & no-
 uo furore fuit percitus. Cadaueribus autem
 illis auulsis & sepultis, tria passuum millia est
 progressus, ac in lanienam illam incidit ab
 Vlado in subditos patratâ, quæ res horrore
 conspicantibus mouebat. Erat enim locus a-
 liquantulum editus, & in omnes partes aper-
 tus, duo passuum millia in longitudinem ob-

horrendum
 visu specta-
 culum.

tinebat, latitudo mille occupabat: Innumeris rotis, palis, crucibus, furcis, cadaveribus onustus ceu sylva quædam confitus erat. Ex cadaverum facie perhorrida, cruciatus quos ante obitum pertulissent cõijcere facile erat. Laniatorum numerus ad millia viginti facinoris atrocitatem augebat. In his erant infantiuli maternis adhærentes vberibus, lactantes enim suffocati fuerant. Inauspicatæ præterea aues, aerem seu nubes atra condensabāt, ac in corporum humanorum concavo vnde iam antè viscera extraxerant, nidos struebant. Quibus conspectis Mechmetus, ingenio aliquo barbaro & crudelissimo, apud se cogitans vnius homunculi, & quidem abiectissimæ conditionis, atrocitatem ac immanitatē crudelissima quæque facinora ab se patrata longo intervallo superasse, modò obmutescibat, modò misericordia quadam ducebatur, atque apud se mussitabat, mirum nõ esse quod sceleratus ille subditis suis adeo formidolosus esset, quandoquidem tale facinus patrare sustinisset: Ideo que difficillimum esse sterneret hominem ab sua ditione depellere, qui & imperio suo & subditorum oblecto animo, neminem esse qui carnificem illum non contemneret arbitratur. Quinimmo Turcæ ipsi tam horrendo *кошметарис* conspecto, Vladum ad eò atrocis facinoris auctorem diris deuovebant. At Vladus omnibus istis neglectis, Mechmeti exercitui continuo infla-

instabat, eumque modò in alis, modo in no-
uissimo agmine laceſſebat, atque ita non pau-
cos ſingulis diebus perimebat, damnùmque
non minus equitibus ac Arapibus afferebat.

Tamen (ne ulterius in his recensendis pro-
grediar) ille ſuo tandem periculo eſt edoctus
ſauitiam illam qua in ſubditos uſus erat, dum
res ſuas egregie ſtabilire uolebat, multò plus
detrimenti quàm commodi ſibi attuliſſe. Nã
paulatim ſuis à ſe deficientibus Mechmeto
prouinciã cedere, atque in Hungariam pro-
fugere coactus eſt. Eò ubi appulit, ob ſcœra
quæ mille ſuppliciiſ expiari non potuiſſent
in uincula coniectus fuit. Quatuor hæc mon-
ſtra coniuganda & quaſi concathenãda duxi,
utpote quæ infernali remigio ſint aptiſſima,
Turacanum uidelicet, cuius (quantumuis fla-
gitioſiſſimi) nequitia penè nulla uideatur ſi-
cum Amurato conferatur: Quem rursus cru-
delitate & ſauitia ſuperauit Mechmetus: O-
mnes uerò ſceleratiſſimus & immaniſſimus
Vladus magno poſt reliquit interuallo. At
uerò (inquiſ) Turcæ iſti fuerunt, inhumaniſ-
ſimi, quos merito Braſilienſibus *αὐθαρροφάτοις*
immaniores dixeris.

Quare ut paulò attentius ad ea quæ apud
nos geruntur animum aduertamus, quæro in-
primis quid à ſœneratoribus & rapacibus
auaris præſtetur? qui ſanguinẽ & medullas tot
uiduis, tot orphanis exugunt, ac proinde vi-
uos deuorant, quos ſemel iugulaſſe ſatiùs eſ-
ſet quàm languentes diutiùs detinere? Annò

Fœneratores
barbariſ
Americanis
immaniores

vide de his
Caroli
de laueru
papeſiſi
ſub h 211

1011

1011

1011

1011

1011

Mich. 3.30

feritate & crudelitate Barbaros Americanos
 superat? Atque hinc fit vt exclamet Prophe-
 ta. Quod comedunt, caro est populi mei, &
 cutem eorum ab eis nudant, ac ossa eorum
 diffringant: diuiduntque vt quod est in olla,
 & velut carnem quæ est in lebete. Iam verò si
 de carniū humanarum esu serino profusus &
 tygrino, quot queso, hinc apud nos reperi sūt,
 cum in Italia, tam in aliis regionibus, ex his
 qui Christianum præ se ferunt nomen, qui eò
 immanitatis delapsi sunt, vt sæuitiam suã ex-
 plere cupientes, cor iecurque inimicorū suo-
 rum deuorarint? Penes historias innumeras
 de rebus istis scriptas fides esto, singula enim
 persequi si cupiam tempus me deficiat. Ac
 ne in aliena inquiram, Quæ lingua, quis cala-
 mus immania facinora referat quæ in Gallia
 nostra sunt patrata? Tædet me certè, tam hor-
 renda commemorare, Gallus enim sum. Fu-
 nestissimis bellorum civilium temporibus,
 quibus ab hinc annis xx. iuxta eorum calcu-
 lum qui diligentius isthæc sunt persecuti, de-
 cies quater centena hominum millia interie-
 runt, inter quos quadraginta reperiuntur no-
 bilissimorum virorum millia, qui vniuerso
 terrarum orbi, deuincendo, vel saltem Gre-
 ciæ Turcarum Tyrannide tam diu oppressæ
 in libertatem asserendæ suffecissent. Atque
 vt aliquid afferam è tot in vulgus emisis in-
 gentibus voluminibus, quibus prouinciarū,
 locorum, vrbium, homicidarum, atque adeo
 trucidatorum ipsorum nomina eduntur, quæ
 con-

NOTA

A. galli
neta

Cru delitas

7ta Exfo ematur7^{ta} Gallia

consultò à me omittuntur, ne ea quæ iam
 consensisse videntur recrudescant: Nobilis
 cuiusdam viri reformatam religionem pro-
 fitentis viscera auulsa fuere, ac primò per to-
 tam urbem circumducta deinde in urbis fos-
 sas ad sterquilinum coniecta sunt. Cor au-
 tem, & iecur, baculis affixa, instar trophæi ve-
 rè Diabolici circumgestata fuere. Quin eo
 usque perripit scelesti cuiusdam rabies, vt ie-
 cinoris illius particulam cani obiecerit, canis
 verò homine longè humanior attingere re-
 cusauit: tum immanis herus canem nõ sine
 blasphemis vocibus hoc sermone insequen-
 batur, Nunquid tu quoque es Lutheranus?
 Alibi vir quidam insignis & de literis opti-
 mè meritis, ventre, vultuque humo pertin-
 gente, in publicam urbis plateam pertractus,
 primò semiustulatus in mare deijcitur, tum
 extractus canibus lacerandus obijcitur. Mech-
 meti immanitatem superiùs meritò sumus
 detestati, qui vno Acinacis ictu medios ho-
 mines disseccabat, duabùsque veluti mortibus
 mulctabat: At si istum de quo agimus dispi-
 ciamus quater eum necatum fuisse compe-
 riemus, nam vultu ventréque terram euer-
 rète pertractus, quodammodo mactatus fuit,
 deinde ustulatus, tertio submersus, quarto à
 canibus dilaniatus. Non multò clementiùs
 cum alio actum est cuius cerebrum lapidibus
 comminutum fuit, deinde in flammam con-
 iectus est, indeque extractus, muro est appo-
 situs vt quibusuis tormentulorum displo-

*Ecclésiastica
 Hist. orient. tom. p. 100*

Consulte hi-
 storiam ec-
 clesiasticam
 Gallicam.
 Anno 1580.
 excusa lib.
 3. pag. 374.

Canis homi-
 nibus ipsis
 longè hu-
 manior.

*Antiquum
 monumentum
 ad quingentum*

Lib. 3. pag.
 332.

Tomo 2. lib.
 7. pag. 356.

dentibus scopus esset. Puerpera quædam die
 à partu quarto de lecto deturbata & in infi-
 mos gradus deiecta fuit. Infantulum verò cui
 diligentissimè in vlnis posito cauerat, lanij
 illi crudelissimè ei auellūt muroque allidit,
 vocibusque blasphemis Lutheranorum pro-
 geniẽ esse extirpandam prædicabant. Cor
 ex cadauere iacente ab militibus seu potius
 furiis eductum mordebatur: illi verò mutuo
 sibi illud porrigentes se prælagijse iam antè
 dicebāt, Hugonottum à se comestum iei. Ma-
 lieri honestissimæ, vestibus penitus nudatæ,
 vbera in orbem excisa fuere, tum patracis in-
 eam nefandis sceleribus, in proximum flumẽ
 deiecta est duabus eius filiabus tam horren-
 dum facinus spectantibus. Itali quidam in
 religionis odium puerulum viuum in duas
 difsecant partes, eiusque iecur deuorāt. Ado-
 lescenti cuidam oculi pugione effosi sunt, tu-
 vlmo est ex pedibus suspensus tormentulo-
 rumque glandibus est confossus. Viri quæ-
 tuor veram religionem profitentes carceri-
 bus noctu educti in pontem deducti sunt, ve-
 bi primùm vestibus omnibus exuti sunt, tum
 miserè excarnificati sunt, sicarij enim eos mi-
 natim concidentes per ludibrium sese inuicem
 compellant, nescio an brachium possent
 amputare, tum crebris ictibus alius brachiũ
 alius collum, alius caput contundebat, donec
 semiuuos in subiectum flumẽ coniecerunt
 at humus eorum sanguine infecta horrorem
 prætereuntibus incutiebat. Carnifices, verò
 ad

387.

454.

517.

537.

ad eluendam crudelitatis suæ notam humum
 multa aqua perfundunt. Sed efficere non
 possunt quin sanguis ille continuo apud Do-
 minum personet, qui cum sanguinem huma-
 num à brutis effusum reposcere non cuncte-
 tur, quid de hominibus est statuendum à qui-
 bus adeò iniuste effusus fuerit, quique hac ra-
 tione Dei imaginem violare nō dubitarint?
 Quidam Evangelij minister, multis acceptis
 vulneribus, ambobus oculis effossis, tū fune
 pedibus alligato, huc & illuc est pertractus ac
 tandem palo alligatus, in struem lignorum
 coniectus est, atque ita vivus exustus.

Vt autem appareat nullius conditionis
 homines à tanta barbarie fuisse immunes,
 Quidam ex summi senatus præsidibus, senex,
 & venerandus, qui quidem iam pridem Re-
 ligionis reformatæ opinionē habebat, quam
 tamen (quæ erat illius timiditas) palàm pro-
 fessus nunquam erat, baculis primùm imma-
 niter verberatus, ac penè mactatus est. At si-
 carij cum satis amplos loculos pro libidine
 non inuenissent, eū pecunias suas deglutisse
 prætexentes capite ad pectus vsque in aquam
 demerso, ex pedibus suspenso, adhucque vi-
 uo, ventrem dissecant, visceraque in flumen
 proficiunt. Cor verò hastæ affigunt, perque
 urbem circungestant, in hæc erumpentes ver-
 ba. En vobis cor nefarii illius Hugonotto rē
 Præsidis. Quid plora? Nunquid ex humanis
 auriculis frictura est confecta? Nobilis qui-
 dam adolescens glandibus scopetariis ictus,

In Gallia pa-
 pistorum rudi-
 litas

Gen. 9. 5. 6.

585:

595:

596:

pag. 608.

Lib. 8. pap.
724.

717.
Lib. 9 775.
777. 778. &c
723.

260.

785.

795.

315.

nudusque in dumum spinis consitum con-
iectus est, atque ibi ardentissimis ad Deum
precibus animam agit. Prouecta ætate vir pu-
gionibus confossus & lapidibus obrutus, ca-
nibus obiectus est. Ex permultis cadaueribus
viscera extracta sunt, sicariis exclamantibus
annon quis esset qui Hugonotti viscera eme-
re vellet. Sed, o rem nefandam & inauditam!
annon pueruli assati fuere? virique viui terræ
mandati? Quinetiam inuentum est cadauer
multis confectum vulneribus sale aspersis.
Quo nimirum supplicij verè diabolici gene-
re miser ille crudelissimè fuit excruciat.
Præterea ducenti viginti quinque homines
brachiis adnexo fune colligati fuerunt qua-
terni, & quini, nudi, oculis ad solè positis, at-
que hoc modo ensibus, securibus, & pugio-
nibus confossi fuere, stramine incenso pu-
dendis eorum ambustis. Vir pugione confos-
sus cum statim animam non ageret crebris
securis ictibus confestim mactatus fuit. Alios
letali vulnere percussos in lecto decumbe-
bat, huic malè ad aures vsque dissectæ sunt,
tum in ipso cubili iugulatus est.

Sed ne in istis historiis recensendis qua-
lis quos ad marginem adnotauimus memo-
ria prodita sunt, æquo sim prolixior, præfer-
tim quum tabellis iam pridem exculis depi-
ctæ sint, quæ hæc præ se ferunt nomina, La-
nienæ Valsiacæ, Lanienæ Turonenses, La-
nienæ Cadurcorum, aliæ que in Gallia nostra
patrata: Quid quæso, dicturi sumus de cruen-

tabellæ de
lanienis

ta illa Tragœdia quæ initium habuit Lutetia
die 24. Augusti, Anno 1572. qui dies D. Bar-
tholomeo dicitur fieri, atque Gallicis in ka-
lendaris meritissimè rubrica est adnotatus?
Cuius quidè culpam in eos non reiicio, quos
authores minimè habuit. Quàmque Rex no-
ster pacis edicto summo suo dolore ætam
fuisse iure declarauit. Inter cætera innume-
ra, quæ tum per vniuersum regnum crudelis-
simè sunt admissa, annon cadaverum huma-
norū adeps, ex Arari flumine (in quod pro-
iecta fuerant plusquam Americana aut Tur-
cica feritate mutilata,) extractorum Lugduni
auctione publica venundatus fuit? Nonne
tecina, corda, aliæque humanorum corpo-
rum partes ab immanissimis sicariis, quosque
inferi ipsi abominantur, deuoratae fuerunt?
Nunquid Antissiodori, viri cuiusdam pij, no-
mine Cor-regis, atrociter excarnificati, cor
in frustra concisum venale est à carnificibus
expositū, ac deinde ad prunas tostum & de-
voratum? Innumera etiamnum sunt in viuis
hominum millia, qui de istis ante nostra tem-
pora inauditis cumulatisimè testabuntur.

Libris quoque (vt iam dictum est,) hac de re
scriptis & excusis posteris mandabuntur. Ac
ne plura persequi cogar, (nam horret ani-
mus, deū inq; precor vt tanto vulnere reme-
dium adhibeat) sæuitia cum sæuitia, imma-
nitásque cum immanitate comparetur: tres
que aptentur tabulæ contiguae, in quarum

*baniera S.
Borghesini*

Vide Com-
ment. Galli-
ca. & historiæ
nostri tem-
poris.
Gallica im-
manitas cum
Americana,
& Turcica
comparatur.

prima Barbari Americani depingantur, Clavis suis ligneis captivos mactantes, scemina quoque cadauera, calidâ perfundentes, tum corpora frustatim concisa, brachia etiam, crura, scemora, capita *Boucano* imposita, intercoquendum horridè contrahantur & deturpentur, ipsi denique Barbari gestu quàm fieri poterit immanissimo carnes illas vorantes apponantur.

In secunda Turcanus tiara amictus, pyramidem ex humanis capitibus crudeliter obruncatis construens. Amuratus quoque & Mechemetus Turcarum imperatores adhibeantur: quorum prior, innumeris necatis hominibus eorum sanguine Patris Manibus litet: Posterior rotario afficiat supplicio complures milites, aliosque in duas partes vno acinacis ictu dissecet, atque ita bis mori cogat. Addatur Vladus, qui subditos palis transigat, & quidè magno numero, effingantur quoque rotæ & patibula, tanta copia vt syluam efficiant, humanis cadaueribus onudeant, vultu quos dolores moriendo persenserint, deformitate indicante: Coruis alitque inauspicatis aibus circumuolantibus, atque in mediis quorum antè oculos, & viscera deuorant nidos construuntibus: Cæteraque ad rem exaggerandam adiiciantur, quæ ex descriptione superiùs allata pictor excogitare poterit.

In tertia, furentes & rabidi Galli, nature

turæ leges & Principum suorum edicta violantes, qui veluti Tortores & carnifices immanissimi, homines ex pedibus suspendant, facie ad humum inuersa, ventrem ferro dissecent, viscera eximant, per vicos circumducant, & in fœdissima quælibet sterquilinia conijciat: Qui humana corda & iecinora verubus & longuriis transfixa circumgestent, eaque modò cruda, modò in prunis tosta vorent, immò cani deuoranda porrigant, qui horrore percitus aufugiat, taliæque monstra humanitate superet: Qui semiusta corpora humana, in mare proijciant, rursumque extrahant, muròque applicent, ac tormenta dispendentibus pro scopo proponant: Qui adipe humanum educant, venalémque instar bubuli seui exponant: Qui quorundam capita lapidibus comminuant, corporaque in flamas conijciant, ac postea canibus dilanianda proijciant: Qui muliebres mammas circumsecent: Qui puerperas è cubili auellant, puerulosque muris allidant, nonnullos instar nefrendis assent: Qui viris quibusdam oculos pugionibus eruant, quos arbore ex pedibus suspensos tormentulorum glandibus conficiant: Qui de media nocte nudos homines ad pontem quendam sicis dissecent, minutimque concidant, inque subiectum flumen præcipites: humo cruore adeo infecta, vt tortores ipsos horrore percussos notam illam eluere oporteat: Qui Eumenidù furorem longè superantes, auriculas humanas in

*Cruentiliter
gallorum*

fartagine frigrant, omasorumque instar comedant; Qui vivos homines sepeliant: qui minutatim corpora concidant, vulneraque sale aspergant, ut grauiori cum dolore coniunctam mortem comminiscantur: Qui complures simul vinctos, nudato corpore, soli oculis oppositis, gladiis, securibus, pugionibus dilanient: quorum pudenda accenso stramine amburant: Qui corpus siccum confossum necdum exanimatum, securi mactent: Qui viro, vulnere lethali accepto ac in lecto decumbente, utramque malam ad aures usque diffundant, cumque instar ouis iugulent.

His, inquam, ita depictis, quæ minimè exaggero, ita enim gesta sunt, immo maiori quàm quæ verbis exprimi possit, crudelitate: Quænam trium harum tabularum immanior & visu magis horrenda est iudicanda? Nunquid hæc postrema? hæc utique. Itaque non abs re quidam, cuius nomen me ignorare sanctè affirmo, post Gallicam illam lanienam quam reliquas omnes omnium temporum immanitates longo interuallo superare videbat, versiculos Gallicos scripsit, quos ita expressimus.

*Exulta Pharao, Neroque saue,
Herodesque, & Achabe: nam furore
Gallico seuitia est sepulta vestra.*

Immo addere possumus seuitiæ omnia quæ vnquam extiterunt exempla, siue apud
Scy-

Scytas, aut Tartaros, siue apud alias nationes, ne excepta quidem immani Triumviratus Romani laniena. Quapropter ne deinceps Barbarorum *αὐθροιαφάγαν* crudelitatem adeò abhorreamus, quandoquidem non minor, immo longè immanior apud nos passim locum habet. Illi enim feritatem in hostes suos tantum exercent: Nos verò, vt constat ex iis quæ relata sunt, cognatorum, vicinorum, propinquorum sanguine manus nostras commaculamus. Iraque monstruosissima quæque vt videamus in Americam vsque non est excurrendum. Verùm hinc forsitan Catholicus quispiam Romanus obijciat, quid? tu inuidiam omnem in nostros deriuas, de vobis autem Religiosum nomen profitentibus, ne verbum quidem. An scelerum immunes, & quasi Angeli in armis fuistis? Ego verò respondeo, quantum obseruando assequi potui, primo quidem ciuili bello ex nostris nò paucos tales extitisse, præsertim si cum vestrarum partium hominibus conferantur: Secundo autem non parum à pristina pietate degenerasse, ac proinde humana æquo plura perpetrasse: Tertio verò in peius ruentes, præsertim ex quo vobis admixti fuerunt, non negarim complures deploratæ spei homines in furias degenerasse. Quibus æquiores ab eo tempore minimè nos præbuius, ac iis aduersus quos sese bellum gerere profitebatur, *quibus* tamen meliores non essent: Quod *quibus* apparet vel ex ea, quam edidi, historia de fa-

*Crudelitas
galloru*

Religiosi
bellorum ci
uiliu in peius
ruere coepe
runt.

Historia
Sancerrana

me & obsidione Sancerrana, cui ipse interfui, Anno 1573. nec non ex iis quos in ipso exercitu conscripsi commentariis. Eorum itaque peccata minimè dissimulaui, à quorum partibus stabam in optima causa, quantumvis pessimè acta. Atque ut hoc etiam loco tester quanto cum dolore Galliam à suis alumni sanguine scedatam conspexerim, facinus narrabo cuius recordatio animū meum sine fremitu nunquam subit, adeo mēti meæ, immanitatis illius imago adhæsit.

Nota

Nostri oppidulum quoddam (cuius nomē consultò non edo) obsedère, oppidani rei militaris imperiti, sese ad defensionem parant, auxilium præsto sibi affuturum rati: itaque tormenta crebrò displodunt, ac nõ modò milites quosdam interficiunt, sed etiam ex ducibus nonnullos vulnerant, Item equos præstantissimos. Quæ res nostros non parum exacerbavit. Denique cohortes aliquot ex nostris sub vespertinum crepusculum, Ducum industria deductæ, ac sermone animatæ muris succedunt, scalas admouent, conscendunt, oppido denique quamvis munitissimo, fortiterque ab ciuibus propugnato, adeò ut nõ semel nostros incenia iam occupantes propulsarint, vi potiuntur: obuios quosque ferro transfigunt, immo ne vnum quidem virum superstitem fuisse credo, nisi si qui abditissimis latibulis sese commiserant. Ego tum in vrbe vicina ab nostris occupata eram. Po-

stri-

Crucifixus
galloru

stridie cum quibusdam aliis ad expugnatum illud oppidulum accedo, vt quid ibi contigisset viderem. Tantam nimirum stragem nactus sum vt totus cohorrerim: quippe iugulatis plerisque, locoque decliui, vndiquaque sanguinis riuuli defluebant. Ego tã atrox facinus conspicatus, quod tamen infectum fieri nequibat, Præfectum rogo, liceat cadauera illa terræ mandare, quod lubens concessit. Rusticos duos latentes metu consternatos magno labore inuenio, eos mortis metu eximo: tres ingentes fossas ab iis excuari curo: vnam in Sacello, reliquas duas in hortis, pro temporis opportunitate commodis, illa enim die eò vnde migraram redeundum mihi erat. Cadauera vndiquaque scalis & asseribus imposita ad fossas illas cõportari iubeo. Inter mortuos septem mulieres repertę sunt tresque pueruli. Euestigio Præfectum adeò, rei atrocitatem ostendo, iusta Dei iudicia tantam crudelitatem vltura nobis imminere expono. Ille diligenti facta inquisitione, refert ea non consulto sed per imprudentiam contigisse, dum noctu milites oppidum ingressi domos intrant, lucernisque minimè accensis obuios quosque trucidant, vel in ipsis cubilibus vbi permulti latitabant: veriti ne oppidani instauratis viribus noui quidpiã molirentur. Ego ad institutum opus reuerton, Mortuorum, qui numero erant centum & quinquaginta plùs minùs, aceruo iusto. Fœminę viros suos & affines singulę perquirũt,

Functũ spe-
ctaculum.

Fœminę &
pueruli ab
Religiosis
per impru-
dentiam in-
terfecti.

Facinus lu-
gendum.

quarum pleræque lugentes & lachrymantes
me quem sedulo de sepeliendis illis curam
gerere videbāt, rogant liceat sibi linteis suos
inuoluere. Id verò per me omnibus quibus
ea res erat cordi licuit. Sed (Proh, facinus in-
dignum! atque irati in te Dei certissimum iu-
diciū, miserrima Gallia, apud quam iustis
suppliciis minimè profecit, tu enim magis ac
magis induruiſti.) mulier quædam suos inter
cadauera requirit, virum primò conſpicit, v-
nūmque ex natis: tum alterum mox animad-
uertit: suos deinde fratres duos conſpicatur.
Hæc iuſtiſſimo mœrore ac dolore (ſi quæ vn-
quam mulier) percuſſa, puerulum ſeptem an-
nos natum quem manu tenebat his compel-
lat verbis: Ah mi filiule, quàm verè orphanū
te homicidæ illi effecerunt! Patrem tuum
duos fratres, duos etiam auūculos tibi hodie
abſtulerunt. Quanto tum dolore percuſſus
fuerim quærendum minimè arbitror. Ac ne
quid diſſimulē, immo quas pepererint miſe-
rias bella noſtra ciuilia commonſtrem (hic
enim eſt ſcopus meus vt agnito malo, noſtro
ſaltem cauti ſiamus periculo) miles quidam
è noſtris legionibus (noſtrum non dicam)
reperſus eſt adeo humanitatis ſenſus expertus,
vt audita homicidarum voce quam mœſtiſ-
ſima illa mulier emiſerat, viris quinque illa
cæde amiſſis quibuſcum tam arcto amoris
vinculo erat coniancta, eam conſoſſurus: pu-
gioni manum admouerit. Illum ego com-
peſco, quæſo que nunquid me agnoſcat: pro-
bè ex-

bè excipit. (nos enim cuilibet fatis eramus
 noti, utpote qui ministerio nostro in ipso
 exercitu fungeremur.) Tum doceo miserrimam
 illam mulierculam in tanta animi ægritudine
 ferendam esse: Se nisi ferreus sit, necū
 gemitus illius luctibus adiungere debere, ob
 tam immane facinus, quod omnium nostrū
 peccatis acceptum erat ferendum: Simulque
 miseri illius populi reliquias consternatas
 metu consolor, ac periculi, quo nondum liberatas
 se esse credebant, metu eximo. Miles
 verò ille seu ebrius, seu potiùs insano aut
 Diabolico furore percitus, gementi illi mulieri
 denuo minatur. Ego verò qui amicis
 verbis erga immanissimum illum nihil profeceram,
 denuntio, si eam attingat, fore ut nostrum
 alter sepeliendorum augeat numerum.
 Hoc ego narraui exemplum, ut quanta confusio
 nostros quoque inuasit palàm faciam. Nostrum
 omnium Deus misereatur: Enimverò si Gallos
 ob insignem suam comitatem & mansuetudinem
 olim per vniuersum terrarum orbem adeò
 celebratos inspiciamus: eos ab auitis moribus
 usque adeo degenerasse comperiemus, ut
 crudelitate vincant non modò ceteras omnes
 gentes, ut satis demonstratum est à nobis,
 sed & feras ipsas, Leones, Tigres, vrsos,
 lupos, ipsūque adeo *Ianone* Americannm.
 Deum Opt. Max. rursus oro ut Gallorum
 tot sceleribus condonatis, faxit tandem ut
 ad sanam mentem redeant.

*Crudelitas
 in rebus
 his gallos*

Miles nature
 affectu vacuus
 ac Diabolico
 furore percitus
 inter Religiosos.

*Inde
 vnde dicitur*

CAP. XVI.

Quid nomine religionis apud Barbaros Americanos veniat: De erroribus in quos ab impostoribus, quos Caribes vocant inducuntur: Deque crassissima Dei ignoratione qua apud eos obtinet.

de legib.

VAMVIS Ciceronis illud dictum nullam esse gētem neque tam imāsuētā, neque tam ferā quā non, etiā si ignoret qualē Deum habere deceat, habendū sciāt, communi omnium calculo pro axiōmate certissimo habeatur, tamen quomodo erga *Tououpinambaultios* nostros constet, non satis scio. Nam verum Deum ignorāt. Nullos quoque Deos falsos siue cœlestes siue terrestres agnoscunt, nec colunt: ac proinde locum vllum publicū in quem religionis ergō conueniant non habent. Contrā quā ab Ethnicis olim, ac etiānum ab Idololātris nostri temporis vsurpatur. Nominatim verō ab Indis Perūanā provinciam incolentibus, quę cum *Tououpinambaultiorum* regione est continens, ab eaque distat passibus 1000000, qui Soli & Lunę sacrificant. Mundi quoque creationem ignorant, dies nominibus non discrimināt, alium alio non pręferunt: hebdomades, menses & annos non obseruant, Tempora Lunis discernunt.

Toupin. verū
& falsos
Deos ignorānt,
mūdi-
que creatio-
nem.

metiuntur: Scripturę, siue sacra illa sit, siue
 prophana, non modò penitus sunt ignari, Quid de scri-
 ptura sentiāt
 Barbari. sed etiam Characteribus quibus animi sensa
 notare possint penitus carentes, Quum pri-
 mò in eas terras venissem, verba & sentēti-
 aliqvas vt sermoni eorum assuescerem scri-
 bebam, easque mox coram ipsis legebam. Illi
 præstigias id esse rati, invicem his verbis alij
 alios alloquebantur: Non mirum! istum qui
 heri ne vnum quidem verbum idiomatis no-
 stri callebar, nunc vi & ope huius chartę, quę
 illum nostra eloqui docet, ita peritè ea sona-
 re vt à nobis intelligatur? Barbari Hispanio-
 lam Insulam incolentes idem prorsus de his-
 panis qui primi ad eos accesserunt, iudica-
 bant: Hęc sunt historiographi verba. Indi a-
 nimaduertētes Hispanos etiam absentes, mu-
 tuò inter se colloqui literarum beneficio, cre-
 debant vel eos prophetico agi Spiritu, vel
 literas ipsas loqui. Quo factum est vt Barbari,
 veriti ne peccata innotescerent sua, ita sese in
 officio cōtinperint, vt ab eo tēpore, nec mēti
 ri, nec quicquā Hispanis suffurari ausi fuerint.

Hic si quis hoc argumentum dilatare cu-
 piat latissimus ei pateat campus tum ad scri-
 pturę artem laudibus prosequendam, tum ad
 demonstrandum quanto nos Deus affecerit Scripturę atq;
 excellētis-
 simum Dei
 donum. beneficio, nos, inquam, Europæos, Asiaticos,
 & Afros, præ Barbaris istis quartā orbis par-
 tem incolentibus. Illi enim mentis conceptū
 non nisi expressis vocibus exponere possunt,
 Nos verò scripturę adminiculo, aliorum ar-
 cana cognoscimus, nostra verò consilia cum

eis communicamus, qui vel in remotissimis degūt terris. Ac sanè præter bonas artes quas ex libris addiscimus, (quæque Barbaris sunt ignotæ) scripturæ quoque ars inter excellentissima quibus nos Deus cumulauit dona est recensenda.

adde
 Minimè autem moror quod Socrates (vt refert Plutarchus) dicebat: Literas quas vulgus putat repertas iuandæ memoriæ, vehemēt illi officere. Olim enim homines si quid audissent dignum cognitu, nō libris sed animo inscribebant: hac exercitatione confirmata memoria facillè tenebant quicquid volebant. & quod quisque sciebat habebat in promptu. Post, reperto literarum vsu, dum libris fidēs non perinde studuerūt animo infigere quod didicerant. Ita factum est, vt neglecto memoriæ cultu, minùs viuida esset rerum cognitio, & pauciora quisque sciret: quandoquidem tantum scimus, quantum memoria tenemus. Quam ego sententiam, præsertim in Philosopho, ac Græciæ sapiente dignam iudico reprehensione. Nam & Cicero, cæterique docti, post eum, historiam, quæ sine librorum vsu commodè contexti non potest, matrem esse temporum affirmarunt. Illud quidem verum est, Patres qui ante Mosis scriptorum omnium primi, tempora vixerūt permulta, & quidem optima, quæ non commentariis, sed menti & memoriæ mandabātur posteris per manus tradebant. At longè tutius illud est factum ex quo obtinuit scriptura.

Ergo, vt ad *Tououpmambantios* nostros

redēamus, Quoties cū illis colloquebamur, ac mentio de Deo incidebat, dicebamus nos credere in vnum Deum creatorem cœli & terræ, qui vt orbem & quæcunque in eo sunt, condidit, ita omnia pro arbitrio gubernat. Illi vbi hæc audierant, alij alios intuentes, & in hanc vocem (quæ admirationis nota ipsis familiaris est) erumpentes, *Teb!* defixi & stupefacti hærebant. Præterea, quoniam, vt suodiceamus loco, Tonitru fragore vehementer terrentur, (id *Toupan* vocant) si eorum confulentes ruditari occasionem inde arripemus, eos edocendi, diceremusque Deum illum esse de quo verba illis faciebamus, qui, vt suam indicaret potentiam, cœlum terramque eo modo concuteret: illi excipiebant Deum illum à quo adeo terrentur esse nequam. Hæc est hominum illorum miserissima conditio. At, quærat fortasse quispiam: sine religione viuunt? Ego verò respondeo, quod iam antè attingi, perparum ab eo abesse, nec credere me gentem vllam in toto terrarum orbe esse quæ ab omni religione sit magis aliena. Attamen vt etiam exponam quantum lucis inter densissimas tenebras quibus obcæcantur perspexerim, Affirmo eos non modò immortalitatem animarum credere: sed pro certo quoque habere, post mortem eorum animas qui virtutem coluerint (virtutem autem illi definiunt suo more, nepe vltionem sumere de hostibus & quam plurimos mandere) post altissimos montes cuo-

Barbari de Deo vero audientes admirabundi defixi manent.

Toupan tonitru.

Pfal: 29.

Americani autem credunt immortalitate.

lantes, patrum & auorum suorum animis ag-
gregari, ibique in amœnissimis hortis perpe-
tuis deliciis ac tripudiis lætum æuum agere:
(Hæc est longa illa Socratis peregrinatio, hi
Poetarum Elysijs campi) ignauorum contra
manes, qui sine vlla propugnandæ patriæ cu-
ra inglorij vixerunt, abripi ab *Aygnan*, (sic il-
li cacodæmonem vocant) & cum eo sempi-
ternos inter cruciatus viuere.

reddere
Ioseph. de
bello Iudæ.
lib. 2. cap. 7.

Constat etiam Essenios Græcorum sen-
tentia suffragantes, olim credidisse bonas a-
nimas carnalibus vinculis releuatas vltra O-
ceanum degere, (cui furori si fides esset adhi-
benda, Brasilia denotaretur) vbi eis sit repo-
sita perfructio: Illic quippe esse regionē, quæ
neque imbribus, neque niuibus, neque æstu
aggrauetur, sed quam Oceano oriens Ze-
phyrus, & leniter aspirans amœnet: malis au-
tem animabus affirmant (seu potius som-
niant) procellosa loca & hyberna destituta
plena gemitibus exercendarum sine fine por-
narum. Cæterum miserimi nostri Barbari
in hac etiam vita misere ab Cacodæmone
torquentur. (quem alio nomine *Kaagerre*
vocant) ipse enim eos nonnunquam vidi et-
iam nobiscum colloquētes protinus in flat-
phreneticorum exclamantes! *Hei, hei,* opem
ferre nobis, nos enim verberat *Aygnan*. Im-
modò affirmabāt illi cacodæmonem ab se con-
spici modò beluæ specie, modò auis, modò
etiam portentosa aliqua forma. Quia autem
magnopere mirabantur nos ab cacodæmo-
ne non infestari.

Aygnan cacodæmon
Barbaros vexat.

Itaque dicentibus nobis tormētis illis à Deo illo nos eximi, de quo frequenter illis verba faciebamus, qui Aygnano longè superior esset, ac ne nobis molestiam vllam pareret ob- esset, non semel contigit, vt periculo vrgētes, se in Deum credituros pollicerentur, malo autem liberati promissionis erant immemores. At verò vt constet tormenta quibus infestantur ludicra non esse, ipse eos nonnunquā vidi, malum illud recordantes adeo horrore percussos, vt præ angore sudantes manūque femur plaudentes, his verbis apud nos con- quererentur. *Mair Atourassap, Acequeiey Aygnan Atoupané.* Hoc est mi stulte, mi socie, Cacodæmonem præ reliquis omnibus malis re- formido. Si verò quis nostrūm contrā his cū compellabat verbis, *Nacequeiey Aygnan,* hoc est ego verò Cacodæmonē non metuo. Tum illi sortem suam deplorantes, Ab, quam nos felices essemus, si eo, sicuti vos estis ab illo, tui essemus! Tum nos excipiebamus, credē- dum igitur esset in eum qui *Aygnan* est po- tentior. At illi, vt dictum est, quamuis peri- culo præsentē sese id facturos pollicerentur, mox ad ingenium suum redibant. Antequam progrediar vlteriùs, ad ea quæ de Barbaris animam immortalem esse credētibus, addam, id quod ab Occid. Ind. hist. scriptore est rela- tum, Barbaros Cusco vrbis accolas non mo- do animarum immortalitatem, sed etiā (Præ- ter Theologorum axioma Philosophos om- nes ceterosque ethnicos ac Barbaros corpo- rum

Peruēses Bar-
bari, corporū
credunt re-
surrectionē.

rum resurrectionem ignorasse, immò negasse) corporum resurrectionem credere. Quæ Hist. Gen. Ind. lib. 4. c. 174 res hoc exemplo ab illo confirmatur. Indi, inquit, cum animaduertent Hispanos sepulchra, ut auro, cæterisque pretiosis potiretur, aperientes ossa proiicere, ac dispergere rogabant ne ita dispergerentur, ne illud resurrectioni obesset: illi enim (inquit) corporum resurrectionem ut & animæ immortalitatem credunt. Alius quoque author prophanus affirmat gentem Barbaram & ethnicam eò usque processisse ut resurrectionem crederet. Hæc sunt illius verba. Postea Cæsar Ariouistum & Germanos denicit, qui Vide Appianum de bello Celtico, to cap. 1. corporis erant insolita proceritate, fortitudine non minori, fortiter enim pugnabant, mortemque contemnebant, se resurrecturos opinantes.

Hæc ego ideo commemoro ut intelligant omnes, si Athei, quorum plena hæc sunt opinia, id habent cum *Tououpinambaultys* communem In Atheos: quod sibi persuadent, & quidem portentosius quàm illi, nullum esse Deum, ab illis saltem discant Cacodæmones esse, qui in hac etiam vita eos excruciant, qui Deum, eiusque potentiam inficiantur. Si verò obiciant (quod faciunt nonnulli,) Cacodæmones aliud nihil esse quàm prauos hominum affectus, ac proinde stultè Barbaros ea imaginari quæ non sunt: Respondeo: si ea quæ a nobis verissime dicta sunt considerentur,

nimirum Americanos visibiliter, & realiter à Cacodæmone excruciaci, ex eo patere fati-
tis quàm ineptè cruciatus ille humanis tri-
buatur affectibus. Etenim quàm fieri
potest, ut quantumvis sint violèti, homi-
nes usque adeò afficiant? Ea omitto quæ
quotidiana hic edocet experientia, immò e-
tiam, nisi illud esset coràm porcis margari-
tas proiicere, Dæmoniacos, quorum memi-
nit historia Euâgelica à Christo sanatos huc
afferre possim.

Deinde quandoquidem Athei isti indi-
gni sunt penitus, quibus ea proponatur, quæ
tâ disertè de animæ immortalitate sacræ te-
stantur literæ, Barbaros denuò illis nostros
opponam, à quibus, licèt obcæcatissimis, di-
scant animâ hominem præditum esse, quæ
nonmodò nunquàm intereat, sed etiam à
corpore seiuncta, vel æternæ destinetur bea-
titati, vel damnationi sit obnoxia.

Tertiò, ad carnis resurrectionem quod at-
tinet, quoniam canes isti sibi quoque per-
suadent, corpus semel extinctum nunquam
excitatum iri: Indos Peruenfes illis oppo-
no, qui falsa licèt sint imbuti religione,
immò non alio quàm naturæ ducantur in-
stinctu, cum nefariis tamen istis in iudicio
sunt surrecturi. Verumtamen cum sint Ca-
codæmonibus ipsis peiores, (uti iam dixi-
mus) qui Apostolo teste Deum vanū esse cre-
dunt & horrescunt, plus æquo illis à me tri-
buitur,

buitur, quando Barbaros Americanos illis pro doctoribus propono. Quapropter perditorum illorum mentionem in posterum non faciam, sed eos iam inde ad Inferos relego vbi portentosorum errorum suorum fructus promeritos percipient.

Ergo vt ad institutum sermonem meum reuertar, nimirum de eo quod religionis nomine apud Barbaros nuncupari potest, si diligenter id quod iam antè attingi perpendatur, eos nimirum quibus alioqui maximè grata esset ab omnibus perturbationibus immunitas, audito tamen tonitru inuitos contremiscere, potentia cuiusdã metu, cui resistere nullo modo possint, inde facile est colligere non solum Ciceronis sententiã à me initio allatã apud eos locum habere, verum etiam metum illius potentie Dei, quem agnoscere nolunt, ^{ὡς ἀπολογία} illos redditurum esse. Ac sanè ex eo quod Apostolus dicit Deum, qui præter ^{Act. 14. 17.} ritibus temporibus finit omnes Gentes suis ipsarum viis incedere, non tamen passum esse se expertem testimonij, bonatribuendo, dando cœlitus pluias, ac tempora fructibus edendis apta: patet satis solam hominum malitiam obstare quò minùs ad Creatoris sui notitiam perueniant. Alibi quoque dicitur ^{Rom. 1. 20.} Dei inuisibilia ex creatione Mundi perspicui.

Itaque licèt Americani nostri ore Deum non confiteantur, quandoquidem apud sei-

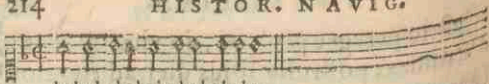
pfos convincuntur aliquam esse diuinitatem. Inde colligo eos nec excusabiles futuros, nec ignorantia prætextum meritò capturos esse. Verùm præter ea, quæ à me dicta sunt de animæ immortalitate, quam ipsi credunt, de tonitru, quem perhorrescunt, & de Cacodemonibus, à quibus excruciantur: (quæ tria in primis sunt notanda) quartum in super addam caput, ex quo manifestum erit tenebras densissimas, quibus obruuntur, minimè efficere ut religionis illud semen, (si modo nomen tam augustum rei adeo obscuræ conueniat) in illis non pullulet, aut penitus extinguatur.

*Caribes seu
doprophetz.*

Igitur ut narrationem ipsam ordiar, in primis tenendum est Prophetas, seu sacerdotes quosdam apud eos esse, quos ipsi *Caribes*, qui vicatim commeantes miseris illis persuadent, se (quod cum Spiritibus commercium habeant) quibuscunque visum fuerit fortitudinem impertiri, qua bello hostes superentur, sed etiam sua ope fructus omnes, crassasque illas radices enasci, quas Americanum solum producere diximus. Præterea (quantum à Neultriis interpretibus accepi, qui multos à *Tououpinambantijs* id moris est, ut tertio, vel quarto quoque anno frequentissimi conueniant. Cui conuentui ex inopinato ut mox dicam ipse interfui. De quo quæ sequuntur referenda habeo. Ego, cum Gallo quodam nomine Iacobobo Russo, atque etiam interprete quodam Neu

Neustrio peregrè profecti, in vico quodam
 diuertimus: postridie illius diei ad iter nos
 summo manè accingebamus, cùm vndiqua-
 que confluentes accolæ conspiciamus. Vici
 verò illius incolæ aduenientibus sese adiun-
 xerunt, ac mox sexcentenos in area quadam
 aggregatos videmus. Nos conuentus illius
 causam sciscitamus: consistimus: sciscitantes
 turbam illam in tres diuidi partes videmus.
 Viri omnes in casam quandam se recipiunt,
 sceminæ in alteram, pueri quoque in tertiam
 confugiunt. Ego, qui *Caraibes* aliquot viris
 permixtos videram, insolitum quid ab illis
 factum iri suspicans ab comitibus meis effla-
 gito, vt mecum rem totam obseruari illic
 consistant: quod ab illis impetraui. *Caraibes*
 antequam sceminas & pueros dimitterent
 summa cautione prohibuerunt ne è casis suis
 egrederentur, sed diligenter ad eam attē-
 derent, nobis quoque indicūt vt in ea in qua
 erant mulieres casa delitesceremus. Nos qui
 ientaculo intenti eramus, atque eorum quæ
 actori erant ignari, murmur quoddam sub-
 missum è casa, in quam viri secesserant erum-
 pens exaudimus (casa porro illa à nostra tri-
 ginta ferme passibus distabat) mulieres quæ
 numero erant 200. stantes, aurèsq; arrigen-
 tes in vnum veluti aceruum sese glomerant.
 Viris verò vocem paulatim attollentibus,
 adeò vt eorum distinctæ voces à nobis exau-
 direntur hortantium istam interiectionem
 identidem repetentium,

Narratio de
 maxima Bar-
 barorum ce-
 lebratione.

Barbarorum
modulatio.

he he he he he he he he he he,

Vlulatus ge-
stusque hor-
rendi fœmi-
narū Amer.

mox mulieres tremula voce eandem illam interiectionem recinentes audimus, *He, he, he, &c.* Vocem verò tantâ animi cōtentione sustulerunt, idque toto quadrantis horæ spatio, vt nos spectatores in admirationem rauerint. Ac sanè illæ non modo horrendum vlulabant, sed etiam magno impetu prosiliabant, mammâsque suas concutiebant, spumamque ore emittebant, immo nonnullæ (non absimili ab iis modo qui comitiali morbo conflictantur) exanimis procidebant. Quo fit vt credam Cacodemonem corpus illarum inuasisse, easque dæmoniacas repente factas fuisse. Præterea perspectis iis, quæ à Bodino libro cui Dæmonomania nomen fecit de veneficarum exstasi, quam asserit veneficis omnibus quæ cum Cacodemone expressum fœdus pepigerunt, familiarem esse, quæque nonnunquam spiritu rapiuntur, corpore sensus omnis experte remanente, quamuis etiam & corpore & animo nonnunquam rapiantur. Adde (inquit ille) quod nusquam conueniunt quin choreas agant, inter quas quantum ex veneficarum quarundam confessione elicere potuit, conclamant omnes. *Har, har* (quod optimè cum *He, he, America- narum nostrarum conuenit,) Demon, huc salta, illuc salta.* Aliæ verò respondent, *Sabbath, Sabbath*, hoc est festum, seu quietis diem, manus,

Lib. 3. cap. 3.

add. 1610

Lib. 2. cap. 3.
& lib. 3. cap. 1.

nus, scopasque, quas in manibus habent at-
 tollentes, vt certissimum letitię edat signum,
 seque ex animo Dæmoni seruire significant.
 atque adeo vt adorationem Deo debitã imi-
 tentur. Nam in Lege diuinã Israelitis præ-
 scriptum erat, vt ad Dominum manus attol-
 lerent, ac coram ipso sese exhilararent. His
 inquam perspectis colligo Satanam vtrarum
 que Dominum esse: easque eodem duci spi-
 ritu, nec locorum interuallum obstare quo
 minus pater ille mendaciorum hinc & illic in
 eos agat, qui sibi iusto Dei iudicio traditi
 sunt. Pueros consimiliter conclamantes cum
 audissem (etiam si iam per semiannum cum
 Barbaris egeram, ac penè eorum moribus
 assuefactus eram,) tamen, ne quid dissimu-
 lem, non nihil tum timui, præsertim quum
 quis rei illius exitus esset futurus ignorarem,
 tandem quum clamoribus illis finis est im-
 positus, viris aliquantulum silentibus, pueris
 quoque & fœminis penitus tacentibus, mox
 viri tam suauiter, tantaque cum harmonia
 cantare cœperunt vt miro eos videndi tene-
 rer desiderio. Sed cum è casa illa exire vellẽ,
 & à mulieribus detinebar, & ab Interprete
 admonebar, se (qui septem iam annos apud
 Barbaros exegisset) ad solennia illa accedere
 nunquam aulum fuisse, denique si accederem
 non satis prudenter me facturum. Quibus
 effecit vt periculi metu paulisper hæserim,
 at tamen, quoniam ille probabilem nullam
 rei illius causam afferebat, fœminis & inter-

Deut. 12. 6-7.

Americanæ
 mulieres eo-
 dem cum ve-
 neficis no-
 stratibus du-
 cuntur spi-
 ritu.

prete nonnihil reluctantibus, egressus sum: vetulorum quorundam vici illius incolarum amicitia fretus. Accedens igitur ad eum locum in quo concentum illum audiebam, ego ut commodius quid intus fieret perspicerem, casæ tectum manu perforavi. Sunt enim oblongæ ac rotundæ in morem pergularum hortensium nostratium, herbisque à summo ad imum contactæ. Inde comites meos digito innuens aduoco, ac tandem in casam illam ingredimur. Barbaros ut vidimus præsentia nostra non commoueri, (quod futurum suspicabatur Interpretæ) immò ordines optime seruare, ac versus suos persequi: in angulum quoddam secessimus, ac otiosè eos contemplati sumus. Atque ut id exequar quod pollicitus sum superius, descripturum me esse alterum chorearum genus: Hi sunt eorum inter saltandum gestus. In orbem dispositi erant, sibi mutuò adhærentes: manus tamen sic mutuo non apprehendebant proni, corpore nonnihil inclinato, alteram tatum è tibiis, nimirum dextram, succutientes, manu dextera clunibus imposita, sinistra verò pendula, atque hoc habitu & cantilabât, & tripudiabât. Tres istiusmodi orbis vniuersa illa multitudine constituebat, in quibus mediis terni erant aut quaterni *Caraibes*, pileis, vestibus, atque armillis plumaceis ornati. Eorum singuli ytraque manu *Maraca* gestabant, hoc est crepitaculum illud è fructu sicutiocameli quum

Quæ sit casarum Americæ forma.

C. Traillæ

Barbarorum in orbem saltantium gestus.

Caraibes *Maraca* consuantes.

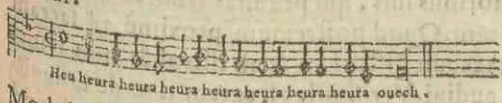
quum magnitudine superante, cuius iam antè
facta est mentio, in eum inquebant vsum, vt
ex illis Spiritus loqueretur: atque vt ea ritè
consecrarent continuò concutiebant. Hos
eo habitu commodissimè conferre possum
cum circulatoribus papisticis, qui ementita
diuorum Antonij, & Bernardi fercula, alià-
que idololatriæ instrumenta circumferentes
miseræ plebeculæ imponunt. Porrò typo,
quem subiecimus & tripudiatorem, & *Carai-*
hem Maraca quatientem oculis conspicien-
dum præbemus,

Figura

Insuper *Caraibes* illi saltantes modò progrediebantur, modò regrediebantur, nec continuo vt cæteri in eodem loco fixi manebant. Præterea obseruauit eos frequenter cãnã prælonga, cui *Petum* herbam accensam imponebant, huc & illuc sese conuertisse, ac herbæ illius fumum in circumstantes ex fuisse cum his verbis. Accipite omnes Spiritum fortitudinis quo hostes vestros superetis. Id verò ab *Caraibibus* istis sapius est factitatum. Rithmum istorum celebratio in duas horas producta est: viris illis continuo saltantibus, & cantillantibus. Conventus verò eorum adeò suavis erat, vt inexpertis vix sit credibile quàm optimè symphonia illa quadret, præsertim cum Barbari musicę artis penitus sint ignari. Ac sanè cum initio aliquo fuisse percussus metu, vt nuper commemorauit, contra tunc tanta sui læticia perfusus, vt non modò extra me raptus fuerim: sed nunc etiam quoties mihi in mentem venit concertus ille & exultat animus, & eo aures continuo personare videntur, præsertim verò rithmi epodiũ gratum auribus sonum exhibebat, quod post singulos versus ad hunc modum modulabantur.

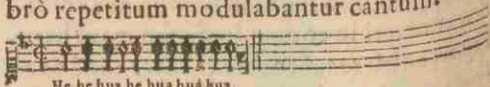
Caraibes
Barbaros ex
sufantes.

Heu heura heura heura heura heura heura ouech.

Modulationi illi finem imposituri pede dextero vehementius quàm antea humum quatientes singuli quoque sputum emiserunt, atque

que omnes vna voce, eâque rauca, huc cre-
brò repetitum modulabantur cantum.

He he hua he hua huâ hua.

Tum ego qui, quòd eorum linguam non-
dum planè callerem, non pauca eorum quæ
ab illis fuerant dicta non ceperam, Interpre-
tem rogo vt ea mihi explicare velit. Ille mi-
hi significat istos primùm quidem auos vita
functos, qui fortissimi fuerant, luxisse, tandè
verò consolationem ex eo cepisse quòd spe-
rarent futurum vt illos tandem post montes
adirent, ac cum illis tripudiarent & hilaria
celebrarent: deinde grauissimè *Ouetacaiibus*
(populi sunt non multùm ab eis remoti, qui-
buscum inimicitias perpetuas gerunt, quos
etiam superare nunquam potuerunt.) inter-
minatos esse, ac prædixisse futurum vt breuì
caperentur ac deuorarentur, prout ab *Ca-
raibibus* ominatum erat. Insuper nescio quid
cantionibus suis interseruisse de diluio a-
quas olim ad eò exundasse, vt vniuersam ter-
râ operuerint: atque illa inundatione homi-
nes omnes fuisse extinctos exceptis demùm ma-
ioribus suis, qui præ altas arbores cõscende-
rant. Quod postremum proximè ad sacram
accedit historiam & ab illis aliàs non semel
audiui. Verisimile est autem illos de Diluio
quod Noachi temporibus contigit aliquid
audiuisse, ac postea (quæ est hominum in ver-
ritate obscuranda procliuitas, adde quod vt
nuper

Confusa Bar-
barorum opi-
nio de di-
luio.

nuper attingi, omni carent scripturæ genere, ac proinde difficile est illis res vetustate oblititas ab mendacio factas tectas conseruare) fabulam illam confinxisse, Proauos nimirum suos proceris arboribus conscensis saluti confuluisse.

Sed ad *Caribes* nostros redeamus. Illi eodie ab Barbaris lautè excepti fuere, nam & cibis exquisitissimis, & largo potu *Caouin* liberaliter fuerunt tractati. Ego quoque cum sociis meis qui inopinato Bacchanalibus illis interfueramus à *Moussacat* nostris, hoc est patribus familiâs, qui victum hospitibus præbent, lautissimè fuimus excepti. Præter ea autem quæ à me dicta sunt diebus illis (quibus hæc solennia tertio quoque anno celebrantur apud *Tououpinambaultos*) exactis, à *Caribes* illi vicatim circumeunt, plurimis præstantissimis in singulis familiis iubent ornari tria quatuorue illa crepitacula quæ *Maraca* nominât: quibus ita ornatis, longiorem baculi quo transfiguntur partem humi defigunt, tum cibum potumque eis apponi iubent. Quo fit vt miseri illi ex impostorum illorum persuasione credant fructus illos excauatos atque ad illum modum ornatos, cibos absumere. Quare singuli *Moussacat* diligenter eis apponunt non modò farinam cum carnibus & piscibus: verum etiâ *Caouin*. Quinimodò *Maraca* illis in terrâ ita defixis totos dies quindecim summa cum diligentia

Maraca
Apparatus
hæbetur Chopp
hæbetur fructu

Crassa super
stitio.

Crafsissimus error.

1. Reg. 18. 19.

Veritas mendaciū fugat.

ministrant. Denique miseri illi post fascinationem illam tantam de *Maraca* illis (quæ continuò manu gestât) opinionem induunt, vt sanctitatem illis tribuentes, affirmēt dum ab se concutiuntur spiritum quendam secum è mediis illis colloqui. Ad eò autem erāt præstigiis illis fascinati, vt si nos illac iter facientes conspectis deliciaribus quibusdã cibis quos *Maraca* suis apposuissent, edendos accipiebamus, (quod sæpe factum est à nobis) Barbari magnum aliquod infortunium inde nobis euenturum rati, non minùs offēdebantur, ac solent superstitiosi, ac Baalis sacerdotum successores, si libationes idolis suis oblatas abripi videant: Quibus tamen in Dei spuriis suis aluntur. Præterea si ex eo arrepta detegendi eorum errores occasione, significaremus se ab *Caraibibus* decipi non modò in eo quod *Maraca* edere ac bibere docerent, sed præsertim in eo quod falsissimè iactarent sua opera, fructus & radices crassas quibus vescerētur, nasci: quod soli Deo in quem crederemus esset acceptum ferendum: hæc inquam tanti erant apud eos momenti, ac si quis hic in Papam obloquatur, vel Lutetiæ Genouefa ferculum pluuiam ciere negarit. Quam ob causam impostores illi *Caraibes* non minore nos prosequerentur odio, atque olim Baalis pseudoprophetæ Eliam suas præstigias decipientem. Ac proinde conspectum nostrum fugiebant. Cæterum licet *Tonoupmambantiy* nostri,

nostri, ut à me initio huius Capitis est dictū, externo ritu nullo, immò ne adgeniculatione *Caribes* suos nec *Maraca*, nec rem ullam creatam colant, multò minùs adorant, vel invocant. Exemplum subiiciam earum quas in illis observaui religionis reliquiarum. Cùm forte aliquando cum aliis Gallis aliquot in quodam pago essent (*Ocarentim* ipsi nomināt) & in aperto ac propatulo coenaremus, confluentes Barbari eius vici incolæ, nostri contemplandi non conuiuandi gratiâ (nam hoc de more habent, ut cum iis quos maximè colunt nusquam conuiuentur) maiores natu præsertim, cum multis benevolentia signis nos tanquam stipatores nostri circumstabāt. è naribus piscis cuiusdam os longitudine trium quatuorue pedum, in ferræ formam, præ manibus habentes pueros à nobis arcebant his verbis: Procul este, nebulones: estis enim indigni qui ad viros istos accedatis. Nos verò ne minimo quidem verbo dicentes interfati, attentè & tacitè intuebantur. Donec per acto conuiuium magno natu quidam quum obseruassēt nos à precibus cibum auspiciatos, precibus cibum auspiciatos, precibus quoque cœnam clausisse, accedēs ita inquit. Quid sibi vult hic ritus, quo vos modò vti estis cùm sublatis pileis omnes præter vnum qui loqueretur silentium tenuistis? ad quem pertinebat ea oratio quam ille habuit? Vestrumne præsentium ad aliquē, an ad ab-

Vetuli Barbari quomodo Gallos excipiant.

Occasio veri
Dei annun-
tiandi Bar-
batis.

sentium? ibi ego opportunè oblatam eam
occasionem arripens, vt apud eos de vero
Dei cultu loquerer: cum præter eius pagi am-
plitudinem & frequentiam, Barbaros etiam
solito attentiores animaduertem: rogare
Interpretem nostrum vt suis verbis mecum
illis sermonem quoad capere ipsi possent ex-
plicaret. Tum à quæstione senis exorsus, pre-
ces nostras ad Deum dirigi respōdi: eumque,
etsi sub ipsius aspectum non caderet, non
tantum liquidè audiuisse nos, sed etiã quid-
quid pectore occultum haberemus, id per-
spicue cognoscere. Inde ad creationem mun-
di delapsus, in primis laboraui, vt docerem
hominè nobilissimum inter creaturas à Deo
esse conditum, vt eo magis celebrandæ opi-
ficis sui gloriæ studeat. Ac nos quidem quod
ipsum coleremus eius manu infinitis pericu-
lis longissimæ navigationis in tam vasto ma-
ri eripi, eiusdemque ope fretos ab omni *A-*
gnan metu tum in hac, tum in ventura vita ef-
se liberos. Quare si *Carabum* suorum impo-
sturas, & Barbarum deuorandæ humanæ car-
nis morem abicere vellent, eadē prorsus Dei
dona consequuturos, quæ nos habere cerne-
rent. Multa præterea de humani generis labe
ac ruina, vt eorū animos ad Christū præpara-
remus subiecimus, quoad eius fieri potuit
accommodatis ad eorum captum rationibus
& exemplis: (prout legimus à Paulo & Bar-
naba factum, qui Listrenses ab idololatria ad
verum

verum Dei cultum reuocari docebant, ut à
 vanis rebus, quibus dediti erant ad Deum vi-
 uum conuerterentur qui, fecit cœlum & ter-
 ram & omnia quæ in eis sunt) quæ in præsens
 fufius persequi superfedeo. Illi quum nos in-
 genti cum admiratione duas amplius horas
 perattentè auscultassent: tum vnus ex iis au-
 thoritate & ætate grauis, in hûc modum dis-
 seruit: Mira, equidem, optima & nobis non
 antè audita, hîc dixistis, Ac vestra quidè ora-
 tio mihi in memoriâ redigit, quæ nobis sæ-
 pe auos nostros narrantes audiuimus: Neme-
 pe iam inde à priscis temporibus, & tâ mul-
 tis ab hinc Lunis quot iam meminisse non
 possumus (quippe illi Lunarum numero aut
 vicibus, non mensibus atque annis, temporû
 spatia definiunt) venisse in has terras quen-
 dam *Mair*, (id est Gallum seu qualibet alia
 è gente aduenam) vestro more vestitum &
 barbarum. Atque eum, ut ipsos sub Dei vestri
 obsequium duceret, eadem oratione apud
 eos esse vsum qua nos hodie affamini. Sed, ut
 nobis quoque à Patribus per manus traditum
 est, eos illius verbis fidem adhibere noluisse.
 Itaque mox successisse alium, qui *Ensem*, sym-
 bolum maledictionis, illis traderet. Inde se-
 quuta inter nos bella, neque ex eo mutuis cæ-
 dibus alij in alios sæuire destinimus. Nunc
 verò postquam diuturno vsu his assueuimus,
 si nunc repentè autum morem exueremus,

Barbari de
 vero Deo ser-
 monem au-
 dientes ob-
 stupefunt.

Notari di-
 gnissima
 Barbari nar-
 ratio.

apud vicinas gentes ludibrio & derisui es-
semus.

Hic nos summa contentione ac vehemētia
testari, tantum abesse, vt finitimorum ludi-
briis moueri oporteret, vt cōtrā, si summum
illum & cœli & terræ opificem ferio cole-
rent, de omnibus, qui ob id vltro molesti es-
sent, victoriam referrent. Postremò eam ver-
bis nostris efficaciam addidit Dominus, vt
non multi tantum Barbarorum, ad eam quæ
ex nobis didicissent legem, deinceps vitam
composituros, nec cœlorum hostium carnes
vltrā esturos, se promitterent: sed secundum
hoc Colloquium, positis humi genibus, no-
biscum Deo gratias agerent. Ea oratio quæ
ab vno è nostris clara voce in medio eorum
cœtu ad Deum concepta fuerat, mox illis per
interpretem exposita est: nos ab illis in pen-
silia è bombyce cubilia, dormitum deduci-
mur: Sed nondum somnus nos corripuerat,
quum ecce istos cantantes, & conclamantes,
audimus. Sumendam de hostibus vltionem,
& plures quàm antea esse mandendos. En in-
constantiam miseri huius populi, & humane
naturæ triste exemplar. Mihi tamen equi-
dem persuadeo, si Villagagno nunquam à
vera Religione descuisset, & nos diutiùs in
illis terris morati essemus, fore vt aliqui tan-
dem Christo lucrificerent.

Id mihi ab illo tempore non semel in me-
tem venit quod dixerat ille à maioribus sibi
per

Barbari Dei
cultui adhe-
rere pollicen-
tur precibus
que inter-
sunt.

per manus traditum fuisse, *Mair* quendam, hoc est nostratem hominem, (neque enim Gallus fuit an Germanus multum laboro) ad se deuectum, verum sibi Deum annuntiasse: Ac quærere apud me cœpi an non ex Apostolis quendam innuant. Ac sanè, quamuis eos libros meo calculo comprobare nolo, qui præter Dei verbum de Apostolorum peregrinationibus mira narrant, Nicephorus de Diuo Matthæo agens, scribit illum apud Cannibales Euangelium prædicasse, qui & Lib.2 cap.17.
^{ἀπὸ τῶν ἀποστόλων} sunt, nec multum ab Tououpi-nambaultiis distant. Sed multò magis mouet me Diui Pauli, quem ex psalmo 19. desumpsit Rom. 10 18.
 locus, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorum, quod à doctis quibusdam interpretibus ad Apostolos refertur. At enim quandoquidem constat Apostolos in remotissimas vsque orbis partes penetrasse, quid incommodi ex eo consequetur, si asseramus vnum aut plures Apostolos in Americam comisse? Faceret illud quoque ad generalissimam expositionem, quam nonnulli afferri volunt dicto illi Christi, fore vt prædicetur Euangelium regni in vniuersa terra. Quod tamen præcisè de Apostolorum ætate affirmare nolim. Mat 24. 14.
 Confirmo tamen (quod à me iam initio est dictum) me nostra memoria Euangelium apud Antipodas annuntiatum vidisse & audisse. Euangelium nostra ætate apud Antipodas annuntiatum.
 Itaque & obiectio soluetur quæ illi loco fieri solebat, & Barbari in extremo die magis

Cap. 4.4.

fient ἀναπολόγητοι: Ad reliquum verò Americanorum sermonem quod attinet, quo affirmant maioribus suis recta docenti & momenti obsequentes se præbere recusantibus, gladium datum fuisse, quo etiam nunc se mutuo trucidant: non alienum ab eo videtur, id quod est in Apocalypsi equo rufo insidenti datum fuisse ut tolleret pacem è terra, ut alij alios mactarent, datumque fuisse ei gladium magnum. Hæc sunt ipsa Ioannis verba, quæ, quo ad literam (ut loquuntur) ad *Τουουριναν- baultiorum* nostrorum sermonem proximè accedunt: Attamen, ne sententiam detorque- re, nèue longius perita afferre videar, locum hunc aliis applicandum relinquam.

Interim alterum succurrit exemplum, ex quo patet Barbaros illos Brasilienses, si modo diligenter docerentur, satis dociles esse, ut ad veram Dei cognitionem perveniât. Exemplum illud hoc loco inseram. Ego cibariorù parandorum causa, in continentem transdu- ctus, cum Barbaris duobus *Τουουριναν- baultijs* ac tertio *Oueanen* (quæ gens est *Τουουρι- nambaultijs* fratre iuncta) qui cum vxore a- micos inuiserat, atque tum domum redibat. Cum his tribus iter per syluam faciens, noua arborum herbarumque specie, simul canoro- auium concentu, ad prædicandas Dei laudes imitatus, totum psalmum 104. alta voce ce- cini. Tres illi mei comites adeo cantu (neque enim verba capiebant) sunt delectati, ut *Oueanen* ille finito psalmo vultu maxime hi- lari

Nota sermo-
nis seriem &
quæstiones
Barbari.

lari his me compellarit verbis. Tu sanè suavissimè cecinisti, ac tuus cantus mihi in memoriam reuocauit gentis cuiusdam, quæ & vicina est nobis & socia modulationem: Quo nō mediocri affectus sum lætitia. At (inquit) illius verba capimus, tua verò minimè: Quæso igitur vt quidnam id sibi velit, quod cecinisti nobis exponas. Ego, tum quantū potui copiosè (solus enim tum Gallus cum illis eram, duo verò me in proximo vico opperiebantur) exposui me in genere Deum celebrasse, ob rerum conditarum pulchritudinē, ac earum administrationem: Speciatim verò id illi à me tributum fuisse, quod solus homines cæteraque animantia alat, quòdque arbores ac plantas, quæ in vniuerso sunt terrarum orbe eius vi ac potentia nascantur. Canticum porrò illam iam olim ante decem Lunarum millia (quæ sola est illis temporum distinctio) à Dei illius mei Spiritu dictatam fuisse, atque ab Propheta ex nostris summo cantatam, & posteris in eundē usum traditam. At hæc Barbari, (prout sunt ad ea quæ dicuntur attentissimi, & cœptum sermonem minimè abrumpunt) hunc meum sermonem, quem in semihoram produxeram auidè excipientes ingenti cum admiratione in exclamationem hanc eruperunt. *The!* quàm vos *Mair* (sic illi Gallos appellant) felices estis, qui tot arcana sciatis quæ nobis miseris occulta sunt! Inde ex illis quidam vt mihi gratularetur animalculū *Agois*,

Barbari sua agnoscunt obscurationem.

quem gerebat, (de quo Ca. 10.) ita me cōpel-
lans dono dedit. En tibi quia suauiter acciui
sti. hāc ego digressiōnē haud grauatē adiun-
xi, vt docerem Barbaros Americanos quan-
tumuis in hostes ferocissimos, non adeo esse
agrestes vt ea quæ audiunt cum iudicio non
discernant. Immo ausim affirmare illos ser-
monibus texendis aptiores esse quàm sint
rustici nostrates, atque adeo ex illis permul-
ti, qui vel magnificē de se sentiunt.

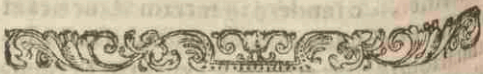
Vndēnam
originē tra-
xerunt Bar-
bari

Gen. 10. 5.

Iam superest vt quæstionem expediam,
quæ hinc oritur, vnde nam Barbari Ameri-
cani genus duxerint. Ego verò primūm asse-
ro quidem eos ex vno filiorum Noachi ori-
ginem traxisse, sed à quo non ita constaret.
Quòd neque ex sacra historia, neque ex pro-
fana cōfirmari possit. Constat quidem Mo-
sem, vbi de Iapheti filiis verba facit, eos In-
sularum incolas fuisse asserere, sed quia om-
nes in eo consentiunt, quòd eo loco Moses
Græciam, Galliam, & Italiam designet, quas
regiones, quòd interiectum sit mare, insulas
appellat, minimē consentaneum est illud ad
Americam referre. Neminem quoque credo
assensurum si dicantur à Semo oriundi à quo
Iudæi & semen benedictum: licet ipsi quo-
que vsque adeo fuerint deprauati vt eos tan-
dem meritissimē, reiecerit Deus. Iraque
quandoquidem illi earum rerū penitus sunt
ignari, quæ ad salutem æternā spectant, (quā
in solo Christo sumus adepti,) sint quæ gens
(si quæ alia) à Deo maledicta & derelicta: resti
ad

ad hanc vitā quod attinet iam demonstraui
 atq; demonstrabo etiā deinceps, eos de rebus <sup>Americani
 feliciter hāc
 transigunt
 vitā.</sup> istis caducis non admodū sollicitos esse, quo
 fit vt vitam hilarem ac ferme curis vacuam
 transigant, contra quā faciunt nostrates
 non pauci, terrenis istis adeo inhiantes,
 vt verius languere quā vivere dicātur) pro-
 babilius esse videtur eos à Chamo originem ^{Ios. 2. 9}
 trahere. Quam sententiam hac coniectura,
 verisimillima confirmo. Cū Iosue iuxta
 promissiones Patriarchis factas mandatū-
 que sibi peculiariter datum, in terram Cha-
 naan ingrederetur, testatur Scriptura, tātum
 terrorem irruisse super illius terræ incolas,
 vt diffluxerint metu Israelitarum: vnde etiam
 fieri potuit (quod aliorum pace dixerim) vt
 Americanorum nostrorum Maiores, Israeli- ^{Lib. 5. c. 217.}
 tarum conspectum fugientes mari se com-
 miserint, ac tandem in terram Americam
 appulerint. Quinetiam Gomara, historix In- ^{Gomara}
 dicæ scriptor, vir eruditus, existimat Peruen-
 tes, (quorum terra Americæ est continens) à
 Chamo originem ducere, ac maledictionis
 diuinæ in Chamum heredes esse. Quod mihi
 in mentem venerat & in commentarios re-
 tuleram, annis 16. antequam Gomaræ libros
 conspexissem. Huic quoque sententiæ id suf-
 fragari videtur, quod in Sapientiæ libro scri-
 ptum extat, cap. 12. ver. 4. 5. Antiquos habita-
 tores terræ sanctæ, viscera comedisse huma-
 narum carniū. Attamen quia multa aduer-
 sus isthæc afferri possunt, prout multos in ob-

iectionibus afferendis laborasse scio, nihil mihi hac de re statuendum existimo. Ergo fruatur vnusquisque sua sententia, vt vt sit ego pro mea parte, certissimò scio eos homines esse, ex Adami corrupto semine prognatos, ac tantum abest vt eorum *sin* diuinis rebus *ad* *diuina* perspecta, fides mea, quæ aliud per Dei gratiam firmatur, concussa aut labefactata fuerit, multò minùs, vt inde, Atheorum & Epicureorum more, aut nullum eorum, aut si quod sit rerum humanarum curam abiecisse cõcluserim. Cùm potius agnito in illis maximo discrimine quod est inter eos qui Spiritu Sancto & Sacrarum literarum lumine sunt illustrati, & alios qui cæcitati suæ ac reprobo sensui sunt traditi, magis ac magis fuerim in amplexanda cœlesti veritate confirmatus.

CAP. XVII.

De coniugio, polygamia, & consanguinitatis gradibus quos Barbari obseruant: deque liberorum apud eosdem educatione.

Consanguinitatis gradus.

IN coniugiis hi tantum obseruantur consanguinitatis gradus: Nemo eorum matrem, sororem, vel filiam in vxorem ducit: reliquorũ ratio nulla habetur: patruus neptem ducit, atque ita deinceps. Tamen, vt infra dicitur in Collo-

Colloquio Americano, nemo filiam aut sororem sui *Atourassap* matrimonio sibi iungere potest. Is autē *Atourassap* dicitur, cuius tanta est cum quodam necessitudo, ut bona inter vtrumque sint communia. Ritibus vero seu ceremoniis nullus est locus. Qui viduam aut virginem cupit, comperta amatae voluntate parentes, aut si desint, propinquos adit, rogatque num filiam suam sibi nubere velint? Si annuant, eam continuo domum deducit, nullo conscripto dotali instrumento (per scriptoribus enim apud Barbaros nullus est locus) atque pro legitima vxore habet. Si vero repulsam patiatur, absque vlla animi perturbatione, cepto desistit. Sed notandum **Polygamia.** est polygamiam apud eos in vsu esse, ac proinde cuilibet viro tot vxores ducere, quot visum fuerit licere. Immo quod plures quis habuerit, eò fortiorem & generosorem censeri. Inter ceteros quendam vidi qui octo Domi haberet, atque de illis non raro permulta in sui commendationem prædicaret. Id verò est maxime mirandum quod in tanta vxorum multitudine, licet vna præ cæteris à viro diligatur, cæteræ nusquam illud ægrè ferant, aut Zelotypia ducantur, aut apertè mussitent. Itaque tranquillissime & maxime concorditer **Cõcordia in ter Americ. mulieres ad miranda.** viuunt, sua xyliua cubilia texentes, rem familiarem curantes, hortos construentes, radices plantantes. Dispiciant verò omnes, annon (etiam si polygamia à Deo non esset prohi-

Gē. 29. & 30.

adulteriū ab
horrēt Am.

bita) inter mulieres nostrates tam bene conuenire posset. Melius sanè cum quouis ageretur si ad triremes demàdaretur, quàm vt tâtorixarum inuolucro implicaretur. Huius rei testis est Iacobi Sancti Patriarchæ anxietas, ductis Lea & Rachel quantūuis sororib⁹. Qui verò fieri posset vt nostrates mulieres plures vnà simul viuerent? vt vna illa quæ à Deo in adiutorium viro data est non rarò instar mali cuiusdam genij domestici cum vexet? Attamen non eo hæc à me dicuntur animo, quasi eas in simulare velim quæ sese in officio continent, hoc est, obsequium cultūque viri debitum exhibent: quin immò has quæ sibi hac ratione laudem conciliant, tanto magis laudandas, quam reliquas vituperādas existimo. Atqui, vt ad institutum de Americanorum coniugiis sermonem reuertar, sciendum est adulteras mulieres adeo Barbaros abominari, vt sola naturæ lege ducti, hæc obseruent, in viri sitam esse potestate adulterā, vel mactare, vel saltem summa cum ignominia & opprobrio dimittere. Hoc quidem verum est eos de innuptarum pudicitia conseruanda non admodum sollicitos esse: immò facilè cuiuis eas prostituere. Ita vt (quod iam à nobis est dictum) permultas in variis pagis ab Neustriis Interpretibus compressas viderim, quibus tamen nulla ob eam rem ignominia nota iniusta erat. Nuptæ verò diligenter caueāt ne hac in parte peccent, ni mactationis aut ignominiosæ dimissionis pœnam velint

velint incurrere.

A me præterea est obseruatum; (quamuis illi regionem calidam incolant, ac contra quam de Orientalem plagam incolentibus vulgò dici solet,) Iuuenes cum mares tū feminas libidini non admodum deditos esse. Atque vtinā nostrates æquè sibi hac in parte temperarent. Verùm ne plura quam par sit illis tribuam, memini eos non nūquam interrixandum, conuitium hoc *Tyuire*, hoc est, *ἑσθῆν οἰοῦντα*, mutuò sibi obiicere solitos, ex quo conijcere est (neque enim pro comperto habeo, nec asseuerare velim) flagitiū illud apud eos locum habere.

Grauidæ mulieres, ab grauioribus oneribus tantūm abstinent, reliqua munia consuetæ exequuntur. Ac sanè mulieres multò labore viros antecedunt, viri enim (nisi quod aliquādo matutino tempore, nusquam meridiano, arbores quasdam ad hortos construendos collocant) tempus insumunt in militia, venatione, piscatu, clauis ligneis fabricandis, arcibus, sagittis, alijsque id genus. Ad mulierum partum quod attinet, non auditione accepta, sed visu percepta referemus. Ego alijsque Gallus in vico quodam diuerteramus, circa mediam noctem clamorem muliebrem ingentem exaudimus, surgimus, eam ab belua *fan-ouare* interceptam rati, accurrimus, mulierem parturientem offendimus, cui vir obstetricabaturis puerulo in vlnas recepto, dētibus vmbilicum abscidit, nasum verò de-

Grauidæ mulieres Americ. quomodo se gerant.

viri Amer. vxoribus obstetricantur.

Causa

Quare Bar-
bar. infantu-
lis deprimatur
nasus.

Infantuli cre-
pundia.

Quæ sit Ame-
ric. nominū
imponendo-
rum ratio.

Infantulorū
alimentum.

pressit, (illi enim puerorum formam in similitate collocant contra quàm faciant obstetrices nostrates, quæ infantulorum recens natorum ad elegantiam protrahunt) quod etiam apud cæteros omnes locum habet editus infantulus statim lauatur, ac coloribus atro & rubro ab patre depingitur: tum, fasciis minimè inuolutus, xyolino cubili pensili imponitur. At si masculus fuerit, pater ligneum gladiolum, pusillum arcum, & paruas sagittas iam inde ab natiuitate ei dabit, lectuloque cum puero imponet, ac puerulum osculis, hisque compellabit verbis. Mi fili, ubi adoleueris, ad ultionem de hostibus tuis sumendâ fortis esto. Ad nominum impositionem quod attinet, memini eum de quo modò egi ab parente *Orapacen* nominatum fuisse. Quæ dictio arcum & neruum sonat: vox enim est composita ex *Orapat* quod est arcus, & *Cen* neruus. Eadem quoque in aliis seruatur ratio. Nam illi sine delectu rerum sibi cognitarum nomina liberis imponunt, uti nos canibus, alijsque nostratibus brutis: verbi gratia, *Sarigo*, quadrupes animal: *Arignan*, gallina: *Arabouten brasilsa arbor*: *Pindo*, herba prægrâdis: & sic de aliis.

Alimentum est præter lac maternum, farina mâsa, & tenerimum quodque cibi genus. Puerpera biduo tâtum, aut ad summū triduo discumbit, deinde puerulo mitella xyolina imposito vel hortum perit, aut ad cætera expedienda negotia proficiscitur. Quæ tamen non

non ita sunt accipienda, quasi nostratium
 mulierum cōsuetudini detractum quicquam
 velim, quæ ob aeris intemperiem viginti mi-
 nimum dies resupinæ in lecto iacent: Quæ-
 que adeo sunt delicatæ vt nulla urgente ne-
 cessitate, simulac liberos sunt enixæ, procul
 ab se eos ablegent, atque adeò vel insciis ipsis
 extinguuntur, vel saltem iam grandiusculi sint,
 oportet vt lusibus eas oblectent, antequam
 domum admittantur. At vero si delicatulæ
 quædam querantur iniuriam sibi à me fieri,
 qui eas cum Barbaris mulieribus comparem,
 quarum, inquit, rusticitas nihil habet cum
 sua teneritudine commune: Equidem ad le-
 niendum acerbum istud dictum eas ad Bruta
 ipsa animantia remittam. Quæ quidem vni-
 uersa ne exceptis minimis auiculis vna veluti
 voce eas docebunt generi animantium om-
 ni à natura esse inditum, vt de prolis educa-
 tione sit sollicitum. Atque vt tandem obie-
 ctiones omnes anteuertam, quæro ab istius
 farinæ mulierculis annon sint delicatiores
 regina quadam Gallia? quæ cum comperis-
 set puerulum suum alienæ mulieris lac exu-
 xisse, materno accensa affectu, adeo excandu-
 isse fertur, vt non priùs conquieuerit, quàm
 Infantulus lac alienum euomisset?

Sed ad rem, apud nos hæc obtinuit opinio,
 puerulos, nisi diligenter fasciis inuoluerentur,
 ac constringerentur, distortis futuros cruri-
 bus: Atqui assero isthæc minimè à Barbaris
 curari (vt pote qui infantulos recens natos

nudos ac minimè religatos lectis xylinis imponant) quorum tamen liberi omnium mortalium rectissimè incedunt. Fateor equidem aeris temperiem ad id plurimum vaiere, ac proinde concedo, puerulos nostrates hyemis tempore diligenter esse inuoluendos ac fascijs in cunis religandos, quòd alioqui frigore ferendo sint impares. At æstate ac temperatis anni tempestatibus, præsertim cum gelu non riget, (cum bona tamen aliorum venia) censurim, quantum experientia assequi potui, infantulos vinculis illis esse soluendos atque in libertatem vindicandos, genere quodam cubilis ad id excogitato ex quo decidere minimè possent. Ac sanè in hac sum sententia non parùm incommodi afferre calorem sumum, quo æstatis tempore pueruli apud nos fascijs reuincti quasi percoquuntur.

Infantuli Americi. mundissimi absque linteorum vsu.

Ne tamen plura quàm par sit Satagere me ab nonnullis obijciatur puerulos nostrates parentibus & nutricibus educandos relinquo. De Americanis verò, addo matres quæ & linteis carent, & foliorum (quorum tamen maxima illis suppetit copia) ad hæc ministeria non vtuntur adminiculo, frustulis ligneis tam diligenter posteriora infantulorum abstergere, vt ab omni sorde continuò sint immunes. Adultiores quoque eandem seruationem, quos etiam (in scædam istam materiam paulisper digrediens) commemorare libet, in casis quidem mingere consueuisse, nec tamen scetorem vllum inde oriri: licet ignibus

bus crebris ferè iugiter colluceant, atque arena sint strata: at quoties alvum sunt exoneraturi, procul ab ædibus fecedere solitos. Præterea, cum Barbari de liberis suis singulis sint solliciti, quorû in singulis familiis magnus est numerus, (non tantus tamen ut occurrat Pater qui sexcentos filios susceperit, prout Gen. Ind. Scriptor affirmat se regem vidisse cui tot essent liberi, quod meritò quidem inter prodigia est recensendum,) tum verò maximè mares diligunt quod soli bello sint apti, ac vindictæ de hostibus sumendæ sint cupidissimi. Iam verò si quis quærat quonam eos imbuant à teneris eruditionis genere? Respondeo: ex iis quæ à me capitibus 8. 14. & 15. de eorum ingenio, bellis, ac hostiû deuorandi ratione dicta sunt, facile esse colligere, eos, quibus scholæ ne auditione quidem notæ sunt, bonas artes minimè edocere. Ac proinde, eos tanquam veros Lamechi, Nimrodi, & Esaui successores, non modò venatores esse, & bellatores: sed etiam hominum mactatores & deuoratores.

Insuper de *Tououpinambaultiorum* coniugio dicere quantum feret pudor, pergens, Affero (contrà quam ab nonnullis est confectum) viros naturalem verecundiam seruantes, nusquam cum vxoribus coràm congregari. Quæ in re, non modò sunt Cynico illi præferendi qui in *αυτοκόρη* deprehensus impudentissimè respondit, se hominem plantare: sed etiã foetidissimis nostratibus hircis, qui homi-

Cap. 20.

Gen. 4. 13. &
10. 8. 9. & 27.
23.Quibus in
rebus occu-
pentur Bar-
bari.Naturalis ve-
recundia in
Americano
rum con-
iugiis serua-
tur.

Americ. fœ-
minarum
purgatio.

num conspectum turpia quæque admittentes minimè fugiūt. Præter ea quæ dicta sunt notatu est imprimis dignum, nos qui in terris illis per annum integrum viximus, sceminam nullam menstruis laborantem unquam conspexisse. Ego crediderim fluxum illum ratione nobis ignota eas diuertere. Puellas enim annos duodecim natas. vidi, quarum latus ab axilla ad genu vsque animalis cuiusdam dente acutissimo, ab matribus incidetur. Puellæ verò præ summo dolore frendentes, magnam cruoris copiam emittebant: Hoc illas remedio menstrua anteuertere cōijcio. Hic verò si à Medicis, atque aliis harum rerum peritis obijciatur, hæc cum eo quod nuper à me est dictum mulieres Barbaras esse fœcundissimas, non conuenit, quandoquidem menstruis cessantibus mulieres nec concipere, nec parere possunt: Respondeo, mihi in animo esse quæstionem hanc soluere, immo nec plura de his adijcere.

Cap. 8. sub finem eorum refellimus errorem qui vel scripserunt, vel tacitè crediderūt, fœminarum nuditate viros ad libidinem pellici. Nonnulla etiam de puerorum Barbarorum educatione adiūximus. Itaque ea lector inde requirat moneo, vt fusiori suppleant tractationi.

CAP.

CAP. XVIII.

Quid leges, quidque politia apud Brasilienses nuncupari possit: Quàm humaniter excipiant hospites: Deque lachrymis ac factis sermonibus, quibus hospites in ipso ingressu ab malicibus excipiuntur.

AD politiam Barbarorum quod attinet, vix credibile est quàm pulchrè inter eos sola naturæ luce ductos conveniat. Nec referri Barbari cōcorditer vivunt. istud potest nisi summo eorum pudore qui Divinis & humanis sunt instructi legibus. Quod tamen de tribulibus inter se, aut de fœderatis est intelligendum: etenim erga inimicos quomodo se gerant, iam est à nobis demonstratum. Si quæ tamen contentio inter quosdam apud eos exoriatur, quod rarissimè accidit, nam toto anni spatio, quo apud eos vixi, bis tantùm rixantes videre mihi cōtigit) spectatores licet componere minimè Homicidarum apud Barbaros pœna. curant: sed eos pro libidine agere, oculos licet sibi mutuo sint confossuri, sinunt. At si alter alteri vulnus inflixerit, comprehendique possit, vulnus ei eadem in corporis parte ab vulnerati cognatis infligitur. Imò si fortè vulnus mors consequatur, ab mortui cognatis de medio tollitur homicida. Denique Leuit. 24. 17. vitam pro vita, oculum pro oculo, dentem

pro dente rependunt. Sed isthęc, vt dixi, rarissimè apud illos contingunt.

Res soli apud eos sunt casę, & agri longè ampliores quàm qui incolis alendis desiderantur. Ad casę quod attinet, sciendum est primùm, singulos pagos sexcentena hominum capita capere: quare complures eadem casa habitare necesse est. Attamen singulis familiis suum occupantibus locum (absque vilo interstitio, nam nihil est quod impediatur quominus ab extremo vno ad alterum ædes illę pateant quę in passus 60. vt plurimum producuntur) pater quisque familias vxores & liberos seorsim positos habet. Ad hæc obseruandum est (quod est sanè mirandum) Americanos vnum locum vltra quinque aut sex menses non incolere. Sed exportata materia, atque herba *Pindo* quibus casę eorum constant, vicos suos frequenter transportant, quibus tamen eadem semper seruantur nomina. Nos ipsi pagos nonnullos à pristino loco mille passibus remotos conspeximus. Ex quibus satis constat, non modò apud Americanos nostros ingentia non edificari palatia (quemadmodum à quodam scriptum est Indos Peruenses domos ligneas tã magnificas habere, vt in illis cœnacula sint longitudine passuũ C.L.L. atitudine vero LXXX.) sed etiã à nullo casam edificari, quam & perficere, immo vltra vicies struere ac destruere ante obitum non cogatur, si tamen iustam hominis ætatem attigerit. Iam si quæratur ab ipsis cur

Pagi & familia
America
quo disponatur
modo.

Pagorũ apud
Americã
transpottatio.

Mist. gen. In-
dic. lib. 2 c. 3.

istis habentur

curam tam frequenter sedes mutant? In promptu est respōsio. Cœli mutationem ad valetudinē multū conferre: Præterea se si ab maiorum consuetudine recederent confestim interituros. Ad agros quod attinet *Mouffacat* quisque aliquot quidem peculias habet quos pro arbitrio vbiūque visum fuerit ad componendos hortos seligit. Sed anxiam illam curam de fundis diuidendis, & limitibus figendis, & definiendis agris Auaris & leguleiis nostratibus relinquunt.

Quos agros peculiari ter possideat Americ.

De eorum supellectile non semel à nobis in superioribus est dictum. Sed ne quid eorum omittamus quæ ad Oeconomiam Barbarorum pertinet, hoc loco recensebo Americanarum mulierum in gossipio, (cuius apud eas vsus est multiplex tam in funiculis, quam in pensilibus suis cubilibus texendis) nendo artificium.

Extractum ex flocculis, pro omni carninatione digitis aliquantulum extendunt, tum humi aceruatim disponunt, (nam colis vti non norunt) pro fuso virgulam habent digiti crassitudine, pedali longitudine, qua orbiculum ligneum transfigunt, gossipium virgulæ summæ alligat, tum ad femur (vt fufos suos solent nostrates) instrumentum illud torquentes, è manu emittunt. Orbiculus ille per domos vel plateas instar verticuli deuoluitur. Atque eo modo filum nent, non modò crassum ad cubilia xylina texēda, sed & sub-

A. J. J. J.
Gossipium quo modo nent Americ. mulieres.

tilissimū. Huiusmodi ego in Galliam attuli, quo thoracem è candida tela ornari curavi: cuius tanta erat tenuitas, vt à quibusuis prolectissimo Serico haberetur.

*Inter cubilia
xylina.*

*Cubilia Bar-
barorū quo-
modo sternā-
tur.*

Cubilia sua xylina *fnis* nuncupant. Fœminæ, ad quas pertinet istud opificium, texturas habent ab nostratibus nō nihil absimiles: neque enim in planum sunt constructæ, neque tot machinamentis constant, sed editæ ad earum staturam: suo more ordiuntur, tum ab imò texendi initium faciunt. Quædā ex cubilibus illis ad formam retium, alia deorsum instar telæ rarissimæ conficiunt. Quinque aut sex pedum longitudinem obtinent, latitudinem vlnæ: extremo vtrique fibulæ xylinae adduntur, quibus funes annectuntur, ac trabibus ad hunc vsum in casis accommodatis suspendunt. In Castris degentes, aut in syluis ad venationem aut in litoribus ad piscatum ea ex arboribus suspendunt. Hæc cubilia (nequid à nobis prætermittatur) vbi fordes vel ex humano sudore vel ex fumo, ob ignis perennitatem contraxerunt, hoc abluuntur modo. Mulieres fructum quandam in syluis colligunt, forma ab cucurbitæ plantæ non absimili, verum longè ampliorem: adeò vt agrè singula poma alterâ manu gestentur, hos fructus frustatim concidunt, atque in prægrande aliquod fictile vas coniectos aqua madefaciunt. Tum baculo vehementer mouent, atque spumam ex illis exci-

*Spuma quæ
Saponis vicē
supplet apud
Americ.*

tanta

tant, cuius ope (loco saponis) cubilia sua ita mundant, vt niuem vel fullonicos pannos cãdore adæquent. Cæterum expertis iudicandum relinquo, annon suavius, æstiuo præsertim tempore, in Cubilibus illis decumbatur, quàm in lectis nostris vulgaribus: An etiam temere in Historia nostra Sancerrana, affirmari longè commodiorem esse eiusmodi cubilium vsum in excubiis, quàm & recepto more, milites in *sabad'ois* volutentur, nam & vestes conspurcantur, & pediculi comparantur, & quod magis est, si ad certamen sit confurgendum corpus quodammodò armis quæ continuò militibus adherent conquisatur: quod in vrbe Sancerranæ obsidione experti seriò sumus. Hostes enim per integrum annum ad portas nostras permansit.

Reliquam Americanorum Suppellectilem vt in pauca contrahamus, mulieres (quibus res Domestica est curæ) Cannas ingentes parant, & prægandia fictilia vasa conficiunt ad *Caquin* suum imponendum. Ollas quoque varia forma effingunt, pelues paruulas & mediocres, paropsides atque id genus alia, vasa quæ extrinsecus quidem minimè sunt polita, intrinsecus tamen ad eò læuigata & alba nescio qua infectura quæ continuò indurescit decorata, ad eò vt figulorum nostrorum induritiâ mulieres illæ facillè adæquent. Præterea fucū nescio quæ *Leucopœū* aqua madefaciunt, & deinde varias rerum formas in suis vasis af-

Ingentia, mediocria & exigua fictilia vasa mulieres Americæ fabricant.

fungunt intrinsecus, atque in iis præsertim, in quibus farinam, aliâque ciborum genera asseruanda reponuntur. Eorum itaque usus est gratissimus, immò longè præstant illa vasa ligneis quibus non pauci hîc vtuntur. Hoc tamen pictrices illæ laborant vitio, quòd vbi penicillo quicquid collibuerit effinxerunt, si rogentur eadem denuò pingere, minimè possint: quod exemplum nullum præter phantasiæ suæ industriam propositum habeant. Hinc fit vt picturarum illiusmodi duæ vix vnquam similes reperiantur.

Pocula aliâque vasa ex fructibus Corbes & Canistri.

Præterea (vt alibi dixi) Barbari cucurbitas aliâque fructuum genera habent, quæ diuidunt atque concuant, illique pro poculis (quæ *Coris* appellant) aliisque varij usus vasis vtuntur. Corbes quoque habent amplas & mediocres, atque aded canistros, iuncis aut herbis subflauis, ab stramine tritico non alienis aptissimè contextos. Hos *Panaco* nominant, inque illis farinam, aliâque quæ fuerint visa imponunt. De armis, vestibus plumaceis, Instrumentoque *Maraca* iam est à nobis facta mentio, itaque vt breuitati consularum plura non addo. Ecce iam Casas Barbarorum extractas atque supellectile instrumentas habemus, iam ipsi in illis sunt inuisendi.

Sed paulò altiùs istud est repetendum. Etsi *Tououpinambaulij* hospites perquam humanissimè excipiunt, tamen Galli, aliique aduenæ

uenæ, qui eorum linguæ sunt ignari, in itinere non parùm sunt ob tam insuetos mores attoniti. Ego quum primùm inter illos versarer (quod vigesimo circiter die post nostrum ad Castellum Collignium appulsum cõtigit) Interpres quidam ad vicos quosdam in continentem me deduxit, is quem primùm vidi indigenarum linguâ *Thouraci*, Gallica verò *Pepin de naucleri* cuiusdam nomine qui quondam ad eũ locum nauem onerarat, nuncupatur: quatuor tantùm passuum millibus ab Castello nostro distat. In ipso ingressu me frequentes circumueunt Barbari, hisque compellant verbis. *Marapé-derere*, *Marapé-dererè* hoc est, quo nomine vocaris? quæ quidem voces verè mihi erant Barbaræ, alius verò eorum galerum meum mihi ablatum capiti suo imponit, alius cingulum & ensẽ meum lateri nudo suo subligat: alius tunicam induit: meque suis clamoribus hebetant: atque meis induti spoliis huc & illuc discursant. Ego tum meorum omnium iacturam fecisse me arbitrabar, nec satis sciebam quàm tutò apud illos essem. Verùm ut ipse expertus sum, metus ille ex moribus illorum ignoratione oriebatur, illi enim idem omnibus aduenis, præsertim iis quos nondum conspexerunt, factitare solent. sed vbi animi gratia aliquantisper eo habitu obambulant, singula præcisè restituunt. Tum sui ab interprete admonitus illos vehementer optare quod mihi nomen esset intel-

Barbari ce
miter hõpi-
tes excipiunt.

Eorum quæ
authori cum
primùm Bar-
baros adiit,
acciderunt,
faceta nar-
ratio.

ligere: sed in eo edendo ab nominibus apud nos vsitatis abstinendum esse, vt pote quæ Barbari nec pronuntiare, Ioannis enim loco *Nian* dicebant, nec memoriæ mandare possent: sed aliquid esse proponendum quod illis esset notum. Res tam feliciter successit, vt quantum significauit mihi interpret, qui linguæ Brasiliæ erat peritissimus, (neque enim subtilius inquirendo hæc confinxi, vt impudenter calumniatur Theuetus, ineptissimò de suo *Quoniam beco* Viror. Illust. libro deferens) nomen meum *Lerij Ostreum* significaret. Itaque respondi me, *Lery-ousson* vocari. Illi rem probare, atque interiectione sua admirante *Teb!* crebrò vsurpata, his me compellere. Præclarum sanè nomen! nec vnquam *Mair* vllum offendimus cui tale esset nomen. Ac sanè Circe nusquam hominem in tale ostreum transformauit, nec qui tam sedulo cum vlysse differeret, quàm ego ex illo tempore cum Barbaris differui. Obseruandū est autem eos adeo tenaci esse præditos memoria, vt si cuiusquam nomen semel audierint, illud nusquam obliuioni mandent. Reliquos quos in hospitibus excipiendis obseruant ritus postea recensebo: iam quid mihi tum primùm inter Barbaros versanti contigerit explicabo. Ego cum interprete eo die vltius sum progressus, atque in pago *Euramiri* Indigenarum lingua, Gallica verò *Gorset* de interpretis cuiusdam nomine, qui eum aliquãdiu incoluerat, diuertimus: occidente sole

Autoris nomen Americæ, lingua.

solo appulimus, Barbaros saltantes, & *Caominantes*, ob captiuum, quem eo die mactarant, offendimus. Carnium illius frustra Boucano imposita animaduerto. Quanto ibi horrore fuerim percussus, minimè quærendum arbitror. Attamen id minimum fuit si cum summo metu quo postea fui consternatus conferatur. Casam ingredimur, cubilibus pēsilibus infidemus more recepto, fœminæ eo, qui à nobis dicitur modo, lugent, Paterfamilias amicis nos excipit verbis. Interpres qui istis erat assuefactus, quique eorum comotationibus apprimè delectabatur, me rerū omnium ignarū in salutatū relinquit, atque ad saltantes ac *caominantes* abiit. Ego vero qui defessus eram, postquam me farina, & quibusdam aliis cibis nobis apposis refeci, in cubili decubui. Attamē & strepitu Barbarorum saltantium & *caominantium*, & captiuū deuorantiū, mox fui expergefactus, & (quod maximum) quodā qui captiui boucanatū pedem manu gestabat ad me accedente, atque à me (vt postea intellexi, tū enim verba illius minimè capiebā) annō vellē ex eo edere querente, adeò fui metu consternatus, vt à sōnolētia fuerī penitus liberatus. Ac sanè omnino credebam gestu illo, quē in deteriorē partē rapiebā, ab Barbaro mihi indicari, fore vt mox carnes meæ eo modo vorarentur. Præterea vtī metus suspicionem parit, in mentem mihi extemplò venit Interpretē prodidisse me,

atque in Barbarorum manus tradidisse. Quare si qua fugiendi paruiſſet mihi via, ego impigre fugam capeſſiſſem. Sed vndiquaque me Barbari, quorum mentem non ſatis noueram (nihil enim mali in me moliebantur) circumſtabant. Ego in metu confirmatus futurum ominabar vt mox maſtaretur, quare totam noctem precibus ad Deum fundendis tranſegit. Cogitent lectores qui de iis que à me narratar ſeridè cogitabunt, num mihi longiſſima viſa meritò fuerit. Prima luce Interpres, (qui totam noctem cum Barbaris genio indulſerat,) ad me redit, atque me pallidum atque feбри correptum videt, ibi quærit num me malè haberem, annò placidè quieuiſſem? Ego tum acriter eum increpare, qui me inter barbaros illos ſolum reliquiſſet, quorum ſermonem minimè capiebam: , quid multa? cum metum deponere non poſſem obnixè rogo vt ſine mora, illinc faceſſeremus. Ille verò bono me animo eſſe iubet: ac minimè malè in nos affectos eſſe Barbaros denunciat. Rem omnem Barbaris aperit, qui mihi totam noctem, vt aduentum gratularentur, adſtiterāt. Illi ſignificant ſe de eo nonnihil ſubolſeciſſe, dolere tamen ſe quod in tanto eorum metu noctem illam tranſegiſſem. Ac tandem incachinnos prorumpunt, quod fuit metus illius mei ſolatiū. Inde ad quosdam alios viticos ego & Interpres illi perreximus. Sed iſthæc de primo meo inter Barbaros errore dicta

ta sint satis. Ad cætera reuertar.

Hi sunt ritus quod excipiendis hospitibus Barbari obseruant. In primis oportet hospitem statim vbi in domum *Mouffacas* illius fuerit ingressus, quem sibi hospitem delegerit, (quod in singulis pagis est faciendum, nec ad alium est diuertendum, nisi illius in malam gratiam velis incurrere) cubili Xylino pensili infideat, ac tacitus ibi aliquatulum remaneat. Mox mulieres adueniunt, cubile cingunt, humique sedentes manus oculis imponunt suis, atque eo modo faustum hospitis aduentum descentes, innumera in illius laudem proferunt.

Mulieros Americanæ hospitum aduentum descentes.

Verbi gratiâ : tu tantum vt ad nos accederes laborem suscepisti: tu bonus es, fortis es. Si vero hospes fuerit Gallus, addunt, merces præclaras permultas nobis attulisti, quibus hic caremus. In summa, vt dictum est, mulieres illæ lachrymis obortis adulatoriis huiusmodi sermonibus hospites excipiunt. Hospes verò qui in cubili xyliuo sedet, si gratiam vult cū hospite inire, composito vultu, nisi serio lachrymari voluerit (prout nonnullos ex nostris vidi adeo fracto animo, vt sceminarum istarum vlulatu lachrymę illis excuterentur) saltem quædam respondēdo, & suspiria trahendo fletum simulet necesse est. Peracta hac lepidissima à mulieribus salutatione, *Moussacat* hoc est pater familiâs, qui etiâ, vt in pictura vider elicet, in fabricanda sagitta vehementer occupatus, ne oculos quidem quasi non animaduertens in hospitem per aliquod tempus coniecerit, (blanditiæ à nostris amplexibus admodum alienæ) tandem ad hospitem accedens, his eum compellat verbis. *Ere Ioubé?* hoc est, venisti ne? tum vt vales? quid quæris? &c. quibus quo sit respondendum modo inferius in Colloquio Americ. dicitur. Quærit postea num esurias? Si annuas, confestim cibos varij generis, putâ, farinam, quæ illis panis vices præstat, ferinam, volatilia, pisces, aliâque id genus, in fictilibus tibi apponi iubet: verû, quod mēsis scānisque vltus non sit apud eos, humi omnia illa appo-

Hospitis apud Americ. gestus.

Moussacat quo modo hospitem excipiat.

nūtur. Ad potum quod attinet, si *Caouis* volueris, domique fuerit, statim tibi dabitur. Denique postquam mulieres fletibus hospitum adventum strenuè celebrarunt, ad eos accedunt fructus aut alia munuscula ferentes, atque ita tacitè pectines, specula, vitreos globulos, quibus brachia inuoluunt, exigunt.

Porro si in eo vico pernoctare voles, *Moussacat* cubile mundissimum tibi suspendi iubet, quod circum igniculos accendi curabis, atque noctu crebro suscitari folliculis quæ ipsi *Tatapecoua* vocant ab orbiculis non absimilibus, quibus ignis inuasionem ab arcent apud nos delicatesse femina. Non quod frigori obnoxia sit illa regio, sed propter noctis humiditatem, maximè verò quia moribus est ab illis receptum. Sed quando in ignis mentionem incidimus, quem illi *Tata* fumū verò *Tatatin*, nūcupant, operæpretium

Scoticus lapis admiranda ratione ignem concipit.

Cur barbari igne delectentur: atque de egregia illius apud eos excitandi ratione.

puto præclarā illius excitandi rationem proponam. Ea non minorem meretur admirationem quàm scoticus lapis, qui (vt refert singularitatum regni illius inuestigator) stramine obuolutus ignem per se excitat. Ergo Barbari, quod eo admodum delectentur, igne vbicunque sint, agrè carent, siue domi siue in syluis venantes, siue ad litus piscantes præsertim noctu, vehementer enim meruimus me incauti excipiātur ab *Aygnama* à quo (vt iam diximus) crebrò cæduntur, & affliguntur. Itaque pro eo quod nos lapide atque chalybe ad

be ad ignem excitandum vtimur, cuius vsus
 illis est incognitus. Illi lignorum genera duo
 habent, quarum alterum est mollissimum, al-
 terum verò durissimum, quibus ad ignem ex-
 citandum hoc vtuntur modo: virgam ex præ-
 duri illius ligni pedali longitudine ab altera
 parte exacuunt ad fusi modum, huius cuspi-
 dem in frusto aliquo mollis illius ligni defi-
 gunt, tum siue humi, siue stipiti impositum,
 virgam illam, manuum volis maxima celeri-
 tate voluunt quasi suppositum ligni frustum
 perforaturi. Illa tam celeri tamque violenta
 agitatione non modò fumus excitatur, sed
 etiam ignis, itaque admoto gossipio, vel fo-
 liis quibusdam siccis (fomitibus nostratis loco)
 commodissimè ignis concipitur. Cuius rei
 ego ipse feci periculum. Nec tamen mihi est
 animus ea confirmare, quæ Theuetus scripsit,
 Barbaros Americanos, ante ignis vsum ci-
 bos fumo exsiccare consueuisse, prout enim
 philosophicum hoc *ἀέθωρα* quod in prouer-
 bium abiit vt verissimū habeo, ignem absque
 fumo non esse, sic eum indoctum physicum
 iudico, qui nobis persuadere nititur fumum
 absque igne existere. Fumum hîc intelligo,
 cibis percoquendis aptū, cuiusmodi ab The-
 ueto innuitur. Nā si hac solutione nodo illo
 se expedire vellet, se id de exhalationibus in-
 tellexisse, etiam si concedatur calidas esse, nō
 tamen datur eas cibos exsiccare & percoque-
 re posse: quinimo & carnibus, & piscibus
 potius humiditatem sint aucturæ. Quapro-

Sing. Amer.
 cap. 53.

pter, quid quæso est lectoribus imponere si hoc non est? Quando igitur ad eò grauitertum in Cosmographia, tum alibi de iis conqueritur Theuetus, quos, quia res ab se commemoratas pro sua libidine non exponant, eo accusat nomine, quòd nõ satis diligenter in suis scriptis sint versati: Lectorem rogo, ut locum istum diligenter obseruent de nouo isto calido, ac imaginario fumo, quem ego ad ipsius ventosum remitto cerebrum.

Aduenæ
quid hospiti-
bus repen-
dant.

Barbari ad-
uenas hume-
ris gerunt.

Gradarij bi-
pedes.

Iã igitur ad *Tououpinambaultiorum* in hospitibus excipiendis curam redeamus. Postquam eo quo diximus modo, hospites cibum sumperunt, atque decubuerunt, si liberales sint, viris cultros, forfices, atque vossellas, ad barbam euellendam aptas: Fœminis pectines, & specula: pueris hamos dare solent. Si verò cibariis hospes indigeat, vbi de pretio est conuentum, ea asportare licet. Porro quia illi iumentis omnibus carèt, omnes pedibus iter facere necesse est, si aduenæ fuerint defessis, atque cultrum cuidam ex Barbaris obtulerint, ille confestim (nam ad gratificandum sunt promptissimi) operam suam offeret ad defessum gerendum. Ego ipse cum in terris illis versarer non semel baiulis illis vectus fui, & quidem bis mille passuum itinere. Quos si vt paulisper requiescerent moncbamus, illi nos his verbis irridebāt, Quid? Nõsne tã effœminatatos aut fracto animo esse censetis, vt oneri succumbamus? te potiùs totum diem absque vlla intermissione gestarem. Nos verò in ca-
chin-

chinnos erumpentes gradarios illos bipedes mirabamur, atque illis animum addentes, dicebamus: Pergamus igitur.

Naturalem charitatem abudè inter se mutuo excreent, nam & pisces, & ferinam, & fructus, aliàque quotidie alij aliis donant, immò vehementer dolerent si vicinos iis rebus quas ipsi habent indigere cernerent. Atque etiam eadem liberalitate erga aduenas vtuntur. Cuius rei exemplum vnum afferre satis erit. De periculo quodà quod euasimus, ego Gallique alij duo, quod scilicet, mors nobis imminebat, ingenti lacerto nobis obuiam facto, capite huius libri decimo memini: nos tum à via in mediis syluis per biduum aberrauimus, ac famem non mediocrem sumus perpeffi, tandem ad vicum quendam *Pano* nomine, ad quem iam ante diuiteramus, peruenimus. Ibi nos liberalissimè ab Barbaris fuimus excepti. Illi enim auditis incommodis quæ perpeffi eramus, ac præsertim summum in quo versati eramus periculum, vt ab *Martur* deuoraremur, maximè vero vt ab *Martur* communibus nostris hostibus mactaremur, ad quorum fines per imprudentià proximè accesseramus: Conspectis quoque spinarum incommodis quorum miserè cutis nostra erat lacerata, adeò nostra mala grauiter tulerunt, vt verè affirmare hoc loco possim blanditias fictas quibus nostrates miseris consolari solent, longè ab sincera gentis illius, quam nos *Barbaram* appellamus hu-

Barbari natura duce charitatem colunt.

Barbarorum
humanitatis
insigne exē-
plum.

manitate abesse. Illi enim limpida aqua pedes nostros (quod antiquorum morem mihi in memoriam reuocauit) abluerūt, singulis nostrū seorsim in pensili lectulo sedentibus. Tum patres familiās, qui iam cibos nobis apparari prouiderant, recentēque farinā, quæ (vt aliās dixi) candidi panis medulle bonitate non cedit, corradi iusserant, confestim nobis non nihil refocillatis præstantissimos quoſque cibos, putā ferinam, volatilia, pisces, fructūsque exquisitissimos, quibus continuò abundant, nobis apponi iubent.

Præterea nocte adueniente *Moussacat* hospes noster, pueros omnes à nobis, vt placidius quiesceremus, remouet. Postera autem die summo manè ad nos accedit, quæritque agite *Atourassap*, (hoc est scederati incimi) placidēne hac nocte quieuiſtis? Placidiſsimè, excipimus. Tum ille: adhuc quiescite, filii mei, heri enim vos admodum defatigatos esse animaduerti. In summa verbis exprimere non queo quàm humaniter & blandè à Barbaris illis excepti fuerimus, qui nos non minori prosequuti benignitate, ac Melitenses Barbari Paulum cæterōsque naufragos: de quibus Lucas in Actis Apostolicis, Ceterū nos nūquā absque pera mercibus plena peregrè proficiscebamur, quæ nobis pecuniæ instar essent apud Barbaros illos. Itaque illinc abeuntes quæ visa sunt hospitibus donauimus: nimirū cultros, forfices, volsellas, pectines, specula, armillas, & vitreos globulos.

Act. 28. 1. 2.

los feminis: pueris verò piscatorios hamos.

Hic quid mihi aliquando apud eos contigerit narrare libet, vt quanti faciant merces illiusmodi commonstrem. Ego in quodam pago diueteram, à *Moussacai* verò meo rogatus sum, vt quid in pera mea haberem, sibi indicarem, vâsque ingens fictile mercibus meis imponendis afferri iubet: vniuersas depromo, ordinéque dispono: Tum ille vehementer admiratus Barbaros reliquos aduocat, atque infit. Videte quæso. ô boni, qualem virum apud me exceperim! an non liquidissimè apparet illum prædiuitem esse, quâdoidem tantas opes apud se habet? Ille tamè merces (vt comiti meo Gallo subridens significauit) quas tanti Barbarus ille faciebat, nimirum cultelli sex vario capulo, totidem pectines, tria specula, aliâque minimi pretij pauca, vix Lutetiæ duobus argenteis capitalis veniissent. Ego tum, quia homines liberales (vt est à nobis dictum, amâr, vt mihi auctoritatem & gratiam apud illos conciliare, *Moussacai* meo cultrorum meorum præstantissimum coram omnibus donauit, quem non minoris ille fecit atque apud nos quilibet torquem aureum maximi pretii donatum faceret.

Iam si quærat an tuta nobis esset apud illos habitatio? respondeo eos pro vt iuimicos tam infano prosequuntur odio, vt capros mactent voréntque: sic vice versa tanto, tamque arcto amicos (in quorum eramus nume-

Quâti à Barbaris æstimentur cultri, aliæque merces,

obisostit
ni vniuersis
sui amicitia
concordia

Barbari amici
eis fidelissimi.

ro) amore complecti, vt potiùs quiduis sub-
eant ad eostuendos, quàm vt vllò eos affici
incommodo patiantur. Itaque eorum exper-
tus fidem illis iam tum maximè fidebam, ac
nunc facilius fiderem, quàm plerisque Gal-
lis infidissimis atque à proavorum fide de-
generibus. Nominatim degeneres addo: nam
bonis, quibus per Dei gratiam nondum pe-
nitus est destituta Gallia, vllò modo detra-
ctum nolim.

Historia de
periculo in
speciem im-
minente.

Veruntamen vt nihil quoad eorum mo-
res attinet dissimulem, rem hñc narrabo ma-
ximè mihi in speciem periculofam. Accidit
vt sex Galli casu in vicũ illum *Ocarantin* (de
quo saepe facta est mentio) conueniremus: ibi
pernoctare statuimus, ternique arcu cõtendi-
m^o, ea cõditiõne vt victi Indicis gallinis, aliif-
que tibus in cœnã mulctarẽtur. Ego qui cum
sociis inferior in ludo fuerã, gallinas venales
conquiro. Puer quidam ex eorum numero,
quos suprã *Rosea* naui aduectos fuisse ad lin-
guam Americanam ediscendam demonstra-
ui, mihi occurrit, dicitque: En tibi præpin-
guem Indicam anatem: Eam occide, pretiũ
postea numerabis. Pareo, eoque faciliùs,
quòd non semel in pagis aliis itidem Galli-
nas occideramus, quas cum bona Barbarorũ
gratia cultris quibusdam redemeramus: mor-
tuam manu apprehendo, domũque in quã
ad *cauinandum* frequentes Barbari conue-
nerant ingredior: cuiusnam sit anas pretiũ
numeraturus quæro: prodit vetulus quidam
operata fronte, ac suam esse significat. Pro

ea sibi numerari quod velit pretium peto.
 Cultrum, inquit ille. Ego haud mora præbeo:
 Elegantio rem velle se ait. Denuo elegantio-
 rem offero. Nec istum placere ait: Quid ergo
 à me exigis? inquam. Falcem, excipit. Ego qui
 pretium inauditam exigi à me videbam, qui-
 que apud me falcem tum non habebam, cul-
 tro contentus sit moneo, meque aliud nihil
 daturum esse. Interpres cui mores Barbaro-
 rum innotuerant (quamuis hac in parte, vt
 mox dicam deceptus fuit) vehementer Bar-
 barum iratum esse significat: falcem quouis
 tandem pretio inuestigandam esse, atque
 illi pendendam. Falcem ab puero de quo
 nuper dixi mutuo accipio, ac Barbaro tra-
 do. Renuit. Ego nonnihil iratus, tertio ab
 eo quæro quid igitur petat? Ille audacissime,
 te interficere volo, ait, pro vt anatem meam
 occidisti. Ea enim fratris cuiusdam mei olim
 fuerat, atque idcirco præ omnibus meis in
 pretio habebam. His dictis bardus ille domum
 abit, clauamque ingenti lignea sex pedum lon-
 gitudine instructus ad me redit: denuoque
 mortem mihi minatur. Ego tum valde fui at-
 tonitus, metum tamen meum dissimulabam
 diligenter. Tum interpres cubili pensili quod
 inter me & aduersarium meum erat interie-
 ctum quid factum opus esset opportunè monuit.
 Gladium tuum & arcum ac sagittas ostentā-
 do, inquit his illum cōpella. Quo cum sibi nego-
 tium esse putet te fortem ac strenuum esse,

nec impunè eum mortem tibi intentaturum denique quod in animo erat dissimulans, varijs sermonibus vltro citròque habitis nullo de dissidio sedando laborante, Barbarus ille meus ebrius, quippe totum diem *Caoninardo* transegerat, dormitum abiit. Ego cum interprete ad socios nostros contentionis meæ ignaros coenatum me cõfero. Nihilominus tamen totum illud à Barbaro meo ioco factum fuerat. Norunt enim illi se qui immortales cum Lusitanis inimicitias gerunt, si vel *Callum* vnum occidant, mercibus penitus prohibitos iri. Ac sanè ille paulò post experrectus, per Barbarum quendam mihi significat, me suum esse filium, quæque abs se acta fuerant, eo tantum animo gesta fuisse, vt quàm strenuè in Lusitanos & *Margaiates* bellaturus essem, periculum faceret. Ego verò vt occasionem omnem ei idem vel in me, vel in alium quemuis tentandi tollerem, adde quod istiusmodi lusibus delectari nemo solet: Respondeo me facilè tali parente, qui exserto gladio filiorum periculum faceret carere, imò etiam postridie eius diei domum quandam in qua erat, ingressus, vt quàm agrè illud ferrem, seriò cognosceret, eo præsentè, & stantibus cultellos, aque hamos dono, illum verò indonatum relinquo: Ex hoc igitur exemplo, eoque cuius antè memini, de periculo quod sum imaginatus tum, cum primùm apud illos versatus sum, satis apparet ea, quæ dixi, constare, nempe amicis eos fidis-

fidissimos esse. Illud quoque obiter est notandum quòd Senes qui securibus, falcibus, ac cultris olim caruerant, quibus tamen ad ligna secanda, ad arcus fabricandos, sagittalque parandas tam còmodè iam vtuntur non modò Gallos humanissimè excipiunt, sed & iuniores vt idem in posterum præstent crebrò hortantur.

CAP. XIX.

Quam curam morbis suis adhibeant Barbari: de eorum sepultura & exequijs: deque insano eorum circa mortuos luctu.

NANDEM vt huic de Barbaris Americanis sermoni finem imponamus: hoc quoque loco aliquid de eorum in morbis suis cura, ac obitu dicendum est. Ergo si fortè contingat, vt eorum aliquis in morbum incidat, partem dolore affectà vbi indicauit ægroti intimus, quidam ore exsugit, nonnunquam etiam ab impostoribus quibusdã, quos illi *Pagés*, hoc est medicos aut chirurgos, appellant. (Sunt autè à *Caraiibus*, de quibus antea, diuersum genus) ministerium illud præstat. Dolorem quoque se extrahere dicunt, ac vitã producere. Febribus, alijsque vulgaribus morbis aliquando laborant: at non ita frequenter atque nos solemus. Præterea cum insanabili quodam morbo conflictantur, quem illi

Pagés Barbarorum medici.

Pians Vocant. Is plerumque à libidine pro-
 uenit: puerulos tamen eo infectos vidi non
 ab simili ab variolis nostratibus modo. Con-
 tagio hæc in pustulas tãdem abigit digito pol-
 lice ampliores, quæ corpus vniuersum, atque
 ad eò faciem ipsam iauadunt. Itaque iis qui
 hoc morbo affecti fuerint tã insignes suæ im-
 puritatis notæ inuruntur, atque apud nos ve-
 nerea lue laborantibus. Cuius rei exemplo
 fuit Neustrius quidam interpretes, qui crebris
 sese scortationibus cum mulieribus ac puel-
 lis Barbaris contaminarat. Is meritis dignis-
 simam reportauit mercedem: nam eius cor-
 pus vniuersum, atque ad eò vultus ipse, tam e-
 rat deturpatus, vt elephantiaco morbo la-
 borantem deformitate referret: tãmque in-
 signes iniustæ sunt notæ, vt deleri nusquam
 potuerint: hinc fit vt morbus ille omnium
 perniciosissimus ab illis habeatur. Sed ad rē.
 Egrotanti cibum nusquam præbent, nisi ab
 eo petatur, inedia licet sit periturus. Præterea
 morbus quantumuis sit grauissimus, valentes
 non desistunt saltando, cantando, bibendo,
 more recepto, miserum ægrum strepitu ob-
 tundere: nec conqueritur æger, quod se nihil
 profecturum esse norit. At si diē suum obeat,
 cantus ille (si præsertim pater quidam fami-
 lias fuerit) in lachrymas repente conuertitur,
 tantique eduntur gemitus, vt si fortè in pago
 quodam diuertebamus luctus illius tempo-
 pore, nobis vel aliò erat commigrandum,
 vel insomnis nox erat ducenda. In primis au-
 tem

Barbari æ-
 grotos quo
 modo tra-
 ctant.

tem non sine admiratione mulieres exaudiuntur, quæ sic vociferantur atque exclamant, ut luporum aut canum ululatus, non humanas voces edi dicas. Has autem effundunt querelas voce tremula. Obiit fortissimus ille, qui nobis tot captiuos deuorandos olim præbebat! Tum cæteræ, ô egregium venatorem, ô præstantissimum piscatorem, ô strenuum Lusitanorum & *Margaiatum* mactatorem! In summa mulieres illæ sese mutuò ad luctum incitantes, brachiisque inuicem amplexantes, ut in subiecta pictura videre est, ab his luctibus ac præconiis non prius desistunt, quam cadauer elatum fuerit.

Vltuna — 8 figuren

266

HISTOR. NAVIG.

Denique Barbaræ istæ mulieres Bearnensium ritum in viris suis mortuis lugēdis imitantur, quos quantum accepi, his prosequuntur querelis. *La mi amou, la mi amou: Cara rident, œil desplendou: Cama leugé, bet dansadou: Lo mé balen, lo m' esburbat: mati depes: forte tard cogat.* hoc est, mi amice, mi amice vultu hilari, oculis splendētibus, cruribus pernicipibus, egregie saltator, fortis ac strenue, qui summo manē surgebas, atque ad multam noctem vigil decumbebas. Vascones quoque mulieres, quæ superioribus isthæc addunt, *Yere, yere, O le bet renegadou, ô le bet iougadou qu' here:* hoc est heu, heu, quā strenu^s erat deierator, quā insignis lusor! Porro iis quas diximus querelis Barbaræ mulieres crebrò epodiū hoc adiungunt. Obijt, obijt is quē iam lugemus! Tum viri, heu! mortuus est, nec eum amplius videbimus, donec post montes cum ipso pro vobis doceat nos Caraibes nostri choreas agamus. Alia insuper eiusdem generis multa addunt. Eiulatus verò illi ad sex horas producuntur, neque enim mortuos suos insepultos diutiùs seruare solent. Tum excavata fossa non oblonga, vt solemus, sed in orbem, dolij maioris instar, cadaver erectum sepelitur. Patres verò familiās defunctos cubili suo xyolino obuolutos in mediis ædibus sepeliunt, plumis, alijsque quibus dum vita manebat delectabātur, in sepulchro reconditis. Per multa in hac sententiam antiquorum exempla huc afferri possent, à quibus idem olim erat factitatum:

maux jours r. l. y. a. n. i. s.

Sepulchra,
asque in Sepeliēdo ritu
Americano
rum.

Antiquit.
lib.7.c.12.

Mūdos cum
cadauere se-
pelitur.

Consule Bē-
zonem lib.
3.c.22.

Error verè
Diabolicus.

cuiusmodi est illud quod Iosephus commemorat de pecuniis in Dauidis sepulchro cōditis: Id etiam quod profanæ testantur historiæ de viris illustribus, qui post obitum pretiosissimo quoque mūdo ornati sepulti sunt. Ac ne longius ab Americanis nostris recedamus, Indi Peruenes Reges suos ac *Cacicus* sepelientes, magnam auri, argenti, atque gemmarum vim in eorum conijciunt sepulchris: quæ cum Hispani scrutarentur, ingentes inde diuitias contraxerunt. Quibus rapacissimis hominibus apprimè id conuenit quod Plutarchus de Semiramide commemorat. Semiramis Regina, quæ Babilonem condidisse dicitur, monumento quod sibi pararat inscripsit, Quisquis rex pecuniis egerit, aperto monumento quantum voluerit capiat. Darius potitus ea ciuitate, titulo credens, saxum ingens, quo claudebatur monumentum, vix amolitus, nihil quidem inuenit pecuniarum, sed ex altero saxi latere hoc inscriptum reperit. Ni vir malus esses, & pecunia inexplebilis, haudquaquam mortuorum loculos moueres. Sed ad *Tououpinambaultios* nostros redeamus. Ex quo Galli ad eos commeari ceperunt, ab pretiosorum in sepulchris repositione abstinuerunt. Sed inauditam ac verè Diabolicam superstitionem retinuerunt. Prima à funere nocte, Barbari, quibus hoc persuasum est, fore vt *Aygnan*, ni alios cibos offenderet paratos, cadauer effoderet, ac deuoraret, vasa nō pauca farine, piscium, carniū, alio-

aliorumque ciborum diligenter paratorum, nec non potionis *Caouin* plena circa sepulchrum apponunt. Quam libationem tandiu faciunt quoad cadauer penitus consumptum esse credant. A quo errore eò difficilius dimouebatur, quòd interpretes quidam Neustrij, sacrificorum Belis exemplo, non semel ante nostrum aduētum cibos illos clam subriperāt. Quo factò Barbaros in errore adeò confirmarant, ut quamuis cibos illos vespere appositos manè superesse demonstraremus, magno tamen labore perpaucos ab errore dimouimus. Hoc autem Barbarorum somniū ab Rabbīnorum commento non est alienū: nec ab eo quod Pausanias cōmemorat. Rabbīni enim scribūt cadauer hominis tradi in potestatem Cacadæmonis cuiusdam, quem Zazel, aut Azazel nominant: quēque principem deserti in Leuitici libro dici affirmāt. In cuius erroris confirmationem Scripturæ locos detorquent, quibus dicitur serpenti, puluerem comedes omnibus diebus vitæ tuæ: atque ita ratiocinantur. Quandoquidem corpus nostrum è limo terræ desumptum est, qui serpentis est cibus, ei subijciatur necesse est, quoad in spiritualem naturā transformetur. Pausanias etiam author est interpretes Delphicos tradidisse Cacadæmonem quemdam, quem Eurinomum appellant, mortuorum carnes deuorare solitum, atque ossa carnis nudata relinquere. Qui errores ad Americanorum somnia proximè accedunt.

Consule videret. Physic.

Papal. Dialo. 3 pag. 210.

Leuit. 16. 8.

Gen. 3. 14.

Isa. 65. 24.

Denique quoties Barbari, eo quo diximus modo, vicos suos aliò comportât, sepulchris mortuorum tegmina quædã ex herba *Pindo* imponunt. Quò fit vt viatores cœmeterij formam quandã agnoscant. Ad quæ loca si quando in syluis errantes virorum defunctorum recordentur, tantos edunt eiulatos, vt procul exaudiantur. Tandem eas quò quantum ad fatietatem fuerit, lugeant relinquo. Quando igitur Barbaros ad sepulchrũ usque sum prosequutus, de eorum moribus dicendi hic finẽ faciã. Lector tamẽ præter ea quæ attrigimus, nonnulla poterit obseruare in eo quod subijcimus colloquio: quod scriptum fuit eo tempore quo in America vinebam ope cuiusdam interpretis, qui & linguæ Americane erat peritissimus, (quippe septem annos iam in illis terris vixerat) & linguam Græcam à qua non paucas voces mutuatur Barbari, optimè callebat.

CAP. XX.

Colloquium in ipso aditu Brasiliensis ora inter indigenas Tououpinambaultios Tououpinenkin Brasiliè ac Latine conscriptum.

Tououpin ambaultius.

Ere-ioubé? Venisti ne?

Gallus.

Pa-aïout, Sic est, veni.

T.

Teh! auge, ny-po, Benè dixisti.

Mara-pé-déréré? Quomodo vocaris?

G.

Lery-ousson, Ostrea magna.

T.

Ere-iacasso pienc? Patriam ergo reliquisti vt hinc deinceps habitares?

Cognomen
authoris lin-
gua Ameri-
ca. a.

Pa. Ita est.

G.

Eori-decretani ouani repiac. Ades dum igitur, & locum habitationis tuæ circumspice.

G.

Auge-bé, Bene est.

T.

I-endè répiac? aout I-endérépiac aout é'éhéraira
Teh! Oouéreté T enoij Lery-ousson ymé en!

Ecce igitur, fili mi, venit in has regiones nostras
memor, papæ?

Caramémo ar
ca, aliâque
vasa.

Eréron de caramémo? Attulistine capsas? Eo ve-
rò nomine comprehendimus quidquid includen-
dis omnis generis vestimentis aptum est.

G.

Pà arout. Etiam, attuli.

T.

Mobony? Quot?

Quotquot habueris vsque ad numerum quin-
que, verbis notare poteris, hoc modo. *Angé-
pé*, 1. *mocouein*, 2. *massaput*, 3. *oioicoudic*, 4. *ecomba*.
Si duas tantum habes, quatuor numerare non oportet.
Satis enim erit si dixeris tria *mocouein*. Si qua-
tuor habueris sic dices *oioicoudic*. Et sic de reli-
quis. At verò si quinarium numerum excedant,
numerum quem voles totidem digitis tuis, aut si
non sufficiunt, socio rum qui tibi adstant iudica-
re poteris: Non enim habent aliam numerandi
rationem.

T.

Mâé pèrèrout, de caramémo poupé? Quid in capsis
attulisti?

G.

Vestimenta. *A-aub.* Vestimenta.

T.

Maravaé? Cuius coloris?

G.

Colores.

Sobony-cté. Carulei.

Pirenk. Rubei.

Ioup. Lutei.

Son. Nigri.

Sobony, massou. Viridis.

Pirientz. Variorum colorum.

Pegassou-aué. Coloris columbini.

Tm. Albi. Et de indussis intelligitur.

T.

Mae pámo? Quid praterrea?

T.

Acang aubé-roupé, Galeros.

G.

Seta-pe? Multos?

T.

Icatoupaúé. Innumeros.

G.

Ai pugno? Id ne totum est?

T.

Erimen. Minimè.

G.

Esse non bat. Omnia nomina.

T.

Coromo. Expecta paululum.

G.

Nein. Age igitur.

T.

Mocap, seu, *Mororocap.* Ignea tormenta, Cata-

pultas utriusque generis: Nam *Mocap* omne ge-

nus tormèti significat: maiora etiam quæ nauibus

imponuntur ad repellendos piratarum insultus.

Pronunciant autem aliquando per B. & In scri-

bendo, si fieri posset, intermiscendę essent M. & B.

Mocap-coni. Attuli etiam pulverem igneum.

Mocap-coniourou. Cornua & alia instrumenta ad

pulverem includendum.

T.

Mara vaé? Cuiusmodi sunt?

G.

Tapironsson-ak, E cornu bonis conflata.

T.

Augé-gaton-régué. Optime dictum.

Mae pé seponyt rem? Quid tibi numerabitur pro

Galeros.

Tormenta
bellica.pulvis pyroi
des.Instrumenta
ad pulverem
contineudã.

ca res?

G.

Arouri. Ea instrumenta tantum attuli, quasi dicas, nolo tam cito vendere.

T.

Interiectio. *He!* Interiectio est, qua vtuntur dum quis eos alloquitur, quasi respondere velint, Libenter? Et tamen quiescunt, ne importuni videantur.

G.

Arrou-ita ygapem. Cultros ferreos attuli.

T.

Naepiac-icho pen é? Nunquid eos videbo?

G.

Bégoé irem. Quando erit otium.

T.

Falces.

N'ééroúpe guya-pat? Nunquid falces attulisti?

G.

*Surpe sicayalla
hinuméss. fabelo* *Arrout.* Attuli.

T.

Igatou-pé? Sunt ne pulchræ?

G.

Guiapar été. Eximie sunt.

T.

Aua-pomoguen? Quis eas fabricavit?

G.

Pagé-ouassou remymognén. Ille qui tibi notus est, cuiusque nomen tale est, eas fabricavit.

T.

Augé-terah. Id bene se habet.

T.

Acépiati-mo-mên. Papæ? Libenter eas viderem.

G.

Karamoussée, Alio tempore id fiet.

T.

Tâcépiah taugé. Iam iam videam.

G.

G.
E'embereingué. Expecta adhuc.

T.
Er'eroupé itaxé amo? Attulisti ne cultros?

G.
Arroureta. Plerosque attuli.

T.
Secou'arantin vaé? Sunt me cultri capulo diuiso?

G.
En-en. non. Ivetin. Albo capulo,

Taxe miri paruos cultros.

Pinda, hamos. *Moutemouton*, Subulas, *Arroua* hami, subu-
Specula. *Kuap*, pectines. *Mourobouyé te*, Armillas le, specula.
caruleas. *Cepiah yponeum*. Cuiusmodi hinc non ex- pectines, ar-
tant. Ex que pulcherri. na sunt inter eas quas hinc mi llas.
vidimus ab eo tempore quo adferri cœperunt.

T.
Easo-ia voh de caramemo t'acepiab de maé. Ape-
ri arcam vt tua bona intuear.

G.
Aimossa'enen. Occupatus sum.

T.
Acépiag-oucairen desue? Alio die aperiam ad te
veniens.

T.
N'ârour icho p' Irémmaé desue? Nonne aliquan-
do ad te bona adferam?

G.
Maé pererou potat? Quidnam vis adferre?

T.
Soch dé, Nescio. Quid tu?

G.
Maé peréi potat? Quid vis?

T.
Soô. feras. *Oura*. Aues. *Pira*. pisces. *Ouy*. farinam. bestia, aues.
Yetic. rapas. *Cômenda-ouassou*. Magnas fabas. *Com-* pisces, fari-
mendamiri. fabas paruas. *Morgouia ouassou*. aurea rea & citra. na, rapa, fa-
be, Mala au-
rea & citra.

& citrea mala. *Mae tironén.* Omnes denique aue
pleraque res.

T.

Mara-vae sôo érciusceh? Cuius generis animal co
medere aues?

G.

Nacépiab quevon-gouaatre. Nolo ea comedere
quæ hîc proueniunt.

T.

Aassenon desuoe. Ea tibi nominabo.

G.

Neim. Age vero.

T.

Tapirooussou
quale ani-
mal.
genus ceruo
rum ac Da
marum.
Aper.
Agouti.

Pague.

Tapiti.

Magnæ aues
trium gene
rum.

Genus ma
guarum per
dicum.

Tapirooussou. Fera quam sic vocant, quam semi as-
num aut semi vaccam dicere possis?

Sé-ouassou. Genus cerui ac Damæ.

Taiassou. Aper.

Agouti. Rufum animalculum nefrendis magni-
tudine.

Pague. Fera est magnitudine nefrendis, nigro &
albo colore distincta.

Tapiti. Genus leporis.

G.

Esse non ooca ychesue. Nomina mihi aues.

T.

Iacou. est auis caponis magnitudine. Eius au-
tê tres sunt species, *Nempelacoutin*, *Iacoupen*, &
Iacou-ouassou: boni gust^o omês inter ceteras aues.

Mouïton. Syluester pavo. Sunt autem nigri
& Leucopæi, & corpus adeo magnum habent ac
nostri, auis rara.

Mocacoua. est genus perdicis quæ corpus magni-
tudine caponis habet.

Ynambou-ouassou. est etiam perdix fera alterius
magnitudinem æquans.

Ynambou. Perdix est non multum ab iis distans;

quas, in Gallia videmus. *Pegassou*. Turtur. *Paicanc*, Turtures.
Aliud genus turturis minoris.

G.

Sera-pé pira senacé? Est ne magnus bonorum piscium numerus?

T.

Nan. Tot sunt.

Kurema. Mulus.

Parati. Mulus altero melior.

Aaara pep. Piscis planus delicatior aliis.

Atrara bouten. Alius lutei coloris, qui minoris est pretij.

Atrara-meri. Maximè parui qui in dulci aqua viuunt, bonique gustus sunt.

Ouara. Magnus piscis boni saporis.

Kamouro pouy-ouassou. Magnus piscis.

G.

Mamo-pe dérétam? Vbinam degis?

T.

* *Kariauh, ora-ouassou-onêc*. *Iaueu-ur assicé*? *pira-* Vici circa ri
cam, opem, Eiraia itanem, taracouir-apã, Sarapo-u- pas Ganaba
Sunt nomina propria virorum qui Ganabarã sinũ ra.

ingredientibus ad sinistrum latus apparent, nec mihi commodè explicari posse videntur.

Keri-u Ahara-u Kouroumouré, Ira-auh, Iouarouem. Vici in ripa eiusdem fluuij ad latus dextrum.

* Maiores vici in continenti ex vtroque latere hi sunt.

* *Sacouarr-oussou-tuue, Ocarentin, Sa popem, Nouroucuue, Arasa tuue, Vsu-poruuue*. Ac multi alij qui ab iis qui cum indigenis commercium habuerunt, cognosci poterunt & à patribus familiaris, quos falso reges vocant, qui in illis vicis habitant.

G.

Môbouy-pé toupicha gatou heou? Quot magni sunt in his regionibus, hoc est, fortes?

T.

Séra-gué. Multi sunt.

G.

Essenon auge pequoube ychesue, Nomina mihi aliquidem.

T.

Nân. Vocabulum ad reddendum eum attentum cui vis aliquid dicere.

Eapira-ui ioup. Nomen proprium hominis quod nomē sic exponas, caput semi caluum, & pilo admodum raro.

G.

Mamo pé se tam? Vbi habitat?

T.

Kariauh-bè.
nomen com-
positum.

Kariauh-bè. In vico quem ita appellant est autem nomen fluminis cuiusdam à quo nomē vicus fortitur, quia ad eum situs est. Significat autem *Karios* domum, Componitur autem ex voce *Karios*, & *auh* quæ domum significat extrahendo *os* & addendo *auh* erit. *Kariauh. Be.* autem est articulus ablativi & significat locum quem petis aut in quem proficisceris.

T.

Custos medi-
cinæ aut for-
mina Caco-
demone ob-
fessa.

Mossen ygerre. Quod significat custodem medicinarum, aut ad quem medicinæ pertinent. Eo vero vocabulo veniunt quum mulierâ veneficam designare aut à Caco-dæmone agitatum. Nam *Mossen*, est medicina, *gerre* proprietas.

T.

Ouvauh ousson auh arentin. Vici illius maxima penna.

T.

T. *Tau-couar-ouffou-tuuc-gouare.* In quo cannæ instar magnarum arundinum leguntur.

T. *Ou-açan.* Præcipuus locus eius vici, quod significat caput ipsorum.

T. *Soouar-ouffou.* Folium ab arbore collapsum

Diuersarum rerum nomina.

T. *Morgonia-ouaßou.* Ingeus malum citreum aut aureum, Sic vocatur.

T. *Maé du.* Est flamma ignis.

T. *Maraca-ouaßou.* Magnum tintinabulum.

Tintinabulum.

T. *Mac-uocép.* Res quæ partim emerfit è terra, aut ex aliquo loco.

T. *Kariau piarre.* Via quæ ducit ad carios. Sunt vero ipsi præcipui inter eos qui fluuium Ganabarum incolunt.

T. *Che-rorup-gatou, derour-ari.* Maxime gaudeo te venisse.

N eint éréico, pai Nicolas iron. Mane vero cum domino Nicolao, sic nominabant Villagagnonem.

pai Nicolas Villagegnô.

N eréroupé déré micéco? Adduxisti ne vxorem?

Micéco vxor.

G. *Arrout-iran-chereco augernie.* Adducam quum expedita erunt negotia mea.

T. *Marape derecouran?* Quid tibi est negotij?

G. *Cher auct-ouam.* Domus ad habitandum parâda est.

Domus.

T.

Maravae-auh? Quod genus domus?

G.

Seth, Daé-ehereco rem-couap-rengué. Nondum scio quid sim facturus.

T.

Mein tereicouap derecorem. Cogita ergo quid sit faciendum.

G.

Peretam-repiab-itéé. Postquá vestram regionem videro & aliquandiu commoratus fuero.

T.

Néréico-icho pe de auem a irom? Nonne cum tuis, hoc est cum popularibus tuis habitabis?

G.

Marani-amo-pé? Cur illud petis?

T.

Aipo-gue. Non sine causa dico:

Che pontoupa-gue déri. Id me male habet, quasi dicas, id scire cupio.

G.

Princeps aut
senex, *Nén pé amotareum-pe oreroubicheh:* Nūquid primarium nostrum siue senem odio habetis?

T.

Erymen. Minimè verò.

Sérécogaton pouyr éim été mo? Nisi res esset maxima cura digna, dicendum esset.

G.

Sé conac apoau-e eugat engatouresine, yporere cogaton. Est mos boni parentis, ut quod amat diligenter conseruet.

T.

Bellum, *Neresco-icho pirem ouariui?* Nonne in bellum post-hac

hac es profecturus?

G.

Affir'enué. Aliquando proficiscar.
Mara-pé pérouagèrè-réré? Quod est nomé vestris
hostibus?

T.

Touaiat siue *Margaiat*. gés est quæ eadé est cum
illis lingua: apud quam Lusitani habitant.

Ouetaca, Verè sunt barbari & degunt ad fluuium

Mach-be, & *parai*.

*Oucané*m. hi Barbari cæteros antecédunt, in syl-

uis & montibus habitant.
Caraiá. hi nobiliores sunt, atque etiam cibus,
tum aliis rebus ad vitam necessariis præ cæteris
omnibus abundant.

Karios. Est populus qui degit vltra *Touaiare*.

ad fluuium Platam cuius lingua eadem est cum

Tououpinambaultiis & *Tououpinenkin*. Diffe-

rentia idiomatis est inter eos quos supra nomi-

nauius. Ac primùm quidem *Toupinambaultis*

toupinenzin: *Tououaiarre*, *Tenremnon*. & *Kario*.

Fermé eandem habent linguam.

Karaiá. Diuersam à reliquis habent & viuēdi
& loquendi rationem,

Ouetaca. Differunt ab vtrisque & viuēdi &
loquendi ratione.

*Oucané*m. hi etiam diuersum & victus & sermo-
nis ab aliis modum habent.

T.

Teb-oioah pœireca à paauué, iendéne.

Alius alium quærit, atque id magno nostro be-
no. Nã vox hæc *iende-ne*, est dualis quo Græci vtū-
tur cum de duobus fit sermo: hic tamen resolu-
tur voce nobis.

Nomina ho-
stium Tou-
oupinam.
Ouetaca vbi
habitent.

Cararia.
Inter alios
excellentes.

Affinitas ac
differentia
lingu. inter
Braf.

Modus lo-
quendi.

Ty ierob ab apoau ari. Exultemus quòd nos ho-
mines inuisunt.

Apoau ae mae gerre iendesue. Gens est nostri cò-
modi studiosa, quæ nobis bona sua largitur.

Tyréco-gatou iendesue. Diligenter eã conferue-
mus, hoc est, eã ita excipiam⁹ vt ipsi satisfaciamus.

Iporenc écé am reco iendesue. Præclara se nobis
res offert.

Tymaran-gatou apoau apé. huic populo nos
dedamus.

Tymomourrou, mé mae gerre iendesue. Ne iniu-
riam faciamus Genti quæ sua bona nobis affert.

Typoich apoauc iendesue. Suppeditemus eis ci-
bos ad viuendum.

Typoeraca apoaué. Laboremus vt prædam pro
ipsis venemur. Vox *yporraca*, præcipuè de piscium
venatione intelligitur, sed eam ad alia etiam ge-
nera extendunt.

Tyrrou mae-tyronam ani apé, adferamus illis
quidquid inuenire poterimus.

Tyre comremoich-meiende-mae recoussa-ue. Ne
illos male excipiamus qui nobis adferunt bo-
na sua.

Pé-peroinb auu-mecharairé ouch. Ne mali ficiis
pueri mei.

Ta péré coib mae. Vt bona consequamini.

Tærecoib peraire amo. Et vestri etiam liberi.

Nyrecoib ienderamouyn mae pouaire. Nulla bo-
na habemus ab auis nostris.

O pap cher amouyn mae-pouaire aith. Quæcũ-
que mihi auus reliquerat proieci.

Apoau mae ryoi ierobiah. Magni æstimans ea
bona quæ nobis afferuntur.

Ienderamouyn remi: piae potategue aou-aire. Quæ
cũ nostri videre optassent nec tamẽ viderunt.
Teb!

*Tehloip otarbété ienderamouyn recobiare ete, iē-
desue.* Id bene est, quanta potior nostra conditio
patrum nostrorum conditione?

Iendé porrau-oussou vocare. Id nobis tristitiam om-
nem eximit.

Iende-co-ouassou-gerre. Id efficit vt magnos
hortos habeamus.

En sassi piram, iendere mēmynon apé. Non am-
plius dolent pueruli nostri quum tondentur.

Tyre coih apouau, ienderoua-gerre ari. Hos nobi-
scum contra hostes deducamus.

Toere coih mocap, ó maé-aé. Habeant catapul-
tas, quod genus armorum sibi vendicant.

Mara-mosentén gatou-euin-amo. Cur non es-
sent strenui?

Memé-taé morerobiarem. Est gens impauida.

Ty senenc apouau, maram-iende-iron. Ex peria-
mur ipsorum vires dum nobiscum erunt.

Mérre-taé moreroar roupiare. Illi sunt qui debel-
lant alios, Id est, Lusitanos.

Agne-he ouch. Quasi diceret, quidquid dixi
verum est.

T.

Nein-rya-mouéta iéndéré cassariri. Colloqua-
mur de iis qui nos inuisunt. Quod in bonam par-
tem est accipiendum.

G.

Nein-che atour-assaup age igitur mi socie: hic Differentia
inter Atour-
assap, & Coto-
uassap.
verò notandum est voces *Atour-assap* & *Coto-
uassap*, differre. Nam prior significat perfectum
foedus inter eos ac nos pactū esse, quo fit vt bona
sint communia. cuius Filiā aut sororem ducere in
vxorem non possumus: Non ita vero de *Couto-
uassap*: ea. n. appellatione nominis alicuius vtur,
vt tibi, oculi, auriculæ & alia pleraque eius gene

neris nomina.

T.

Colloq. de
variis rebus.*Mac-resse, siende moueta* De quibus loquemur?

G.

Sceh macrouem-resse. De multis ac variis rebus.

T.

Cœlum, sol,
Luna, stellæ,
terra, mare,
aqua dulcis
& salsa.*Mara-pieng vrah rere* Quomodo vocatur cœ-
lum?

G.

Cœlum.

T.

Cyh-rengne-tasseuonh maetirouem desue.

G.

Augebe, Rectè.

T.

Mah. Cœlum *Couarassi*. Sol. *Iasce*, Luna, *Ias-
si tata ouassou*. Stella matutina & vespertina quæ
Lucifer vocatur. *Iassi-tata-miri*. Aliæ omnes
stellæ parvæ. *Ybouy*, terra. *Poirauem*. Mare. *Vh-
ete*. aqua dulcis. *Vh-éen*. aqua salsa. *Vh-éen-
buhk*. aquæ quas nautæ vocant *Sommaque*.

T.

Ita, petra, me-
tallum & do-
mus fund.*Ita*. proprie lapis est, accipitur etiam pro quoll-
bet metallo & ædificii fundamento vt *ach itas*
domus columna.*Yapurr-ita*. fastigium domus.Omne genus
lignorum.*Iura-ita*. trabes domus.*Igourah* seu *y bouirah*. omne genus lignorum.Ourapat ar-
cus.*Ourapat*. arcus, & quamuis nomen sit compositum
ex *y bouyrah*, quod est lignum & *apat*, vneū. *Tas*,
men pronunciant *orapat* per syncopem.*Arre*, aer. *arr ap*. Malus aer.*Amen*. pluuia.pluuia.
Touy tru.*Amen poytou*. tempestas pluuia ingruente.*Touy-en*. tonitruum *toupen Verap* est coruscatio.

Yory-bu. Nubes aut brumæ. Nubes.
Ybnetire Montes. Montes.
Quim. campestria loca ubi nulli montes. Planities.

T.

Tae viri aub. Domus. *Vh-écouap* Fluvius decurrens. Vici & fluvij.

Vhpaou. Insula.

Kaa, omne genus sylvarum & nemorum. Insula.
Kaa-paou. Est sylva in media planitie. Sylvæ.

Kaa-ouan. Qui in sylvis educatus est.

Kaa-gerre. Cacodemon est qui ipsos vehementer vexat. *Kaa-gerre* Cacodemon.

Ygat. Linter ex cortice arborum, triginta aut quadraginta homines ad bellum euntes capiens; accipitur etiam pro naui quam vocat *yguerrousson.* *Ygal* Cymba.

Puissa-ouassou. Est rete piscatorium.

Inguea. Est magna Cymba ad piscandam. Rete piscatoriuna.

Inguéi. Diminutivum, Cymba quæ vsui est cum fluvij exundant. T.

Nomoquot, mae tasse nomi désue. Quæso ne quid amplius nomines.

Emourbéou deretam ichesue. Iam de tua patria & habitatione differe.

G.

Augèbé derengué eporen doup. Bene est, primum ergo interroga. T.

Ia eh marape deretam-rere. hoc faciam. Quod est patriæ ac regioni tuæ nomen? Colloq. de Gallia.

G.

Rothomagum. Vrbs quædam nominis.

T.

Tan onscou-pe-oum. Estne magnus vicus? Nullam ponunt differentiam inter vrbeim & vicum: quia ipsi nullas habent vrbes.

G.

Pa. Sic est.

T.

Moboy-pe-perouhichah gatou? Quot habetis
Dominos?

G.

Augé-pé. Vnicum.

T.

Mara-pe-sere? Quod illi est nomen?

G.

Henricus.2. *Henry.* Tempore henrici secundi hæc nauigatio
fuit suscepta.

T.

Tére-porren c. Præclarum nomen est.
Mara-pé-peroubichan eta-euin? Cur non habetis
plures Dominos?

G.

De principe
ac subditis. *Moroéré-chih-gue.* Non plures habemus.
Ore ramouim-ane. A temporibus maiorū nostrorū.

T.

Mara-pienh-pee? Vos vero quid?

G.

Oroicôgné. Nos eo contenti sumus.

Oré-mae-gerre. Et bene nobiscum agitur.

T.

Epé noéré, coih-péroupichah-mae? Vester autem
princeps bona ne habet?

G.

Oerecouh. Infinita habet.

Oré-mae-gerre a hépé. Quidquid habemus in ip-
sius arbitrio positum est.

T.

Oriuy-pe ogépé? In bellumne proficiscitur?

G.

Pa. Ita.

T.

Colloq. de
urb. ac vicis.

Mobony-taue-pe-iouca ny mae? Quot vrbes aut vi-
cos

cos habentis?

G.

Serà-gaton. Plures quàm possim dicere.

T.

Niresce nouih-ichopene? Nunquid mihi recensetis?

G.

Ypo icopony. Id nimis longum foret.

T.

Yporrenc pe-peretani? Locus vestræ originis estne pulcher?

G.

Yporren-gaton. Pulcherrimus.

T.

Engaya-pe-per-auce. Vestræ domus sunt ne similes nostris?

G.

Oicoe-gaton. Multùm abest.

T.

Mera-vaé? Cuiusmodi sunt ergo?

G.

Ita-gepe. Sunt prorsus lapideæ.

T.

Tourousson-pe. Sunt ne magnæ?

G.

Tourousson-gaton. Maximæ.

T.

Vate-gaton-pé. Süntne multùm excelsæ?

G.

Mahmo. Multùm. Id verò vocabulum admirantis est.

T.

Engaya-pe-pet-ancynim? Interior pars acceditne ad similitudinem nostrarum?

G.

Erymen. Non.

T.

De rebus
ad corpus
spectanti-
bus,*Esce-non-de-rete-renomdau-eta-ichesué.* Reci-
ta mihi ea quæ ad tuum corpus pertinent.

G.

Escendou. Audi.

T.

I-eh. Paratus sum.

Ché-acan. Caput meum. *De-acan.* Caput tuum.
Ycan, Caput suum. *Oreacan.* Nostrum caput.
Pé-acan, Vestrum caput. *An-atcan.* Eorum caput.
 Ut autem hæc pronomina melius intelligantur,
 personas singularis & pluralis numeri tantum
 declarabo.

Primùm.

Ché. Est prima persona singularis numeri, quæ
 in omni sermonis genere, siue primitiuo siue de-
 riuatiuo, possessiuo, aut alio denique inseruit.

Ché-aué Caput meum aut capilli.*Ché-voua.* Mea facies.*Ché-nembi.* Meæ aures.*Ché-shua.* Mea frons.*Ché-ressa.* Mei oculi.*Ché-tin.* Meus nasus.*Ché-iourou.* Meum os.*Ché-retoupaué.* Meæ genæ.*Ché-redmina.* Meum mentum.*Ché-redmiua-aué.* Mea barba.*Ché-ape-cou.* Mea lingua.*Ché-ram.* Mei dentes.*Ché-aioenú.* Meum collum, aut mea gula.*Ché-asseoc.*

- Ché-asseoc.* Meum guttur.
Ché-poca. Meum pectus.
Ché-rocapé. Mea pars anterior.
Ché-atoucoupé. Mea pars posterior.
Ché-pouy-af'oo. Mea spina.
Ché-rousbony. Mei renes.
Ché-reuire. Meæ nates.
Ché-inuanpony. Mei humeri.
Ché-inua. Mea brachia.
Ché-papony. Meus pugnus.
Ché-po. Mea manus.
Ché-poneu. Mei digiti.
Ché-puyac. Stomachus meus, aut iecur.
Ché-reguie. Venter meus.
Ché-pourou-assen. Umbilicus meus.
Ché-cam. Mammæ meæ.
Ché-oup. Coxæ meæ.
Ché-roduponam. Genua mea.
Ché-porace. Cubiti mei.
Ché-retemen. Tibiæ meæ.
Ché-pouy. Pedes mei.
Ché-pussempé. Ungues pedum meorum.
Ché-ponampe. Ungues mearum manuum.
Ché-guy-encg. Cor meum & pulmo.
Ché-encg. Anima mea aut mens.
Ché-enc-gouere. Anima mea postquam è corpore exijt.

Nomina partium corporis pudendarum,

- Ché-rencouem.*
Ché-rementien.
Ché-rapoupit.

Quæ quidem breuitatis causa non fusiùs persequar. Notandû verò est, nomina rerum accòmo dari non posse pronomina primæ, secundæ, ac tertiæ personæ vtriusque numeri attribuâtur.

Vt autem meliùs capiantur, hoc fit exemplum,

Primo.

Che, Ego, *De*, tu. *Ahe*, Ille.

Plurales.

Oree, Nos. *Peè*, Vos. *Au-ae*, Illi.

Quòd ad tertiam personam *che* est masculinum. Et pro foeminino & neutro *ae* sine aspiratione. Et in plurali *Au-ae*, est masculini ac foeminini generis, & proinde communis.

De rebus ad domum & culinam pertinentibus.

De rebus ad familiam spectantibus.

Emiredu-tata. Accende ignem.

Emo-goep-tata. Extingue ignem.

Erout-che-rata-rem, adfer fomites ad ignem suscitandum.

Emogi-pira, pisces coque.

Essessu. Torre.

Emoui. Elix.

Fa vecu-ouy-amo. Fac farinam.

Emogip-caouin-amo. Compose potum.

Coein-oupe. Vade ad fontem.

Erout-v-ichesue. adfer mihi aquam.

Chè-renni-augepe. Da mihi potum.

Quere me che-remyou-recoap. Veni ut mihi cibum præbeas.

Taic-poeh. Manus meas lauem.

Tae-iourou-eh. Abluam os meum.

Chè-embou-assi. Esurio.

Nam che-iourou-eh. Non esurio.

Ehe-ouffeh. Sitio.

Chè-reaic. Caleo, Sudo.

Chè-rou. Frigeo.

Chè-racoup. Febricito.

Chè-carouc-assi. Tristis sum.

Carouc tamen vesperam significat.

Aicotene. Me res quaedam excruciat.

Che.

- Che-poura-oussou*. Pessimè agitur mecum.
Cheroemp. Latus sum.
Aico memouoch. Ludibrio expositus sum.
Aico-gatou. Rēs mihi cedunt ex sententia.
Che-remiac-oussou. Meum mancipium.
Chere miboye. Meus seruus.
Che-roiac. Qui sunt minores me & ad mihi ministrandum nati.
Che-porracassare. Piscatores mei.
Ché-mae. Bonā mea, merces, suppellex. Denique quidquid meum est.
Ché-rémigmognem. Est industria mex.
Ché-rere-couarré. Meus custos.
Ché-roubichac. Qui est maior me, quem nos Regem nostrum, ducem, principem denique vocamus.
Moussacat. Est bonus paterfamilias qui peregrinos viatores excipit.
Querre-muhau. Potens in bello, & in quadam re perficienda strenuus.
Tenten. Qui videtur in bello, aut in alia re fortis.
Ché-roup. Pater meus.
Che-requeyt. Meus frater natu maior. De proge-
Ché-rebure. Minor natu. nie.
Ché-renadère. Mea soror.
Ché-reue. Filius sororis mex.
Ché-tipet. Filia sororis mex.
Ché-arche. Amira.
Ai. Mater mea Dicunt etiam *Ché-si*, Mater mea & sepe quidam dum loquuntur de ipsa.
Ché-sut. Socia matris mex, quæ patris etiam est vxor..
Ché-rayt. Mea filia.
Chérememynou. Filij filiorum meorum & filiarū.

Notandum est auunculum nomine patris vocari
& patrem nepotes & neptes suos filios ac filias
appellare.

Verbū apud
grammatices.

Quod Grammatici nostri verbum nominant a-
pud Brasilienses dicitur *guengane*, quod idem est
ac loquendi modus. Vt autem aliquam eius rei
notitiam habeamus, exemplum in medium pro-
feremus.

Primum.

Singular. Indicat. aut demonstrat.

Aico, Sum. *Ereico*, Es. *Oico*, est.

Pluralis.

Oreico, Sumus. *Peico*, estis *Aurae oico*, Sunt.

Tertia persona singularis & pluralis similes
sunt, nisi quod in tertia *an aë* pluralis numeri pro
nomen est addendum quod significat, Illi, vt ap-
paret in præterito imperfecto numeri singularis,
quod resoluitur per adverbium *aquoémé*. Id est
eo tempore.

Aico-aquoémé, Tunc eram.

Ereico-aquoémé, Tunc eras.

Oico-aquoémé, Tunc erat.

Plus imperfectum.

Oreico-aquoémé, Tunc eramus.

Peico-aquoémé, Tunc eratis.

Aurae-oico-aquoémé. Tunc erant.

Pro præterito perfecto.

Singularis.

Accipiemus verbum, *Oico*, vt ante & hoc ad-
verbium *Aquoé-méné*, quod est temporis præte-
riti & plusquam perfecti.

Exemplum.

Assanousson-gatou-aquoéméné, Eum perfectè ama-
ui eo tempore. *Quo-nénén-gatou-régné*, Nunc vero
nullo modo quasi dicas debebat amicitiam meam
colere

colere quando ipsum amabam.

Pro futuro. *Aco-wen*, Ero in posterum. Et ita deinceps de singulis personis tam sing. quā plur.

In Imperatiuo.

Oico, *Sis*. *Toico*. *fit*.

Plurali.

Toroico, *Simus*, *Tapeico*. *Sitis*.

Auræ-toico, *Sint*. Pro futuro vero addere oportet; *Irén*, ut ante. Et Imperando pro præse ti dicendum est, *Taugé*, quod est, Statim.

Pro optatiuo.

Aico-mo-men. Quā libēter esse. Et sic deinceps. Optatiuum resolvimus per adverbium *Iron*.

Exemplum.

Taico-de-iron, *Tecum sim*, & sic deinceps.

Participium.

Chéré coruré. *Ens*. Quod participium rectē per se intelligi non potest nisi addatur pronomen *de-abe-et-aé*. Pluralis quoque *Oreé*, *pée*, *an aé*.

Vox indefinita pro infinito accipi potest. Sed ea raro vtuntur.

Coniugatio verbi *Aiout* Exemplum Indicativi aut demonstrativi in præsentī tempore.

Singularis numerus.

Aiout. Venio, aut veni.

Ere iout. Venis, aut venisti.

Oout. Venit, aut venit.

Plural numerus.

Ore-iout. Venitis, aut venistis.

An-ae-o-out. Veniunt, aut venerunt.

In aliis temporibus accipere debemus adverbia quæ pòst declarabimus. Nullum enim verbū coniugatur quin per adverbium resolvatur, tū in præterito, præsentī imperfecto, plusquā perfecto, Indefinito & futuro.

Exemplum præteriti nondum perfecti.

Aiout-agonémo. Tunc veniebam.

Exemplum præteriti imperfecti & perfecti.

Aiout-agonéméné. Veni, aut veneram eo tempore.

Aiout-dimacé-né. Longum tempus elapsum est à quo veni.

Quæ tempora potius indefinita sunt censenda.

Exemplum futuri.

Aiout-Iran-né. Veniam certa die. Possumus etiam dicere *Iran.* quamvis non addatur *né.*

Notandum est etiam quòd dum adduntur aduerbia, personæ repetendæ sunt, vt sic in præsentii indicatiui & demonstratiui.

Exemplum Imperatiui singularis numeri.

Eori. Veni: habet tantum secundam personam.

Eyot. Nam in hac lingua non possumus imperare tertiæ personæ, quam non videmus. Possumus quidem dicere.

Ero-out. Fac vt veniat.

Pluralis numeri.

Pe-ori. Venite.

Pe-iot. Venite.

Soni.

Eiot & pe-iot, Similem sensum habent, sed prior, *ciots*

*ei*ot, honestius est inter homines, quoniam vltimus *Pe-iot*, vsurpatur in vocandis bestiis & aui-
bus quas domi alunt.

Exemplum optatiui: tamen videtur imperare.

Singula.

Aiout-mo. Libenter venissem. Et sic de ceteris
personis vt in Indicatiuo: habet tempus futurum
addito aduerbio.

Exemplum coniunctiui.

Ta-iout. Veniam.

Sed ad implendam significationem addenda
est hæc vox *Nein*. quæ est aduerbium exhortan-
di, imperandi, orandi, & incitandi. Verbum hoc
indicatiuo caret: attamen ab eo formatur parti-
cipium.

Toume. Veniens.

Exemplum.

Che-rourmé-Affoua-nitin.

Ché-remièreco pouére.

Vt veniens inueni quod aliàs perdideram.

Senoyt-pe. Hirudo.

Inuby-a. Cornua lignea quibus barbari soni-
tus cient.

FINIS COLLOQVII.

Insuper vt facilius iudicium de rebus à nobis in hac historia commemoratis ferre possint tum ii quibuscum eundo, ac redeundo nauigauit, tum ij omnes qui me in America viderunt, (è quibus non paucos superstites esse credo) ipsique adeò nautæ, aliique qui vel tantillum ad Sinum *Ganabara* sub Capricorni Tropico vixerunt: In eorum gratiam colloquio catalogum hunc, qui nomina pagorum 22. ad quos non semel oberrauit adiungere visum est.

Pagi: 2. quos
in America
peragrauit
Autor.

Ac primùm quidem hæc sũnt eorum nomina qui siti sunt ad dexteram, ingredientis sinum illum. *Cariauc.* 1. *Taboraci.* 2. Quorum postremum Galli *Pepinum* nominabant, de nauarchi cuiusdam nomine, qui nauem aliquando ad eum pagum onerarat.

Euramyry. 3. A Gallis *Goffet* nominatur de interpretis cuiusdam nomine, qui aliquandiu ibi habitabat.

Pira-ouassou. 4. *Sapopem.* 5. *Ocauentin,* pagus amoenissimus. 6. *Oura ouassou-ouécé.* 7. *Temimen.* 8. *Cotina.* 9. *Pano.* 10. *Sarigoy.* 11.

Alium præterea Galli petram vocant, ob rupeculam à mola non absimilem, quæ syluam ingredientibus iter ad istum pagum indicabat. 12. Alium quoque Galli *Vpec* nominant de Indicarum gallinarum, nomine, quas Barbari *Vpec* nuncupant.

Alium

Alium præterea sagittarum vicum appellabamus, quòd cum primùm ad eum iter faceremus, in syluam ingressi, sagittas multas ad procerissimæ cuiusdam arboris putrefactæ cacumen emissas defixeramus, quæ in posterum, indicis vices nobis præstarent. 14.

Qui ad dexteram.

Keri. u. 15. Acara. u. 16. Morgonia-ouassou. 17.

Qui in Insulam magnam.

Pindo-oussou. 18. Carouque. 19. Piraiyon 20.
Alius præterea, cuius nomen mihi excidit situs inter *Pindo-oussou*, & *Piraiyon*, ad quem in quibusdam captiuis emendis operam posui. 21.

Alius quoque inter *Carouque* & *Pindo-oussou*, cuius etiam appellatio non occurrit 22.

Quæ sit tum pagorum, tum ædium forma alibi demonstrauimus.

CAP. XXI.

*De nostro ab America discessu: deque naufragijs
& alijs non minimis periculis, quæ primum in
reditu nostro euasimus.*

VERAM discessus nostri ab Ame-
rica causam si quis intelligere cu-
pit, in memoriam sibi id reuocet
neesse est quod supra Cap. VI.
sub finem retulimus. Nos nimirum postquã
menses octo in Insula quam occuparat Vil-
lagagno, viximus (quos ad Idololatriam vi-
adigere non poterat) ab eo post suam à veræ
religionis defectionem eiectos fuisse. Itaque
in continentem secessimus, ad sinistram Ga-
nabaræ sinum ingredientibus, ad eum locum
quem nos *la briqueterie* nuncupamus, qui ab
Castello Collignio passibus. M. distat. Ibi
menses duos in tuguriolis quibusdã à Gallis
piscatum euntibus olim extractis degimus.
Per illud tēpus Chappelleus & Boissius quos
apud Villagagnonem reliqueramus ad nos
veniunt, eandem ob causam eum deferentes
ob quam nos ab illo discessionem feceramus:
quod nimirum ab Euangelio defecisset. Duo
verò illi in nostrum sunt adscripti numerum
qui nulum sexcentenarum Gallicarum li-
bellarum, vnà cum aliquanta comæatus co-
pia cum nauclero, cuius nauì transportati su-
mos;

Latocitia, Io-
cus in Ame-
rica.

Chappelleus
& Boissius
eunt à Villaga-
gnone absce-
dunt.

mus, pacti eramus.

Verum antequam ulterius progrediar, id est à nobis dicendum quod antea nos dicturos recepimus, nimirum quo se gesserit modo in nobis dimittendis Villagagno. Legati regij nomen præ se ferebat, munusque obibat in illis regionibus: Quare Gallorum qui eò veniebant nullus quidquam contra illius nuntum adgredi ausus erat. Ille igitur tantisper dum navis qua reuecti fuimus in anchoris stabat ad Ganabaræ sinum, quo in loco onerabatur, ex scripto nobis abeundi potestatem facit, & literas dat ad nauarchum, quibus illi significat ne cunctaretur nos naui deportare, id quidem illi per se licere: nam (inquebat fraudulenter) quàm gratus fuit mihi olim eorum aduentus, quo me id assequutum esse rebar quod optabam, eorum discessione tam delector, quando mecum non consentiant. Qua specie insidias nobis clam struxerat. Arculam enim cerata tela obuolutam (qui mos est ab nauigantibus receptus) epistolis plenâ, quas ad familiares scribebat, eidem nauarcho tradit: quibus dicam in nos conscriptam clâ interfecit, qua primo quoque obuio regio Iudici vt in nos manus conijciat, ignique addicat: edicit, vt pote hæreseos criminis reos à se peractos. Atque ita merita nostra in se collata Villagagno indignissima perfidia veluti ob signauit. Quam tamen (vt mox dicitur) in contrarium Deus conuertit euentum: maximo enim nostro solatio, Villagagnonis verò

y 2116
Villagagnonis indignissima perfidia.

ignominia cessit.

Villagagnonis à vera religione defectio in causa est cur à Gallis America non sit occupata.

Tandem Prid. Nonas Ianuarij Anno 1558. nauem nostram, Iacobam nomine, brasilio, pipere Indico, gossipio, cercopithecis, Sagominis, psittacis, alijsque id genus quæ iam pridem plerique nostrum, sibi comparatant, oneratam conscendimus. Sed antequam è portu soluamus prætermittere nolo, vt magis ac magis pateat Villagagnonem vnum impedimento fuisse quominus Galli regionem illam tenuerint, Faribæum quendam nomine Rothomagensem, nauis nostræ præfectum nauigationem illam suscepisse religioso nominis procerum rogatu, vt terram illam exploraret, atque habitationi idoneum locum deligeret. Ac sanè is nobis significauit, nisi Villagagnonis defectio obstitisset, ultra octingenta hominum capita lōgis belgicis nauibus eò nauigatura mox fuisse. Ego verò facile credo, si Villagagno constanter in proposito perseverasset è Gallia: ultra capitum decem millia eo commigratura fuisse, quæ & Insulam nostram ab Lusitanorum insultibus propugnassent (qua tamen non multò post discessum nostrum sunt potiti) amplissimosque ac fertilissimos agros sub regia autoritate in America incolerent. Quæ terra si id cōtigisset, Antarticæ Gallia: nomen quod inditum fuerat, merito retinisset.

Sed vt ad rem, eodem ipso die, nimirum Prid. Non. Ian. soluimus, ac Deo duce, vasto illi Occidentali Oceano rursus nos com-

mit-

mittimus. Recensione facta, capitum numerus ad quadraginta quinque est inuentus. Nauigium enim quo uehebatur oneraria erat nauis mediocris, cuius Nauarchus, nomine Baudouinus, de quo autè facta est mentio, nautas vigintiquinque habebat, nos verò quindecim eramus. Nauigationem porrò illam non nisi imminentis periculi cum formidine suscipimus: enimuerò plerique nostrum ob infinitos quos inter eundem exantlauerant labores, nisi adeò iniquus nobis fuisset Villagano, ut in Galliam remigrarent nunquam adduci potuissent: tum quòd sincerè Deum illic colere liceret, tum etiam soli fertilitate experta: quarum rerum in Gallia tum erat, atque est etiamnum longè maior difficultas. Hinc fit ut ego, qui Patriam meam semper amaui atque amo, Americę valedicturus, hoc loco fateri cogar, me non rarò Americanorum consortij teneri desiderio, apud quos integritatem ac synceritatem maiorem sum expertus quàm apud nostrates plerosque Christianum nomen præ se ferentes. Iam enim apud nos fides nulla superest, resque adeò nostra tota Italica facta est, inque dissimulationibus, atque verbis inanibus posita.

At quoniam ipso nauigationis nostre initio Breuia erant nobis transmittenda, (sunt autem scopuli arenæ permixti) quæ in mare ad LX. pass. Mill. porriguntur, quæ etiã quàm longissimè possunt fugiant nautę, vento non satis ad altum tenendum secundo, ut tã graue

Qua die ab
America dis-
cesserimus.

Breuia. 30 hunc

declinaremus periculum retrò cedere prope-
modum coacti fuimus. Attamen postquam
totos septem dies fluctibus agitati oberra-
uimus, nec multùm promouimus circa me-
diam noctem accidit nobis vt nautis pro mo-
re alternatim aquam è sentina *ὄδραυλα* hau-
rientibus quamuis diu multùmque in illo
perstitissent labore eã tamen exhaurire nul-
quam potuerunt. Nauclerus noster rem illam
admiratus ad sentinam descendit, quidnam
rei illud esset sciscitaturus. Nauem rimosam
atque ad cò aquis oppletam, vt iam paulatim
demergi eam persentiremus, comperit. Qua-
re, minimè quærendum arbitror, vtrum sin-
gulis nostrùm expèrgesactis vbi imminens
illud periculum in quo versabamur innotuit,
vehementer percussi fuerimus nec ne. Ac sa-
nestam certum erat submersionis mox future
iudiciũ, vt salutis spe omni abiccta, plerique
iam mortem expectarent.

Veruntamen Deo ita prouidente quidam
(in quibus eram) vitam suam quàm longissi-
mè possent producere decernunt: seque col-
ligunt, ac duobus *ὄδραυλας* nauem ad horam
vsque meridianam sustentant hoc est duode-
cim horarum spatio, quo tanta abundãtia in
nauem influxit quanta totis viribus à nobis
potuit exhauriri. Immo cum brasiliũ quo
erat nauis onusta aqua attigisset, sanguinem
bubulum rubore referens è canalibus efflue-
bat. Tantisper igitur dum tãta cum diligẽtia,
quantam res ipsa flagitabat, neruos omnes
con-

in la p. 107

Imminens
naufragium.

2 p. 107

contendimus, secundo flante vento ad redi-
 tum in Barbarorum oram, quam (vt pote non
 multum à nobis remotam) illius diei hora
 vndecima conspeximus proram, eò conuertim-
 us. Interea nauæ qui cum fabro lignario
 sub foris erant rimulas quæ aquæ ingressum
 præstabant lustrantes, tã nauiter officio fun-
 cti sunt, vt lardo, plumbo, pãniculis, atque id
 genus aliis quæ illis non parcè nobis submi-
 nistrabantur, infestissimas quasque obthu-
 rant: atque ita viribus iam deficientibus pau-
 lisper leuati fuimus. Attamen vbi faber ligna-
 rius nauem vndiquaque diligenter recogno-
 uit, asseruit eam (vt pote vetustam & vermi-
 bus erosam) ad tantam nauigationem mi-
 nime esse parem quanta erat ea cui iam nos
 accincti eramus: Autòrque fuit, vt vnde ex-
 cesseramus eò rediremus, ibique vel nauem
 aliam è Gallia venturam opperiremur, vel
 nouam condereamus: de quâ sententia acerrimè
 est certatum. Nihilominus tamen vicit
 naucleri sententia, qui veritus vt si litus re-
 peteret, nauitis destitueretur, malle se affirma-
 uit, vitam suam ad omnes casus obijcere (quæ
 erat illius amentia) quàm mercium atque adeo
 nauis ipsius iacturam facere. Se quidem Phi-
 lippo, alijsque quibus præerat, si ad Americã
 oram redire animus esset, scaphã ad eos vsus
 daturum esse. Ad quæ properè Philippus se
 quidem Galliam repetere decreuisse, atque
 suis omnibus vt idem facerent autorem esse
 respondit. Nauclerus verò alter excepit, na-

uigationem periculosissimā esse: ac præterea præsentire se eam diuturniorem futurā quàm vulgò crederetur: ac proinde commearum tot hominibus alendis non suffecturum. Quibus auditis ex vniuerso numero sex conuenimus, qui nauigationis pericula, ac præcipuè famem imminentem reformidantes Americanam oram à qua xx. tātū passuum millia aberamus, repetere statuimus.

Id consilium vt exequeremur, haud mora, sarcinas nostras in scapham coniecimus, quæ nobis data fuerat, cum farinæ exigua copia, atque aliquātulo potu. Sed dum mutuo valedicentes bene alii aliis precaremur, quidam ex iis qui cum Philippo remanserant, summo quo me prosequeretur amore motus manū mihi porrexit atque ita inquit, obsecro te vt nobiscum remaneas, fac nos minimè in Galliā esse appulsuros, attamē longè maior affulget spes salutis, siue ad Prouinciam Peruensem, siue ad aliquam insulam appellamus, quàm si ad Villagagnonem reuertamur, apud quem (vt faciliè est coniecere) quieti nunquam eritis. His permotus cum longiori orationi locus non daretur, ego relicta in scapha sarcinarum mearum bona parte in nauem rursus confestim conscendo, atque ita periculum summum (vt dicemus) ab amico illo sagaciter præuisum effugi. Quinque reliqui quorum nomina non sine causa hoc recensebo loco, Petrus Bordonus, Ioānes Bordellus, Mathæus Vernellius, Andreas Fontanus,

Gallorum
quinque in
Americam
reductus.

nus, Iacobus Ballæus, ægrè à nobis nec sine lachrymis abscedentes Americanam orâ repetiere. Ad quam nonnisi maximo labore tandem appulerunt, atque ad Villagagnonê redierunt, qui tres primo nominatos loco ob Euangelij confessionê morte adfecit, vti fusiùs à nobis dicitur sub finem istius historiæ.

Itaque rebus omnibus apparatis, vela damus rursùmque mari nos committimus, patriac vetusta illa naui vecti in qua ceu in sepulchro mortem potiùs quàm vitâ operiebamur. Ac sane præterquam quod maximo cû labore Breuia illa transgressi sumus, per totû Ianuariû mensem continuis procellis ac tempestatibus agitati fuimus, nauisq; nostra maximam aquæ copiâ rimulis excipiebat quam nisi continuo exhausissemus, centies de die (vt ita dicam) periissemus. Labor autem ille non fuit vnus diei.

Maximo igitur illo labore vltra quadringenta passuû Mill. prouecti, Insulâ quandâ incultam cõspicimus, in modû turris rotundâ, quæ quâtum cõiectura assequi possum passus mille in ambitu habebat. Eam verò cû ad dexteram præternavigaremus, eâ non modo videntibus eo mense Ianuario abundare animaduertimus, sed etiâ tanta auiû copia, quarû non pauca malo rudentibusque nauis nostræ insidentes prehendi se atque contrectari patiebântur, vt eminus columbariû forma referret. Aues in ea erant nigri, leucopci, subalbi atque varij id genus coloris, oës quidê inter

Insula inculta
ta arboribus
atque aui-
bus abundas

volandum amplitudinem non mediocrē præ
se ferebant, verum captis quibusdā vbi plu-
mis eas nudauimus, corpore passerem ampli-
tudine non superante eas esse comperimus.
Ultrā quatuor passuū Mill. progressi ad dex-
teram rupes acutas emergentes cōspicimus,
quæ res metū dedit ne plures illiusmodi sub-
aquis laterent ad quos nauis allisa frangeretur,
quod si contigisset ab ea exhaurienda im-
munēs fuisset. Toto navigationis illius
nostræ tempore quæ fuit quinque mensium
terras nullas exceptis insulis illis conspexi-
mus quas Nauiculatores nostri in suis char-
tis minimè notatas inuenerunt, ac forsitan
etiam à nullis antea inspectæ fuerant.

Sub finē Februarij mensis ad æquinoctia-
lem circulum accessimus, adeò vt tribus tan-
tum gradibus ab eo distarem. Sed quia dies
iā quinquaginta erant elapsi, cū navigationis
partē tertiam nondū cōfeceramus, cōmeatus ve-
rò pars bona erat consumpta, ambigebamus
vtrum ad S. Rochi promōtorium deslecturi
essemus neque, quæ terra Barbaros quosdam
incolas habet, à quibus commeatū nos acci-
pere posse hōnulli spē faciēbāt. Vicit tādē
eorum sententia, quibus visum est vt vltcrius
progredere, vtque cercopithecorum &
& psittacorum quos nobiscum vehēbamus,
pars occideretur, atque ita commeatui parce-
retur.

Porro quarto huius historiæ capite sum-
mos retulimus labores qui nobis inter eun-
dam

X^o in unci

S. Rochi pro
mōtorium.

ina cupis
28bada sud

ad dno

dum fuerunt exantlandi, vbi ad circulum æ-
 quinoctialem accessimus. At verò quia ipse
 expertus sum, non faciliorem à polo antar-
 ctico hac tendentibus esse accessum, quæ
 mihi de ea re probabiliter videntur dicenda
 hoc loco adiciam. In primis igitur illud po-
 nendum est, circulum æquinoctialem cuius
 situs est ab Euro ad Fauonium, quasi dorsum
 siue spinam mundi esse, iis qui ab Aquilone
 ad Austrum navigationem instituunt, & cõ-
 tra, (nam alioqui fat scio in globo nihil sum-
 mum nihil infimum esse) dico igitur & acces-
 sum ad mundi illam summitatem esse ab vtra-
 que parte difficillimum, & in mari fluctus
 vtrinque æstuantes, quos tamen in immani
 illa abyfso cernere est difficile. Ventos quo-
 que ab eo loco erumpentes atque in contra-
 riam partem flantes, naues ipsas Equino-
 ctialis circuli accessu prohibere. Cui meæ
 sententiæ id suffragatur quòd statim vbi vel
 gradum vnũ ab vtrauis parte transgressi fue-
 rint nauæ, lætitia summa exultantes, ac de
 reliqua navigatione bene ominantes sese in-
 uicem ad com meatum edendum hortantur
 adeò vt naues in decliui globi versantes, non
 ita difficulter agantur, atque ad summitatem
 illam tendentes agebantur. Adde quòd ma-
 ria omnia inter se quamuis conuexa (quæ ta-
 men admiranda Dei prouidentia ne terras
 obruant frænâtur, licet in terris fundata sint,
 atque adeo supra ipsam terram elata, quam
 in varias Insulas, & quasi particulas diuidunt

Quid causâ
 sit cur circa
 Aequino-
 ctialē lineā
 difficilis sit
 navigatio.

quas item inter se quodammodo concatenate-
 natas quibusdam filamentis & radicibus, ut
 ita loquar, in imis gurgitibus esse existimo)
 cum inquam hæc tanta aquarum moles vnâ
 cum terra ipsa suspensa, quæque duobus axi-
 bus sustentata (quos axes in quadrangulis v-
 trique polo oppositos esse fingo, quorû qua-
 tuor, decusses duas faciunt, quæ in orbem &
 semicirculum spheram totam ambiunt) per-
 petuo agitur motu, quòd ex æstu marino ap-
 paret. Cum igitur motus ille sub Aequino-
 ctiali circulo initium habeat, certissimum est
 hemisphærio meridionalium aquarû ad præ-
 scriptos limites recedente eos qui in medio
 globo versantur quasi in æquilibrio nonni-
 hil hac quoque ratione ab cursu cohiberi.
 Adde insuper, quod & alibi attigi, aëris in-
 temperiem malaciâsque, quæ sub æquatore
 crebrò obtinent, non parum incommodi af-
 ferre: imo obstare quo minus celeri cursu
 transmittatur. Hæc sunt quæ paucis ac quasi
 obiter de hac re mihi dicenda fuisse, de qua
 tamen in vtramque partem controuerti faci-
 lè esse existimo. Ac sanè nemo est, quantum-
 uis eruditus, qui de his rebus statuere quid-
 quam possit, quod non refellatur. Solus enim
 Deus qui ingentem hunc orbem aqua terrâ-
 que constantem condidit, quémque non si-
 ne insigni miraculo suspensum continet, ar-
 cana isthæc omnia nouit. Ac sanè non est dif-
 ficile argumèta quæ passim in scholis de hac
 re agitantur confutare: quæ tamen minimè
 sunt

sunt contemnenda, eo præsertim nomine quòd ingenia acuunt, dummodo isthæc omnia non primam (quod faciunt Athei) sed secundas esse causas meminerimus. Denique nihil certi hac in parte agnosco nisi id quod sacra tradūt literæ. Illæ enim Spiritum illius authorem habent à quo veritas omnis manet, ac proinde solas illas indubitatas habeo.

Sed cursum nostrum persequamur. Cùm tandem ad æquinoctialem circulum paulatim maximis cum laboribus peruenissemus, Gubernator nauis, eleuationem nostram astrolabio rimatus est: atque asseruit nos sub linea illa æquinoctiali eodem ipso die quo Sol ad eam peruenerat versari, nimirum 4. Id. Mart. quæ res vt apprimè notāda, quæque ante illud tempus paucissimis contigisset ab illo est obseruata. Pluribus hæc persequi non lubet, cuiuslibet tantùm æstimandū relinquo quantos æstus tum perpessi fuerimus, quibus Sol esset pro Zenith. Præterea quamuis, aliis anni temporibus Sol modò ad vnum, modò ad alterum ex tropicis exipatietur, nulli tamen siue mare siue terram spectes æstus infestior perferitur, quam sub illa zona, satis id mirari non possum quod à quodam alioqui fide (quantum mihi cernere datum est) dignissimo, est memoriæ proditum. Hist. Gen. Iud. lib. 4. cap. 126.

Sub Aequatore
re ipsa die A
quinoctiali
versati sumus.

sent, sed etiam tantum frigus experti essent, ut sociorum suorum nonnulli gelu rigore fuerint exanimati. Iam si vulgaris illa physicorum afferatur sententia, niuem in media aëris regione creari, quàm faciat ad rē (quod cū bona eruditorū venia dictū sit) nō satis vīdeo. Sol enim perpendiculariter in illa linea radios suos in terrā emittit, ac proinde aërē calefacit, qui niuē ferre nō potest nedū ut eā cōgelet concreētque. Nec magis mouet me quod de montium altitudine atque de Lunæ frigiditate vulgò dici solet.

Ioh. 33 22.

Quare insolidum quid illud esse statuo, atque ab Philosophorum regulis exceptum: solutionem verò certiore afferi minimè putato ea quam Deus ipse Iobo affert, cui ut ostēderet homines quantumuis acutissimos præclaris suis operibus rapiendis minimè pares esse, ait: An meos thesauros penetrasti? An grādinis thesauros oculis perlustrasti? Quasi summus ille opifex Iobo diceret, Quem horreum mihi putas esse, quo isthæc contineantur? tūne istarum rerum causas rimari potes? Minimè id quidem, tu imperitior es quàm qui isthæc possis assequi.

Sed ad rem. Africus tandem ventus nos ab æstibus illis summis eripuit, in quibus procliuius erat ut torreremur, quā in Papali purgatorio igne: ac mox arcticum polum, cuius conspectu annum integrum carueramus, intueri cœpimus. Caterū ne lectores diutiùs detineam, ea minime repetam quæ à nobis sunt

sunt commemorata, de permultis obseruatu dignissimis, de piscibus volantibus, alijsque prodigiosissimis, non vnus generis, qui à nobis inter eundem sub torrida illa zona visi sunt: verum eos ad narrationem illam remitto.

Iam igitur eorum à quibus eripuit nos Dominus periculorum narratio est repetenda. Iurgium subortum erat inter vnum ex præfatis nauis nostræ, & nauiculatorem nostrum, quo fiebat vt neuter rectè officio suoungeretur. Contigit vt nauiculatore ad 7. Cal. April. vicem suam explente vela omnia expandi atque in altum erigi iusserit: turbinem verò imminem non animaduertit, qui repente in vela nostra tanto impetu irruit, (quæ vt contraherentur iussisse debuerat) vt nauis in latus inclinata, ad eò vt mali summum aquam attigerit, quin & rudentes, auium caueæ, aliæque sarcinæ paulò negligentius collocatæ in mare deciderint, non procul absumus ab exitiali submersione. Attamen rudētibus summa celeritate abscissis, nauis paulatim erecta est. Nihilominus tamen nos in summum discrimen tum deuenisse meritò affirmare poteramus. Illi tamen quorū culpa totum illud nobis euenerat, non illo periculo mansueti facti sunt, atque ad concordiam allecti. Sed contra simul atque à periculo exoluti fuerūt, gratiarum actionis loco pugnantentarunt inter se ad eò obstinatam vt periculum esset ne tandem ad eò deuenirent.

Humanum ingenium uisum à Deo immutetur, indomitum.

Aliquot post diebus obtinente malicia, fober lignarius cum nautis qui de nobis leuandis à tanto labore (dies enim ac noctes in nauui exhaurienda ὕδραύλοισ occupabamur) solliciti erant, rimas quas obthurarent diligenter perquirant. Sed dum quandam sarcium, accidit vt asser longitudine & latitudine pedis vnus auulsus sit, aqua verò tanta copia tantòque impetu in nauem irruerit, vt nautas ipsos è vestigio abegerit, adeo vt illi fabrum lignarium reliquerint solum, ad nos verò qui in foris eramus accedentes re ipsa minimè explicata summo cum pauore exclamabant, actum est de nobis, actum est de nobis.

Casus qui
submerſionẽ
nobis prope-
modum ar-
tulit.

Ad hæc Præfectus, cū nauarcho & Gubernatore, periculo vrgẽte asseres nauis quæ foris sunt tegumento confestim in mare deiciunt, quo faciliùs educeretur scapha. Brasiliij quoq; maximam vim aliàsque merces quarum precium ad Gallicarum libellarum millia decẽ accedebat. Illi igitur consilium de nave relinquenda inibãt, deque salute quærenda in Scapha: Quam rursus ne nimio onere opprimeretur metuebant. Quo factum est vt nauarchus stricta machæra nos omnes ingressu illius prohibuerit: minatus, se brachium illi abscissurum qui primus in illam ingressum moliretur. Igitur rabido mari permisos nos esse autumabamus. Prius tamen illud naufragium ex quo singulari Dei ope emerferamus, in mentem nobis redibat, hortabatũrque vt totis viribus in eo perstaremus, ne nauis obrueretur: cum tamen alioqui quæ mortem

dixit me ille frater

atque vitam opperiremur. Tamen tātum effecimus vt nauem incolumem retinuerimus. Atqui non omnibus erat ea animi fortitudo: nauæ enim plerique mortis illius quod iminebat genus reformidantes, adeo obstupuerant, vt rerum omnium curā iam abiecerant. Ac sanè, merito quidem asseuerare possum impios illos atheos qui passim inter portula eos irridēt qui mari sese cōmittunt, quæque tot pericula subeūt, si apud nos adfuisset nugas illas & ludibria sua confestim horrēdis terroribus permuratuos fuisse. Mihi porrò dubium non est quin eorum qui isthæc aliæque quæ iā commemorauimus pericula sunt lecturi plerique ex nostrate forma exclamēt. Quàm tutum est brassicas in continente plātare! Quàm faciliùs admirāda de Barbaris audiūtur quàm visuntur! Quàm sapienter olim Diogenes eos laudabat qui nauigādi cōsilio inito minimè tamen nauigabāt! Atqui nondū nostrorum hic fuit exitus malorū: tum enim cum in istud incidimus discrimē ab portu ad quem tendebamus viciis centena passuum millia aberamus. Fuerunt itaque multa alia nobis subeunda pericula: quinimo (vt mox dicetur) tantā perpeffi fuimus famem, vt nō pauci ex nostris extincti ea fuerint. Sed interim subijcienda est ratio qua istud euasimus periculum. Faber noster lignarius humilis quidem staturæ vir, sed animo forti, nauis sentinam vt cæteri minimè reliquerat, sed cōtra penulam suā nauticā vasto illi hiatui ad mouerat, pedibúsq; vt aquæ virib⁹ obsisteret

quibus tamē non semel est à suo loco dimo-
tus, atque in altum elatus, calcabat tum quāta
poterat vocis contentione eos aduocabat qui
in foris erant consternati atque in summam
iam deuenerant desperationem: monebātque
vt sibi vestes, xylina cubilia, aliāque quæ vsui
erant sumministrarent, quibus quam maximè
possent aquæ impetus tantisper cohiberetur,
dum asserem appararet, quo hiatus ille perni-
ciosus refarciretur. Quibus diligenter suppe-
ditatis, illius opera ab tam præsentī periculo
liberati fuimus.

Ab eo tempore ventis adeo aduersis vsi
sumus, vt naus nostra modò ad Eurum, mo-
dò ad Fauonium depelleretur, cum tamen ad
Austum tenderemus. Præterea Gubernator
noster illius artis nō admodū peritus à cursu
aberrauit, atque ita incertum cursum donec
ad Tropicum Cancrī peruentum fuerit te-
nuimus.

Præterea per quindecim dies inter herbas
mari innatantes versati sumus, quarum tanta
erat densitas, tantāque copia, vt nisi securi-
bus eas secantes, nauigio, quod illis frangen-
dis erat impar, viam fecissemus, futurum au-
tumo fuisse vt ibi substitissemus. Quoniam
autem herbarum illa copia mare quodammo-
do turbidum efficiebat, nos in paludibus cœ-
nosis versari credebamus: ac proinde Insulas
quasdam in propinquo esse iudicabamus. Ve-
rùm iacta bolide, cui funis quingentenarum
vlnarū longitudine alligatus est, nec fundum
atti-

Herbidum
mare.

attigimus, neque etiam Insulas vllas aut continentem animaduertimus. Ad hæc id commemorare libet quod ab Ind. Hist. de hac memoria est proditum: Chrystophorus Columbus, inquit, ea quam primùm instituit nauigatione ad Indiam nouam cognoscendam, Anno nimirum 1492. Commeatus reparandi gratia ad vnam ex Cauariis Insulis diuertit, à qua paulò pòst digressus, cum dies permultos nauigasset, tandem ad mare adèò herbidum deuenit vt pratum referret. Quæ res non parum eum commouit quamuis nullum subisset periculum. Sed herbarum illarum descriptionem subiungere placet. Colore sunt subflauo, ad scenam iam exsiccatum accedente, foliis à ruta hortensi non ab similibus: baccis iuniperinas referentibus: prælongis quibusdam filamentis ac fibris colligantur, non ab simili ab hædera terrestri modo, atque ita radicibus expertes, mari ipso innatant. Cæterum non satis tutò tractantur, nonnunquam etiam sordes nescio quas rubras, quarum forma ad galli gallinacei cristam accedit mari innatantes vidi, quarum adèò periculosus erat contactus, vt si à nobis attrectarentur, manus confestim intumesceret, ac rubore infestaretur.

At quia nuper in sermonem de bolide incidimus, de qua multa ab anilium fabularum commentis non admodum aliena sapius audiui, nimirum nauigantes ea iacta è terra, quæ inhæret, quibus in regionibus versetur agno-

Hist. Gen.
Ind. li. 1. c. 16.

Herbarum illarum marinarum descriptio.

Quisquilia rubræ mari innatantes.

additio

Colombo
Ind. li. 1. c. 16.
100

Bolis quid
fit, quisque
illius usus.

scere quod falsissimum esse de Occidentali mari assero. Itaque quod res est subijciã. Bolis ergo instrumentum est trùculum piramidalem forma referens ac acuta parte perforatũ, quod funibus attexitur, sebum verò ab altera parte applicantes in profundum demergunt nautę quoties locũ stationi idoneum nactos se esse putant. Cui si arena adhaeserit opportunam esse stationem colligunt: sin minus, limum aut rupes subesse cognoscunt, cui anchora defigi minimè potest, ac proinde alio esse properandum.

Si autem
- itum
- de
- 1011

illiusque
- in
- 1011

Hęc habui dicenda ad erroris illius refutationem. Ij enim omnes qui in alto Oceano navigarunt immensam esse illius & inscrutabilem, quantavis maxima funium copia adhibita, profunditatem norunt: Quò fit ut dies noctesque, quãdiu secũdus est ventus, cursus sit tenendus: obtinente verò malacia, cõsistere necesse sit. Nauigia enim mari illi accommoda perinde ac naues ætvaria remis non aguntur. Ex quo patet nugas esse ea quę vulgo referuntur: bolide humum erui, quę in quibus terris nautę versentur dignoscant, cum vasti illi gurgites (vt supra dixi) sint penitus imperscrutabiles: Quòd si in mediterraneo mari, aut in ipsa terra vt quidam de Africę desertis referunt in quibus stellarum & pixidis marina ductu viatores iter conficiunt, locũ habeat: penes authores fides esto. Ego quę de Occidentali Oceano dixi vera esse confirmo.

Calchond. de
bello Turci-
co.

Igitur postquã herbosum illud mare prę-
ter-

tergressi sumus, veriti ne in piratas incidere-
mus, tormēta aliquot ferrea aptauimus, aliá-
que munimēta instruximus. Quæ res nouum
nobis creauit periculom. Cùm. n. tormenta-
rius noster puluerem igni admouisset, tandiu
eum apud ignem reliquit quoad vas cui fue-
rat impositus cādēsceret, atque adeo ignem
conciperet: cuius flamma vniuersum nauigiū
nostrum penetrauit. Adeo vt perparum ab-
fuerit quin ob picem qua vndiquaque oblitū
erat nauigiū flammis correpti fuerimus, qui-
busdam velis ac rudentibus infestatis, tribus
quoque nautis grauissimè adustis, quorū vn^o
post aliquot dies vitam cum morte commu-
tauit. De me quod attinet nisi vultui meo pi-
leum opposuissem, haud dubiè adustione fuis-
set turpatus, nisi quid grauius mihi accidis-
set. At illius mei pilei beneficio summis tan-
tūm auriculis capillisque adustis incolumis
euaſi. Quod quidem ad decimum septimum
Cal. Maias nobis contigit. Iam hoc loco ali-
quantulum est respirandū nobis per Dei gra-
tiam ab naufragiis, submersione, incendióque
hæſteaus liberatis.

CAP. XXII.

De extrema fame, tempestatibus, aliisque non paucis periculis, à quibus in Galliam redeuntes diuina ope erepti sumus.

TOTATISQUE euitatis periculis è Scylla in Charibdim incidimus. Etenim cibariis nostris iam ante nō quidem opiparis pars media repentē fuit detracta, eò quòd tum temporis à Gallia decies centena passuum millia aberamus, quam moram non tempestates tantum, nobis attulerunt. Nam (quod etiam alibi dixi) Gubernator noster à cursu adeò aberrauerat, vt cum affereret nos ad Hispaniæ oram accedere, Insulas Effloreas segeremus, quæ ab Hispaniæ ora sexies cetera passuum millia distant. Ille igitur error eò inopia nos redegit, vt sub Aprilis mensis finem commeatu penitus careremus. Postremum igitur solatium fuit, vt Cellulam gypsatam, in qua commeatus recondi solent, euerramus: in qua vermes & murium excrementa maiori copia quàm micæ reperimus, quilibet tamen illis diligenter collectis, ac sigillatim distributis, pulmentum cōficiēbamus, quod & nigredine & amaritudine fuliginem superabat. Id genus cibi quàm palato esset gratum

Vermes ac murium excrementa vna cum micis panis colliguntur & eduntur.

gratum minimè est quærendum. Per illud
 tempus quicumque cercopithecus & psitta-
 cos reseruarant iis (quod iam pridem à mul-
 tis erat factum, vesci non dubitarunt. In sum-
 ma, iam ipso Maij mensis initio ex nautis no-
 stris duo fame necati sunt, atque pro navi-
 gantium more in ipso profundo sepulti. Nauta duo
fame necati.
 Præterea tam diravrgente fame totos viginti
 dies procellis ac tempestatibus adèdò vexati
 fuimus vt non modò vela omnia complica-
 re, clauùmque obligare, sed nauigium am-
 plius regere impotes permittere illud flati-
 bus atque vndis coacti fuerimus. Quæ res ef-
 fecit, vt per totum illud tempus quantumuis
 vrgente fame piscis à nobis nullus fuerit ca-
 ptus. In summa repente nos in diram famem
 incidimus extrinsecus vndis, intrinsecus ve-
 rò aqua petimur. Quare in eorum gratiam
 qui mare nondum viderunt, quos meritò me-
 diam tantum mundi partem vidisse dixeris,
 hoc loco, id est in memoriam reuocandum
 quod psaltes de nauigantibus asserit:

Psalm. 107.

23. 24.

ad delicta

At vos tranantes pictis vada salsa carinis,

Maris coloni diuitis,

Magna Dei verè miracula cernitis, alii

Dispersa campis aquoris.

Nam simulac iussit, rapidi tota aquora venti

Ad ipsa tollunt sidera.

Abripitur pariter ratis, & nunc nubila tangit:

Tumente vecta gurgite,

Tartara nunc contrà præceps cõtendit ad ima,

Ipsiq; mergitur inferis, &c.

1. Reg. 18. 26.

Per illud tempus cogente rerum inopia, quàm admiranda cōciperēt vota Nautæ Papi-
sticâ superstitionē profitentes, Nicolao enim
Cereû simulachrū iustę humanæ magnitudi-
nis sese persoluturos esse vouebāt, si quando
daretur vt portū attingerent. Atqui aliud ni-
hil illud erat quàm Baalem oculis & auribus
captum compellare. At nos veram Religio-
nem professi ad verum illum deum vota o-
mnia dirigebamus cuius benignitatem atque
favorem toties experti eramus: cuius etiã ope
in media ipsa fame non sine insigni miracu-
lo sustentabamur, à quo etiam vno mare i-
psum ac tēpestates sedari posse noueramus.

*Parma ex
tergo Tapi-
rousson man-
duntur.*

Interim licet inedia ac proinde macie a-
deò confecti essemus vt navigationis obeun-
dis ministeriis vix ac ne vix quidem idonei
essemus, egestas tamen singulos eò compel-
lebat vt quacūmque fieri posset ratione de sa-
melico ventre saturando cogitarent. Non-
nullis in mētem venit vt frustula parmæ
ex tergo *Tapirousson*, de quo antea, in aqua
decoquerent, ederētque: at illa inuentio nō
ita successit. Alij igitur eadem frustula exci-
pientes prunis imposita torrent, quod adu-
ltum erat cultro eradunt: quod optimè suc-
cessit, corium enim illud nobis fame iam cō-
fectis suillam cutem prunis assatam sapore
referēbat. Hoc facto experimento, quicun-
que parma eiusmodi habebant frustatim eas
concidebant falcibus, aliisque instrumentis,
frustaque diligenter in sacculis recondita a-
pud

pud se continuò gestabant, immo in tanto
 apud eos erant illa pretio, atque loculi auro
 opplati apud auaros & sceneratores nostra-
 tes esse solent. Iosephus de Hierosolymitanis
 obsessis verba faciens memoriæ prodidit eos
 nec cingulis nec calceamentis abstinuisse,
 Coriaque scutis detracta mandisse. At non
 defuerunt inter nos qui & Coriaceos thora-
 ces ipsaque adeò calceamenta ederent. Im-
 mo pueri, qui nobis famulabantur fame adeò
 pressi faere, ut à Laternarum cornibus non
 abstinuerint, quare in navigiis maxima sup-
 petit copia, immo sebaceis ipsis Candelis si-
 quas offenderent non pepercerunt. At nos
 summè debilitatos iugiter in exhausti-
 nane laborare necesse erat, alioqui mox sub-
 mersi fuissetis, inediaque nostram largò
 potu compensassemus.

de Bell. Ind.
lib. 7. c. 7.

Thoraces co-
 riacei & cal-
 ceamenta ex
 eduntur.
 Laternarum
 cornua can-
 d. l. que Se-
 baceæ cibi
 vices præ-
 stant.

Porro ingentem bolidè tertio nonas Ma-
 ias sub solis Occasum in aere ardentem con-
 speximus cuius tanta erat velis nostris reuer-
 beratio ut ea igne iam correpta esse credere-
 mus attamen nullo nostro incommodo fla-
 tim euoluit. Iam si quaratur unde bolis illa
 ortum habuerit, Respondeo rei illius causam
 indagare difficillimum esse, præsertim cum
 terras novas ex quibus ichtyocollæ aduehi
 solent, Insulamque Canada præterlegere-
 mus, quæ regio est frigidissima, ex calidis ex-
 halationibus ortam esse nemo dixerit. Nos
 igitur ut genere omni incommodorum af-
 fectaremur, Aquilone vento adeò infestati

Bolis ignea
in aere con-
spicitur.

in ch. 206

fuius, vt totos dies quindecim calorem vix vllum perferimus.

Tormentarius noster ad 4. Cal. Maias, cū antè tanta fuisset fame oppressus vt psittacibus viscera me præsente cruda paulò antè deglubisset, diem suum obijt, nec terræ, sed mari sepulchrali vt & superiores mortui mādatus est. Cuius mortem eò æquiore tulimus animo quòd opera ipsius facillè careremus: Et enim si Piratæ quidam eo tempore nos aggressi fuissent, non modo non propulsaremus, eos sed vltro in deditiōem venire summis votis optabamus (quæ erat nostra miseria) dummodò cibus suppeditaretur nobis. Sed prout Deo visum est nos per totam nauigationem illam affligere, vnicum conspeximus nauigium, quod assequi minime potuimus, vela enim apparare maturè per incertam nostram non licuit.

Mures captantur atque manduntur.

Cæterùm consumptis illis de quibus paulò ante memini parmis, coriis, ipsisque adeò arcarum tegumentis, breuiter quicquid famem explere poterat, nos vltimam nauigationis nostræ lineam attingisse existimabamus. Sed penuria artium inuentrix, quosdam ex nobis mures vt venarentur compulit. Illi enim fame oppressi (quòd micæ cæteraque omnia quæ corrodere solebant diligenter collegimus) turmatim per foros cursitabant. Nos verò cū nō diligenter, tum ingeniosissimè iis captandis variis decipularum generibus adhibitis inuigilabamus, nonnunquam etiam

etiam noctu feliū more eos obseruabamus. Quo factum est vt quantumuis latentes per pauēi manus effugerint nostras. Ac sanè murum pluris, quàm bouem faceremus in continente, æstimabamus. Vidi enim qui coronata tria, nonnunquam quatuor, in singulos mures numerarent. Immo quendam obseruauī, qui cū Chirurgus noster mures duos simul cepisset, hac voluit cum illo agere conditione, vt si murium suorum alterum commodare vellet, cum primum ad portum appelleremus, galerum, thoracem, femoralia, & tibialia ipsi penderet. Ille tamen (quòd vestes vitæ suæ posthaberet) conditionem respuit. Denique mures frequentes ac minimè exenterati in aqua marinā elixabantur, qui tamen maiori nobis erant in pretio, quàm sint in continente veruecini armi.

Præterea quo magis ac magis pateat nihil quod edule esset à nobis contemni, de quodam narrabo, qui cum Præfectus noster murem satis grandem apparasset, quatuor exsectis pedibus, quos in foris reliquerat, eos diligentissimè collegit, prunisquæ assauit, asseruitque se perdicum alas tam sciti saporis minimè vnquā edisse. Ac sane, quid est quod non tanta inedia oppressi mandissemus, aut potiùs vorassemus, qui ad explendam famem ossa ipsa olim proiecta aliàsque id genus sordes summoperè optabamus? Nec dubium est quin si nobis virides herbæ aut scœnū adfuisset, brutorum more ea mandissemus. ¶ Atqui

Murium pedes diligentissimè colliguntur.

Sitis fame
intolerabi-
lior.

non solum cum malo hoc conflictabamur, totis enim viginti diebus quibus fame illa infestati fuimus, neque vinum neque aqua delcis in naui nostra visa est, restabat tantum exiguus sicerae cadus, quem praefecti nostri admodum parcè distribuebant, ut si vel Monarcha quidam nobiscum fuisset, caeteris largiorem portum non obtinuisset: singulis autem cyathus quotidie assignabatur. Cum itaque non minus siti quam fame infestaremur, quotiescumque decidebat pluvia linteis expansis, ferreoque globulo in medio sito ut commodius in vasa subiecta instillaret, aquam excipiebamus. Immo eam quae per foros effluebat, diligenter colligebamus, nec obstabant sordes quae eam longè turbidiorum ea quae per vicus in uribus praeterfluit, reddunt, quominus à nobis ebiberetur.

Sancerrana
fames.

additio

et manu
scripti
et manu
scripti

Denique quamvis ea fames quam Anno 1574. in obsidione Sancerrana perpeffi sumus, in earum numerum quae gravissimae habentur recenseri debeat, ut videre est ex historia quae de ea re nos ipsi edidimus, quamvis diuturnior non tamen aequae grauis atque ea de qua nunc agimus fuit. Sancerrae enim neque aquae neque vini laborauimus inopia, praeterea herbae quaedam ac radices, vitiumque gemmae nobis suppetebant. Ego sane si ob causae iustitiae patrocinium, obsidione alicubi tenerer, tantisperdum Deo creatis rebus benedictionem suam impertiri visum esset, quid pelles, membranae, bubalini thoraces, aliaque eiusmodi succum aliquantulum habentes, quibus

tamen quotidiano vsui quamuis minimè familiaribus, in illa obsidione famem tolerauimus, expertus, minimè vnquam famis metu in deditioem hostibus venire, dummodo earum rerum copia suppeteret. At in illa nostra nauigatione longè diuersa erat ratio, eò enim redacti fuimus vt nil nobis restaret præter brasiliū lignum, præ omnibus aliis lignorum generibus siccum, atque humore expertus. Nihilominus tamen non defuerūt inter nos qui fame ad extremum adacti, cibi aliū inopia, lignum illud dentibus atterere conarētur. In quibus erat Philippus dux noster: qui cum frutulum ori admouisset altum trahens suspirium me his compellauit verbis. Heu mi Leri, pecuniam in Gallia ad quater mille libellas olim credidi, cuius apothecam vtinam conscribere tenerer, & mihi pro ea panis vnus cum cyatho vini mihi præberetur. Petrus autem Richerius Pastor, qui non ita pridem rupellæ ad Dominum migravit, in cellula sua prostratus iacebat, adeoque erat viribus omnibus expertus vt caput ad Deū oraturus minime posset attollere, attamen ita prostratus indefinenter precibus ad eū fundendis intentus erat.

Brasiliū lignum corroditur.

Philippi votum.

Richerij debilitas.

Antequam sermoni huic finem imponam, id obiter obseruare libet, quod in aliis quidem, maximè in me ipso animaduerti, quibus binas fames expertus sum, easque eiusmodi, vt nullum vnquam horridiores euasisse credam. Corporibus inedia debilitatis, & des-

Inedia rabie generat.

ciēte natura, sensibus alienatis, spiritibusque dissipatis, non modò feroces, sed & morosi & iracundi fiunt homines. Illa porrò iracundia meritò rabiei genus dici potest: Quo fit vt appositè vernaculo nostro sermone is fame dicatur furere, qui fame premitur. Præterea quoniam experientia res omnes expressius edocet, video non sine causa Deum, populo suo minantem famem nisi suis parcat præceptis, disertè exprimere futurum vt viri illius qui fuerat mollis, & delicatus, valde malignus sit oculus in fratrem suum, & in uxorem sibi charissimā, atque in filios suos, adeò vt non det vlli ex eis de carne filiorum suorum quam comedet. Nam præter ea quæ in Hist. Sancer. commemorauimus exempla de parentibus qui ex liberis suis vnum comederunt, deque militibus quibusdam qui postquam cadauera eorum qui bello cæsi fuerāt, degustassent, se decreuisse si malum illud diutius perstitisset, viuis manus afferre, affirmare possum nos durante illa Nautica fame vix ac ne vix quidem pacatè alij cum alijs colloqui potuisse, licet Dei timore cohiberemur, immò quin (quod Dominus condonet nobis) malignis oculis alij in alios fuerimus.

Nautæ fame enecti.

Sed vt reliquum nauigationis nostræ cursum describere pergam: Contigit rebus nostris in peius ruentibus, vt nautæ alij duo 17. Cal. Maias fame necati fuerint. Quo tempore ex nostris nonnulli fuere qui tam diuturnum errorem nostrum in aquis secum reputātes, nulla

Deut. 28. 53.

54.

Prodigiosa multa famis tempore in mentem plebisque venerant.

nulla obiecta terra animo suo fingeant nos
 in nouo versari diluuiò. Cum igitur nautas
 illos mortuos in mare præcipites dari ani-
 maduertimus eundem nobis exitum omni-
 bus impendere credebamus. Ego in tanta re-
 rum inopia qua, vt dixi, cercopithecì ac psit-
 taci quos vehebamus confecti fuere, ad illud
 vsque tempus psittacum plumis decorum, an-
 feris magnitudine, articulatè voces multas
 humanas imitantem, studiosissimè conserva-
 ram: eum Gaspari Collignio offerre sperabam,
 atque ea spe quinque dies cautissimè occul-
 taram, nullo ei præbito cibo. Hunc tum vr-
 gente fame, tum quòd vererer ne mihi noctu
 furto surriperetur, post alios omnes occidi.
 Ille mihi amicis que aliquot meis per tres qua-
 tuorue dies alimento fuit: integer autem à
 nobis fuit esus, nullam enim particulam præ-
 ter plumas eiecimus, aded vt non carnes tan-
 tum, sed & viscera & pedes ipsos, atque aded
 vngues, vncumque rostrum corroserimus.
 Auis istius mortem egerrimè postea tuli: do-
 lorem auxit, quod quinto ab eius obitu die
 terram conspeximus. Cum igitur illius gene-
 ris aues facillè careant potu, vel tribus nucibus
 totum illud tempus vitam illius susten-
 tare potuissem.

At verò, dicet quispiam, quid nobis cum
 tuo psittaco? nòsne perpetuò in miseriis illis
 vestris suspensos tenebis? Annon tandem ali-
 quando malorum & quidem omnis generis
 fatis? Nunquid aut vita aut morte finis ton-

Qua die cō-
tinentem
conspexi-
mus.

24 maj
1558

Prodigiosum
descriptum.

dem dabitur dabitur utique: Deus enim qui
(non sanè vulgari cibo) corpora nostra su-
stentabat, opè nobis tulit opportunissimam
effecitque immensa sua bonitate ut 8. Cal.
Iun. cùm iam ad foros fermè languore con-
fecti iaceremus, Britanniam inferiorem con-
spexerimus. Veruntamen quod non semel à
Gubernatore nostro decepti fuisset, qui
terræ loco nubes nobis ac chimeras indica-
rat quæ properè euanuerant, speculatore iter-
rum atque iterum pro more exclamante,
Terram, Terram, vix tamen vere illud dici
credebamus. Atqui secūdo flante vento pro-
obuersa mox certò cognouimus, continen-
tem in propinquo esse. Iam verò ut liquido
appareat quantam in miseriam quantumque
in discrimen adducti fuerimus: quàmque op-
portunè Deus sit nobis opitulatus, huc refer-
re lubet quod nauclerus noster edita voce af-
firmavit statim vbi gratiarū actiones ob im-
minentē liberationē nostram egisset: Se nimi-
rum omnino decreuisse, si diem vnum adhuc
in illo tā misero statu permanissemus non-
quidem sorte agere (ut ab nonnullis, in tales
reductis angustias est aliquando factum) sed
aliquem ex nobis clam interficere qui ceteris
esui esset. Quæ res minimè me commo-
uit, conscius enim mihi eram (quampis om-
nes macie essemus confecti) me ab illo peri-
culo tutum satis fuisse: nisi forte cutem & of-
fa nuda pro carnibus habere voluisset. Quo-
niam autem naute nostri Rupellam appelle-
re

re decreuerāt, vt ibi Brasiliū suū lignum venderent, cum iam ab Britānia sex passuum millibus tantum abessemus, Nauclerus cum Philippo & quibusdam aliis scapha vecti ad oppidulum proximum (hodiernam vocant) contendunt, cibaria comparaturi. Inter quos duo ex nostris quibus pecunias speciatim numeraueram ad cibaria quædam mihi comparanda, vbi ad continentem appulerunt, nauem nostram famis domicilium esse rati, diserte testati sunt se in eam pedem nunquam relatuos: quod ab ipsis est factum. Relictis enim in naue sarcinis suis ab illo tempore eos nunquam vidimus. Attamen eorum vnus qui solus mecum è quatuordecim illis quorum nomina initio recensui, hoc anno *1584* quo historiam hanc corrigo recensēque, quanto cum labore pristina restituti fuerint valetudini ad me scripsit. Nobis quid hac in parte contigerit mox narrabo. Nobis in Anchoris nostris operientibus ad nos accedere piscatores quidam, à quibus cibaria petimus, illi se à nobis irrideri arbitrati, immò ne iniuria aliqua afficerentur veriti, fugam cepissent, at nos quos vrgebat fames, eos vt consistenter cogimus, inque eorum lintrem irruimus. Tum illi extrema quæuis sibi imminere credebant. Nos verò pacatè omnia agere, cūque cibariorum nihil præter cibarij panis frustra aliquot comperissemus, vnus ex illis inuentus est qui exposita extrema qua premebamur fame adeo se: ū se præ-

Leux reales

stitit, vt pro panis illius frustulo, quod vix obolo venisset, sestertios duodecim non dubitauit à me exigere. Nostri autem mox cum cibariis ad nos redeunt, quàm auide à nobis fuerint excepta necesse non est dicere. Tum in proposito perseuerantes, nimirū vt Rupelæ litus peteremus, iam passuum sex millia nauigaramus, cum ab Nautis qui nos affecuti sunt admoniti fuimus Piratas quosdam ad oram illam vagari. Quare post tot tantaque pericula, quæ Dei ope euaseramus, si vltro in periculum nos coniceremus, videntes illud nihil aliud esse quam Deum tentare, illo ipso die 7. Cal. Iunias portum intramus, Blaue-⁵⁸ tensē, in Britannia: ad quod per illud tempus naues permultæ è variis regionibus redoces appellebant: quæ & tormenta displodebant, aliæque nauigantibus solemnia celebrabant, atque ob partas victorias triumphabant. Inter quas vna erat ex vrbe Samnales, cuius nautæ Hispanicam ex terris Peruanis reducem ceperant. Ea pretiosis quibusque mercibus erat onerata, cuius pretium ad sexaginta aureorum nūmorū millia æstimabatur. Cuius rei fama cū per vniuersam Galliā sparsa fuisset, mercatores non pauci Parisienses, Lugdunenses, aliique eò ad merces illas commendas commeabant. Quæ res commodissimè nobis euenit: accidit enim vt cum è nauigredederemur mercatorum illorum plerique iis auditis quæ perpessi eramus, & nos præ infirmitate minus ad gressus figendos idoneos sustētarent, & opportunissimè admonuerint

vt ab nimio esu diligenter nobis caueremus,
 paulatimque vires nostras pauculo cibo re-
 pararemus, iure ex veterum gallinarum deco- *virto latit*
 ctione, lacte caprino, aliisque ad viscera dila-
 tanda accommodatis. Ac sanè cum iis omni-
 bus qui tam salubri paruerunt consilio bene
 est actum. Nautę verò qui repen: è ventrem
 cibo impleuere, non tulerunt impunè: nam è
 viginti, tot enim incolumes terram atrige-
 runt, plures decem sibi mortem accersuisse
 autumo: nos verò (quindecim eramus nume- *orib. xlvij. fouit. u.*
 ro) qui, vt iam dixi, nauem illam in America *redierunt*
 conscenderamus in Galliam remigraturi, ad
 vnum omnes terra marique incolumes tum
 seruati sumus. Hoc quidem verum est, nos
 non nisi cute & ossibus tum constitisse, adeò
 vt alij alios intuentes cadauera è sepulchris
 eruta videre videremur. Adhęc vbi cœlũ ter-
 restre persensimus, tantum ciborum nos
 cepit fastidium, vt (nam de me nominatim *Famem con-*
 verius referre possum) in diuersorium tãdem *sequitur ci-*
 delatus oblatum mihi vinum vbi olfeci, de- *boram fasti-*
 liquium animi passus sim, inque arcam quę *dium.*
 in propinquo erat delapsus. Qui verò aderāt
 futurum vt animã mox agerem existimabāt,
 habita p̄sertim debilitatis meę ratione. At-
 qui minimo affectus sui casu illo incommo-
 do. Itaque in lectum decubui, tãmque suavi-
 ter dormiui, vt non nisi sequenti die & quidẽ
 multa luce experrectus fuerim: quamuis ante *idoc*
 decem menses in lecto non decubuissẽ, quod
 deo commemoro, quòd faciat cõtra eorum

opinionem qui putant eos qui ab mollibus cubilibus delueuerunt ea repetentes initio dormire minus posse. Blaueri igitur quatuor diebus transactis Hannebonem nos conferimus quod oppidulum ab Blauero quatuor passuum millibus distat. In quo totos quindecim dies quieuius, nosque ex medicorum scripto curauimus. Quantumuis tamen diligenter nobis caueremus nemo nostrum effugere potuit quin timore per totum corpus infestaretur, me cum tribus aliis exceptis qui ab umbilico ad pedes usque eo morbo laborauimus. Insuper cum *σταρρα* & stomachi solutione conflictabamur, ad eum ut intra corpus nihil consisteret eorum quae immittebantur.

Medicamentum ad restringendam aluum accotum.

re medicum

Ioan. Sebast. de Cano. Hispanus, Et Drachus Anglus uniuersam terrarum orbem circumdederunt. Conful. Hist. Gen. Ind. ca. 98. Iren. Popelin, de tribus mundis.

Tamen medicamenti genus nobis est indicatum, quo postquam usi sumus cōfestim ab eo morbo sanati fuimus: est autem eiusmodi. Ius hederæ terrestris est accipiendum cum oryza probe cocta, in ipsa olla pannis veteribus restincta: quibus igni ad motis ouorum vitelli sunt permiscendi. Confectionem illam cochlearibus ad modum pultis ori ad mouebamus. Ac sanè nos omnes morbo illo extinctos futuros fuisse nisi medicamentum illud adhibitum fuisset facile credo. Hæc sunt denique quæ de navigatione illa nostra habui referenda: Quæ sanè inter minimas non est reponenda si animaduertas nos gradus septuaginta tres nauigasse ab Aquilone ad Austrum. Verum ne palmam merentibus præripere videamur, quantula est, si cum ingenti illa

Nota hinc
fluxu & refluxu

illa Ioannis Sebastiani De Cano Hispani, aut (vt quidam volunt) Veneti vel etiam vt aliis placet ab vrbe Guetaria in Catabria Provincia oriundi, qui vniuerso orbe circumdato, quod ni fallor, contigerat ante cum nemini, post eum quidem de Dracho Anglo idem referunt, qui in patriam redux pro insignibus orbem terræ depingi curauit cum hac inscriptione, *Primus me circumdedisti.*

Cæterum iis à me lectis quæ Hieronymus Benzo de sua in Peruensem terram, aliasque orbis illius regiones peregrinatione, quæ fuit annorum quatuordecim, scripsit: commune hoc mihi cum illo esse animaduerti, quòd (vt ipse historiæ suæ initio refert) annos viginti duos natus esset. cum multorum exemplo peragrandi orbis cupidus ac præsertim visendæ eius mundi partis nuper repertæ, cui Indiæ Occidentalis nomen factum est, explere animum secum tandè constituit? Ego verò eodem studio impulsus, totidèmq; annos natus, in Brasiliam navigationem suscepi, pro vt ipse historiæ huius initio adnotauit, sed aliud est longè maiori dignum obseruatione, quòd nimirum Benzo, (licet ille de nobis nihil nec nos de ipso vnquam audiuissemus) affirmat se idibus Septembris An. 1556. in Hispaniam, peractis suis peregrinationibus, appulisse: nos verò (quod etiam super cõmemorauit) ad 4. Idus eiusdè mēsis, eodèq; anno in Brasiliã profecturi Geneuâ excessimus. Iã igitur si quis tēporū

Additio

Additio

Statim post
Benzonis
reditum ac-
cingit se ad
iter Americ.
Autor.

De Benzoni auctore
27 de octo lxxix
ego lxxix her ad
95 sub 5 = auctore

Theuetus
Benzoni ob
rebat.

seriem obseruare velit, eorum qui in Americam nauigarunt: nos statim post Benzoni's historiam esse collocandi. Porro cum Benzoni's historia Latino sermone primum, ac postea Gallico Urbani Caluetonis amicissimi mei opera extet ex Italico conuersa, cui titulus est *Noua noui orbis historia*, adde quod author ipse inter eos qui multa obseruarunt, atque obseruata elegantissimè scriptis mandarunt, postremum non obtinet locum: necesse penitus esse existimo iis qui Americanorum mores probè nosse cupiunt, atque adeo quàm immaniter miseræ illæ gentes ab Hispanis, à quibus subactæ sunt, excipiantur, vt historiam illam diligenter perlegant. Ille autem eò maiori est dignus laude, quòd historiam suam concludat præstantissima gratiarum actione, quam ad Deum dirigit. In quo se minimè ingratum in eum fuisse, à quo beneficium hoc acceperat, vt res adeo nouas, tamque à nobis remotas terras viseret, per totum quatuordecim annorum spacium, cuius etiam ope tot pericula euasisset. Illius tamen clarissimum nomen obscurare nititur Theuetus, veritatis, (siquis alius nostrorum illustrium libro, quem nuper edidit. Ille enim de Francisco Pizarro Hispano à quo Attabalippa Peruensium rex fuit deuictus, verba faciens, totam Benzoni's historiam ita in dubium reuocat (à cuius tamen facundia longissimè abest) vt meras fabulas esse dicas. Quæ

Quæ res fortè à Theueto de industria est suscepta, quòd cum Hispania spiret, ac proinde Galliam patriam suam debito non prosequatur affectu, cuius tamen lepidissimus Benzofamæ est studiosissim^{us}, aduersus eos qui quòd minimo negotio Indos illos subegerint, cæteras omnes gentes tam facilè se deuincere posse iactant.

Sed vt ad nos redeam finem ac requiem laborum consequutos nos esse forsitan quis existimet: attamen nisi ille idem, cuius ope à tot naufragiis, tempestatibus, extremaque fame aliisque incommodis quæ nos inter navigandum assiduè vexarūt, liberati sumus, nos ad litus appulso seruasset, extrema quæque nobis impendebant. iam suprà dixi Villagagnonem tradidisse dicam in nos perscriptam præfecto nauis illius qua reuerti sumus, vna cum mandatis ad obuios quosque magistratus vt in nos (vt pote hærescos criminis reos à se peractos animaduertent, ignique addicerent. Contigit autem vt Philippo Duci nostro cum Magistratibus (ab religione quam profitebamur non abhorrentibus) cui arcula illa epistolis dicæ illi adiunctis plena tradita fuerat necessitudo intercederet. Quò factum est vt optimè ab illis excepti fuerimus contra quam cupiebat Villagagno, imò etiam fortunis suis non pepercerunt, quin nostris, quibus opus erat eas largirentur: Philippus quoque ab illis pecunias mutuo accepit, atque ita Deus ille qui astutos in astutia deprehendit,

hinc ad dicitur

pro scripta

in p. 335

*supra dicitur
etiam dicitur
to dicitur 23
etiam dicitur*

Providentia
Dei admira-
nda.

nos ab illo periculo liberavit, effecitq; vt scelerati Villagagnonis perfidia detecta, id totum ad illius contumeliam, nostrum verò solatiū redundarit. Tanto igitur accepto beneficio ab illius manu qui nos toties terra marique seruant. Nautis nostris Hanebone excedentibus, vt Neustriam patriam suam repeteret, Nos etiam vt ab Britannis illis recederemus quorum idioma non minùs nobis erat Barbarum atque fuerat Americana lingua, ad Nannetes properamus, non quòd per celeres iter illud confecerimus: tanta enim erat infirmitas nostra, vt equis, quibus insidebamus regendis minimè pares essemus. Quocirca mercenarii à quibus regerentur singulis fuerunt mercede conducendi.

Naturæ restauratæ appetitus mirabiles.

Surditas oculorumque hebesatio ex fame orta.

1. Samuel. 14
27. 29.

Quoniam autem quodammodo restauranda erant corpora nostra non minùs portentosis flagrabamus appetitibus atq; ij sunt quos de pregnantibus mulieribus referunt: quorum nisi ad finem properarem, exempla admiranda referre possem: quin etià plerique ab vino ita abhorrebant vt ab eo per mensem integrum abstinerent. Tandem vbi ad Nannetum urbem peruenimus quasi inuersi essent sensus nostri vniuersi, aures oculique adeò hebetes repente facti sunt, vt formido incesset ne in furdos atque cæcos euaderemus. Huc refertur potest quod Ionathan Saulis filius dicebat, illuminatos fuisse oculos suos postquam aliquantulum mellis gustasset, quibus verbis non obscure significabat oculum.

Nulla res
nos ab illo
periculo liberavit
effecitq; vt scelerati
Villagagnonis perfidia
detecta, id totum
ad illius contumeliam,
nostrum verò solatiū
redundarit.

et postea
venerunt
de aut celeres

additum

oculos antea fuisse inedia hebetatos. Verum tamen ab primi nominis medicis quibusdam aliisque claris viris, qui ad nos frequentissime accedebant tanta cum diligentia curati fuimus, ut nulla tantorum malorum vestigia nobis adhaerent, quin imò de me possum affirmare, exacto ab eo tempore mense me optimum aurium oculorumque usum habuisse. Hoc quidem verum est me ab eo tempore stomachi debilitate semper laborasse: quae etiam fame illa Sancerrana, cuius paulò ante meminimus, adeo est confirmata, ut minimè dubitem ea me nunquam liberatum iri: donec me totum Deus felicissima resurrectione instauraret. Itaque apud Nannetes quo in loco (ut dictum est) optimè excepti fuimus recuperatis valetudine ac viribus, nostrum singuli quò visum fuit abiere.

Antequam finem huic historiae imponamus id vnum superest, ut dicamus de quinque illis qui Americam repetere, tum quum primum redeuntibus, naufragium enatis. Quae res quo modo introiuerit, paucis dicam. Viri quidam fide digni quos in America reliqueramus, qui nos quatuor exactis mensibus sunt insequuti, in Philippum ducem nostrum Lutetiae inciderunt, illique narrarunt se, maximo suo dolore, tres ex illis à Villagagnone suffocatos ob Evangelij professionem spectasse: quorum haec sunt nomina. Petrus Bordonus, Iohannes Bordellus, Matheus Veneulius, quin etiam integram totam confessio-

nis tum mortis eorum historiam, descriptam attulisse significarunt, illique tradiderunt. Quam ego haud multò post ab illo accepi. Eam ubi legi perspexique fidos illos Christi seruos à Villagagnone tantisper morte pleros fuisse, dum nos cum tempestatibus ac variis periculis conflictabamur: in memoriam mihi reuocaui me vnum (vbi suo dictum est loco) ex scapha illa eductum fuisse, in quam ingressus iam eram in Americam remigraturus: ac proinde, & mihi quidem esse de quo maximas Deo gratias agerem, quòd me nihil minus cogitantem, à tanto liberasset periculo, atque etiam mihi in primis onus illud incumbere, vt trium illorum martyrum fidei confessio memoriæ proderetur, atque in eorum referretur album qui nostra memoria, ob Euangelij confessionem, fortiter mortem oppetierunt. Eodem illo anno historiam illam Iohanni Crispino nobili typographo tradidi: quam martyrum Catalogo inseruit, vna cum eorum laborum descriptione, quos pertulerunt ab eo tempore quo à nobis discesserunt, donec Americam terram attigerint. Eò igitur Lectores remitto: hoc enim loco mentionem eorum fecissem nullam, nisi ea quam diximus causa adactus eò fuisset. Hoc vnum addam, Villagagnonem, quòd primus piorum sanguinem in orbe illo nuper repperit, fuderit, meritò à quodam Americanum Cainum nominatum fuisse. Iam iis est satisfaciendum à quibus quisnam fuerit exitus illius

Cōsule Mart
tyrum nostr
rēports hist
lib. 5.

huius quari solet. Eum nos in Castello Colli-
 gno (quemadmodum fusiùs in historia pro-
 gressu dictum est) reliquimus, quod tamen
 non multò post deseruit, cuius etiam culpa
 ab Lusitanis captum fuit, unà cum tormentis
 bellicis liliis Gallicis insignitis non sine im-
 mani Gylorum, quos in eo reliquerat, caede,
 aliud nihil de illo ab eo tempore audiui (nec
 sanè multū in inquirendo laboravi) nisi quod
 post suum in Galliam reditum religiosis quã
 pessimè potius tum voce, tum scriptis excep-
 tis inueterata malicia magis ac magis con-
 firmatus, obiit tandem Anno 1577. mēse De-
 cembri, in prædio quodam Melitensi, ordini
 attributo, cui nomen Bellouaco: quod ab suo
 quondam famulo, mihi est renūciatum. Imò
 à quodam ipsius nepote, quem cum illo in
 America videram, accepi tam malè ante obi-
 tum, rebus suis eum prospexisse, ut suorum
 consanguineorum nullus fortunis ipsius au-
 ctus fuerit post obitum, ut neque dum vita
 manebar, id est ab eo nunquam non negle-
 ctos fuisse.

Denique quandoquidem (vt ex hac histo-
 ria satis apparet) & in genere & speciatim
 tot periculis, totque mortis abyssis cre-
 ptus sum, an non meritò cum sancta illa Sa-
 muelis matre exclamare possim, Ichouam
 morte afficere, & in vitam restituere, demit-
 tere in sepulchrum & educere? possum sanè.

Et quidem, ni fallor optimo iure, si quis alios

*ad d. de vi
 in Villagagnio*

Villagagno
 nis obitus.

1. Sam. 2. 6.

nostra memoria. Attamen si huius esset loci,
 addere possem Deum immensa sua bonitate
 me ab infinitis aliis, in quibus versatus sum,
 discriminibus eduxisse. Quare, si mare ele-
 mentum adeò furens, me non absorpsit, si
 Barbari anthropophagi, quibuscū fermè an-
 num vixi, me non deuorarunt, famèsq̄ue ex-
 tremæ quas toleraui me non necauerunt: an
 non patria mea Gallia, tygride immanior e-
 rit si violentam atque immaturam mihi af-
 ferat mortem? Vtcunque tamen sit ego qui
 mortem filiorum Dei (in quorum numerum
 me ascitum certo scio) coram eo pretiosam
 esse noui, totum me ipsius voluntati permit-
 to. Hæc tandem sunt quæ à me tum in ipso
 mari, eundo, ac redeundo, tum in terra Ame-
 rica, apud Barbaros obseruaui. Me autem nõ
 latet tam amplum argumentum resque adeo
 varias à me commemoratas eo stylo, eaque
 qua decebat grauitate minimè fuisse descri-
 ptas: imò etiam lubens agnosco me hac ter-
 tia editione nonnunquam ea quæ paucis fue-
 rant perstringenda fusius quàm par erat per-
 sequutum esse, & contrà in extremum aliud
 peccantem ea quæ longiorem postulabant
 orationem plus æquo contraxisse. At lecto-
 res rogatos velim vt studium meū æqui bo-
 nique consulant, quod orationis non satis
 comptæ damna resarciat: Cogitèntque quam
 dura mihi rerum quæ in hac historia comme-
 morantur, fuerit experientia.

Regi

*elms
 Supra edito*

Regi autem æterno, immortalis, inuisibili, *inuisibili*
soli sapienti Deo honos sit & gloria in secula
seculotam Amen.

PLVS VIDERE QVAM HABERE.

FINIS.

Errata operarum sic corrigere.

Primus numerus paginam denotat, secundus lineam.

Præfatienis, pag. 2 linea. 11. describerim. 31 l. 14. Idem. l. 31. testudinibus. 34 l. 2. Præterer. 35. l. 21. ni. *Historia*, 5. l. 2. negotia. que. 16. l. 2. nominatimque. 17. l. 24. Albacoras 21. l. 1. appellant. 23. l. 1. fictitij. 24. l. 9. fertur. 32. l. 25. Margaiatum. 46. l. 30. nomi. na. 50. l. 9. eumque in l. 25. rebellionē: harere peccatum). 51. l. 6. ab ijs. l. 25. post *præditus* adde ad. 52. l. 16. post *ē adde* Sp. 59. l. 25. En. 61. l. 24. post *conspectum* adde non. 65. l. 31. maximæ. 67. l. 15. Ar. cessit legis. 70. l. 32. conuinari. 74. l. 3. En. 76. l. 11 sunt l. 26. sinu. 77. l. 9. vi 93. l. 13. cæruleum 97 l. 27 extremum. 98. l. 30. ijs. 100. l. 15. post *nuncupatur*, adde est accommodata. 101. l. 17. caules qui. l. 17. æquant. 102. l. 15. pinastriæ. 103 l. 25. post *verò* adde &c. 105. *pro ē canis* figulina. 108. l. 32. dele decernendis. 110. l. 31. post *qua*, adde de. 115. l. 26 post *triginta* adde dierum nati. 116. l. 11. nancif. ceremur. l. 24. ipsis 117 *pro, ut nestrates rerum reponē nō virides*, verum. 122. l. 27. vnā. 126. l. 1 nec. l. 9 Ad. l. 18. ē dumis. 127. l. 11 quas. 137. l. 5. obnoxia. 138. l. 19. lapides. 140. l. 7. dele *aut cassum*. 144. l. 16. lineamque l. 24. infidenes. l. 29. Nostri. 151. l. 22. illas terras. l. 31. barbati. 155. l. 16. expolitæ. 160. l. 24. indueret. 167. l. 2. appellari. 190. l. 23. quos. 192. l. 1. esset. l. 16. incolis. 194. l. 26. in. quinasse 204. l. 3. onustis. 212. l. 27. post *medijs* adde cadaucris. 206 l. 10. Esle nos. 208. l. 14. Galle. 211. l. 22. fuit. 223 l. 8. effem. 218. l. 29. inuitatus 235 l. 21. collucant. 240. l. 20. post *animo* adde, non. 241 in argum. l. 3. fictis 245. l. 16. hostis. 246. l. 31. inuisen. di. 250. 51. ille. 251 l. 2. quos 305. l. 25. *pro eam lege* arboribus. 310. l. 13. inf. ditum. l. 18. capiendis 324. l. 20. 1573 329. l. 21. nostros. 331. l. 32. Ideo.

INDEX ALPHABETICVS
RERVM ET VERBO-

rum in hac historia ob-
seruandorum.

A.

A CAROV, suauissimus fructus.	159
Acarapep, piscis planus.	140
Acarouassou piscis delicatissimus. Ibid.	Ibid.
Acarabouten piscis lubruber.	Ibid.
Acerum è cannis sacchari.	160
Accusatio Barbarorum in erroneis.	151
Admiratio Barbarorū de vero Deo audientium.	223.
Adulterium quomodo puniunt Barbari.	234
Egrotos quomodo tractent.	265
Equator quare dictus.	29
Aestus, maximus.	26
Eras Barbarorum.	79
Affinitas & differentia linguarum inter Brasiliē- ses.	281
Agros quomodo diuidant Americani.	243
Agouti, porcelli genus.	115
Aiourous, psittaci omnium præstantissimi.	129
Albacoræ, pisces.	18
Ameniiou, gossipium.	159
Americus Vespucius Americā terram primus re- petit.	pap. 32
America orbis pars quarta eiusque longitudo.	169
Americani immortalitatem animarum credunt.	
223. tolerabiliores iis qui fingunt animas è cor- poribus egressas in conspectum viuentium ve- nire. 133. eos irrident qui questus faciendi gra-	

I N D E X.

- tia in pericula sese coniiciunt. 150. *Potatores*
 eximij. 106. 108. manus ante & post cibū abluūt.
 107. vide *Barbari*.
Americanæ mulieres quomodo vultum fucant. 93
hospitum aduentū desunt. 251. crebrò corpus
 lauare solent. 94. Res apud eas admiranda. 240
Graudæ quo modo se gerant. 254
Ananas fructus exquisitissimus. 162
Animalia Americana à nostris penitus absimilia.
 III. quæ inter illa maxima. 115
Anus Barbaræ adipē humanū diffuētē lingūt. 190
Aouai lignum teterrimi odoris. 153
Apostasia Villagagnonis in causa cur Galli non
sint in America. 105
Applausus barbarorū victoriā reportantibus. 183
Aquæ Brasilienses optimæ. 110
Aqua saccharo condita. Ibid. Aqua marina impo-
tabilis. 27
Arabouten, Brasilica arbor. 146
Arauers papiliones coriū, cibosque corrodūt. 135
Arat, auis plumis præstantissimis. 128
Arbores continuo virent in America. pag. 33. 161.
A nostris penitus sunt absimiles. 168. mixæ cras-
situdinis. 147
Arbor xylum ferens. 159
Arcus Barbarorum. 172
Arcuum nerui ex herba Tocon. 126
Arignan-ouffou gallinæ Indicæ. Ibid.
Arignan-miri vulgares gallinæ. Ibid.
Arig nan-ropia ouum. 93 94
Armillæ. 8
Ars navigationis præstantissima.
Arundines quibus sagittas muniunt Americæ. 173
Astutia Barbarorum ad decipiendos Gallos. 34
Ather supra ipsos Barbaros detestandi. pag. 209
Anati crassum milium. 105
 Aues

I N D E X.

Aues marinæ.	17
Auium copia in Maqhenfibus Infulis.	40
Americanarum auium circa colores varietas.	132
Aurata pifcis.	19
Aygnan Cacodæmon Barbaros infeftat.	206
Aypi radix.	98
Ayri hebeni genus.	152
B.	
Balanæ.	31
Balæna in vadis.	77
Barbaria fiue Maturitania.	13
Barbari, qua fiint ftatura. 79. rerum Mundanarum neglecto- res. 80. villofi non fiunt vt à quibusdâ eft traditum: ibid. variis coloribus corpus inficiunt. 83. Corpus incidunt. 87.	
Ex parte nudi, ex parte verò induti incedunt. 88. Abfiue pane & vino lautè viuunt. 98. quoties efuriunt, edunt. 107. Inter edendum non bibunt. ibidem. In gratiam sum inimicis nunquam reducuntur. 170. furiofi. 172. Sagit- tarij peritiffimi 173. nudi pugnânt. 173. validiffimè Sa- gittas emittunt. 175. Sagittis pifces tranffigunt. 139. Sine ordine, inconfulè tamen in militiam proficifcuntur. 175. Ad prælium venientes vlulant. 178. ferociffimi. 178. pe- dites pugnânt quidque fentirent de equis fi quos vide- rent. 179. Compotandi ratio. 108. filentium inter come- fandum obferuant. 107. Sobrietas in edendo. 108. Saltran- tium in orbem geflus. 218. peritiffimè natant. 142. Con- corditer viuunt. 241. ad gratificandum promptiffimi 256. Cubilia quomodo fternant. 244. Comiter excipiunt hos- pites. 247. veri Dei cultui adherere pollicentes preca- tioni interfunt. 226. vide Americani.	
Barbari noftrum affandi morem ludibrio habent.	191
primi Barbari ab autore vifi.	33
Barbari cur exactè exprimi non poffint.	96
Bellum ab Americanis cur geratur. 169. Quo numero præ- lium conferant. 175. in hoftium confpectum vbi venerunt quibus geflibus vtantur.	178

I N D E X.

- Blanditiæ Americanarum mulierum. 94
 Boifius classi præficitur. 7
 Bolis quid fit, quisque illius vsus. 316
 Bonita piscis. 18
 Boucan Barbarorum culina. 113. Cui humanæ carnes impo-
 nuntur. 114
 Boure torques. 85
 Breuia maiora. 304
 Breuia minora. 36
 Bufones in America edules. 118
 C.
 Caioua brassicarum genus. 165
 Caluarum acerui à captiuis cur asseruentur. 192
 Camouroupouy-ouassou piscis prægrandis. 140
 Cauaria. 12
 Cancri terrestres. 138
 Canis hominibus ipsis longè humanior. 207
 Caudè auis. 128
 Canistri & corbes. 246
 Cannæ sacchari. 160
 Cantus Barbarorum. 128. 140. 214. 219. 220
 Caouin potus. 105. antequam bibatur calefit. 106
 Captiuis quomodo excipiatur ab hostibus. 183. ad eum ma-
 ctandum conuentus. ibid. pervicum circumducitur. 184
 mortem imminentem ylciscitur. 285. mortem contem-
 nit. 230. vno ictu maclatur. 188. Eius cadauer calida per-
 funditur. ibid. in frustra celerrimè secatur. 189
 Captiui à Gallis empti. 183
 Caraibes, impostores. 212
 Maraca instrumentum consecrant. 216
 Barbaros exsufflant. 219
 Caramemo. 272
 Carnes humanæ bouecano impostæ. 114
 Casarum Americanarum forma. 216. longitudo. 19
 Castellum Lusitanorum. 36
 Cay cercopithecii nigri. 122. 123
 Cercopithecii animalia ferissima. 121

I N D E X.

Quomodo capiantur. <i>ibid.</i> Eorum in parulis è periculo eripiendis industria.	122
Charitas naturalis Barbarorum.	297
Charterius pastor in Galliam remittitur.	54
Choreæ Barbarorum.	107
Chorearum in orbem aliud genus.	216
Mulieres seorsim à viris suas choreas agunt.	109
Choyne arbor.	154
Ciborum apud Americanos conseruandorum ratio.	142
Cineres brasiliæ ligni indusia rubro inficiunt colore.	148
Coati, animal rostro prodigioso.	124
Cœlum sub tropicis clementissimum.	162
Coemiterium apud Barbaros.	270
Cœna Dominica primò in America celebrata. 46. secun- dò. 58. noctu. 68. An possit sine vino celebrari.	Ibid.
Cointa papismum eiurat.	46
Collatio vini cum Caou-in.	111
Colloquium mactatoris cum captiuo.	185
Colloquium barbari cuiusdam cum autore.	149
Colloquium de Gallia.	185
Colores.	272
Commanda-ouassou fabæ crassæ.	167
Commanda miri pisa seu fabæ minores.	Ibid.
Conatus Villagagnonis.	2
Concentus Barbarorum mirus.	219
Coniugia Barbarorum.	232
Conomomiri pueruli.	95
Concio prima in America.	44
Constantinopolis sub Mechemeto capta.	199
Copau arbor.	153
Couroq fructus ex quo exprimitur oleum quo vtitur Bar- bari.	137
Crepitacula è fructibus.	87
Crocodili portentosæ magnitudinis.	117
Crudelitas nauarum.	14
Crudelitates horrendæ Barbarorum.	194-195-198
Crudelitas Amurati.	199

I N D E X.

- Crudelitas Mechmeti. 209
 Crudelitas Vladi. 201
 Crudelitas Gallica cum Turcica & americana compara-
 tur. pag. 211
 Cubilia xylina. 244

D.

- Debilitas Richerij. 325
 Decretum prodigiosum. 328
 Defectio Villagagnonis à vera religione. 62
 Defectus frumenti & fecalis à nobis in America satis. 195
 Delicati carpuntur. 28
 Deliratio Barbarorum auis tantum obseruantium. 133
 Delphines pisces alij comitantur. 31
 Descriptio prima Barbarorum. 88
 Descriptio sinus Ganabaræ. 71
 Dies quò primùm nobis America detecta est. 32. Quo ab
 ea excessimus. 301
 Dies longissimi mēse Decembri in America. 161. 162
 Die æquinòctiali sub æquatore versabamur. 309
 Qua Die redeuntes continentem conspeximus. 328
 Diluuium yniuersale confusè norunt Americani. 220
 Disputatio Villagagnonis & Cointæ. 53
 Discrimen proximum. 39. 311
 Drachus anglus orbem yniuersum circundedit. 333

E.

- Ebrietatis Barbarorum argumentum. 108
 Eleuatio poli antarctici. 30
 Enses ferreos Barbari parui faciunt. 174
 Epilogus primus ad representandum barbarum. 88. secun-
 dus. 191. & c.
 Epistola Villagagnonis ad Caluinum. 55. Vide Præfationē.
 Error verè Diabolicus. 168
 Error cosmographi cuiusdam. 131
 Error cosmographicarum chartarum. 190
 Error crassissimus. 222
 Euangelium nostra memoria apud antipodas annuntia-
 tum. 211

INDEX.

tum.	227
Exemplum infigne humanitatis Barbarorum.	258
F.	
Facinus lugendum.	218
Fames extrema. 318. 319. rabiem generat. 315. eius tempore prodigiola multa plerisque in mentem venerunt.	336.
eam consequitur ciborum fastidium.	331
Fames Sancerrana.	324
Farina ex radicibus. 33. Qua ratione pareatur. 99. eius sapor.	Ibid.
ibid. ad panem conficiendum minus apta.	Ibid.
Farina è piscibus.	114
Fidissimi amicis Barbari.	259
Figuræ Barbarorum. 90. 170. 186. 192. 207. 218. 252. 266.	175.
Fistulæ ex ossibus humanis.	78
Flumen Vasorum.	12
Fluctuum reciprocatio admirabilis.	78
Fluuij dulces.	203
Frenatotes Barbaris Americanis immaniores.	157
Folia arborum crassissima. 153. immensæ magnitudinis.	85
Frontalia è plumis.	168.
Fructus Americani à nostris penitus absimiles.	190
culosè permulti eduntur.	Ibid.
Fumus Petun quomodo à Barbaris absorbeat. 163. Cerebrum purgat.	Ibid.
G.	
Galeri.	273
Galli ad farinam in os iniiciendam minus apti.	100
Gallinæ Indicæ.	124
Gallinæ vulgares contemnuntur à Barbaris.	Ibid.
Ganabara sinus.	42
Gasparus Collignius navigationis autor.	152
Geraii è palmarum genere.	132
Gonambuch auis minima.	143
Gossipium quo modo nent Americanæ mulier.	256
Gradarij bipedes.	28
Gubernator naus egregius sine literis.	

I N D E X.

Guyapat falces.	174
H.	
Habitus Villagagnonis.	68
Hamos maximè probant Americani.	145
Hay deforme animal.	124
Hé Barbarorum interiectio.	174
Herbarum marinaarum descriptio.	315
Hetich, radices optimæ magna earum copia. 165. mira earum multiplicandi ratio.	ibid.
Historia faceta de vespertilionem.	134
De boue qui herum mortuum agnoscit mira historia.	205
Hinouræ, Guaiaci genus quo vtuntur Barbari ad curatio- nem morbi cuiusdam quem illi Pians nominant.	184
Homicidarum apud Barbaros pœna.	241
Hospitis apud Americanos gestus.	253
Hospitibus Barbaris aduenæ quid rependant.	256
Huuassou locus asper in America.	32
I.	
Iacare crocodili.	117
Iacous phasianorum genus.	117
Ian-ouare fera hominibus infesta.	120
Ignem quo modo suscitent Barbari.	254
Ignis è brasílico ligno nullum fermè fumum exhalat.	148
Ignoratio veri Dei & falsorum Deorum apud Tououpi- namb. obtinet.	220
Mundi etiam creationis.	ibid.
Inaures barbarorum.	85
Infantuli Americanorum nascentes à quibus excipiantur. 235. Nasus eis deprimitur. 236. Eorum crepundia. ibid. que illis nomina imponantur ibid. eorum alimentum. ibid. mundissimi sunt absque linteorum vsu. 238. fasciis mini- mè obuoluuntur. ibid. Humano sanguine illinuntur. 189	ibid.
Inis cubilia xylina.	244
Inubia, cornua ingentia.	175
Insulæ fortunatæ.	11
Insula magna, ad flumen Ganabara.	56
Insula inculta auibus atque arboribus abundans.	30

INDEX.

Interpretes Neustrij vitam atheorum more transigunt.	194
Ioānes Sebastianus de Cano Hispanus orbem vniuersum circumdedit.	332
Ionquet sal barbarorum.	167
Iudæi crudelissimi.	189
Iumenta apud Americ. nulla.	147-198
Ius ex radicibus expressum esculentum.	101
K.	
Kurema & parati muli præstantissimi.	139
L.	
Labium perforatum, & eius perforationis ratio.	81
Lacertæ Americanæ edules.	117
de lacerta periculosa & monstrosa narratio.	119
Lacus Geneuensis cum fluuio Ganabara comparatio.	72
Lapis Scoticus admiranda ratione ignem excitat.	254
Lapilli virides labijs inserti.	82
Lapides cultrorum vsus Americ. olim præbebant.	189
Lectiōnes Cointæ.	60
Leri pes ostrea.	77
Leri-oussou auctoris nomen lingua Americana.	248, 271
Linea æquinoctialis quare dicta.	29
Literæ Villagagnonis ad Caluinum. 55. vide Præfationem.	
Liberalibus delectantur viris barbari; morosos autem detestantur.	145
Lignum brasilicum manditur.	325
Ligna varij coloris.	153
Lignum rosei odoris.	ibid.
Locus Scripturæ S. perperam à Villagagnone adaptatus. 59	188
Luctus hypocriticus captiui mactati vxoris.	197
Lusitani duo à barbaris capti & deuorati.	1
M.	
Machiauelis sectatores barbaros imitantur.	270
Mactatoris corpus cur incisum.	192
Mais Peruanum triticum.	102
Malâ aurea & citria magna copia in America crescunt.	160
Maniot radix.	98
Manobi auellanarum sub terra nascentium genus.	166

I N D E X.

Maqhè regio.	39
Maraca, Instrumentum. 87. eius dedicatio.	216
Mare herbidum.	314
Margaiates Gallis insensissimi.	32
Marganas psittaci vulgares.	130
Margou-ia aurea mala.	160
Materia à Barbaris secatur atque in naues cõportatur.	147
Mauritania.	13
Maurougans citrulli.	167
Medicamentum ad restringendam aluum.	332
Menisci ex ossibus candidis.	83
Miles affectu naturæ carens inter religiosos.	219
Mingant pulmentum ex radicum farina.	100
Mocap, ignea tormenta.	273
Mocacoui, pulvis tormentarius.	273
Mocacoua magnarum perdicum genus.	127
Moneta Barbari carent.	35
Mortuos quomodo sepeliant Americani.	267-268
Mouffacat, paterfamiliâs hospites excipiens.	253
Mouton auis rara.	127
Mundus cum cadauere sepultus.	268
Mures captantur atque manduntur.	322
Murium pedes diligentissimè colliguntur.	325
Mures subrusi.	116
Musa arbor, eiúsque descriptio.	157
Muscipula, rupes.	71
Myoparones capti.	13-14
N.	
Narratio brasiliësis cuiusdam de vino facera. 109. alia item narratio Barbari.	234
Narratio de maxima Barbarorum celebratione.	213
Narrationes insignes.	225. 228. 260
Nasi puerorum depressi.	216
Nautarum rapacitas.	9
Nautæ fame necati.	319-326
Nautarum desiderium.	27
Neustrij in naumacijs excellunt.	15

I N D E X

Nicotiana non est verum Petum.	164
Nomen auctoris americana lingua.	248.271
Nomina eorum qui Geneua profecti nauigarunt in America.	6
Nomina quę Barbarorum puerulis imponuntur.	236
Nomina hostium Tououpinambaultiorum.	281
Nomina singularum corporis partium.	288.289
Nomina earum rerum quę ad supellectilem pertinent.	290
Nuditas virorum Barbarorum.	80
Nuditas foeminarum Brasilięsum. 92. Certum de vestibus reijciendis cõsilium. 94. De ea re quid sentiat auctor.	97
Nuptiæ primùm in Brasilia Christiano ritu celebratæ.	56
O.	
Occasio veri Dei annuntiandi Barbaris.	224
Quibus in rebus occupentur Barbari.	239
Oleum sanctum Barbarorum.	137
Orapat, arcus.	172
Oratio senum Barbarorum iuniores ad bellum inferendum excitantium.	171
Ornatus barbarorum inter saltandum & potandum.	91
Ornatus clauarum barbarorum è plumis.	86
Ornatus genarum.	85
Ossium eorum qui mactati fuerint ostentatio.	178
Quara delicatissimus piscis.	140
Queracates. 36. Qua ratione cum illis permutatio instituat.	37
Oura aues.	125
Ouy-entam farina durior.	99
Ouy-pou farina mollior.	ibid.
P.	
Pacocaire frutex tenera.	156
Pacos poma oblonga.	ibid.
Pagus à barbaris vastatus.	125
Pag animal maculis distinctum.	113
Pages medici barbarorum.	261
Pagi hostibus contermini quomodo nominantur.	17

I N D E X.

- Pagi & familiae Americanae quomodo disponantur.
 Pai-Nicolas Villagagnonis nomen.
 Palmarum in America plura genera.
 Pana-pana piscis capite deformi.
 Panis nauticus corruptus.
 Panou, avis cui pectus rubrum.
 Paraibæ.
 Parmæ ex tergo Tapiroussou.
 Parmæ ex tergo Tapiroussou manduntur.
 Pectus fulvum avis Toucã cuius usus apud Americanos.
 Pecunia barbari carent.
 Pennarum fasciculus.
 Petum herba eiusque vires admirandæ.
 Philippi votum.
 Pians contagiosus morbus.
 Piper Indicum cornutum.
 Piperis rates earumque usus.
 Pira pisces.
 Piramiri pisciculi. 141. pira ipochi piscis oblongus.
 Pisces volantes.
 Piscis manibus & vultu humanam formam referens.
 Planta foliæque ananas.
 Plumæ è quibus pilei vestes &c. componuntur.
 Pluvia foeda & contagiosa.
 pocula aliæque vasa ex fructibus.
 polygamia.
 potentia Dei admiranda, in mari cernitur.
 Potus è radicibus quomodo & à quibus paratur.
 Potus ex milio.
 Potores eximij.
 prælium barbarorum.
 prægnantes mulieres quo modo se gerant in America.
 Promontorium sacrum.
 Promontorium Priense.
 Promontorium sancti Rochi.
 Prouerbiū barbarorum à Gallis usurpatum.

I N D E X.

Pronidentia Dei admiranda.	315
Pſitaci mira historia.	130
Pſitacorum agmen.	41
Proloꝛmæus Lathurus crudeliſſimus.	191.199
Pueri decem barbari in Galliam miſſi.	55
Puiſſa ouaſſou retia.	145
Purgatio ſœminarum Americanarum.	240
Q.	
Quæſtio vndenam originem traxerint barbari.	130
Quinampian auis coccinea.	132
Quiſquilix rubræ mari innatantes.	215
R.	
Radicum duo genera panis loco in America. 98. farinæ ex illis conſciendæ ratio.	ibid.
Mira ratio qua propagantur.	101
Raiæ Americ. à noſtratibus diſſimiles.	140
Raiarum caudæ venenatæ.	141
Ratio viuendi in Braſilia.	5
Ratio egregia barbarorum.	117
Ratio arbores excidendi apud barbaros.	148
Reditus quinque Gallorum in Americam.	304
Regio Americana à niue gelu & grandine immunis.	161
Regibus carent Braſilienſes: ſenioribus autem obſequium præſtant.	171
Remedium aduerſus Scorpionum ictuſ.	138
Requies piſces damnoli.	21
Reſurrectionem mortuorum credunt Peruenſes.	208
Roſtrum monſtroſum.	136
Rupes ſmaragdus credita.	39
Rupes cui nomen vaſ butyraceum.	73
S.	
Sabaucæ arbor, cuius fructus vaſiſ conſciendis eſt accom- modatus.	155
Sagittæ longiſſimæ.	172
Sagouin animalculum pulchrum.	123
Sarrigoy animal ſœtidum.	116

I N D E X.

- Sepulchrorum apud Americanos forma. 267
 Scopus auctoris. 277
 Scorpiones Americani. 281
 Scripturæ ars excellentissimum Dei donum. 281
 Senes Americani cur & quando virilia tegant. 81. certe-
 ris præsumunt. 171. Quomodo Gallos excipiant. 133
 Sententia eximia à Barbaro prolata. 115
 Seouassou ceruorum genus. 118
 Serpentes permagnos edunt Americani. 119
 Serpentes longi graciles & virides. 144
 Sitis fame intolerabilior. 222
 Socratis de scriptura sententia. 30
 Sol pro Zenith. 102
 Solum Americanum, tritico & vino accommodatum. 103
 ob pinguedinem frumento ferendo minus aptum. 105
 Spectaculum visu horrendum. 144
 Spinæ quibus pro hamis vtuntur Barbari. 36
 Spiritus sanctus Lusitanorum Castellum. 179
 Statura ac dispositio Barbarorum. 176
 Stratagema primum Barbarorum. 176
 Sues marini 19. Eorum piscandi modus. 20. Intestina eo-
 rundem. Ibid.
 Sues quibus foramen est in dorso. 211
 Superstitio crassissima. 336
 Surditas famem consequitur. Ibid.

T.

 Tacapé claua lignea. 171
 Taiassou, aper. 175
 Tamouata piscis monstruosus. 141
 Tapemiri plaga in America. 136
 Tapiroussou animal quod asinū & vaccam refert. n. car-
 nis illius sapor. 115
 Tata ignis. 254. Tatatim fumus. Ibid. Tatapecona folli-
 culi. Ibid.
 Tapitis leporis genus. 115
 Tatou fera squammis armata. 116
Teh.

I N D E X.

Teh interiectio admirantis.	248.271
Terror Barbarorum audito tormentorum strepitu.	174
Testudines marinę atque earum piscandi modus.	22
Theuerus refutatus in præfatione passim, de testudinibus marinis. 27. 23. 24. 25. De eo quod mentitur barbarorum animas se Christo lucrifacere voluisse. 61. De eo quod authori imponit quoad sitũ Ganabarę finus. 72. De ima- ginaria vrbe Henrica. 75. 76. De Nomine autoris. 77. 248.	
De mulieribus Americanis quas somniat à viris secuba- re cum Caou-in conficiunt. 105. De carnibus elixis. 114.	
De Crocodilis ingentibus quos a utori affingit. 117. De herba Petum quam Engolismensem vocat. 164. De fumo absque igne. 255. Benzoni obtrectans.	334
Ton insecti genus infestissimum.	136
Tormenta quomodo displodunt Barbari.	174
Toucan auis columbi magnitudine.	131
Toucon herba qua vtuntur Barbari pro arcuum neruis. 144. 172.	
Touis psittacorum genus minimum.	117
Touou lacerta.	41
Tououpinambaultij cum Gallis fœderati.	187. 223
Toupan tonitru.	12
Trichides prodigiosæ.	199
Trophæum ex capitibus humanis.	120
Turio in capite palmarum edulis.	
V.	
Vanitas Theueti.	61
Vasa fœtilia 316. eorum forma.	105
Veneficæ à Sathana quomodo agantur.	214
Ventorum inconstantia circa æquatorem.	26
Verecundia naturalis in Americanorum coniugiis serua- tur.	239
Vermes cum panis micis eduntur.	318
Vespertilio humanum sanguinem exsugentes. 134. face- ta de vespertilione quodam historia.	ibid.
Vestes, pilei, armillæ è plumis contextæ.	86

INDEX.

Villagagno quibus nos primum verbis affatus est.	43
Villagagnonis indignissima perfidia.	299
Villagagno cur nauigationem in Americam suscipit.	2. ad
Geneuensem Ecclesiam scribit. 4. eius inter audiendum	
concionem gestus. 44. Ecclesiasticam disciplinam con-	
stituit. 46. zelo se ardere simulat. ibid. Illius preces. 47.	
& 51. ad coenam accedit. 53. Illius lex in scortatores. 57.	
Caluinum vituperat, quem antè laudarat. 62. eiusdem	
conscientia excruciatà, atque ordinaria deierandi for-	
mula. 63. Nititur nos in seruitutem adigere. 67. nos in Ca-	
stello suo diutiùs manere non vult. 70. Eiusdem vitę	
epilogus. 71. mors. <i>viz scortato 58</i>	103
Vitis à nobis plantata quomodo prouenerit.	258
Viri americani vxoribus obstetricantur.	214
Vulnatus horrendi foeminarum Americanarum.	126
Vpec anates Indicę.	39
Vrbanitas verè barbara.	75
Vrbs imaginaria in operibus Theueti.	171
Vrbes nullę apud Americanos.	
Y.	
Yetin culices lancinantes.	137
Yempenambi frontalia è plumis.	89
Ygat linter è cortice.	176
Ynambououassou perditum genus.	127
Yra mel. yetic, cera nigra.	39
Yri arbor, atque eius fructus.	2

FINIS.